

BIOLENTZIA

estatu-arrazoiaren diskurtsoan

UDAKO EUSKAL UNIBERTSITATEA
BILBO, 1997

© Filosofia Saila

© Udako Euskal Unibertsitatea

ISBN: 84-86967-83-X

Lege-gordailua: BI-1237-97

Inprimategia: RGM Servicio de Impresión. Larramendi 4. BILBO

Azaleko irudia: Viñet Bikuña

Azaleko diseinua: Iñigo Ordozgoiti

Banatzaileak: UEU. General Concha 25, 4. BILBO telf. 4217145

Zabaltzen: Igerabide, 88 DONOSTIA

AURKIBIDEA

SARRERA	7
<i>Arantxa Carbonell, UEUko Filosofia Saileko Sailburua</i>	
ARRAZOIAZ EDO ARRAZOIRIK GABE, ESTATUA BORTXA DA	9
<i>Joxe Iriarte "Bikila", Zutik-eko Kidea</i>	
<i>BIOLENTZIA ETA BIKTIMISMOA: EUSKAL NAZIOAREN ERAIKUNTZAREN BI AURPEGI</i>	25
<i>Maite Pagazaurtundua Ruiz, Eusko Alderdi Sozialistako Hezkuntza eta Kultura Arduraduna</i>	
<i>ESTATUKO BIOLENTZIA, JUSTIZIA ETA ZIGORGABETASUNA</i>	35
<i>Allande Etxart, Herrien Eskubide eta Askatasunerako Nazioarteko Ligako kidea eta kazetaria</i>	
<i>ZUZENBIDE-ESTATUA: SEGURTASUNA, ASKATASUNAREN BERMEA</i>	47
<i>Carlos Iturgaitz, P.P.eko Lehendakaria Euskal Autonomi Elkartean</i>	
<i>BIOLENTZIA ETA EUSKAL NAZIO-ASKAPENAREN PROZESUA</i>	55
<i>Inaxio Oliberi, Eusko Alkartasuneko Idazkari nagusia eta Hezkuntzako Sailburua</i>	
<i>MEZUBIDEAK ETA KAZETARIAK EUSKAL GATAZKAREN AURREAN</i>	79
<i>Txema Ramirez de la Piscina, Kazetaria eta EHuko irakaslea</i>	
<i>BAKEAREN DISKURTSOA ETA ESTATU VS. NAZIO IDENTIFIKAZIOAK</i> ..	103
<i>Jose Francisco Valencia eta Luixa Reizabal, Psikologia sozialeko irakasleak EHUn</i>	

<i>FORUEN ABOLIZIOA, ESTATU-NAZIOAREN ERAIKUNTZA</i>	
<i>ETA IDEOLOGIA LIBERALA</i>	119
<i>Esteban Antxustegi, Filosofiako irakaslea EHUn</i>	
<i>ERREPRESIO POLITIKOA EMAKUMEARENGAN</i>	129
<i>Itsaso Idoiaga, Medikua eta Torturaren Kontrako taldeko partaidea</i>	
<i>GERRA ZIKINA: ESTATUAREN BEHARRA</i>	139
<i>Iñaki Egaña, Historialaria eta Ikerlaria</i>	
<i>BORTXA ETA ARRAZOIA ESTATU KONTZEPTUAN</i>	153
<i>Rikardo Izaga, Filosofoa</i>	
<i>TOLERANTZIA, ERREALITATE BIRTUALA ETA BIOLENTZIA</i>	159
<i>Fito Rodriguez, Filosofiako irakaslea EHUn</i>	

SARRERA

Esku artean duzun liburu hau 1995.eko uztailean Udako Euskal Unibertsitatean Filosofia Sailean emandako hitzaldien bilduma da. Horrenbestez, aste oso batean zehar landu genuen gai monografikoak liburuaren mamia biltzen du: “Biolentzia, estatu-arrazoiaren diskurtsoan”.

Ohartuko zarenez bertan disziplina desberdinetatik etorritako pentsalariak gerturatu dira, beren alor propiotik beren ekarpenak erakutsiz. Era berean, iritziak aurkezten ahalegindu ginen, Udako Euskal Unibertsitatearen foro irekiaren izaera profitatuz..

Bestalde, Udako Euskal Unibertsitatean, egunean eguneko lanari erantzunez, liburu honen osaketa posible egin duzuenoi eskerrik asko; (M. Karmen Menika, Izaro Gurrutxaga, Nekane Intxaurtza).

Hausnarketarako zabalik dagoen bilduma honetaz goza dezazula, horixe da Filosofia Sailaren gogoia eta nahia.

Arantxa Carbonell
Filosofia Saileko Burua

ARRAZOIAZ EDO ARRAZOIRIK GABE, ESTATUA BORTXA DA

*Joxe Iriarte "Bikila",
Zutik-eko Kidea*

*«Hitz bat erabiltzen dudanean
—esan zuen Humpty Dumpty-k mesprezu handiko doinuz—
hitz horrek nik aukeratzen dudana esan nahi du...
ez gehiago ez gutxiagorik ere.*

*Kontua zera da
—esan zuen Aliziak—:
ea hitzek hain gauza desberdinak adieraztea eragin dezakezun.*

*Kontua zera da
—esan zuen Humpty Dumptyk—:
arauemailea nor den, horixe da dena».*

«Alizia Ispiluan Barrenetik» hartua.

SARRERA GISA

Izenburu honek gehiegikeria dela eman dezake, eta horrela izango litzakete bere zentzu hertsian hitzez hitz hartuko bagenu. Hots, Estatua, oro har, ez da kohertzio-aparatu bat soil-soilik, boterea bermatzeko behar den konplexutasun handiko sare bat baizik.¹ Izan ere, Estatuak bake soziala eta giza integrazioa sortzeko behar duen esparru ongizalea ere garatzen ikasia du: osasun publikoa, gizarte-segurantzak, eta abar. Gaur egun, neoliberalismoak ekarri duen oldartze pribatizatzaileari esker, ikusteko dago aipatutako esparru ongizalea eta babesle hori nola garatzen den. Bien bitartean bistan da, bai judizialki bai polizialki, politika errepresiboa gogortzen ari dela, joera horrek lekarkeen egonezin sozialari aurre egin ahal diezaion.

Dena den, izenburu honek birtuterik badu, eta horregatik aukeratu dut, jorratzeko eman diguten gaia “Estatuaren arrazoiak eta biolentzia” denez, zuhaitzaren adarretan galdu gabe, gaiaren erroetara doala zuzen-zuzen, biolentzi arloan Estatuaren benetako izaera salatuz eta beren zainak agerian utziz. Hortik

1. "Hoy en día, se da por supuesto que el consenso social no se basa tanto en la coacción como en un amplio conglomerado de sistemas de integración social en que la noción de la fuerza se muestra cada vez más insuficiente para dar razones de la estabilidad y el mantenimiento del orden social. Cada vez más, se hace necesario hablar en términos de poder y no de fuerza, si se quiere dar cuenta del funcionamiento de los mecanismos de dominación que aseguran la estabilidad del orden social" (Manuel Calvo García. Página Abierta).

aurrera, dena da eztabaidagai, Estatu bakoitza, Espainiarra gure kasuan, une konkretu batean zenbaiteraino den “egur-emaile” eta zenbaiteraino “azenario-banatzaile”.

Eztabaida honi arriskua ikusten diot, eta horregatik hasi naiz hain era probokatzailean. Adibidez, aurten hainbeste hauts harrotu duen GAL auziarekin (edo CESIDen kasuan) gertatu den bezala, ezin da Estatuaren gehiegikeria batera mugatu. Estatuak bere burua arriskuan ikusten duen bakoitzean, edo larritzen denean, edozein bitarteko erabiltzeko gai da, historian zehar aski frogatu duen bezala. Bi hitzetan, Estatu kapitalistaren etika, botereari eustean datza, gainontzeko guztia zirkustantziala delarik.

Adibideak era eta neurri anitzekoak dira, bai Espainiako Estatuan bai besteetan; bai arlo nazionalen, bai internazionalen. Hor dugu, Ipar Amerikako erraldoiak Ertamerikan agertzen duen joera kriminala. EEBBen ikuspuntuaren arabera, Ertamerika ez da herri subiranoez osaturiko eskualde bat, bere etxeko atzeko sotoa baizik. Eta bere interesak arriskuan ikusten dituen bakoitzean, inongo atxakiarik gabe edozein tokitan sartzen du muturra: Nikaragua, El Salvador, Panama, Dominikar Errepublika...

Batzuk esaten digute EEBBek, kanpo-arazoetan gaizki jokatu arren, etxe barruan zuzen eta demokratikoki jokutzen dutela. Baina hori ez da horrela. Duela ehun urte Chicagon izandako langile-erahilketatik hasita, aldian aldiro bortxaz ezartzen dituen lege gogorrekin jarraituz; Saco eta Vanceti eta Rosenberg sendiari egin zizkieten muntaia judizialak tarte; indioekiko gehiegizko joerak; beltzekiko joera arrazistak eta abarrek, aski frogatzen dute errealitate errepresibo hori.

Britaina Handian Thatcher andereak aberatsen jabegoa sakratutzat zeukan, eta sindikatuek banketxetan zeuzkaten erresistentzi boltsak interbenitu zituen, meatzarien borrokaldiak diru-beharraz itotzeko asmoz. Britaina Handiak Ipar Irlandan egiten dituenak ere hor daude. De Gaulle jeneralak, Alemanian akantonaturiko tanke-dibisioak bisitatu zituen, haien beharra izanez gero Parisko ikasleak txikitzeko gai ote ziren jakiteko. “Rainbow Warrior” itsasontzia urperatu zuten frantziar inteligentsiako militarrek, sabotaia zela medio. Oroi gaitezen Frantziak antolatutako leherketa nuklearrez, bai Aljeriako basamortuan, edo duela gutxi Mururoan. Txilen eta Argentinan boterean zeuden militarrek edo naziek gerra aurretik egindakoek, “oilo-larruak” sortarazten dizkigute.

Gure artean, zer esanik ez. Espainiako Estatua nola eraiki zen oso garbi dago. Garbiketa etnikoaz hasi zen Granadan, ondoren ijito eta judutarrekin jarraitzeko; eta Estatuaren batasunaren izenean, Gaztelak beste herri guztiak asimilatu nahi izan ditu era onez edo txarrez. Langileriaz ere, beste honenbeste. Estatuaren eskuak langileen odolez zikinduta daude. Gerra zibilean hildakoez gain, gogora dezagun Fraga Iribarnekin Gazteizen egindakoa, barne-ministroa zenean.

Diktaduratik demokraziarako trantsizioa egitean, boterearen obsesio nagusietariko bat frankismotik zetorren aparatu errepresiboa oso-osorik (polizia eta armada) eta ahalik eta hobekien salbatzea izan zen.

Eta horrela izan zen, horrek ondorioak ekarriko zituela jakin arren, militarrek “aberriarekiko” zituzten asmoak goitik behera onartu behar izatea, besteak beste. Politikari askok aitortu egin dute, Konstituzioa erredaktatzean militarrek “nazio-arazoa” delakoaren inguruan egin zuten txantaia. Haien ustetan, aberriaren batasuna kuestionaezina zenez, Konstituzioan argi geratu behar zen. Horren ondorioa da PSOEk ETArekiko duen joera. ETArekin negoziatu beharrean “gerra zikina” asmatzea, ez da kasualitatea izan.

Batzuren ustez GAL auziak Zuzenbidezko Estatua zikindu du; ez du, baina, bere izaera demokratikoa aldatu. Noski, hemen bi eztabaida daude, honelako gertakizun batek Estatuaren izaera aldarazten duen ala ez jakitea, eta bestea, Espainiako estatua Zuzenbidezkoa den ala ez erabakitzea.²

Nire aldetik, hitzak zer esan nahi duen eta zer ez, “arau-emaileak”, botereak, erabakitzen duela jakinik, benetako garrantzia duena haxe da: Espainiako Estatuak, biolentzia zergatik erabiltzen duen argitzea (munduan zehar Zuzenbide-Estatu hiltzaile gehiegi ezagutzen baitituz).

Espainiaren kasuan, biolentziaren erabilera legala “konstituzionalki onartuta eta araututa dago”, “aberriaren batasuna eta bere barneko ordena, Espainiako armadari dagokiola” dionean.³ Eta afan horietan neurritz ateratzen direnean, egoeraren gehiegikerian egiten dute huts, ez Estatu-arrazoiaren alorrean. Alegia, gaur egunean Estatuak mekanismo asko ditu (eta erabiltzen ditu) ETaren kontra borrokatzeko, eta normalean legalitateari eusten dio (legalitatea eta zuzenbidea ez dira gauza bera), baina ez beti. Hala ere, aberriaren batasuna zaintzeko legalitate barruan jokatzeko dutenek eta legalitatea bortxatzen dutenek, helburuak antzekoak dituzte Estatu-arrazoiari dagokionean. Honekin haxe esan nahi dut: batzuentzat, GAL aferak Zuzenbidezko Estatua arriskuan edo kolokan jarriko luke; autodeterminaziorako eskubidea ukatzeak, berriz, ez.

Gogoan dut, Aljeriako gerran frantziar armada kolonizatzailearen burua zen Massu jeneralak prisioneroak torturatzeagatik kritikak jaso zituenean erantzun zuena: “Jaunak, zuek eta guk, Aljeria frantziarra nahi dugu, eta horrela segi dadin, edozein bitarteko erabiltzeko gai izan behar dugu, bestela jai dugu! Aljeria independentea izango da!”.

2. Lasa eta Zabalaen gorpuzkinak agertu zirenetik egun gutxira, Anjel Rekaldek Foucaulten hitzak gogoratu zituen: “Momento inquietante en que la criminalidad se convierte en uno de los engranajes del poder”. Berak ateratu zuen iritzia oso borobila zen: “En efecto, no estamos en el Estado liberal, o el de Derecho como les gusta jactarse. Es el Estado-Delincuente”.

3. “Los ejércitos, los militares, las armas, tienen por función matar el máximo de enemigos. Todos ellos son instrumentos de muerte y destrucción y la profesionalización supone buscar la máxima efectividad en esa tarea.” Alberto Piris, general de artillería. Artículo publicado en El Mundo.

Militar honen zinismoak, frantziarren kanpo-politika inperialistari zegokion politika militarra bere gordintasunean agertu zuen, berari baitzegokion indarrean jartzea. Haren kritikariek, berriz, kolonialismo bigun bat nahi zuten, halako gerra zapaltzailean gauzatu ezin zutena, noski. Haiei gehiegikeriak, ez helburuak, (kolonialismoa), gehiegikeriak urratzen zien kontzientzia. Azkenik, De Gaullek Aljeriaren independentzia onartu zuenean, ez zuen nazio bati dagokion garbitasun etikoaren izenean hitz egin. Frantzia Handiari gerrak sortzen zizkion kostu ekonomiko eta politikoetan oinarritu zen independentzia onartzeko. Chirac-ek “force de frappe” delakoari dagokion armada kriminala justifikatu egiten du; eta aldi berean, fundamentalista islamikoekin ezin dela hitz egin, eta errepresioari ekin dio: politika bat, bi aurpegi.

Gaur egunean, kontrakultura bultzatzen zuten indarrak lur jota daudenez, botereak erabakitzen du, Zuzenbidezko Estatu-arrazoia zertan mamitzen den, eta erabaki horren inguru-mingurueta mugatzen ditu eztabaida guztiak. Non geratu dira, 68ko garai haietan Estatuari buruz egiten ziren eztabaida zorrotz eta sakonak?

ESTATUAREN ARRAZOIA BOTEREA DA

Beraz, zertaz ari garen argi gera dadin, kontzeptuak argitzea izango da bide zuzena, geroago arazo konkretuetan sar gaitezen.

Ilustraziotik datorren iritzia dugu (gaur egun, sozialdemokraziak eta antzekoek bete-betean hartu dutena), Estatu arrazoiaren erresuma dela sinistea. Berari dagokioke justizia ezartzea, zuzentasuna zabaltzea, askatasuna bermatzea eta giza harremanetan harmonia zaintzea. Horien ustetan, bada, Estatu-arrazoia, arrazoiaren inperioan oinarritu beharko litzateke. Beraz, iritzi horren arabera, zergak, legeria, polizia eta armada, arrazoiaren inperioaren jardura aurrera eramanez ahal izateko lirateke, nahiz eta onartu, noizean behin, aldian aldiro hain zuzen, Estatuak bere gaitz propioak izaten dituela, gripe txarrak bailiran. Hala nola “gerra zikina”, polizien neurritz kanpoko joerak, zerbitzu sekretuen gehiegikeriak, injustizia judizialak, era askotako ustelkeriak, eta abar.

Hitz batean, gizakien obra guztiak bezala, Estatuak bere akatsak ditu, baina Estatu hori demokratikoa edo zuzenbidezkoa bada, bere joera arrazoian oinarrituko da eta gehiegikeriak kamusten saiatuko da. Iritzi honen arabera, Estatu-arrazoiaren izenean egiten diren gehiegikeriak, kontraesan batean erortzen dira, desarrazoian hain zuzen. Ez dira bere izaerari itsatsita dauden joerak.

Nire ustez, planteamendu hori oso interesatua da. Egia da, arestian esan dudanez bezala, Estatuak badituela bere alde bigunak, lagungarriak izan dakizkigukeenak, gizartearen ongizatea gauzatzeko erabiltzen direnak. Izan ere, Estatu absolutuenak edo zapaltzaileenak, nola edo hala, bere alde babesleak zaindu izan ditu: naziek, faxistek, estalinistek eta Erdi Aroko Erret instituzioek ere beren

politika soziala izan zuten (ez dira gutxi gaur egun, Franco edo Stalinekin ondo bizi zirela aldarrikatzen dutenak).

Horren arrazoia erraza da ulertzen: instituziorik odoltsuenak ere bakea behar du, ahalik eta merkeen eta errazen funtzionatu dezan; boterea duenak, lortutako etekinak bakean disfrutatu nahi ditu, eta armada indartsu bat mantendu. Horretarako, bere proiektuarekiko nolabaiteko atxikimendu soziala lortu beharko du. Aparatu guztiek, makineriak diren heinean, koipea behar dute, bestela erre edo trabatu egiten baitira. Koipe hori gizarteak ematen dion legezkotasunetik hartzen dute.

Honez gero, nabariko zenuten, nire ustez, Estatua ez dela erakunde neutrala, boteretsuen zerbitzuan dagoen aparatu edo sarea baizik. Eta botereak, besteekiko zapalkuntza adierazten du. Zapalkuntza gogorra, zapalkuntza biguna, edo bietatik erabiltzen dakiena, agian.⁴

Kapitalismoa bere baitara utziz (merkatu librean) eta bere esanetan dagoen Estatua muturreko joeretara eramanez, jokamolde horrek hondamendira eramaten zuen sistema guztia. Bi mundu-gerrak eta izugarritzko krisi ekonomikoa ekarri zuten joera horiek kontrolatu egin behar zirenaren iritzira heldu ziren boteredunak. Horretarako, Estatuak bere eskuetan hartu behar izan zuen zenbait alor ekonomiko eta sozial, ondoren arautzeko. Ongizatearen Estatua izenaz ezagutu dugun (eta gaur egun erdi desmantelatuta dugun) Estatu kapitalistaren filosofia, bere alde bigunak eta babeskorrak garatuz eta zabalduz indartu zen. Izan ere, aipatu Bigarren Mundu-Gerraren aurrean izugarritzko krisi soziala jasan ondoren, kapitalismoaren buru argienek oso garbi ikusi zuten, guztiz beharrezkoa zela klase desberdinen arteko hitzarmen argia, hots, kontsentsua bilatu behar zutela, etekinaren zati handi bat herriaren artean banatuz.

Horrela izan den bitartean, askori berdina izan zaio, Estatu hori Hirugarren Mundua ustiatzen saiatu izan den, edo kapitalisten dirutzarren zatia herriarena baino gehiago handitu den. Horientzat, ez zegoen etika-arazorik. “Banatzen duen zatia” nahikoa ederra bada, Estatua denon zerbitzurako den tresna balitz bezala ikusiko da. Batez ere, aldi berean, askatasun demokratiko minimo batzuk bermatzen baditu eta aldiro hauteskunderen bitartez boterea guk erabakitzen dugula sinestarazten badigu.

Garai horretan, Estatuak bere erpin zorrotz eta gogorrenak ezkutuan gordeko ditu. Hala ere, polizia eta armada hor daude. Badago esaera zahar bat ondokoa dioena: polizi kopurua gora, demokrazia behera. Danimarkarrak harro daude Europa osoan berak direlako polizi kopuru txikiena duten herria. Euskal Herriak berri, goiko markak apurtzen ditu. Honek zer pentsaturik eman beharko liguke.

4. “Un poder fuerte puede ser tolerante, por ejemplo con los objetores de conciencia. Más aún, puede llegar a estar interesado en regular opciones positivas de objeción de conciencia con el fin de controlar mejor estos fenómenos de disidencia”. (Manuel Calvo García: El control de la disidencia política).”

ESTATU “INDARTSUA”, BERE APARATUAK ETA BIOLENTZIA

Biolentzia botereari itsatsita dago, gaua egunari bezala. Boterea mantentzeko erabiltzen da biolentzia; eta biolentzia eratzeko behar den tresneriaren jabe izateak boterea ematen du, ia-ia alor guztietan. Ez da kasualitatea, Estatuak biolentzia-erabileraren monopolioa berarentzat bakarrik aldarrikatzea. Bere esparru propioan, Estatuak bakarrik, edo berak emandako baimena dutenek, erabili dezakete biolentzia, erabiltzeko arau batzuk errespetatu behar diren arren. Hala ere, “beharrezkotzat” jotzen badu, bere legalitatea atzeko latinetik pasatuko du “gerra edo joku zikina” erabiliz.

Biolentzia gauza anitza dugu⁵ bizitzaren alde asko ikutzen dituen. Estatu geroz eta alor gehiagotan sartzen denez, biolentziaren “alde horiek” bere aldera erabiltzeko arautzen eta taxutzen saiatzen da: psikiatrikoetan sartzeko arauak, kartzeleratzeko legeak; armak noren eskuetan eta zertarako; militargintzarako lana egiten duen ekonomi sektoreak jaso behar dituen languntzak (dirua, azpiegitura, harreman diplomatikoak, etab.) nolakoak izan behar diren, etab.

Guk ezagutzen dugun mundua, elkarren kontra ari diren interes desberdinez josita dago. Estatuaren arteko bakea, beti, bake armatua da⁶. Estatuak (Estatu-sistemaz osatuta dagoen mundua), barruan bezala, kanpo-harremanetan ere biolentzia antolatuaen sostengatzaileak dira. Horregatik Estatu guztiak axiomatzat hartzen dute biolentziarekiko monopolioa eta etsaitzat hartzen edozein armada paralelo (eta Nikaraguako “kontra” bezalako armadak justifikatzeko, edozein atxakia erabili behar izaten dute). Berek osaturiko sisteman, Estatuak dute soil-soilik biolentzia antolatze baimena eta legitimitatea.

Ez dago munduan Estaturik ez sistema ekonomikorik, biolentziari uko egin dionik. Are gehiago, Estatu guztiak eta sistema guztiak, demokratikoenak ere, biolentziaren bitartez sortu dira eta horrela iraun ahal izan dute, bai Ipar Amerikako Estatu Batuek, baita Frantziako Estatu nazionala, eta bai gaur egun desagertuta dauden ESSBk ere. Kontua da, beraz, zer nolako biolentzia erabiltzen den eta zein alorretara mugatzen den.

Arestian aipatu dugun bake armatuaren ideia eta erromatarren esaera, “bakerik nahi baduzu, zaude prest gerrarako”, ildo beretik doaz. Estatuaren alde edo zati handi bat beti prest egon behar da, kanpoko zein barruko balizko edo

5. “Etimológicamente, “violencia” significa “ejercer fuerza sobre algo”. Robert Audi por ejemplo,... propone que la violencia es un ataque vigoroso contra, o el abuso de, una persona por medios físicos o psicológicos. Defiende su argumento enumerando toda una serie de maneras, tanto físicas como psicológicas, en la que es posible ejercer la violencia contra la gente” (Violencia y poder. Robert F. Litke. Viento Sur. Nº 18).

6. La aplicación de la teoría de la disuasión desde la óptica de un Estado o un bloque militar hegemonizado por una potencia (es decir, la persecución de una mayor seguridad para crear inseguridad en el adversario) obliga a participar en la carrera de armamentos y a plantearse la preparación efectiva de una guerra nuclear que pudiera ser limitada y en la cual poder obtener la victoria”. (Guerra, paz y sistemas de Estados. Jaime Pastor. Editorial Libertarias).

ezusteko gerrari erantzuteko⁷, baldin eta Estatutaren egoera arrunta bakearena gerrarena baino handiago bada. Nola ulertu bestela, ekonomikoki hain garestia eta politikoki hain jasanezina den arlo militarrek duen garrantzia eta kasta militarren etengabeko presioa onartzea?

Eta horrek bere eragina du, gerra garaietan ez ezik egoera arruntetan ere. Estatuaren baitan arlo militarrek eta polizi zereginak duten pisuak, sekretukeriak eta autoritarismoak indartzen ditu, ia-ia bigarren izaera edo larrua bihurtuz. Eta horrek demokraziaren murrizketa dakar. Gaur egunean gainera, Estatu indartsuaren izenaz ezagutzen dugun Estatu-mota, ia toki guztietan indarrean dago; hotz, botere-guneak, aginte-guneak, geroz eta autonomoagoak dira parlamentuarekiko.

Aparatu estatalak, herritarrengandik ahalik eta ezkutuen behar du egon, eta haren kontroletatik salbu. Norbaitek, azertu handiz, erradiologo batekin konparatu du Estatua. Estatua gure barrenak ikusteko gai da; guk, berriz, Estatuarenak ezin. Gure bizitza zenbaiteraino dagoen kontrolatuta jakingo bagenu, izutu egingo ginateke: gure kontu korronteak, gure ideiak, gure helbidea, lana, jabegoa, atzamarren aztarnak, eta laster gure kode genetiko ere bai, Estatuaren ordenagailuetan erregistraturik egongo dira.

Estatuak dena kontrolatu nahi du. Guk ezin dugu Estatua kontrolatu. Horrek ez du esan nahi, noski, zenbait alorretan ezin zaizkiola kontrol demokratikoak ezarri, ezta zigorgabetasun osoa duenik (noizean behin lortzen dugu Estatuaren garapen hori geraraztea). Baina joera txarrera doa, geroz eta botere handiagoa lortzen ari baita, ez baita mugatzen, ustez bere-berezkoak dituen eremuetara.

Estatu-sekretuak geroz eta sakratuagoak dira sistemarako. CESID auzian ikusi dugu, kartzelara doana ez dela gaizkilea, salatzailea baizik. Grabaketak legez kanpokoak egiteari baino grabeagoa deritzo Estatuak ilegaltasun hori salatzeari. Alderantzizko kasua balitz, ez noski, besteen sekretuak Estatuari pasatzea, “hondo erresebatuen” bidez sarituta baitago.

GAL auzian, inork ez du auzipean jarri hondo erresebatuen zilegitasuna, hauen erabilpen txarrak sortu duen ustelkeria baizik. Euskadin ere, gauza berbera gertatzen da erdi Estatu bihurtu zaigun Estatutuarekin ere, goiko nagusiaren ohitura berberak hartu baititu alor horretan.

Azken finean, Estatu-arrazoiaren malgutasuna edo gogortasuna, bere egoeraren arabera erabiltzen da. Indartsu badabil, eskuzabala izan daitezke, ahul badabil, ukabila agertuko du⁸. Txile dut buruan. Allende gobernura heldu bezain

7. “Militarrak, pentsamendu militarra, gerraren logikak bakarrik justifikatzen ditu, gerrarako bakarrik balio du, gerra bakarrik dute helburu, gerrarako heziketa dira, gerra ezinbestekoa dela sinistarazten digute, ez dagoela beste modurik desadostasunak konpontzeko”. Lourdes Oñederra. *Egunkariako* orrialdeetan.

8. “Las reacciones frente a la disidencia política suelen estar en consonancia con el grado de legitimación de las estructuras de poder del sistema social. Esto es, con su capacidad para garantizar la sumisión de los sujetos al

pronto, “sozialismorantz omen zihoan bide baketsu eta instituzionala” martxan jarri nahi izan zuen. Ez zioten utzi. Espainiar errepublikak ere, sistema sakonki aldatu nahi izan zuen. Denok dakigu zer gertatu zen. Demokrazia honek, badaezpada ere, “militarren eskuetan uzten du aberriarren batasuna eta, beharrezkoa izanez gero, baita barneko ordenaren mantenua ere”. Beraz, independentzia aldarrikatzea edo sozialismo iraultzailearen alde jardutea ez dago legalki penatuta edo zigortuta. Aldarrikapen horiek egiaztatzeko garaian bageunde... beste kupeleko sagardoa izango litzateke hori!

Atal honi bukaera emanez –eta ziur nagoenez, filosofi ikastaro honetan ez direla faltako Espainiako Konstituzioari, Zuzenbidezko Estatuaren omen denez, laudoriak botako dizkietenak–, nik zera esan nahi dizuet: Estatu honek, bere subirotasuna eta “aberriaren batasuna” kolokan jar ditzakeen errebindikazioaz ez ohartzeaz gain, onartzen eta aldarrikatzen omen duen zenbait eskubide ere ezin du bermatu. Estatuarekin edo jabego pribatuaren goi-interesekin topo egiten duen guztiak, zakurraren putzak baino gutxiago balio du; hala nola lanerako eskubidea, gure intimitatea eta gure barne-sinismenak errespetatu ditzaketanak, besteen artean. Esango didazue, ugazaba batek bere lantegia itxi nahi duenean edo haren lantokiko langile-kopurua murriztu, langilegoari konstituzioak ematen dion babes legalak zertarako balio duen. Langile horri bere lanpostua ziurta diezaiokeen legerik ez dago. Edo bere indarraz baliatu beharko du, edo lanaren merkaturak jokatu beharko du lanpostu berria eskuratzeko. Beste horrenbeste esan dezakegu, gizakiok omen ditugun eskubide indibidual horiei buruz. Bost axola horiek, lege antiterroristapean jartzen bagaituzte, edo Estatuak gerra-garaian gaudela erabakitzen badu, edo epaile batek gu kontrolatzeko baimena ematen badu.

BAKEA ETA BORTIZKERIA

Nire ustez, indarra erabiltzearen legezkotasun moralak, edozein pertsonak, herrik zein talde sozialek, edozein eraso, zapalkuntza eta indarrez edo txantaiaren ondorioz ezarritako egoeraren aurrean defendatzeko duen eskubidean datza⁹. Beraz, gatazka bortitz bateko partehartzaileak indarrean eta arrazoieta maila berean ez badaude, borroka zapaltzaileen eta zanpatuen artean egiten bada, zapalduen alde agertu beharko ginateke, edo beraren zilegitasuna onartu bederen. Bi indar zapaltzailearen arteko gatazkaren aurrean baldin bagaude, ordea, neutraitzat hartu beharko dugu geure burua edo bien kontra azaldu. Horregatik hartzen du

todo social. Cuanto más “fuerte” sea el poder, mayor disposición tendrá el sistema social para aceptar, o mejor dicho, para integrar la disidencia. Así un poder “débil” no podrá aceptar ninguna manifestación de disidencia política y se verá en la necesidad de recurrir continuamente a la fuerza para neutralizar la disidencia. (Manuel Calvo García. El Control de la disidencia política. Página Abierta).

9. Bat nator Gotzon Garatek *Egunkarian* idatzitako artikulua batean dioenarekin: “Borroka armatuaren zuzena edo okerra, beste giza egitate moraletan bezala, ez dago taldearen handi-txikitasunean. Egile asko eta gutxi izan, egitate txarra bada, ez da zilegi. Ona bada, gutxi egiten badute ere, ona izango da”. Hots, borroka guztien zilegitasuna parametro zehatz batzuen arabera aztertu beharko litzateke.

hainbeste garrantzia, esate baterako, ETaren eta Estatuaren arteko gatazka horretan hori gertatzen den ala ez argitzeak.

Mota guztietako biolentziaren kontra bere burua agertzen duten askok eta askok, zoritxarrez, ez dute mantendu iritzi horri zegokion neutraltasuna, eta azkenean, demokrazia baten barruan gaudelako atxakia dela medio, Estatuak beretzat gordetzen duen biolentziarako monopolioa, nola edo hala, onartu egin dute. Badirudi, hiltzea edo armada bat eraikitzea, segun zein kasutan pekatu gorria dela; baina bestetan ez.

Bere burua moral osoaren ispilutzat dutenek esaten digute, ez dela bidezkoa, zilegizkoak diren idealengatik borroka armatuari eustea edo edozein motatako biolentzia erabiltzea; alabaina, sarri askotan guztiz justifikagarriak ikusten dituzte, armada erraldoi baten jarduerak eta hilketak, mendebaldeko gizarte kontsumistak behar duen petrolioaren hornidura bermatuko badu. Militante politiko baten eskutan hain lardagarri egiten zaien pistola berbera ordenuaren zaindariaren eskutan ikustea, ez dute biolentziaren adierazpenez jotzen. Horientzat, biolentoak sistemaren kontra altxatzen direnak dira edo jabego pribatuari eraso egiten diotenak; ez, ordea, jabegoa edo ordenua mantentzeko antolatzen den biolentzian ari direnak. Koldarrak dira kaputxadun militanteak; ez, ordea, goitik behera mozorrotuta eta estalita dagoen ertzaina edo geo-a.

Gauza bat da, egoerari begira estrategikoki edo politikoki armak erabiltzea komenigarria den ala ez eztabaidatzea, eta bestea, moraltasunari dagokiona mahai gainean jartzea. Ene ustez, eta askotan esaten den bezala, “arazoa ez da, bada, eskubide-kontua, egokitasun-kontua baizik”. ETAk eskubide osoa du Estatuari biolentziaren monopolioa ez uzteko; egiten duen eran eta neurrian egokia ote den..., hori beste kupeleko sagardoa dugu.

Ene ustez, ez baitut uste borrokatu gabe askatasunera hel gaitezkeenik, gure herriak jasaten duen zapalkuntzatik askatu ahal gaitezen, bide guztiez baliatu behar dugu, eta borroka-mota guztiak dira beharrezkoak, baldin eta etika humanista askatzaile batean oinarritzen badira (aurrerago ikusiko dugu nolako garrantzia duen alde honek), atzetik mugimendu bat badute, eta batez ere, mugimendu horren defentsarako erabiltzen badute (iritzi honekin ez dut epaitzen bide batez moraltasuna, estrategia eta politika baizik). Kasu batean Euskaldunako langileek erabilitakoa, Arangurenekoek ere, duela urte asko Oreretako asanbladak eratzen zuena, matxinadek edo insurrekzio herrikoiek erabiltzen dutena eta abar sartuko nituzke; eta bestean, antimilitarismoak edo iparramerikako beltzen eskubide zibilen aldeko mugimenduak erabilitako jarrera ez biolentoak. Horregatik, askotan, metodo baketsu edo biolentoen arteko printzipiozko kontraesanak bilatu nahian sortzen diren eztabaidak, antzu xamarrek edo bizantinoak iruditzen zaizkit. Halaz ere, bi gauza azpimarratu nahi nituzke:

a) bere intentsitate eta jarduera-egoerak markatu behar ditu (kontsiderazio horietan oinarritu ginen bere garaian borroka armatua uzteko, eta egungo egoerari begira sortzen dira, ene ustez, borroka armatuekiko diferentzia handienak). Aurrera begira ikusiko dugu, gatazkaren intentsitatearen arabera nola erabili behar diren herri-autodefentsarako edo oldartzeko bitartekoak,

b) antimilitarismoaren baloreak geroz eta gehiago goraipatu behar dira, eta biolentziaren beharra berriz, ezinbesteko gatazkari edo bazterrezinezko alorretara mugatu, apologiaren zelai pozointsuetatik ihes eginez. Honen arrazoia ulerterraza da. Alde batetik, gizakia eta bere ondasunak suntsitzeko tresneria eta indar bortitzaileak geroz eta handiagoak eta kontrolatzeko zailagoak direnez, bakea eta bide baketsuak garrantzi handiagoa hartzen ari dira. Bestetik, bereiztu egin behar dugu, norberaren burua arrisku lazgarrian ikusirik armak erabiltzera beharturik izateak (hots, garai batean errepresio frankistaren aurrean edo gaur egunean Bosnian gertatzen denarekin nork uka diezaioke zapalduer armak erabiltzeko eskubidea eta kasu batzutan ezinbesteko beharra?) eta etsai politikoarekiko heriotza-zigorren traza hartzen duen atentatu-sistema erabiltzeak (alegia, kameilo bati edo txakur desarmatu bati tiroa ematea atzetik aurrera) duten aldea.

ARAZOAK SUSTRAI SAKONAK DITU

Gure herri honetan, badago Estatuaren biolentzia instituzionalaren kontrako borroka armatua, ETArena hain zuzen ere. ETAren helburu edo estrategiarekin ados egon ala ez, ukazina da erakunde politiko-militarra dela, eta beraren helburuak gure herriak jasaten duen egoeran oinarritzen direla. Eta zertan eta zertarako ari den jakin nahi bada, bi alde horiek kontutan izan behar dira, bestela erro-errotik huts egingo da. Horregatik huts egiten dute ETA esplikatzerakoan, beste motako faktoretan oinarrituriko bertsio xeletretara jotzen dutenek (nahiz eta beste faktoreak, animikoak barne, presente izan gauza guztietan bezala).

Argi eta garbi utzi nahi dut neure aldetik, ETA ez dela, inondik inora, jasaten dugun biolentziaren sortzailea, ezta ere haren iraupenaren arduradun nagusia. Aitzitik, Estatua eta hark defendatzen duen sistema zapaltzailea dugu biolentziaren eragilerik nagusia (errepikatu behar bada errepikatuko dugu, autodeterminaziorako eskubidea onartzen ez diguten bitartean, konponezinezko arazo baten aurrean gaude), eta berari dagokio batez ere, gatazkari bide bat aurkitzea. Hots, Espainiar Estatuak nahi izango balu, berehala desagertuko litzateke gaur eguneko biolentzia politikoa. Berak jakingo du zergatik estutzen dituen neurriak eta zer nolako etekinak ateratzen dituen.

Ezin dugu ahanzi, biolentzia horri esker izugarrizko bortizkeria jasan duela herri honek (hildakoak, torturatuak, preso izandako andana, era guztietako traumak) eta hori dena ezin dugula bi sosen truke ezabatu. Horregatik, gatazka horretan ez dut neutralizat ikusten neure burua, barrikadaren alde batean baizik. Honek ez du

esan nahi, alde horretan egiten den joko guztiekin ados nagoenik eta justifikagarritzat hartzen ditudanik. Ez horixe!

Gauza bat da helburu eta bide batzuen partaideak izatea eta behar den elkarganako solidaritatea bultzatzea (amnistia-aren alde borrokatuz, ETak Estatua-rekin negoziatzeko duen eskubidea aldarrikatuz, etab.) eta bestea, estrategia baten partaide izatea. Beraz, ez dugu hemen zuri ala beltz gisako arazoa, zailtasun eta gune grisaskak dituen fenomeno baten aurrean baikaude; beste erara esanaz, askotan nabarra izaten da ondorioa, zuri huts edo beltz huts baino gehiago. Horregatik, borroka armatuaren gaia aztertzean, ahaleginak egiten ditugu, apologista edo etsai, aldeko edo kontrako geure burua ez agertzeko, bestelako jarrerarik uzten ez duen dikotomia faltsu horretan ez erortzeko.

Ene ustez, ukaezina da ENAMaren inguruan pilatzen diren indarrek eta, oro har, erresistentziaren mundu horretan mugitzen diren indarrek oso zor handia diotela ETari. Diktadura garaian eta ondorengo trantsizioan, ETak borondate asko katalizatu zuen. Baina hasiera-hasieratik praktika horren inguruan beti egon da arazorik (guretzat aski garrantzitsuak izan zirenak eta direnak, bestelako bideak irekitzera bultzatu gintuztenak)¹⁰, hala nola, bertikalismoa, arlo militarrek inposatzen duen dinamika irentzailea, biolentziaren nolabaiteko apologia, zeinean etsaiak ezin asimilatuko zuelakoan iraultzailetasunaren kintaesentziazat jo duen, eta abar (sandinismoaren baitan eztabaidatzen ari diren gauza askorekin zerikusirik dutenak). Gaur egunean, estrategia konkretu bat dela medio, arazo horiek gordindu egin dira.

APURTU EDO ZEHARKATU EZIN DIREN MUGAK

*“Ez erakutsi bakarrik helburuak;
erakutsi bideak ere;
helburuak eta bideak lotuta daudenez gero,
elkarrekin aldarazten dira;
norabide berriak
helmuga berriak erakusten baititu.”*
Ferdinand Lassalle

Bonba-auto eta bonba-kartak edo bonbak kotxeetan sistematikoki erabiltzeak giza kalteak ez ezik, arazo estrategiko, politiko eta etikoak ere jartzen ditu mahai

10. Harrigarriak dira borroka horretaz agertzen diren zenbait iritzi. Horietako batek dioenez, “marxistek benetako abertzaleak desplazatu” omen dituztelako, egiten omen ditu holako astakeriak ETak. Beraz, batzuentzat abertzaletasunari dagokio ETaren alde ona, eta marxismoari bere alde txarra. Baina joku horretan erori nahi ez duenak bestelako bidea hartu beharko du. Horrez gainera, ETaren historian oso garbi ikusten da bere burua marxistatzat jotzen zutenak izaten zirela usu, “masa-mugimenduari kalte egiten” ziolakoan borroka armatua kolokan jartzen zuten lehenak. Aldiz, abertzaletasuna eta borroka armatua axiomatzat uztartzen zituztenak gobernatu dutela ETA esan dezakegu, eta orain arte haren iraupena ziurtatu. Badakigu, borroka ideologikoa egitean, batzuentzat edozein gauzak balio duela, baina utz diezaiogun plazer hori joku horretatik bizi denari; bestelako jokua izan behar du gureak.

gainean. Nola aztertu behar da fenomeno hau? Borroka armatuari dagokion kausa/efektu mekanikaren arazoa dugu, ala bestelako bideetan gertatzen den bezala, egoera konkretuan hartzen den aukera kuestionagarria dugu hau? Edo beste batzuek dioten bezala, estrategia baten usteltze hutsaren ondorioa, besterik ez? Ikus dezagun bada.

1. Independentzia eta sozialismoa azken helburutzat izan arren, ETA Estatuarekiko negoziaketaren bila dabil, oztupo guztiak gainditzeko bere ahalmen militar guztia erabiliz. Negoziazio hori eduki konkretuz osaturik aurkezten dela, begi bistan da.

Baina ETAk duen arazorik nagusia haxe da, Estatuak ez duela negoziatu nahi, eta berarekin bat datozela partidu gehienak, HB ezik, noski (zenbait inkestak erakusten dute gehiengo batek ondo ikusiko lukeela negoziazioaren bat, baina horrek ez du eragin politiko konkreturik, gaur egun). Beraz, kontrarioen arteko izugarritzko pultsua edo lehia dugu hemen.

Agian, egoerak edo denborak agintzen duten urgentziak direla medio, edo espetxeetan zein bestelako tokietan gauzak gorri jartzen ari direlako, badirudi nola edo hala, kosta ala kosta, lehia horri epe bat jarri behar zaionaren iritzia nagusitzen ari dela ETA barruan. Eta hemen dugu koxka, negoziaketa epe batera mugaturik badago (eta hola izan behar du gainera, bestela galdu egiten du bere funtzio taktikoa) nola makurtarazi Estatuak? Edo, behintzat, harremanetan jartzeko, nola behartu? Hemen sartzen gara indar-korrelazioa nola dagoen aztertzeraz. Puntu horretara helduta, Estatuak abantailaz jokatzeko du, zeren bere eskuetatik ihes egiten dien ekintzetara sartzera bultzatzen baitu Estatuak ETA. Maltzurra eta zitala da Estatuaren jokua, ateak ixten ditu eta horrek sortzen duen etsipenetik etekinak atera nahi ditu (tamalgarria da ETA sare horretan harrapaturik ikustea).

Horrek ez du esan nahi, joku horrekin Estatuak arazorik ez duenik. Argi dago Estatuarentzat ETA arazo bat dela, beharbada, arazo garrantzitsuenetariko bat, eta beraren desagerketa nahi duela; alabaina, beste arazo batzurekin lotzen ez den bitartean, jasan edo kontrola dezakeena da (bere onetik ateratzen ez den heinean bederen). ETAk hori badakienez, eta erabil ditzakeen indar sozial eta mobilizatzaileak, gauden egoeran, nahikoa mugatuta daudenez, ekintza militarren eusten dio, horri lehentasuna emanaz (ene ustez, eta besteren artean, egoera internazionala kontutan harturik kalkuluak gaizki eginda daude). Eta zoritxarrez, garai batean ezohikoa zena, bonba-autoaren erabilpena, gero eta ohikoago bihurtzen ari zaigu.

Gainera, ETAREN estrategian, arlo politikoak eta militarrenak duten pisua gero eta desorekatuagoa agertzen zaigu, arlo militarren alde. Horren atzetik egon daiteke agian –iritzi bat da–, gaur egun beste alorretan indar asko ateratzerik ez dagoela eta arlo militarrean bakarrik lor dezaketela behar duten indarra. Hala eta

guztiz, horrek arazo handiak sortzen dizkio abiapuntu iraultzaile bati, batez ere, European kokaturik badago.

2. Ba al dago hemen burdinazko logika aldaezinik? Borroka armatuak legeitsuak ote ditu? Ez dut uste; borroka armatuarekin bat egin ala ez, behintzat, borroka horren erabilera neurtua eta mugatua posible dela ziurta daiteke. ETak berak, ekintza/errepresioa/ekintza taktika desenkadenean zela medio frogatu zuen urte askotan hori horrela zela (ez naiz sartuko taktika hura aztertzen, baina, begi bistakoa da hori). Garaian garaiko, halako enfrontamenduaren alorrean herriak oso garbi ikusten zuen, ETakoak biolentziaren erabilera neurtzen saiatzen ziren bitartean, Estatuak itsu-itsu jotzen zuela, herri xehea kolpatuz. Etikaren aldetik ere, bazegoen diferentzia aski ondo nabaritzen zena. ETako militante askok, bere bizitza arriskuan jarri izan zuten, jendea kaltetua izan ez zedin. Eibarko El Correo Españolen egoitzan, bonba jarri zuten militante berberak istripu larria jasan zuten, bonba desaktibatzerako joan zirenean, leherketak enplegatutako bat mindu ez zezan. La Navaleko atrakoa, langile bat ez zauritzearen preso erori zen militante haren kasuan ere, gauza bera.

Azken urteotan, berriz, ETA negoziazioaren bidean leporaino sartuta dagoenez, geroz eta epe laburragoko efektibotasun militarren gaitasuna aurkitzen dugu. Estatuari min eman nahi horrek bultzatzen du bonba-auto eta bonba-kartaren erabilera neurrigabekora. Baina, metodo zakar, trakets eta hain bortitzak erabiltzeak, justu Estatua bere esku zikinak gordetzen inoiz baino gehiago saiatzen den momentuetan, izugarritzko kalte politikoak dakartza, bai ETari bai eta indar iraultzaile guztiei. Garai bateko ekintza/errepresio/ekintzaren dialektika goranzkorraren eragina alderantzizkoa suertatzen da gaur egun; Estatua ateratzen da kasu horietan garaile politikoki, eta batzutan moraliki ere. Horrela segituz gero, Ekialdeko porrotak sozialismoari ekarri dion desprestigio eta hondamendiaren antzeko arazoa gerta ez ote dakigukeen, bildur naiz; eta beraz, borroka armatuaren estrategia bera, eta zapalduak beren burua defendatzeko duten esubidea urte askotarako desprestigiatua suertatuko ez ote den.

Agian, presa ez ezik, izan daitezke bestelako arazoak ere ekinbide indiskriminatu horien atzetik; selektibitate ezaren atzean, infrastrukturaketa militarren ahultze bat eta, baita edozein eratan eta edozein egoeratan ekintzak egiteko axolagabekeria kezagarria ere egon litezke. Badakit hau esatean gauza ikaragarria esaten ari naizela, nik behintzat sinestu egin baititut, ustekabekotzat har genezakeen heriotza baten aurrean ETak agertzen duen damuketa eta sentikortasuna.

Baina, behin eta berriro zulo berean tronpatzen denaren aurrean, gutxienez esan beharko da, edo bost axola zaiola zuloan erortzea, edo, bestela, itsu-itsu dagoela. Nik sinetsi nahi dut ETak sufritzen duena bigarren arazoa dela, eta ez

lehena; honek behintzat, arlo politikoan konponbiderik badu. Hala ere, bide horretatik jarraituz, bihotz-gogortasunean erortzeko arriskua badago¹¹.

3. Erakunde iraultzaile batek irabazi edo gal dezake. Aurrera jo dezake edo desagertu daiteke (bere kontraesanen eraginez, etsaia bera baino indartsuago izan delako, edota, bere helburua bete ondoren desagertzea erabaki duelako), baina bidean galdu ezin duena, dagokion etikotasun iraultzailea da. Bestela akabo, garaipenera heldu baino lehen, galdua dugu iraultzarako. Honekin ez dut aipatzen bakarrik arrisku posible bat, askotan gertatu den arazoa baizik. Mugimendu iraultzaile askoren degeneratzearen azpian arazo materialen eragina handia izan bada ere, bere garrantzia izan du helburuen eta bitartekoen loturak bertan behera uzteak.

Argi daukat, etika orokor eta abstrakturik ez dagoela, aspirina bailitzan gaixotasun guztietarako balio duenik, eta askotan gure etikotasuna ahultzeko etsaiak erabiltzen duen trikimailu pozointsua besterik ez dena. Izan ere, zapalduok zapalkuntzaren aurka aritzean, oinarritzotzat edo printzipiotzat hartu behar dugu, beste zapalduen sufrimendua arintzea eta neurritz kanpo ez probokatzea. Joera honek, onurak eta indarra besterik ez dizkio ekartzen mugimendu iraultzaileari; bestelako joerak, berriz, ahultzea eta herriarekiko urrutiratzea.

Bonba-autoak eta bonba-kartak politikoki eta efektibotasunaren aldetik kuestionagarriak badira ere (ez nator bat, metodo horiek “jauzi edo urrats koalitatiboak direla” diotenekin, ene ustez, indarra baino bestelako bideak jorratzeko gaitasun-eza adierazten baitute), etikaren aldetik guztiz gaitzesgarriak dira. Talde iraultzaile gehienak pixkanaka edo bat-batean, azkenean, metodo horiek baztertuz joan dira; zergatik ez ETA? (aparte uzten ditut talde fundamentalistek eta Libanoko armada partikularrek erabiltzen dituzten metodoak, horiek ez baitira iraultzaileak).

11. ETako militanteen duintasun etikoaz anitz bezain arinki hitz egin da, batzuek goraipatuz, besteek gaitzetsiz; alabaina, hemen ere kontua ez da guztiz zuri ala beltz. ETakoak terroristak direla eta kitto diotenek, ez dituzte ezagutzen gizon eta emakume horien buru eta bihotzetan gal-gal dauden asmo eta egitasmoak, herriarekiko duten amodioa eta beren buruarekiko desprendimendua. Idealtasun eta jarduera horretan etika bat dagoela, dudarik ez, eta horregatik, hainbat preso eta militanteek errailetan izugarritzko urradura sentitu dute bonbakotxen eragina eta kalteak ikusi ondoren. Badago, beraz, arazoa hausnartzeko eta beranduegi izan gabe taktikaz aldatzeko balizko gaitasuna.

Alabaina, horrekin ezin dira ezkatatu, estali edo baztertu, etika horri egiten zaizkion kalteak eta okerrak, areago elkarren kontra, muturka dabiltzanean. Ekintza-bide bat hartzen denean, batez ere, haren eragin tamalgarriak ikusi eta neurtu ondoren ez aldatzeak dakarren grabedadea, salatu egin behar da hori.

Jarduera horren arduradunek jakin bezate, izugarritzko erabakia hartzen ari direla, eta, aldatzen ez badute, degenerazio-prozesuan sartzen direla, non beren etika usteltzeko arriskuan aurkituko baitira. Eta usteltzeta gertatzen ez bada ere, iraultzaileen etikari muzin eginez, talde itxiaren etikarekin ordezkatzeko dela hura deritzot. Eta horrelako etikarentzat ez dago balore unibertsalik edo giza-aldezkorik, taldeari soilik dagozkionak baizik (taldea erakundea, mugimendu soziala, edo nazioa izan daiteke, baina, azken finean, horretara mugatuko da bere asmo askatzailea). Maila horretara heltzen garenean, *Beltzak* aipatzen duen fenomenoak gertatzen da “Indarra da balore nagusia, etsaia hil ala hark gu hiltzea... hori dugu aukera bakarra” (*Uztaro 4*, “*Trantsizioari buruz*”). Indarra, askatasunerako tresna izatetik taldearen bizikera izatera heltzen da.

Nola justifika daitezke bonba-autoak sortzen dituen biktima indiskriminatuak, eta era berean, balore humanistak goraiatu? Edo elkartasun internazionalista eskatu Kataluniako iraultzaileei, eta ekintza horiek sortzen dizkieten arazo larriak behar bezala kontuan ez edukitzea?

Besteak beste, askatasunaren borrokari bide eman nahi badiogu, ezin ditugu erabili etsaiek erabili ohi dituzten metodo berberak. Ene ustez, bonba-auto eta bonba-kartaren erabilerak, izugarrizko kalteak sortu dizkio ETAr, batez ere helburu eta bitartekoen uztartzeari begira. Metodo horiek baztertzek borroka armatuaren ahultze bat dakarrela uste dutenak, oker daude; aitzitik, metodo horien erabilerak borroka armatua ahul eta gaizki dabilela adierazten du, bai helburu taktikoei begira, baita helburu estrategikoen alorrean ere.

Dena den, gaur egunean dugun arazo nagusia irtenbide politikoari eta borroka armatuaren iraupenari lotuta dagoela uste dut. ETA negoziazioaren bila dabil, baina noiz arte iraun dezake estrategiaz aldatu gabe? Hor datza kakea.

Ekainaren 12ko hauteskundeak emaitzak aztertuz, Ortzik bi irtenbide plaza-ratu ditu: “Egoera hau dela eta, bi erreakzio izan daitezke. Bata numantinoa, aurreko ildoari eustearen aldekoa, nukleoa murrizteari garrantzirik emango ez liokeena eta horrela bere bideak puruak eta gogorrak izatea lortuko lukeena, etorkizunean indarrak berreskuratuko diren esperantzaz –irreala, nire iritziz–. Bestea, norabidea erabat aldatzea litzatekeena, ENAMek urteetan zehar metatutako indar subertsibo eta sortzailea energia zibil bihurtzea litzateke, eta hasteko ezinbestekoa luke ETAk indar politiko, independentista, sozialista eta erradikal bihurtzeko erabakia hartzea –dituen preso eta exilatuentzako askatasun-garantia guztiekin–, arlo zibilean jakina, eta, armarik gabe”. Beraz “bietan jarrai” hala beste erara jarrai.

Ba al dago beste irtenbiderik? Eta ez balego, nola gauzatu politika subertsibo-zibila instituzionalerian erori gabe? Oinarri estrategikoak zeintzuk diren argituz eta ez etsiz.

BIOLENTZIA ETA BIKTIMISMOA: EUSKAL NAZIOAREN ERAIKUNTZAREN BI AURPEGI

Maite Pagazaurtundua Ruiz,

Eusko Alderdi Sozialistako Hezkuntza eta Kultura Arduraduna

Jardunaldi hauetan, era batera edo bestera parte hartzeko gonbidapena eskertu behar dut, lehenik eta behin. Are gehiago ere, guztiz eskuzabala agertzen zait niri, antolatzaileek nire hitz sinpleak, erudizio gabekoak, hitz-aspertu batean onartu izana. Ez baituzue aurkituko bertan, ez zita jantzirik, ez eta ikerketa zientifikorik. Bertan politikari gazte baten hausnarketak eta intuizioak jarriko dira mahai gainean. Nire azterketa, beraz, politika eta azterketa ideologikoaz markaturik tratatuko da. Besterako dituzue filosofo eta soziologoak.

Eusko Alderdi Sozialista-Euskadiko Ezkerrako kide naiz eta bertatik Gasteizeko Parlamentuan legebiltzarkide hautatu ninduten gipuzkoarrek. Euskal Erkidegoan jaio nintzen eta bizi naiz, eta herri zail eta korapilotsu honetan gertatzen diren portaera soziologiko eta politikoak betidanik izan dira niregan preokupazio eta arreta-sortzaile. Eta, bereziki, euskal herritarren artean dauden tentsio politikoen eraginez, herritar guztiok barnean daramatzagun piztiak kolpe batean ateratzeko mehatxua, gero eta gehiago egituratzen ari zaigulako. Deabru guztientzat, bertso zaharretan bezala, sasoi ederra bailegoen...

Gaia aztertu baino lehen, aurkezpen bat egitea komeni da. Irakurleak, hartuko ditudan abiapuntuak ezagutzeko eskubide osoa dauka, dudarik eta engainurik sor ez dezadan. Euskadi estatu-nazio politiko juridiko berezi bihurtzeko helburua duten taldeez mintzatuko naiz. Kanpotik noski. Beste ikuspuntu ideologiko batetik. Estatu-arrazoi sortzaile horretan biolentziak eta biktimismoak –nahiz alderdi bakarrak ez diren– duten eraginez mintzatzen saiatuz.

Hitzen definizioak apur bat erraztuko digu geure lana.

1. Euskal nazioaren eraikuntzaz mintzatzen naizenean, honetaz ari naiz: historian zehar estatu-nazio bezala ulertu den horretaz, hain zuzen ere. Subiranotasun nazional osoarekin, Arautegi Juridiko oso batez, babespen nazionalerako beharrezko tresnez: polizia, ejerzitoa, e.a., burokrazioa oso eta bakarra duen estatu-nazioa. Ia orain arteraino Frantzia, Alemania, Espainia e.a. ziren horietakoak. Pentsa dezagun Europako Egitasmo bateratuak jada subiranotasun nazional apurrak kentzen dizkiola estatu-nazioari, eta, gerora begira, batasun politikoarekin subiranotasun kontzeptua erabat alda daitekeela.

Pentsa dezagun nahiz sistema kapitalista, nahiz sistema sozialista, nahiz demokrazia batean, nahiz sistema integrista batean amestu, aurreko elementuak beti agertuko zaizkigula estatu-nazio batez ari garenean: polizia, ejerzitoa, burokrazia, gartzelak...

Biolentzia eta biktimismoa aipatu ditut, iruditzen zaidalako ez direla, inondik ere, aipatutako euskal nazioaren eraikuntzan aurki daitezkeen alderdi bakarrak, baina bai esanguratsuak direla, helburu hau jarraitzen duten taldeen ekintza politikoetan.

Zentzu honetan euskal herritarren motibazio ideologikoak ezagutzeak, badauka garrantzia gure hausnarketan azken aldi honetan. Datu-koordinatu batzuk eskeintzen dizkizuet, euskal nazioaren eraikuntzaren erakar sinbolikoa ikusi ahal izateko eta bere kontestutik ez irteteko.

Euskal Autonomi Elkartearen biztanlegoari buruz azken **euskobarometroak** hauxe dio (1996ko martxoa):

- E.A.E.ko 10 hiritarretatik 6k aitortzen dute beren nortasun espainola eta euskalduna bat etor daitezkeela kontradikziorik gabe.
- Galdetutako hiritarren %51k bere burua ez abertzale bezala kontsideratzen du. %39k abertzale bezala kontsideratzen du bere burua (orain urtebete, %41 ez abertzale, %49 abertzale)
- “Vasco” bezala definitzen direnek %24 osatzen dute (orain urtebete %31)
- Independentziazaleak %21 (orain urtebete %32a)

Nafarroako eta Iparraldeko zonaldeetako datuak ez dauzkagu, baina nahiko erraz erants daitezke, hauteskunde ezberdinetako emaitzak kontutan harturik. Beraz, hona hemen ahaztu behar ez ditugun datuak. Euskal Autonomi Elkarteko, Nafarroako eta Iparraldeko herritarren gehiengoak ez du bere burua abertzale gisara kokatzen eta ez da independentziazale. Euskal nazioaren eraikuntza hori egiteko ez dago, beraz, atxekituen gehiengoaren oniritzia. Baina bestera, bizi dugun autonomia-sisteman parte garrantzitsu baten oniritzia ez da existitzen, Konstituzio eta Estatutuaren kontra agertzen direlako edota berau aldatu nahi dutelako. Honek guztiak paktubidean jarri beharko gintuzke.

2. Definizioekin jarraituz: **biolentziarekin** buru-belarri topatu gara. Eta aitortu behar dizuet, zenbaitetan parekatu egiten direla estatuaren biolentzia eta abertzale biolentoena... Nonbait parekide bihurtu nahian. Eta ez dira –nire uste apalean– parekide. Ikusiko dugu, baina aitortu behar dut halaber, zuen gonbidape-na jaso nuen bezain pronto pentsatu nuela estatuaren biolentziaz mintza nintekeela hiritarraren askatasunen berme bezala, teoria klasikoetan agertzen den legez. Eta

honelaxe dira gauzak, batetik ukatu egin nuen, iruditzen zitzaidalako sinpleegia zela gure problemen asegarri izateko. Are gutxiago, etorkizunerako bide berriak irekitzeko.

Baina ez da kasualitate osoa beste kide politiko batek gai hori aukeratu izana, ez da kasualitatea abertzale ez den partidu politiko baten ordezkariak gai hori aukeratu izana.

Oso labur baino ez, ipin ditzagun biolentziak aurrez aurre. Zein da esanahia, zeintzuk erregelak, helburuak?

Edozein sistema politikoren oinarrian, boterea eta biolentzia agertzen dira. Nahiz sistema demokratikoa izan, nahiz ez naiz. Argi dago arrazoiak: ordenamendu juridikoak arauak markatzen ditu eta zigorrak, agindu horiek kunplitzen ez direnean. Hala ere, biolentzia hori: espetxeraketak, zigorrak, e.a., horiek ere taxutuak izan behar dute legeen arabera, eta legearen arabera kunplituak. Helburua argi dago: biolentzia legalaren bidez, sistema batek markatzen duen elkarbizitza babesten da. Eta biolentziaren bitartez egiten da, ez baitago Rousseauk maitatutako Emiliarik. Gizakiaren baitan elkartasunezko baloreak eta inbidiak, maitasunak eta zitalkeriak existitzen dira elkarrekin, eta gizarteak estatuaren bidez kontrolpean jartzen ditu sozialki arriskutsuak ikusten diren bakoitzean, Kode Penal eta Zibilaren bitartez. Gizakien artean BETI existitzen den gatazka, legeria bide dela ebatzen da gizarte baten barnean.

Sistema honek erruak dituela ere ezin ukatu, baina hau, oro har, gauza hobe delarik irizten da gure mundu-sisteman, zeren, guztiz liberalki jokatzeko gero, indartsuenaren legea besterik ez bailitzaiguke geldituko, hau da, gerra-egoera etengabea, teoria politiko klasikoetan “natura-egoera” deitzen den hori.

Estatuak arrazoi gabeko –hau da, legez kanpoko– biolentzia erabiltzen badu, orduan justiziaren bitartekoak erregela hautsi dutenak bilatu eta gaizkileak justiziapean sartu behar ditu. Argi geratu behar du, estatuaren biolentziaren legitimazioa arautegian dagoela eta, noski, arautegitik ez irtetean. Inoiz ez dago legitimaziorik bertatik kanpora. Baina haria jarraitzeko asmotan, sinpleegia iruditzen zitzaidan ponentzia honetan hau bakarrik adieraztea. Nahiz legala, nahiz demokratikoa izan. Euskal Gizartearen parte batentzat hau guztia engainu bat besterik ez delako.

Nire familiako kide maite batek adierazi zidan bezala : “Polizia izatea ez da ofizio bat, errepresioa da. Ertzaintza osatzen duten kideei zipaio deritze”. Nahiko formula sinple baten bidez, euskal herritar honek egungo sistemari buruzko desadostasun osoa adierazi zidan, eta baita adierazi ere, goitik beherako ezezaguntasuna eta utopismoa gizarte baten egituraketa sozialari buruz. Nire familiakide honentzat Euskadi nazioa lortzean gatazka sozialak majiaz desagertuko omen lirakeke. Sistema berria poliziarik gabe omen, e.a.

Biolentziaz ari garenean, Euskal Autonomi Elkartean abertzale biolentoena ere aipatu beharrekoa dugu, ETAREN biolentzia: erahilketak, bahiketak, extorsioak. ETAREN talde atxekituaren biolentzia ere, autobus publikoen erreketak, zenbait hiritarrekiko mehatxu eta jipoiak, ertzain eta familiartekoen mehatxu eta berebilen erreketak.

Eman dezagun, errealitatean gertatzen den bezala, zenbait hiritarrek ez duela sistema politiko juridikoa onartzen. Eman dezagun ezarrita dauden erregelak ez dituztela onartzen. Eman dezagun Konstituzioa eta Autonomi Estatutua ez dituztela onartzen, ezta bertatik isurian datozen erregelak ere... Honek guztiak zurriz al ditu ekintza biolentoak, euskal nazioaren eraikuntza egiten deneko arrazoiarekin?

Talde batek pentsa lezake biolentzia dagoela boterearen oinarrian, eta sistema bat beste batez aldatzeko, posible dela hori erabiltzea. Baina, orduan gehiengoaren erregela bertan behera uzten da. Hau da, Demokraziaren oinarria baztertzen da. Demokratikoki beraz, ekintza biolentoak ez dira zurriz, euskal nazioaren eraikuntza lortzeko helburuarekin. Eta ez da kasualitatea, hau ere jardunaldi hauetan tratatu izana, beste politikari batzuen eskutik. Eta ez da kasualitatea, jardunaldi hauetan abertzaleak izatea indarkeriaren aurka agertzen ziren politikariak. Eta ez da kasualitatea, ponentzia-egile haiek adierazi izana, indarkeriaren fruituak abertzaletasunaren kontra doazela.

Baina biolentziaz mintzatzen garenean, hirugarren ikuspegi bat ere eman daiteke. Agertu dugu demokrazian oinarriturik, hau da, gatazkak konpontzeko gehiengoaren teknika erabiliz, euskal nazioaren eraikuntzak ez duela ekintza biolentorik zurriz. Agertu dugu, bestalde, biolentziaren justifikazio zinikoa existi daitekeela boterea lortzeko; baina hirugarren ikuspegi bat ere badago. Inbasioa ematen denean, ez al da existitzen babes zibila, legitimazio osoz, biolentziaren bidez?

Argi daukat, biolentzia aplikatzen duten askok, hirugarren hau aplikatzen ari direnaz konbentziturik daudela. Eta orduan ez da portaera ziniko bat, nazio-errekuperazioarako beharrezko irizten duten biolentzia baizik. Laugarren ikuspegia, beraz. Baina bere hori pentsatzeak, ez du errealitate bihurtzen herritarren gehiengoak. Horregatik aipatu ditut aurretik euskobarometroaren datuak. Hiritarren %21 (iaz %32) baino ez da independentziazale, eta kopuru honetatik guztiek ez dute beharrezko irizten biolentziaren erabilerarik eraikuntza nazionalerako.

Eta horrela bada, nola da ez direla honetaz konturatzen? Ez daukat soluzio argirik. Arrazoiak anitzak izango dira, halako autismo sozial hedatu bat, komunikabide propioak izatea eta egia sakratuak bezala hauek irakurtzea, gure gizartearen egitura informaletan gero eta itxiagoa izatea –koadrila bateratuagoak ideologia mailan, eta erregela demokratikoetan sinesten dutenek eta sinesten ez dutenek kontakturik ez edukitzea; gizarte-mailan, abertzale eta abertzale ez direnak gero eta bananduago funtzionatzea, e.a.–.

Beste gauza argi bat ere badaukat: euskal nazioaren eraikuntzarako biolentzia erabiltzen dutenek, inbasio bati erantzuten ari diren pentsakerarekin, errealtatea, berek amesten/ikusten duten bezala ez denaz jabetzen ez diren artean eta asumitzen ez duten artean, jai daukate elkarbizitzarako sistema berri edo berritu bat eraikitzeko. Digresio bat egiten utz nazazue bertan. Behin Hernaniko sozialisten aldizkaritxo batean gazte biolentoei karta antzeko bat bidali nien. Bertan adieraziz, beren estrategiak nire ideologiara baino ez zuela laguntzen, hots, indarke-riak/biolentziak hiritarrak abertzaletasunaren kontra zeramatzala eta abertzale ez naizen partetik ez nituela nahi halako erraztasunak. Gutxi gora-behera eta umore beltz batez horrela nioen.

Gizartearen beste parteak ikusten/bizi duen errealtatea iristen ez zaien bitartean, jai daukate beraiek, eta jai daukagu besteok ere. Hitz batean esanda, beharrezko komunikazioa ez da iristen. Baina badaude beste elementu eragileak. Abertzaletasun ez biolentzako biktimismoaren diskurtsoa ere erabiltzen da nazio-erakuntzaz mintzatzen direnean –beste elementu batzuk, positiboan, **borondate politikoa** batez ere, erabili ordeztu, eta honek ere, biolentziaren diskurtsoari laguntzen dio, nire uste apalean. Erromantizismo itsutu eta zaharkitu bat jartzen zaielako betaurrean. Horregatixe aukeratu nuen bigarren hitza, **biktimismoa** euskal nazioaren eraikuntza-prozesuan. Egin dezagun aurrera hitz-aspertuaren eraikuntza-prozesuan.

Nazio-erakuntza honetan, lehenik eta behin, herritar guztiek al dauzkate eskubide osoak iritzia emateko? Beste erara esanda, zeintzuk dira euskal herritarrak? Zeintzuk dira “baskoak”? Batek esaten zuen abizen euskaldunak behar zirela %70 batean “basko” izateko. Aranismo zaharra gogora ekar dezakegu. Batek esaten zuen, eta esaten du, euskaraz mintzatzen dena dela “baskoa”. Batek esaten du, aho txikiarekin abertzale dena –euskal estatu-nazioa eraikuntzaren alde, aurrean esandako zentzuan– dela “baskoa”. Eta euskal herritarraren definizioarena ez da asuntu makala. Eragin ideologiko eta politiko handia baitauka. “Basko” sentitzeko, identitateaz ari gara, beharrezkoa al da abertzale “basko” izatea? Herritar askorentzat ez da horrela, euskobarometroak egia badio. Nik neronek neure burua guztiz euskaldun, guztiz “basko”, eta guztiz espainola sentitzen dut, inongo kontraesanik gabe.

Legeriak, baina, zer dio? Egungo Legegintzak ez ditu kontutan hartzen ez elementu etnikoak, ez linguistikoak, ez eta ideologikoak ere. Euskal herritarra, legez, Euskal Autonomi Elkartean bizi dena dugu. Administratiboki, hazienda mailan, politikoki bere eskubide osoak dauka. Nire ustetan, hauxe da definizio demokratiko posible bakarra, beste guztiak integritasmoz kutsatuta daudelako. Eta nahiz eta askotan publikoki ez adierazi, aho handi eta publikoarekin, badira aurreko iritzia zinez sinesten dituztenak eta aho txikiarekin esaten dituztenak. Nire haragitan jasan ditut aurreiritzi hauek eta ezagun eta adiskide askok ere ezagun dituzte definizio integrista horien eraginak, eta berauek sufritu ditugu, duda-izpirik gabe. Eta elementu etniko, linguistiko edota ideologikoak markatuta,

gure iritzi politikoak bertan behera utzi nahi ziren, demokraziaren legeak existituko ez balira bezala.

Aurrekoa gertatzen da, aranismoaren “antiespañolismo”-tanteak oraindik dirautelako kontzientzia askoren erro-erroan. Aranismo puruena, edozein kasutan, ETAkideetan dago adierazita, eta horretarako argitara ematen dituzten komunikatuak irakurri besterik ez dago. Abertzale ez diren herritarrak ez dituzte asumitzen euskal hiritar bezala; traidore edo akulturatuak dira. Argi dago, euskal herritar ez abertzaleak eskubide osoko herritar bezala asumitzen ez dituzten bitartean ez dela komunikazio demokratiko posiblerik emango.

Biktimismoan buru-belarri sartzeko, ideia nagusia agertu behar dugu hemen. Kanpoko jendea euskal jendearen borondatearen jaun eta jabe egin zen, eta nazio--liberazioa eman behar da, euskal Nazioa eraikiz. Gaur autonomiaren gobernuan dagoen indar abertzale baten 1996ko Pazko eguneko hitz batzuk erabiliko ditut biktimismo horren bertsio bat agertzeko asmoz. Bertsio desberdinek tesi baterako emango lukete, baina ideia agertu baino ez dugu behar ponentzia honetan:

Gazteleraz jarriko ditut hitzak, gazteleraz adierazi zirelako:

“Hace tiempo que sabemos que somos el pueblo más antiguo de Europa, el más autóctono, con características craneales, hematológicas y biológicas singulares. Un pueblo con una lengua aparte.”

“Somos un pueblo pequeño, penetrado y rodeado por gentes ajenas a nuestras preocupaciones, empeñadas en tenernos en sus esquemas conceptuales y culturales”.

Sabino Aranak berak esan bailituan, hezurak, egurrak eta odolak ekartzen dizkigu plazara, eta badirudi, lehen dibisioko eta bigarren dibisioko herritarrak izango ditugula: hezur, odol, kontzeptzio eta hizkuntzak muga bezala jarriarik hiritar batzuren eta besteen artean. Astakeria galanta nire uste apalean.

Norgehiagoka etnikoak batetik eta biktimismo kulturalaren diskurtsoak bestetik, euskal hiritarren definizio demokratikoa alderatzen dute eta errealismoa kentzen diote egitura sozial modernoari. Eta biolentzian dihardutenei arrazoi teorikoak eskaintzen dizkiete. Su biolentoari egur berriak, jaiegunetan, eskaintzen dizkiolako. Eta azkenik, inkoherentziak agertzen ditu boterean dauden abertzaleen baitan. Zeren eta, aurreko zitak egiazkoak badira, nola daiteke –eta argumentazio hau ETaren komunikatuetan behin eta berriro errepikatzen da– abertzale petoak etsaiekin gobernuan egotea? Nola daiteke sistema juridiko-politiko-kultural arrotz batean egotea eta agintzea?

Norgehiagoka etniko eta biktimismo historiko-kulturalak min handia egiten dio, nire ustetan, gizarte honen soseguari. Zerbait adierazi nahi nuke puntu honetan. Argi dago, egitura fisiko-sozial berdinean bizi garela, euskal nazio-estatua eraiki nahi dutenak eta Espainia barnean existitzen den egitura autonomikoetan bizi nahi dugunok.

Guztiak gara euskal hiritarrak. Eskubide osoak dauzkagu teoria demokrati-koan. Eta batzuek eta besteek elkarrekin bizitzeko komunikazioa eta itunak lortu beharko ditugu, noizbait soseguz eta bakean bizi nahi badugu. Sasiarrazoi etniko-semanticokultural horiek ez daramate komunikazio zintzo batera. Bere baitan lehen klaseko eta bigarren klaseko hiritarrak agertzen dituztelako, eta ez dagoelako itun posiblerik –integrismoa jabetzen denean–, abertzaleen tesiak onartzekoa ez bada.

Puntu berezi batean jarri nahiko nuke biktimismo linguistikoa, abiapuntu eta arrazoi ezberdinak agertzen direlako bertan. Nire ustez existitzen diren tabuak eta “egia sakratuak” ekarriko ditut gogora biktimismoaren erroak argitzeko.

Euskara, Euskal Autonomi Elkarteko, Nafarroako eta Iparraldeko hizkuntza pribatiboa dugu oro har. Mendeetako diglosia prozesu baten ondorioz, hala nola ere euskal etorki berrien ondorioz, kimu gutxitu eta ahul batzuen antzera iritsi zitzaigun euskara, frankismoaren azken garaietara. Baina gizarteak, oro har, elebitasun sozialaren ametsa agertu zuen, eta legeetan agertu: Autonomia Estatutuan, Euskararen Legean, eta ekintza konkretu, publiko eta pribatuan; hizkuntz politikan, eskoletan, helduen alfabetatze-sareetan...

Euskal Autonomia Elkartean kokatuko naiz bakarrik. Hizkuntza pribatibo bat edukitzeak, ez du aldi berean esan nahi beste hizkuntza propiorik ez edukitzea (lehenengo tabuaren hazia). Mitxelenak esan zuen bezala, edozeinek zentzuz esan dezake, gaztelera eta euskara gure hizkuntza propioak direla. Hau guztia esan ondoren, biktimismoa non ikusten dudan adierazi behar dut, harira etorritik. Batetik, batzuek hori guztia aintzakotzat hartzen dute, berezko hizkuntza modura euskara bakarrik topatzeko. Nire galdera hauxe da: errealitateak ez al du adierazten, gaur egun eta momentuz, familiarterako hizkuntza-transmisioan, familia gehienetan erdara dela ama hizkuntza? Familia horiek linguistikoki umezurtz uzten ditugu, hizkuntza propio eta berezko bakarra euskara bada, euskararik ez dakitelako.

Noizbait transmisio hori elebiduna izateko bidea jorratzen ari gara. Belaunaldi-pare batean behar bada, gutxienezko euskara jakin ahal izango dute herritar guztiek, beren seme-alabekin transmisio linguistikoa bideratu ahal izateko. Baina bidea lasaitasunez egin behar da, pausoka, zeren azkenean hiritarrak nazkatuko bagenu, euskarari uko pribatua eginez gero, amestatutako elebitasun horrek porrot egingo bailuke, erronka linguistikoko borobil hori –gizarte elebidun batena– irabazteko dagoen partiduaren azkeneko minutuan bertan.

Bigarren. Euskaraz, euskaltzale batzuentzat –euskararen apaiz balira bezala, ona eta txarra dena interpretatuz– diskurtso bat besterik ezin liteke gizartean adieraz. Politika linguistikoen azterketak, errentagarritasunak, hobekuntza posibleak, planifikazio irekiak, aplikazio-erritmoei buruzko diskusioak eta euskaldun ez diren euskal herritarren aurrean jarraitu behar diren tresnen diskusioa, ez da soseguz egiten. Euskaldunek planifikatzen dute eta erdaldunek obeditu beharko lukete, pentsamendu euskaltzale ofizialaren ustetan. Eta hori, nire uste apalean, erru galanta da. Baina erdaldunek ere asuntu honetan ahotsa izan behar luketenaren adieraziak, borroka santurako sua pizten du euskaltzale integristen artean, eta horrek ez dio onik egiten euskararen aurrerakuntzari.

Euskara ez da sasierrealitate bat, errealtate kultural bizi eta garrantzitsua baizik, eta horregatik zenbait talderen estrategian hizkuntza da ezberdintasunaren ikurra. Honekin ez dut esaten, ezta txintik ere, euskaltzale guztiak horrelakoak direnik edo garenik. Baina horrelako erabilerak egiten dituztenek, erabilkeria ideologikoa egiten dute. Euskal nazioaren eraikuntzarako baliagarria da euskara, baina horrek sakrifizio handiena planteatzen dio euskararen etorkizunari berari. Gizartearen gehiengoak euskarari bai esatea nahi badugu, baina euskaltzale-abertzaleen taldeak euskararen eta euskal nazioaren eraikuntza bat egiten baditu, independentziazale ez direnak ez al ditugu aldenduko euskaltzaletasunetik?

Beste gauza da biktimismo historiko-linguistikoa. Aintzina gertatutakoak –Aro Modernoan boterearen aldetik euskarari jaramonik ez egitea edota borbon-darren garaitik aurrera erdararekin zenbaitetan euskara desagertzea edota laburtzearen Frankoren garaiko politikak ekintza aktiboak eragitea euskara suntsitzearen– ez du orain jendearen borondatearen kontrako ekintzak aurrera ematea zuzitzen, euskara “salbatzearen”. Edozein dela gure historia linguistikoa, gaur egun pertsona helduen artean %70 gutxi gora-behera ez da euskalduna, eta errealtate horrekin jokatu behar dugu, elebitasunaren bidea irekitzeko asmotan bagaude.

Belaunaldi gazteetan jarri behar da elebitasunaren helburua. Baina beti askatasunez, euskara ezer sakratua ez delako. Gaztelera ez den bezala. Opera, trikiritria edo rock and rolla ez den modu berean. Emaizta kulturala ez dago taxuz gizonaren gainetik. Gizonak sortu eta disfrutatzen duen zerbait da hizkuntza.

Zuhurtasunez eta adorez egin beharko dugu, euskara XXI. mendera abiatu ahal izateko. Argi dago, politika indartsu bat markatzen den bitartean, diru publiko eta pribatuak erabiltzen diren bitartean eta jendeak amets hori gordetzen duen bitartean, euskarak etorkizuna izango duela. Baina orain artean zenbaitetan ideologia abertzaletik kanpora euskaraz mintzatzea –beste ikuspegi bat agertzearen– egia sakratuak ukitzea izan da. Eta hor datza, nire ustez, biktimismoaren alderdi berezia: euskara, independentzia-bidearekin uztartu dutela batzuek. Barkaidazue sasoi honetan agertutako pasioa.

Biktimismoa hirugarren alderdi batean ukituko nuke: **autodeterminazio-eskubideaz** mintzatzen denean.

Bi galdera nagusiri erantzun behar diegu. Eskubide kolektiboaz mintza al daiteke autodeterminazio-eskubidea Euskal Herrirako eskatzen denean? Autodeterminazio-eskubidea eskatzea ez al da erredundantzia bat demokrazia batean?

Beti iruditu zait, erredundantzia zela autodeterminazio-eskubidea eskatzea. Demokrazia batean autodeterminatu egiten baita gizartea, ohiko edo ohiz besteko tresnak erabiliz. Ohiko tresnen bidez, hauteskunde-egitasmo, hauteskunde eta gobernuen ekintza politikoak, herri saioak, e.a. erabiliz. Ohiz besteko tresnez baliaturik, batez ere konstituzioen aldaketak eginez, herriaren borondate politikoak asetzeko asmoz.

Argi esan behar dut, nahiz hemen tesia garatzeko astirik ez eduki, ezin daitekeela –nire ustez– gure egoera garai bateko Aljeria edo beste zenbait herri kolonizaturekin konpara. Han ez zen demokraziarik existitzen; beraz, hiritar haiek guztiak ezin zuten beren borondate politikoa agertu. Zentzu horretan eskubidea kolektiboa zen, ez baitzuten bakarka beren determinazio politikoa sortu.

Demokrazia existitzen denean, horrela diot gure kasurako, independentzia-eskubidea, hau da euskal estatu-nazio eraikitzeo eskubidea, existitzen da, herri-tarrek hori eskatu eta lortzeko eskubidea izango baitute gehiengoa lortuz gero; baina ez da ezinbestez eskubide kolektiboa, demokrazia batean herritarrek atxekimendu librea dutelako. Hori da gure herrian gertatzen dena: batzuek euskal estatu-nazioa desiratzen dute, baina beste batzuek ez dugu hori amesten. Eta inork, demokrazia batean ezin diezadake niri esan, hiritar libre gisa, zein den nire ametsa: nahiz euskal estatu-nazioa eraikitzekoa, nahiz ez eraikitzekoa.

Ondorioak: ez naiz ni euskal estatu-nazioaren aldeko kidea, baina gizarte demokratiko batean aldaketa sozialak eman daitezkeela, eta ematen direla argi daukat, eta gizarte honetan bizi den parte batek euskal estatu-nazioa nahi duenaz jabetzen naiz. Beste gauzen aurrean demokratikoki jokatu behar dela sinesten dudalako, hauxe gustatuko litzaidake: euskal nazioaren eraikuntza horren alde daudenak **borondate politikoaren** argumentuak eta aldeak erabiltzea, biktimismo-rik gabe, biolentziarik gabe. Ez baita beharrezkoa ez bata ez bestea, daukagun egitura juridiko politikoa aldatu nahi dutela justifikatzeko eta LORTZEKO.

Hiritarrak diren aldetik eskubide osoa daukate independentzia eskatzeko –eta ez da autodeterminazio bezelako sasiformulen erabilerarik behar–.

Seguru da alderdi sozial, kultural eta ekonomikoak jar ditzakegula batzuek eta besteek aurrez aurre, eta lasaiki hitzegin, kontsentsuak bilatzen saiatu –agian erdibidezko formulak sortzeko gai izan gintezke– edota erreferenduak uztartu.

Baina beste gauza guztien gainetik, **heziketa eta hezkuntza demokratiko sendo bat** behar dugu guztiok: batzuek eta besteek, independentziazale eta autonomiazale garenok. Zentzu honetan setatikeria soberan daukagu, malgutasun intelektualak falta zaigu, eta komunikazio-guneak sortu beharko genituzke, kode kontzeptualak erabat ezinetorriak direlako gaur egun, unibertso sinboliko ekarrezinak erabiltzen ditugulako.

Berriro ere eskerrak eman behar dizkizuet komunikatzeko eman didazuen aukeragatik. Bihotzez, mila esker.

ESTATUKO BIOLENTZIA, JUSTIZIA ETA ZIGORGABETASUNA

Allande Etxart,
**Herrien Eskubide eta Askatasunerako Nazioarteko Ligako Kidea eta
Kazetaria**

SARRERA

Inpunitatea, bere definizioak dioen bezala, zigorgabetasuna da. Arlo juridikora mugatzen den zerbait dela pentsa daiteke, baina alderantziz, gizarteko fenomeno bat da eta ondorioz, izari politiko, ekonomiko, sozial eta etikoak erakusten ditu. Gizarteko esparru guztietan sartzen da, bizitza politikoa usteltzen du, giza loturak apurtzen, elkarbizitza demokratikoa baldintzatzen, gizakietan beldurra eta etsipena atxikitzen eta bizia aurrera eramateko ixiltasuna lehen mailan ezartzen. Azken finean, inpunitateak injustiziaren jarraipena ahalbideratzen du. Ikus dezagun, beraz, nori dagokion Justizia egitea.

Estatuaren gain ezartzen da, gehienetan, Justiziaren burutzeko erantzunkizuna. Estatu batek konpromezu asko ditu asumitzeko, lehenik Konstituzioa eta gero, beste Estatuekin harreman on eta izaera demokratikoa eskuratzeko, nazioarteko hainbat testu onartuak izaten dira: NBEko Karta, Genevako gerra-konbenioak, Torturaren aurkako Konbenioa eta NBEko Biltzar Nagusian hartutako erabakiak. Gobernuaren eginkizunak gora-behera, Justiziari dagokio konpromezu horien zaintzea eta horretarako ditu tresna indartsuak: Gobernuko presioetarik kanpo diren epaile independenteak, Estatuko fiskalak, Tribunal Gorena, etab. Giza eskubideen bortxaketei doakienez, Estatuak eginkizun hauek ditu :

- 1 – Bortxaketak xeheki definitzea eta bakoitzari merezi duen zigorra finkatzea legez eta, bereziki, Kode Penalaren bidez.
- 2 – Bortxaketa egiteaz edo manatzeaz akusatuak diren pertsona guztien bilatzea.
- 3 – Estatuko tribunaletan auziperatzea edo beste Estatu batean auziperatua izateko entrega ahalbideratzea.
- 4 – Erabakiak izan diren zigorren betearaztea.

Erantzunkizun garrantzitsu bat du Estatuak: bere funtzionarioen bidez Legeen aplikazioa egunero gauzatzea bai gizartean bai funtzionarioen artean ere.

Oraingo egoerara etortzeko adibide gisa erabiliko dut GAL afera. Iragan abenduaz geroztik, justiziak urrats batzuk eman ditu afera hobeki ezagutzeko eta

diruaren erabilpenetik bideak urratu eta susmagarriak inkulpatzen direla ohartarazteko. Une honetan funtzionario eta politika-gizonak dira inkulpatuak, diru publikoa gaizki erabiltzeagatik. Baina, gizonen hilketetan zenbait erantzunkizun duten politika-gizonak eta funtzionarioak ez dira delitu horregatik inkulpatuak izan. Beraz, arazo politiko batean sartutako gizakiak justiziaz kanpoko ekintzen bidez erahiltzea, ez al da inplizituki onartua? Zer da delitu bezala ekarria eta zigortua? Estatuko funtzionarioen zigorgabetasunaren adibide argi bat dugu hor.

Urrutiago joanez, ohar gaitezen nola Francoren armadako tribunalek 30.000 preso fusilatu zituzten 1939tik, hots gerra bukatu ondoren, 1945era. Hauek guztiak gerrako presoak ziren, Genevako konbenioetan finkatutako bizitza-eskubideen jabe: non dira beraz senideen egia jakiteko eskubidea eta justizia eskatzeko ahalmena?

1977an lege batek arrazoi politikoengatik kondenatutako presoak amnistiatu egin zituen; gauza normala sistema aldatzean, baina aldi berean, giza eskubideak bortxatu dituzten funtzionarioak ere amnistiatuak izan ziren.

Nolako historia kontatu geroko belaunaldiei, nola egia jakin, nola barkatu errudunak aitortu ez badu, nola barkatu Estatuari delitua ezagutu ez badu, nola sinetsi berriz ez dela gertatuko, nola onartu demokrazian gaudela orduko bortxatzaileak orain botere-tokietan ikustean... Horrelako galderetan neurtzen da zigorgabetasunaren eragina gaurko egoeran.

Joan gaitezen, beraz, zigorgabetasunaren munduan itzuli bat egitera, European agertutako kasu batzuekin, NBEan nola aipatu den gaia, nolako eraginak dituen gizartean eta azkenik, gizarteko memoriak nola ez dion bakerik ematen, egia jakin arte, zorionez.

1. INPUNITATE- KASU ZENBAIT

Argentinako militarrek

1976-1982 urteetan hainbat hilketa, desagertze, tortura eta lapurketaren arduradun modura ezagutu zituen Dei-Gorte Federalak 1985 urtean, lehen hiru Junta Militarretako komandante izandako bederatzi militar. Betirako bi kondena, 17 urtetarako beste bat, 8 urtetarako beste bat, lau urtetarakoa eta lau absoluzio izan ziren ixkanbila asko sortu zituen sententziaren emaitzak. Hutsune sakonak agertzera eman ziren sententzian bertan.

Lehenik Armada, Marina eta Aireko komandanteen ardurak banan-banan kontatu ziren, militar guztiak estrategia orokor baten barruan ibili zirela kontutan hartu gabe. Bigarrenik, preskripzioa onartu zen hainbat desagertze eta hilketaren-tzako, jakinez, diktadura garaian kasu penal baten aurkeztea ezinezkoa zela eta desagertze-kasuetan preskripzioa biktimaren agertze-egunetik aurrera hartzen dela

kontutan. Azkenik, militarrei ez zitzaien errebelamendu- edo errebelio-delitua gainezarri, 1976ko gobernu legalaren iraultzeagatik. Ezer aldatu gabe onartu zuen sententzia Tribunal Gorenak.

Birminghameko seiak

1975. urtean britainiar justiziak bizi osorako kartzelara kondenatu zituen sei gazte, ustez IRAren izenean bi ostaturen kontra egindako ekintzengatik, zeinen ondorioz 21 hildako eta 162 zauritu egon ziren.

Kasua europar parlamentuko gai juridikoen Komisiora eramana izan zen eta ondorioz, Ingalaterrako Dei-Gorteak hautsi egin zuen 1975eko erabakia 1991ko martxoaren 14an, eta seiak libre gelditu ziren, 16 urtez kartzelan egon ondoren. Funtsean probatua izan zen, instrukzioa eraman zuten polizia-gizonak faltsutu egin zituztela galdaketak eta probak.

Zin-hauspen eta Justiziaren lanen okertzeaz hiru polizia-gizon akusatuak izan ziren, baina 1992ko urrian kargurik gabe eta libre gelditu ziren. Honela agertu zen berriro, giza eskubideak bortxatzen dituen poliziak tratu berezia daukala, bestela esanda, inpunitate osoa; eta adibideak Ingalaterratik kanpo ere balio du.

Estatuko terrorismoa Italian

Fama ederra bildu berria dute Italiako epaileek eta, ondorioz, tribunal batzuek, baina ez da beti horrela izan.

Boloniako tren-geltokian bonba baten lehertzeak 85 persona hil zituen eta 200 zauritu, 1980ko abuztuaren 2an. Zortzi urte beranduago, Boloniako tribunalak bizi osorako kartzelara kondenatu zituen eskuin-muturreko kide ekintzaileak, eta hamar urtetara P2 logiako buru zen Gelli delakoa eta SISMI zerbitzu militar sekretuaren buru ziren Musumeti jenerala eta Belmonte koronela. Terrorismoaz, konstituziozko ordenaren irauli nahiaz eta justiziaren bideen okertzeaz kondenatuak izan ziren denak.

1990eko uztaillean, Boloniako Dei-Gorteak ekintzaz errugabe jarri zituen denak; bakarrik, legez kanpoko elkarte baten eraikitzeaz eta Estatuari kalumnia egiteagatik, hiru urteko kondenak bildu zituzten Musumeti eta Belmonte militarrek. Konstituziozko ordenaren kontrako delitua galdu zen eta Gelli delakoa ezer gabe gelditu zen. Horrelako beste ekintzen antolatzaileek (1969ko Piazza Fontana, 1974ko Brescia eta Italicus tren) malgutasun bera ezagutuko dute.

Boloniako ekintzaren arduradunen absoluzioa ezagutu zuenean, Mario Antonaccik, epailea eta 1988ko sententzia eraiki zuenak, honelaxe esan zuen: “Dei-Gorteko sententziak berriro probatzen du, italiar justiziak ez dituela auzi handiak

eramateko baldintzak eskaintzen. Ez bakarrik lapurketentzako, ezta ondo antolatutako delituentzako ere. Ganglio batzuk ukitzean, trabak handituz doaz, eta kontrako indarrak agertzen dira toki guztietan, zeinetarik botere politikoa ez den urruti”.

Kasu honetan terrorismo beltza, Estatuako zerbitzu sekretuen, botere politikoa-ren eta botere ekonomikoaren arteko loturak nahiko argi geratu ziren. Baita Justiziaren ahultasuna edo kidekeria ere.

Nazien kolaboratzailea: Touvier

Touvierren kasuarekin ailegatzen gara humanitatearen kontrako krimenera, inpunitatearen zutabe garrantzitsuenetariko batera. Aldi berean ikusiko dugu, Estatu frantziarrak, Vichyren gobernuaren bitartez, naziekin eduki zuen kolaboratze-garaia minberatsua dela oraino.

1943. eta 1944. urteetan Paul Touvier zen Lyon aldeko Miliziaren buru eta Nazien Gestapoarekin batera, “garbiketa-lan”ak burutu zituen erresistentzia-ko jendearekin, juduekin, etab. 1946an hiltzera kondenatua izan zen, nahiz bera ihesean egon. 1947an detenitua izan zen eta sei egunen buruan ihes egin zuen (geroztik jakin da, Elizak laguntza handia eman ziola, urteetan aterbetuz).

1967an frantziar Justiziak 20 urteko preskripzioa onartu zuen eta 1971ean Pompidou Presidenteak egoitza-debekuak altxatu zituen eta ondasunen konfiskazioa. Ondorioz, eskandalua sortu zen eta Miliziaren biktimen elkarteek hainbat eskaera zuzendu zizkieten Justiziari, bereziki humanitatearen kontrako krimenetan parte hartzea salatuz. Azkenean, Justiziak ezarritako hainbat traba gainditu ondoren, 1991 urtean, Parisko Dei-Gorteak zazpi juduen hiltzearen akusazioa onartu zuen eta beste hainbat basakerietan parte hartzeak baztertu egin zituen.

Zazpi Juduen hiltzea Touvier berak ezagutu zuen eta bere defentsa-sisteman sartzen zen. Vichyko gobernuak kideek sistema berdintsua erabili zuten : Petainek bere kolaborazioarekin gaitz handiagoak baztertu zizkion frantziar populuari. Modu berean, naziek masakre handi bat prestatu omen zuten eta Touvierrek negoziatu egin zuen 7 juduen hiltzean bakarrik mugatzea.

Pariseko Dei-Gorteak onartu zuen hori, krimen arrunt modura kalifikatuz, ez humanitatearen kontrako krimen modura, hots, 20 urteko preskripzioan sartzen zeneko krimen modura. Touvier xuritua zen, baina horretarako izugarritzko manipulazioak egitera behartuak izan ziren epaileak.

Humanitatearen kontrako krimena Nurembergeko Auzian finkatua izan zen : “populazio zibilararen kontrako edozein hilketa, deportazio eta beste diskriminazioak, gerra-garaian edo aurretik, arrazazko, fedezko edo politikazko motiboengatik, Estatuaren legeria bortxatuz edo ez. Ekintza hauen plan kontzertatua asmatzen

edo betetzen parte hartu duten guztiak dira arduradun...”. Estatu frantziarreko legerian definizio hori sartua zen 1964az geroztik. Pariseko Dei-Gorteak, Touvier xuritzeko, honelako formula idatzi zuen: “plan kontzertatu batean parte hartzea, hegemonia ideologikoaren politika bat pratikatzen duen Estatu baten izenean pertsekuzio indiskriminatuak eta ekintza inhumanoak sistematikoki burutzea”. Beraz lau elementurekin definitzen da humanitatearen kontrako krimena, “plan kontzertatua” (Nurembergen definitua) eta beste hiru berriak: “hegemonia ideologikoaren politika”, “Estatu baten izenean” eta “sistematikoki burutzea”.

Vichyko gobernuak Estatu horren elementu guztiak biltzen ez zituenenez, beti Dei-Gortearen arabera, Touvierren krimenak ez dira humanitatearen kontrako krimenak!

Historiaren okertze nabaria egin du frantziar Justiziak 1992an, zeren eta Vichyko sistemak bazituen ideologia faszista, juduen kontrako legeria, kontzentrazio-zelaiak, miliziak, tribunal bereziak, hots, humanitatearen kontrako krimenak burutzen dituen Estatu baten ezaugarri guztiak. Noski, erabakiaren kontra altxatu ziren biktimen familiak eta Kasazio-Gorteari dei egin zioten.

Dei-Gortearen erabakia hautsi egin zuen Kasazio-Gorteak, azpimarratuz “Ardatzeko Estatu europar baten kontura egindako krimenak humanitatearen kontrako krimen bezala ekarriak izanez, ezin da esan mahai gainean diren hilketak humanitatearen kontrakoak ez direnik, jakinez Gestapoaren aginduz eginak izan direla, Gestapo hegemonia ideologikoaren politika eraman duen Estatu baten erakunde kriminala delarik”. Humanitatearen kontrako krimena Ardatzeko Estatuak egindako krimenetara mugatuz, Kasazio-Gorteak oraino gehiago mugatzen du delituaren interpretazioa eta esparrua. Noski, Nurembergeko Auzitegiak eta 1964eko frantziar legeak ez ditu muga horiek aipatzen.

Horrela, Touvierrek 7 juduen hilketengatik soilik, erantzun behar izan zuen eta inork ez zuen galdezkatu Vichyko gobernuaren aginduz burutu zituen beste hilketa eta deportazio guztiez. Vichyko legeriaren arabera, hilketa hauek legezkoak ziren eta lege berezi hauek demokratikoki hautatuak izan ziren. Aurreko Estatua desgitean eta Vichyko estatua eraikitzean, Estatuko 40 fiskaletatik, 39k jarraitu zuten (batek dimititu zuen, Jean Moulin-ek, gero erresistentzia-buru izandakoak). Touvier kasuaren baztertzeko, Frantziar Estatuko tramankulu guztiak erabili dira, ez bakarrik gizon zahar batengatik pietateagatik, Estatuko botere batzuentzat humanitatearen kontrako krimenen azterteak lurrikara bat suposa lezakeelako baizik.

GALkideak

Gehienek ondo ezagutzen duten afera honetan, aipagarri dira, afera honen ikertzeko eta auziperatzeko eman diren trabak eta zailtasunak.

Hilketa eta legez kanpoko taldea eraikitzeagatik kondenatu ditu Amedo Fouce eta Michel Dominguez Entzutegi Nazionalak, GAL erakundeak duen talde armatuaren izaera kontutan hartu gabe. Gainera erabakia onartu egin du Epaitegi Gorenak, funtzionario baten definizio bitxi bat gehituz: “Estatuak ez dauka inolako erantzunkizunik GAL aferan, polizia hauek ez baitzeuden oportetan, ezta zerbitzuan ere, eta eskuratu manuetarik aparte burutu dituzte bere ekintzak”. Legez kanpoko ekintzak eta Justiziarekin ez kolaboratzea onartzen dizkiete espainiar funtzionarioei Epaitegi Gorenak.

Arduradun politikoeekin eramandako jokaera aipatzekoa da, bereziki funtzionarioen arduradun juridikoeekin Entzutegi Nazionalak ezarri duen jokoa: Felipe Gonzalez eta Corcuerak ez dute onartu auzira azaltzea, ezta galdera batzuei erantzutea ere, Estatuko arazoak argudiatuz. Eta horretan gelditu da afera, Estatutik ez da beste egiturarik azaldu egiaren eta erantzunkizunaren agertzeko.

Baten batek pentsa dezake oraino Justiziaren lana Estatuko arazo bat dela eta hemen ikusten dugu beste Estatuko arazo batek, hala nola GALaren legez kanpoko ekintzen burutzeak, Justiziaren egitea baino indar handiagoa daukala Espainiar Estatuan.

2 - INPUNITATEA NBEan

Gorbernutik Kanpoko Erakundeek (GKE) urte luzeetan inpunitatearen eta zigorgabetasunaren kontra eramandako kanpaina kontutan hartuz, Gobernu batzuen laguntzarekin, NBEko Giza Eskubideen Azpikomisioak erabaki garrantzitsu bat hartu zuen 1991ko abuztuaren 29an: El Hadji Guissé senegalدارrari eta Luis Joinet frantziarrari zigorgabetasunari buruzko ikerketa bat eskatu zien. Hurrengo sesioan, hauek, beren lana aurkeztu zuten: “Giza eskubideen defentsa eta promozioa zigorgabetasunaren kontrako borrokaren bidez” izenpean. Bi zati dauzka txostenak, lehenik zigorgabetasuna laguntzen duten mekanismo eta praktikak eta bigarrenik zigorgabetasunaren kontrako borrokaren antolaketa.

Txostenaren egileek azpimarratzen dute, lehenik, sistema juridiko guztiek gordetzen dituztela inpunitateari laguntzen dioten mekanismo batzuk. Gehienetan giza eskubideen bortxaketen egileen ez galdezkatzean edo horien ekintzak arinegi zigortzean edo erabakitako zigorren ez betetzean gauzatzen dira delako mekanismoak.

Mekanismoaren elementuak :

- Amnistia eta indultuak.
- Preskripzioa (eta noiztik kontatzen den).
- Galdezkatzearen egokitasuna, hala nola poliziaren inkestatik landa jarraipenik gabe sailkatzean.

- Lege berezien eragina, hala nola biztanleen kategoria batzuei (militar, polizia) eskubide batzuk eskaintzen dizkietenean (inmunitate eta pribilegioak) edo epaileen independentziaren printzipioetatik urruntzen direnean.
- Ikerketa eraginkorrik ez ahalbideratzea, formakuntza edo medio eskasez.
- Habeas Corpusaren ahalgabetzea, prozedura konplikatueta sartuz.
- Delituen birkalifikatzea, gutxitza zuzenduz edo lege penaletik baztertuz.
- Zigorren ez betetzea.

Praktikan ikusten denez, ikerketa onak eta auzi orekatuak inpunitatera eramanez, eta berdin zigorra betetzen ez bada, edo Gobernuaren aginduz edo erreinsertzio sozialerako neurri batzuk desbideratuz (baldintzapeko askatasuna, luzapena) edo ihesean lagunduz.

Zigorgabetasunaren kontrako borroka lau ardatzen inguruan antola daiteke:

* **Norma bereziak legerian sartzeari.** Lehen lehenik humanitatearen kontrako krimenak finkatuz (hilketa masiboak, tortura sistematikoak, Estatuko ontasunen lapurketa, narkotrafikoa, ingurumenaren desegitea).

* **Ikerketa eraginkorren antolatzea.** Nazioarteko Itun eta Tratatu gehienek ohartarazten dute Estatuak ikerketa eraginkorrak antolatzeko duten betebeharra. Instantzia iraunkor (ikerketa judiziala) edo behin-behineko (parlamentukoa, *ad hoc* komisiok) baten esku izan daiteke. Ikerketa judizial eraginkor batek Justiziaren ibilmolde on bat suposatzen du, hala nola Justiziaren independentzia (Gobernutik, ez legeetatik), epaileen menpe dagoen polizia judiziala eta korrupzioaren tentaldietan ezin daitekeena eror. *Ad hoc* komisiok antolatu dira Hego Amerikan eta haien lana ez da izan kondenak lortzea, bortxaketa-sistemaren ibilmoldea ulertzea, frogak eta argibideak zaintzea eta instantzia arduraduna identifikatzea baizik.

* **Bortxaketa egileen auziperatzea.** Auzitegiko epaileengan oztupo larri bat aurkitzen da: aurreko sisteman parte hartu zutenekin edo bortxaketak ikusi eta ezer egin ez zutenekin, zer egin? Postutik kentzea posible izan daiteke baina nola lotu hori epaileen independentzia garantizatzen duen mugiezinezko printzipioarekin? Humanitatearen aurkako krimenak preskripzio-ezinezko izaera dute eta preskripzioaren epea kontutan hartzen denean sortzen dira arazoak. Beste elementu bat amnistia da, bereziki kondenatu edo zigorra bete aurretik ematen denean. Azken elementua funtzionarioek aldarrikatzen dituzten beharrezko obedientzia (galdeketerik ihes egiteko modua) eta artxiboak dira (ez dira legez kanpokoak eta publikoak dira).

* **Biktimen kalteen zuzentzea.** Biktimen eta familiek jasan dituztenak zuzentzeko neurri indibidualak (kalte materialak, sendakuntza, pentsioak) dira alde batetik, eta kolektiboki egin beharrekoak bestetik (errehabilitazio-zeremonia ofizialak, memorialak).

Txostenaren publikatzeak oihartzun handiak sortu zituen toki askotan. Alde batetik NBEko Komisioaren txostena pozgarria zen hainbat urtetan borrokatu zuten GKE erakundeentzat, eta, bestaldetik, hutsune batzuk nabariak ziren (Louis Joinet frantziarra, Estatuaren lan zikin batzuk itzalean uzteaz interesatuta zegoen). Kritika sakonena esparruari zuzenduta zegoen: Joinetek Estatu barruko legerian ezartzen ditu aldatu beharreko gauzak. Alderantziz, GKE gehienek, neurri gehienak Estatuarteko legerian sartu behar direla uste dute.

Horrela, ondoko neurrien gehitzea proposatu zuten:

- NBE barruan **instantzia iraunkor** bat sortzea, gaia aztertu eta neurriak proposatzeko, txostengile edo lan-talde baten bidez.
- Prozedura judizialez eta ikerketez etengabeko **informazio publikoa ematea**, eta, bereziki, giza eskubideen bortxazaileen zerrendaren publikatzea mundu osoan.
- **Nazioarteko jurisdikzio penal** baten eraikitzea, jurisdikzio orokor edo unibertsala jarraikiz, tortura, genozidio, eta gerra zikinen egileen auziperatzeko.

3 - *INPUNITATEA GIZARTEAN*

Nahiz eta hastapenean europar kasu batzuk aurkeztu ditudan NBEan eraman-dako dinamikak, mundu osoko kasuak kontutan hartu ondoren, zigorgabetasunaren fenomenoaz ikuspegi orokor bat ematen du. Honen mekanismoen ulertzeko, gure kontinentetik ateratzea interesgarri izan daiteke. Inpunitatearen historia Afrikako esklabutzarekin sortu dela esan ohi da. Geroago, Estatuetan aldarrikatzen zituzten giza eskubideak berak, axolagabeki zapaltzen zituzten kolonietako administrazioe-tan. Diktadura-erregimenak, giza eskubideen bortxaketa sistematikoa eta impunita-tea ziren, indar kolonialistek Afrikan utzitako “mendebaldeko kulturaren” oinarriak.

Indar handiko Estatuaren eta Afrikako diktadura edo demokrazia formalen artean diren interesen konbergentziak ulertzeko, adibide asko dago, bai errekurtsio naturalen harrapaketa bai norberaren ondasunak handitzeko (Mobutu). Noizean behineko misio militarrek eta interbentziozko indarrak erabiltzen dira *status-quo* horren mantentzeko; horrela, afrikar herritarren eskubide zibil, politiko, ekonomiko, sozial eta kulturalak sistematikoki zapaltzea segurtatzen da.

Afrikako errekurtsioak harrapatzen dituzten era berean, “instituzio demokratikoak” eraikitze laguntza eskaintzen dute Estatu boteretsuek, beren aditu eta kooperazio-agentzien bidez. Ekonomia eta politika banatzeko helburua agertzen da, hots, alde batetik hauteskunde libreak antolatzen dituen Estatu demokratiko bat, zeinak askatasun osoan utziko dituen enpresa pribatuak. Hauen bidez enpresa tradizionalak ibiliko dira afrikarrak esplotatzen.

Historian goraipatu egiten da Nurembergeko Auzia, juduen erahilketa masibotik humanitatearen kontrako krimenen definizioa eraiki zuelakoz. Bigarren Mundu-Gerraren irabazleen helburuak ere bete ditu: gerra galdu zutenak kondenatu eta irabazleen ordena finkatu nazioarteko legerian. Mendebaldeko Estatuak erantzunkizun handia dute oraingo zigorgabetasun-egoeraren aurrean, zigorgabetasunaren baztertzeko tresnak ukatu dituztelakoz. Krimen guztiak iraunkor moduan auziperatzeko tresna ez zuten nahi, ez eta orain ere, hots, nazioarteko Epaitegia. Ezin isilduko kasu batzuez sortzen da zerbait, traba askoren artean; adibidez, Jugoslavia ohiko Tribunalak, Ruandakoa...

Bigarren Mundu-Gerra irabazteak zigorgabetasunean bizitzeko aukera eman die mendebaldeko Estatuak, eta horrela zibilen masakre asko gelditu dira justiziarik gabe: Gernikako, Dresdeko (200.000 hildako), Hiroshimako (200.000 hildako), eta Setifeko bonbardaketak, Japoniarren esklabuak, eta abar luze bat. Nazioen gaindiko tribunalik ez izatea, Estatu bakoitzak gorde nahi duen inpunitate-esparruarekin ulertzen da.

60ko hamarkadan NBEan nazioarteko legeriak aurrerapen handiak ezagutu zituen giza eskubideen arloan; esate baterako, NBEan eskubide politiko, ekonomiko eta sozialen Itunak eraiki ziren; Torturaren aurkako sistema aurrera zihoan. Nazioarteko giza eskubideen defentsa-sisteman hutsune bat gelditzen zen: epaile independentea zeinak, Estatuaren presioetarik kanpo, giza eskubideen bortxaketak aztertuko dituen eta zuzenketak erabakiko. Ideia hori bultzatzeko sortu zen Herrien Tribunal Iraunkorra, Russell Tribunalaren ondorioa hartuz. Hainbat sesio interesgarriren artean, Hego Ameriketako 1991. urtean burutu sesioetan Amerikan erabilitako inpunitate-sistemak ikertu ziren eta egoerak zuzentzeko hartu behar ziren neurriak ere bai.

Argentina, Txile eta Uruguako diktadorek Estatu-terrorismoa erabili zuten urte luzeetan eta gero Estatuak demokrazia formal batera pasatu ziren, giza eskubide bortxatzaileak amnistiatu ondoren, “punto final” eta “obediencia debida” izeneko legeen bitartez. Biktimen familiek eta gizarteak, oro har, era traumatikoan hartu zituzten amnistia horiek. Ikus ditzagun neurri horien eraginak:

- Legez delituak barkatu egiten dira eta bortxatzaileek ez diote eginari uko egiten.
- Bortxatzaileen kontra salaketak burutzeko ahalmen legalik ez dago biktimentzat, eta diktatura-garaiko krimenak ez dira gehiago krimen bezala ekarriak.
- “Gehiegikeriak”, “gerra zikina”, “subertsioaren kontrako borroka” hitzak erabiltzen jarraitzen dute instituzio eta komunikabideek. Bourdieu filosofoak dioen bezala, hiztegi hori biolentzia sinboliko bihurtzen da biktimentzat.
- Biktima, senide eta gizarteak ezin dute asmatu etika eta arbitraltasunaren oreka zuzenago bat eskainiko duen gizarte-eredurik.

- Giza eskubideen bortxaketen ezabatzeak biktimen sufrimen ofiziala ezabatzeko du eta legearen aurreko desberdintasun horrek noraeza, ezintasuna eta etsipena sortzen ditu.

Justiziagabetasunak beste eragin batzuk ditu gizartean:

1 - **Alerta iraunkorrean bizitzea:** lehen bizitako traumak etortzen dira berriro biktimen burura, eta, horrela, esperientziak berriro ezagutzeko beldurra sortzen da. Alerta iraunkorrean bizitzeak gizarteko gertakariei interesa kentzen die, pertsona bakartasunera doa, beldurra, duda eta ezintasunean. Herritik alde egiteko gogoia agertzen da, ia behin alde egiteko prestatzen da, bertan bizitzeko proiektu iraunkorrek alde batera uzten dira eta, batzuetan, esperientzia berdinak bizi dituztenen artean kolonia moduko bat egiten da, gizartetik aparte.

2 - **Errepikapenaren efektua** sentitzen da, bereziki zigorgabeko delituak errepikatzen ikusten direnean. Giza eskubideen bortxaketek eta haien lagunek boterean jarraitzen dute, pribilegio berdintsuekin. Zigorgabetasuna gizartean balore gisa sartzen da eta esaldi esanguratsu batzuk entzuten dira : “zigortua izan gabe, delituak egin ahal ditzake boterean dagoenak” edo “Boterea duenak ez du Lege Komuna meneatzerik”.

3 - **Anestesiaren efektua** agertzen da erremedio bezala. Freudek zioen 1930ean: “giza harremanetatik sortzen den sufrimenari ihes egiteko metodo errazena, besteetatik urruntzea da”. Horrela uler daiteke gizarteko sektore batzuek arazo sozialetaz erakusten duten axolagabekeria: alde batetik justiziaren ezintasunak sortzen duen balore-galtzea eta bestetik, bortxatzaileak kalean ikustearekin, libreki pentsatzeko eta biktimekin elkartzasunean ibiltzeko sortzen den beldurra. Egunerokotasunak traumaren akumulazioa ekartzen du eta, ondorioz, urruntzea eta apatia.

4 - **Alienazioaren efektua.** Egindako basakeriak ezkututzen ditu Estatuak, legeen arbitraltasuna ezabatu, eta Estatuaren arrazoia –eta beste hainbat arrazoi sekretu– aurrean jarri. Diskurtso horren kontra ez joateko, gizarte-sail batek onartu egiten ditu argumentuak, esanez “presidenteak jakingo du” edo “arrazoi sekretu bat izango da” eta pentsatzeko ahalmenari uko egiten dio, ez bakarrik Estatuaren kontra egoteko edo gizarteko gehiengoarekin bat egiteko (funtsean, batek jakitea eta herriak ez jakitea alienazio iturri bat da). 1990ean Puget-ek agertu lan batean azpimarratzen zen, nola gizakiak beharrezko duen gizarteko sail baten partaide izatea, non ez den hil ala biziko gauza.

5 - **Balore-aldaketa.** Denborarekin, Justizian ezartzen zen konfiantza galtzen da eta amnistiarekin dolu eta sufrimen berri bat etortzen da. Ordenu berria onartzen ez dutenak, desestabilizatzaile eta marginalizat ekarriak dira instituzio eta komunikabideetan. Ondorioz, Justizia eskatzen dutenak legearen kontrako modura azaltzen

dira eta, bestaldetik, lege arbitralak defendatzen dituztenak, ordenaren eta legearen defendatzaile modura. Etikaren aldarrikatzaileak “desestabilizatzaile” eta “iragana ahantzi nahi ez duten mendekatzaile”tzat ekarriak dira.

Estatu-terrorismoa erabilia izan den herrialdeetan jasaten ziren sufrimenduei erantzun bat emateko, gizarteko sektore batzuek giza eskubideen aldeko taldeak antolatu zituzten. Ondorio baikor anitz ekarri zuten: lehenik boteretik zuzendutako mezu eta proposamenei alternatibak eskaintzea, balore-aldaketei aurre hartzea eta azkenik bizitzaren kontrako atentatuak eta lege bortitzak salatzea. Sistema demokratizatzean, inpunitatea aztertzen ibili dira talde horiek geroko urteetan, baita ixiltasunaren ibilaldiak antolatzen, indultu-legeen kontra oldartzen, etab.

4. BUKAERA MODUAN

Itzul gaitezen, beraz, hastapenean aipatutako kasuetara. Argentinan berriki goi-mailako ofizial batzuek publikoki aitortu dute, nola desagertuak itsasora botatzen ibili ziren. Desagertuen senideen elkarteko buruzagi batek gogorki erantzun du, holako izaerak axolagabetzat emanez, hauek eskatzen dutena nork zer egin duen jakitea baita, horregatik zigortua izan dadin.

Irlandako bake-prozesuan Egiaren Komisio baten eraikitzea eskatu da, gerra zikinean ibilitako hainbat militarren erantzunkizuna epaitzeko.

Espainiar Estatuan komunikabideek harridura azaldu dute Erregearen telefonoa CESIDek entzuten zuela jakin denean. Legezko den ala ez aparte utzita, ez al da harrigarria ikustea, frankismo beltzeneko bortxatzaile berdinak hor direla botere eta inpunitate osoarekin? Azkenean, Konstituzioaren 8. artikulua ahalbideratzen duena bakarrik egin dute militarrek.

Frantziar Estatuan esan ohi da: “De Gaullek sinestarazi zigun Bigarren Mundu-Gerraren garaian frantses guztiak erresistenteak zirela; gero Mitterandek sinestarazi digu denak sozialista zirela, eta orain ohartzen gara gezurrak zirela biak!” Azken igande honetan Chirac-ek Vichyko Gobernuaren izaera nazia aitortu du, ez bakarrik juduek eskatzen zutelako, frantziar deportatuen familiak hor direlako baizik, frantziar historiako beltzuneak etengabe erakusten eta salatzen.

Ikasten eta kondatzen den historia, jendeak egin da, hitzez, mitoz eta ipuinez. Isiltasunak, idatzi ez direnak, kontatu nahi ez direnak ere transmititzen dira, hau da, transmisio ezkorra. Herrien –eta herritarren– memoriak etengabeko galderak ditu. Argitara ekar ditzagun historiako beltzuneak, hauek ere gure historiako parte baitira eta bereziki argia bota dezagun biktimek eskatzen duten tokira: zigor gabe gelditu den hainbat bortxatzaile eta erakunde ofizialei buruz. “Historia errepikatu egiten da” esaten den kasu gehienetan, zigorgabe bortxatzen duten jendeak aurkitzen dira.

ZUZENBIDE-ESTATUA: SEGURTASUNA ASKATASUNAREN BERME

Carlos Iturgaitz,
P.P.eko Lehendakaria Euskal Autonomia Elkartean

SARRERA GISA

Hasiera gisa, eta hemen zaudetenoi ekitaldi honetara etorri izana eskerturik, zilegi izan bekito ohartxo bat egitea. Nire asmoa ez da, inolaz ere, doktrinazko hitzaldirik ematea edota korronte konstituzionalisten iritzi nahiz joerak azaltzea. Baina bertaratu zaretenoi hau adierazi nahi nizueke: ezinbesteko aipagai direla, disertazioaren analisi sistematikoa egiteko, hainbat prezeptu, bai eta gai horretan maisutasuna azaldu duten pertsonen iritziak ere.

Zuzenbide-estatuaren kontzeptua, nire aburuz, ez da termino baketsua. Hainbat konstituzionalistek idazati jakinei ematen diete garrantzia, edota Konstituzioaren 10. eta 10.3 ataletan agindutakoa definitzeari. Eztabaida terminologikoei ekiteko batere asmorik gabe, begirunez aitortuko dizuet arazo honen gaineko nire kontzepzioa gertuago dagoela, dauden joerak batu eta zuzenbide-estatuaren funtsezko ezaugarritzat ondorengo hauek dauzkaten autoreengandik:

- 1.- Botereen banaketa.
- 2.- Botere horiek guztiak Zuzenbidearen menpeko izatea.
- 3.- Herritar guztiak legeari dagokionez berdinak izatea.
- 4.- Oinarritzko eskubide eta askatasunek babes judiziala edukitzea.

Gutziz bat nator Sánchez Agesta irakaslearekin, zuzenbide-estatuari buruz hau dioenean: “boterearen arbitrariotasunari muga jartzeko eta zuzenbidea errespetatzeko printzipio etikoa da, segurtasuna eta justizia bere baitan hartzen dituen balio osoa daukan printzipio etikoa, pertsonaren eta hark berezkoak dituen eskubide bortxaezinen dignitatean oinarritua”.

Banakoan askatasunen artean, askotan adierazi dugunez, sakratuena eta oinarritzkoena bizitzeko eskubidea da. Ni agintari politikoa izateak beharrezko egiten du prezeptu honi buruzko gogoeta sakona egitea. Konstituzioko 15. atalak, hain zuzen ere, bizitzeko eta integritate fisiko eta morala izateko eskubidea jotzen du lehendabiziko eskubidetzat. Zer esan behar du horri buruz Euskadiko Partidu Popularreko idazkari nagusiak?

Joan den urtarilaren 23an asesinaturik hil zen, ondotxo dakizuenez, Partidu Popularreko Gipuzkoako lehendakari eta legebiltzarkidea, Gregorio Ordóñez. Gertaeren analisi kronologikoa eginez: Aznar jaunaren aurkako atentatua, mehatxuak, erasoak, atentatuen lekukoei buruzko hormirudiak, etengabeko txantajea, egoitzen kontrako atentatuak...

Partidu Popularrak Konstituzioko 15. atalean agindutakoa aldarrikatzen eta defendatzen du; inolako ezbairik edo etenik ez dio sortzen, tortura eta zigor edo tratu gizatasunik gabeak edo lotsarazleak debekatzearen esanahiak. Eta, Espainiako Legebiltzarrean horretarako botoa emanez, guda-garaiko heriotza-zigorra arbuia du.

PERTSONAREN INTIMITATEA ETA ASKATASUNA

Zuzenbidekotzat jotako estatu batean, pertsonaren intimitateak haren dignitateari lotuta egon behar du. Hain zuzen ere, kronologiaren aldetik, eskubide hauek antzinakoenak eta babestuenak izan direla esan daiteke. Eskubide horiek haustea, bada, “zuzenbide zibilizatuak” izenaz defini daitezkeen horien kontrako eraso zuzena eta bete-betekoa izan da beti, apika mendebaldeko munduari berezkoa zaion aldarrikapena izateagatik.

Sakon azaldu ez izanagatik, ez nuke gutxietsi nahi kontzientzi askatasuna, bizileku- eta zirkulazio-askatasuna e.a. bezalako askatasunen garrantzia. Azken aldi honetan sortu diren eskandaluak direla eta, beharrezko iruditzen zait Konstituzioko 18. atala aipatzea, zehatzago esanda, haren lehenengo idazatia: “Ohore-, pertsonaren eta familiaren intimitate- eta norberaren irudi-eskubidea bermatzen da”, eta bigarren idazatia: “Komunikazioen sekretua bermatzen da eta, bereziki, posta, telegrafo eta telefono bidezkoak, erabaki judizialik izan ezik”. 20.4 atala ere, askatasunaren muga ohore-, intimitate- eta norberaren irudi-eskubidea dela aitortzen du. Bosgarren idazatia esanguratsua da: “Argitalpenak, grabazioak edota beste edozein informabide bahitzea, erabaki judizialez baizik ezin izango da erabaki”. Ez nuke neure burua handiustetzat agertu nahi, gertatutakoak gertatuta, adierazten badut, zenbait agintari politikok hobe luketela Bonn-go Oinarrizko Legearen 5. ataleko 2. parrafoa kontuan hartu izatea, eta zehazkiago 1954ko maiatzaren 25ean Alemanian emandako epaia. Han baietsi zenez, bada pertsonalitate-eskubide zibil bat, informazio-askatasunari eta iritzia adierazi eta zabaltzeari muga jartzen diena; eta muga hori kasuz kasu zehaztu behar da, ekintza publikoei eta pertsonalitateen argazkien, hitzen nahiz dokumentuen erreproduzioari dagokienean.

Maiatzaren 5eko 1/1982 Lege Organikoak (ohore-, pertsonaren eta familiaren intimitate- eta norberaren irudi-eskubidearen babes zibilar buruzkoa) hau adierazten du lehen atalean: “Ohore-, pertsonaren eta familiaren intimitate- eta norberaren irudi-eskubide oinarrizkoa, Konstituzioko 18. atalak bermatua, legez

kontrako edonolako eskusartzeren aurka defendatuko da arlo zibilean, Lege Organiko honetan ezarritakoarekin bat”.

Hain zuzen ere, prezeptu horrek berak bere 7. atalean haxe dio: “Lege honetako 2. atalak zedarritutako babes-esparruaren aurkako legez kontrako eskusartzetzat joko dira: 1 “Entzuteko aparatuak, filmatzeko aparatuak, tresna optikoak edo pertsonen bizitza intimoa grabatu nahiz erreproduzitzeko beste edozein bitarteko zeinahi lekutan jartzea”. 2 “... entzuteko aparatuak erabiltzea”. 3 “... pertsona baten bizitza pribatuari buruzko egintzak zabaltzea”.

Aipaturiko delituen egilea zein eta erakunde publiko bat denean, egintzak ohiz kanpoko larritasuna dauka. Azken gertaeren aurrean egin den bezala, garrantzia eta errua mezulariaren baitan jarri eta gertaerak lausotu nahi izatea, ezin onartuzkoa da. Nire partidua argi eta garbi agertu da hori guztia dela-eta:

* Noraezekoa eta premiazkoa da erantzunkizunak garbitzea. Bistakoa da, arlo penalean epaileek aritu behar dutela, baina, guztiarekin ere, ekintzaz edo axolagabekeriak delitu horietakoren bat agindu, onartu edota babestu duten politikariek, ardura politikoa dute.

* Hausnarketa politikoak egin.

Ez dago erantzunkizun horiek zuritu nahiz apalagotzeko biderik. Ildo horretatik, interesgarri deritzot J. S. Millek “Askatasunari buruz” idazlanean egiten zituen burutazioetatik zenbait hemen aipatzeari: “...gizakiei, bakarka nahiz taldeka, beren lagunurkoren baten ekintza-askatasuna eragozteko baimena ematen dien helburu bakarra, norberaren burua defendatzea da; komunitate batek bere kideetako baten aurka indarra erabiltzeko izan dezakeen legezko arrazoi bakarra, besteri kalte egin diezaion galaraztea da...”.

Guk, bereizi nahi ditugulako bereizten ditugu segurtasuna eta ordena publikoa bezalako kontzeptuak, zenbaitetan mugakide baitira. Ordena publikoaren kontzeptua bere beharretara eta bitartekoetara mugatu behar da. Oso egokitzen daukagu Konstituzio Auzitegiaren ekainaren 8ko 33/1982 Epaia. Haren arabera, segurtasun publikoa ordena publikoarena baino nozio zehatzagoa da, eta lehenengoaren baitan sartzen du pertsonak eta ondasunak babestera (segurtasuna, zentzu mugatuan) eta herritarren lasaitasunari eta ordenari eustera bideratutako jardura.

Torres del Moral irakasleak dioenez, pertsonaren askatasuna eta segurtasuna elkarri lotu-lotuta daude, eta bata bestea gabe ezinezkoak dira. Izan ere, pertsonaren segurtasunak (segurtasun juridikoaren baliokide ez den kontzeptua), pertsonaren segurtasunak, diot, ez dezake inoiz ere inolako asaldurarik izan, gaizki ulerturiko edozein ustezko eskubideren izenean.

Nire mintzaldiaren hirugarren zati edo atal gisa, pertsonaren segurtasun edo askatasunaz bere zentzu hertsian hitz egin nahi nuke, eta, zehatzago esanda, nire partiduak aurkeztutako inkonstituzionalitate-errekurtsoaz. Hain zuzen ere, herritarren segurtasunaren babesari buruzko otsailaren 21eko 1/1992 Lege Organikoaren zenbait prezepturen aurka Partidu Popularrak jarri zuen eta gai horri buruzko gure ekinbidea eta filosofia zehaztu zuen errekurtsoaz ari natzaizue.

Inondik ere ez zen arrazoitzerik izan, errekurtsoa aurkeztea abagune politiko interesatu baten baitan egin zenik. Aitzitik, gure arau gorenaren bermatzaileari aurkeztu zitzaion agiriak dioenez, konstituzionaltasun-alderapen hotz, tekniko eta objektiboa izan zen helburua; legea eta gure Konstituzioaren testua eta interpretazioa parez pare jartzea; asmo onak nahiz txarrak alde batera utzirik, gehienen proposamenez eta botoez legearen arabera onartutako arauaren emaitza objektiboari men egitea; eta oinarritzko eskubideen mugak, bermeak eta babesak aldatu edo hautsi diren jakitea.

Beharrezko iruditzen zaigu, Espainian egun gozatzen dugun eskubide- eta askatasun-esparru orokorra, Konstituzioak sortu eta sistematizatu duela behin eta berriz esatea. Modu perfektuan egituraturiko organismoa bailitzan, elkarbizitza demokratikoa bermatzen eta zuzenbide-estatu demokratikoa sendotzen du.

Oinarritzko eskubide eta askatasunek ohiz kanpoko mugapenik izan dezakete. Hartara, konstituziogilearen borondateak berak askatasunei beren baitan muga bat aitortzen die. Askatasun horiek, beraz, ez dira (testuinguru jakin baten barruan, noski) balore absolutuak. Bigarrenik, egintza juridiko bat beraren gainean, aldi berean, balizko oinarritzko askatasun edo eskubide bi edo gehiago gertatzen direnean, beharrezko egiten da kasuan-kasuan lehentasuna edota balore handiena zeinek duen balioestea. Hortik dator segurtasun-askatasun binomio edo oreka.

Eskubide eta askatasunek oinarritzko bi eusleku edo zutoin dauzkate: batetik, Lege Organikoz arautzen eta garatzen dira, eta haien hausteak Kode Penalean ezaugarritu eta Botere Judizialak epaitzen ditu, Epaibide Kriminalaren Legearen bitartez. Bestetik, Konstituzioaren bidez ere, polizia administratiboaren eskumenak aitortu direnez, eskumen horien gauzatzea Estatuko Segurtasun-Indar eta Erkidegoen arautegi organikoan bertan sartzen da. Horiek dira Konstituzio-esparruaren euslekuak; eta esparru hori, ohiz kanpoko eta aparteko egoerei dagokienez, Alarma-, Salbuespen- eta Setio-Egoerei buruzko Lege Organikoan ezarritako azken errekurtsoekin ixten da bere funtsean.

Legeak pertsonaren askatasuna eta bizilekuaren bortxaezinasuna bezalako hain eskubide oinarritzkoak arautzen dituenean, Konstituzioaren interpretazioa askatasunaren alde egin behar da. Lege batek, beraz, Konstituzioan jasotako eskubide eta askatasunen arabera joko bada, baldintza hau bete behar du:

eskubide eta askatasun horien erabilera askearen kontrako interpretaziorik egiterik ez izatea, beti ere.

Garrantzizkoa da, nire ustez, honako hau agertaraztea: oinarrizko askatasunei eragiten dien, eta Konstituzio-Auzitegiak Konstituzioaren printzipio eta baloreen arabera testutzat onartu duen lege baten interpretazio oro, gehiegikeria baten hasieratzat eta askatasun horien funtsezko gunea gero eta areago urratzeko isilean zabaldutako atetzat hartu behar da.

Zehatz esanda, eta egina dudan aurkezpenari jarraikitzen natzaiola, erretentzio poliziala arautzen duen Herritarren Segurtasunari buruzko Lege Organikoaren 20.2 atala zela-eta, inkonstituzionalitate-errekurtoa aurkeztu zen, Konstituzioaren 17. eta 53.1 ataletan oinarri hartuta. Izan ere, Konstituzioaren 17. atalak atxilotuaren bermeen multzoa ezartzen du, eta 53.1 atalak eskubide hartara atxikitzea eta haren funtsezko edukia errespetatzea inposatzen die botere publikoei.

20.2 ataleko irudiaren izaera juridiko eta faktikoari buruz errekurtoan egin-dako analisiaren barnean, arretarik handiena merezi duten kontzeptu eta baieztapenak daude.

Pertsonaren autodeterminazio-ahalmen osoaren erabileratzat harturik, askatasuna ahalmen-sorta zabala eta konplexua da.

Askatasuna ez daiteke formulazio teoriko hutsera murriztu; aitzitik, Konstituzioan aitorturiko eskubide horren benetako eraginkortasuna bermatu egin behar da. Horretxeri heltzen dio Konstituzioaren 17.1 atalak, bere lehenengo esaldian, “persona orok askatasun- eta segurtasun-eskubidea” duela adierazten duenean. Konstituzioaren ikuspuntutik, bada, “askatasuna” eta “segurtasuna” kontzeptuez ari garenean, ez gaude bi ondasun juridiko ezberdinduren aurrean, eskubide beraren alde biren aurrean baizik: ezin da bata bestea gabe ulertu.

Askatasuna balore absolutua da errealitateko egintza gisa, baina ez, halabeharrez, bere konfigurazio juridikoan. Ondorioz, Konstituzioko aipaturiko 17.1 ataleko bigarren esaldiak ezartzen duenez, “inori ez dakioke bere askatasuna ken, atal honetan ezarritakoari jarraituz eta legean zehaztutako moduan ez bada”. Horrela, 17.1 atalean marrazten hasitako zirkulua ixten da: askatasun eta segurtasun-eskubidea aitortu eta babesten da, ondoren eskubide hori zein baldintzatan murriz daitekeen ezartzeko –baldintza neurtuak eta gaindiezinak, beti ere–.

Atxilotzea faktikoa da. Baina, batik bat, Konstituzio-doktrinari erreparatuz, ez dago atxilotze eta askatasunaren arteko bitarteko unerik. Filosofiako *nihil est tertium* esaera aplikatu genezake: baietzaren eta ezetzaren artean, ez dago bitarteko aukerarik.

Horietako zeinetan sar daiteke, orduan, agenteei polizi egoitza batera lagundu beharrean aurkitzen den pertsonaren egoera?

Zein egoeraren antza handiagoa dauka Herritarren Segurtasuna Zaintzeko Lege Organikoaren 20.2 atalean ezarritakoak, askatasunarena ala atxilotetarena? Atal hori aplikatzean, gertatzen al da –teorian aldi baterako bada ere– egiazko askatasun-gabetzea? Zer esan nahi du herritarren borondatearen kontra polizia bati komisaldegira “laguntzea” delako eufemismoak?

Nire partiduko errekurtsogileen ustez, Konstituzioaren 17.1 atalarekin bat (atal hori, zehaztasun kontzeptualaz aritzekotan, Goi-Auzitegiaren ezbairik gabeko baieztapentzat hartu behar delarik), baldin askatasun-gabetzea bada, orduan pertsona hori atxilotutzat jo behar da, eta aipaturiko 20.2 atalak nahi duen moduko bitarteko egoerarik ez daiteke izan.

Hori horrela izanik ere, Konstituzio-Auzitegiak berak gutxienez bi alditan adierazi duenez, pertsonari aldi batez askatasunaz gabetzea ez da atxiloteta. Hori da, esaterako, “alkoholemia proba” delakoaren kasua. Praktikan, honako paradoxa hau gerta liteke: atxilotuak eskubide guztiak ditu lagun, eta “erretenitua”k, bat ere ez. Ez liteke beste ondorioz atera, baldin deduzitzen badugu 20.2 atalak sortzen duen egoera askatasunekoa dela, eta ez atxilotetakoa. Baina, hala ez balitz ere, 20.2 atal horretako formularen gisako eskubide-murrizketa nabarmen batek, oinarritzko eskubideen ukazioa zergatik ekarri behar duen, ezin ulertuzkoa da. Oinarritzko eskubide horien erabilerari inork ez baitiezaioke kalterik egin, eta eskubide horiei men egitea guztiz interesatzen baitzaigu guztioi.

Aipagai dugun inkonstituzionalitate-errekurtsuaren bigarren zioa, berriz, Lege horretako 21.2 atalari buruzkoa da, Konstituzioko 18.2 atala hausten duela-eta. Legeko 21.2 atalak, izan ere, bizilekuan agindu judizialik gabe sartzea arautzen du, eta Konstituzioko 18.2 atalak bizilekuaren bortxaezinatasuna bermatzen du. Konstituzioko 53.1 atalak, gainera, botere publikoei 18.2 atalaren funtsezko edukia betearazten eta errespetarazten die.

Ezinbesteko deritzogu ageriko delituaren kontzeptuari edukia ematea; horregatik laburki hitzez azaltzen saiatuko naiz. Ageriko delitua eraikin prozesala da, froga-formari zuzenki lotua. Gertutasunagatik edo frogen argiagatik, egintza egin dela ziurtatzeko bidea ematen duen delitua ezaugarritzen duena da ageriko delitua. Hortaz, frogen nabaritasunean oinarritzen den kategoria juridikoa da. Gazteleraz delitu horren izena “delito flagrante” da, eta Carnellutik adierazi zuenez, izen horrek berak ere aipatu dugun kontzeptuari aipamen argia egiten dio: “espresio metaforikoa garrari buruz ari da, eta garrak konbustioa adierazten du argi eta garbi. Garra ikusten denean, argi eta garbi dago zerbait sutan dagoela”.

Ondorioz, delitu bat egin dela zuzenean eta bitartekorik gabe sumatzen den hura da ageriko delitua. Bitartekorik gabe zentzuez sumatu behar da, ikusmenaz

edo entzumenaz: horiek dira kasu honetan egintza deliktiboaren ezagupena izateko modu espezifikokoak.

Guretzat, ageriko delitua ezagupide bat da, delituaren berri izateko modu bat, egintzari berari aurre egiteko modu bat; ezin dira konparatu ageriko delitua eta egintzaren “ezagutza oinarritua”. Delitua agerikoa da, ez delitu handiagoa delako, baizik eta modu bereziaz ezagutu delako.

Konstituzioan kontzeptu-muga argi batzuk adierazteko sartutako hitz horren, “flagrante” edo ageriko hitzaren eduki kontzeptuala zabaltzea, konstituzioaz ezarritakoak baino kasu gehiago hartzeko, inkonstituzionala da berez. Batez ere, izaera orokorreztaietsitako salbuespen edo oinarritzko eskubidea baldin bada.

Entzuleak neurritz gain nekatzeko asmoa ez daukadarik, iruditzen zait azaldutakoarekin ezbairik gabe esan dezakegula askatasuna eta segurtasuna terminoak bateragarriak direla beren osotasunean.

Bukatzeko, hainbestetan errepikatu den eta orobat hain gaur-gaurkoa den testu hura, herritarraren zerbitzuan aritzen diren guztiek beti ondoan eduki beharrekoa, aipatu nahi nuke. 1215eko *Magna Carta* delakoaz ari natzaizue:

“Ezein gizon ere ez da atxilotua izango, ez preso hartua, ez bere jabetzaz, bere askatasunez nahiz jarduera libreez gabetua, ez legez kanpo jarria, ez giltzapetua, ez inolaz ere gaitziazia, eta Guk ez dugu jarriko, ez eta jarriaraziko ere, eskurik haren gainean, haren berdinek haren herriko legearen arabera egindako legeko epaiketaren indarrez ez bada”.

BIOLENTZIA ETA EUSKAL NAZIO-ASKAPENAREN PROZESUA

Inaxio Oliveri Albisu,
Eusko Alkartasuneko Idazkari nagusia eta Hezkuntzako Sailburua

Gaiari lotu aurretik, hau da, Euskal Herriko askatasun nazionalaren lorpenean biolentziak duen loturaz edo eraginaz hitz egiten hasi aurretik, askatasun nazionalaren kontzeptuari buruzko hausnarketa egin nahi nuke edo, hobeki esanda, aurrera egiteko eta askatasun hori lortzeko beharrezkoak diren baldintzak adierazi.

Gure herriarentzako ASKATASUN NAZIONALA hauxe da, nire ustez: “euskaldunok gure komunitate nazionalari bizirik iraunarazteko baldintzak sortzeko gauza izatea eta Lurralde Historiko osoa bere barruan hartuko duen Komunitatean, hau da, nortasuna ematen dioten baloreen inguruan kohesionatutako Komunitate aurrerakoi eta kementsuan errekonozimendu politikoa jasotzeko gauza izatea.”

Hau da, gure Herriarentzat etorkizun propioa sortzea, bertan, eratzen ari diren naziozgaindiko egituren osagai izanez, herri bereizia izaten jarraitzeko, euskaldun izaten jarraitzeko eta politikoki euskaldun izateko.

Hori da, azken finean, Euskal Nazioa eraikitzea: euskaldun huts zati batez bakarrik sentitzen den gizartea nazio-izatearekin identifika dadin lortzea; gure lurralde historikoa ekonomia globalean arrakastaz parte hartzeko espazio ekonomiko lehiatsu bihurtzea; lurralde jakin batzuk, neurri batean artikulatutakoak, politika, ekonomi eta kultura arloan artikulatzea; erakunde nazionalak, hau da, zuzendaritza politikoa edukitzea. Hitz bitan, nazioa eraikitzeko prozesuari ekitea.

Hitzaurre honen ondoren, nire ustez nazio bat eraikitzeko ekintza estrategikoa zer izango litzatekeen gainetik adierazten saiatuko naiz.

Aldez aurretik ohar bat. Azalpen honetan zehar, Euskal Autonomi Elkarteke egoeraz arituko naiz, batez ere. Ez, jakina, Nafarroaren eta Iparraldearen euskalduntasuna gutxiesten dudalako, baizik eta, aurrerago azalduko dudan bezala, Euskal Autonomi Elkarreak izango duen bilakabideak baldintzatu egingo dituelako gainerako Euskal Lurraldeekiko harremanak eta prozesua bera.

Eraikuntza nazionalaren ikuspegitik aztertuko dut, beraz, biolentziaren eragina. Hura lortzeko mesedegarri ote den ala ez eta, ondorioz, lortu nahi dugun askatasun nazionala erdiesteko ezertan laguntzen duen ala ez.

ERAIKUNTZA NAZIONALA

Abertzaleok sarritan hitz egiten dugu askoz ere gehiago autodeterminazio-
-eskubideaz, Estatu propioaz, independentziaz, autonomiaz, etab. eraikuntza nazionalaz baino. Askotan, kontzeptu edo egoera politiko horiek beren baitan helburu bihurtzen ditugu, eta ahaztu egiten gara, helburu nazionalista lortzeko tresna besterik ez direla, hau da, Euskal Herria (Nazioa) Eraikitzekeo tresna.

Eraikuntza nazionala lurralde desberdinen integrazio politikoarekin identifikatu ohi dugu. Hala eta guztiz ere, eraikuntza nazionalaren ikusmolde eguneratua zabalagoa da, nire ustez.

Herri bat herri izango bada, bi faktorek bat egin behar dute: espazio ekonomiko propioa izatea, hau da, espazio geografiko batean bizi direnentzako lotune eta interesgune izango den alderdi materiala, eta gizarte modernoaren berezko aniztasunaren barruan bertako baloreekin identifikatutako komunitate bereiziko partaide izatearen kontzientzia eta borondate indibiduala zein kolektiboa.

Lehia unibertsala den mundu batean Nazio bat Eraikitzeak, eremu geografiko hori ekonomia garatzeko erakargarri bihurtuko duten baldintza zehatzak sortzea eskatzen du. Hezkuntza, azpiegiturak eta garbi jokatzeko duen gizarte-sistema zuzena bitarteko gisa erabiliz, jendearen eta ingurunearen kalitatea hobetzeko lan egitea eskatzen du. Azken finean, bere barruan biltzen dituen herritarrei bizitzea eta garatzea ahalbidetuko dieten ongizate- eta lehiakortasun-baldintzak ezartzea eskatzen du.

Gainera, kolektibo nazional batek gutxienezko balore komun batzuk izan behar ditu, herritarrak kohesionatuko dituztenak eta izate nazionalari adskribatuko dizkietenak. Gure kasuan honek esan nahi du, euskal herritarrek beren burua Euskal Herria kolektibo bereizitzat definitzen duten baloreekin identifikatzea, balore hauek izanik: hizkuntza baten jabe izatea, euskara, historian zehar jorratutako kultura, berezko sinbologia eta nazionalitate bat –kasu honetan euskalduna– osatzen duten kideek beren erakundetzat hartzen dituzten erakunde espezifikokoak.

Gune nazional gisa defini dezakegun espazio ekonomiko hori eta balore propioekiko identifikatze hori, nazionalitate bati denboran zehar irautea ahalbidetzen dioten kohesio-elementuak dira. Beraz, eraikuntza nazionala burutuko bada, euskaldunok horretarako baldintzak ezartzeko gauza garen neurrian lortuko da.

Estatuak beren lurraldeekin bat datozen espazio ekonomikoei eusten ahalegintzen dira; horregatik, hain zuzen, egiten diote kontra plangintza ekonomikoaren oinarritzko tresnak uzteari. Era berean, balore kultural propioak landu, garatu eta zaintzen dituzte, herritarren balore komun bihurtuz.

Nazio batek denboran zehar nazio izaten jarraitzeko, garrantzi handia izan du eta du nazio horrek izan duen botere politikoak. Nazio asko botere politikorik ezean edota botere hori ahuldu izanaren ondorioz galdu dira. Beraz, formula politikoak baliozkoak dira, errealitate nazional horri iraunaraziko dioten baldintzei eusteko balio duten neurrian. Eta formula horiek ez dira beti berak izan, Estatu konformatuak desagertu egin baitira, errealitate nazionalekin bat etorri diren beste batzuk sortu eta errealitate nazional horiek formula konfederatu edo federaletan iraun baitute.

Aipatu nahi nuke hemen, tresna besterik ez dena abertzaleok, sarri askotan helburu bihurtzen dugula, botere politikoa lortu eta gero eragozpen guztiak gaindituko ditugulakoan; eta ez diogu behar adina garrantzia ematen gure gizartearen artikulazioari. Ziur naiz, botere politikoa beharrezkoa dela eta ahalik eta maila goreneko botere politikoa lortzen lan egin behar dela, horrek nazioa eraikitzeke baldintza hobeak eskaintzen baititu. Baina nazionalismoaren benetako helburua eta erronka, lehen adierazi ditudan baldintzak lortzea dela uste dut, hau da: herritarrek euskal nazioa osatzen dutela sentitzea eta nazio hori lehiakorra izatea. Nire ustez, hori da helburu nagusia eta gainditu beharreko erronka, gure gizarte honetan sentimendu horiek landu eta zabaltzea. Eta artikulatuko diren formula politikoei helburu hori beteko dutela garantizatu behar dute.

Gainera, aurrerago adieraziko dudanez, ez dut uste botere politikoa lortzeko bidean aurrera egingo dugunik, euskal gizartea euskal proiektu nazional batekin gehiago identifikatzea lortzen ez dugun bitartean, euskal abertzaletasunarekiko identifikazio-baloreetan sakonduz eta nazioarekiko pertinentzi sentimendua zabalduz. Hau da, lehiakorrak garen neurrian eta balore propio horiek hedatzen ditugun heinean, gero eta botere politiko handiagoa lortuko dugu. Edo beste modu batean esanda: baldintza horiek ezartzeak berak eragingo du botere politiko handiagoa lortzea.

Beraz, arazoaren jatorria ez da oraindik Estatutua osatu gabe dagoela, ez eta autodeterminazio-eskubiderik onartzen ez digutela ere. Gure arazo nagusia hau da, politika, ekonomia, hizkuntza eta lurraldeari dagokienez, gure herrian eta gure gizartean desartikulazio handia somatzen dela; eta horrek nazioa eraikitzeke prozesuan aurrera egiteko ezintasuna besterik ez du eragiten.

Nire ustez, gaur egun dugun arazorik larriena, arlo guztietan bizi dugun desartikulazioa da.

GAUR EGUNGO EGOERA

Desartikulazio Instituzionala:

Euskal Herria 2 Estatutan eta 3 egoera politiko-administratibo desberdinetan dago banatuta. EAE eta Nafarroa, bakoitza bere autonomi estatutuarekin, eta beraz, nortasun politiko bereziarekin, Espainiako Estatuan daude sartuta, Iparraldeko 3 probintziak, berriz, eta hauek izaera administratibo bereizirik ere ez dute, Frantziako Estatuan.

Espainiako eta Frantziako Estatuen artean banatuta egotearen emaitza hau da, bi gizarte euskaldunen gero eta kontsolidazio handiagoa sortzen ari dela, hau da, gizarte euskaldun-espainola eta gizarte euskaldun-frantsesa, nagusi den kultura ofizialarekin gero eta gehiago identifikatzen direnak eta dagokien lurralde estatalean gero eta errotuagoak.

Era berean, EAE eta Nafarroa bi autonomi elkarte desberdinetan banatuta egoteak, bertako euskaldunak elkarrengandik urrundu izana ekarri du berekin. Zentzu horretan, esan beharra dago, bi komunitateak elkarrengana hurbiltzen baino gehiago elkarrengandik urruntzen lagundu duela autonomi prozesuak. Bi prozesu politiko desberdin bizitzeak, Nafarroako eta Euskal Autonomi Elkarteko herritarren artea politikoa, soziala eta ekonomikoa dagokien Komunitatean oinarritzea ekarri du.

Bestalde, ez da ahaztu behar EAEko 3 lurraldeen artean antzematen den desartikulazioa. Garatu dugun egitura politiko-administratiboak, entitate politiko komun batekoa izatearen sentimendua bultzatu ordez, probintzialismora eramaten gaitu, eta horrek gutxietsi ezin daitezkeen eta gutxietsi behar ez diren mugimendu disgregatzailearen sorrera bultzatu du.

Desartikulazio Politikoa:

EAE bakarrik aipatuko dut, ezinezkoa baita inolako konparaziorik egitea, Iparraldean eta Nafarroan euskal abertzaletasunak hauteskundeetan izan duen errepresentazio eskasa kontuan hartuz gero –gehienez %10 eta Nafarroan %25–. Nolanahi ere, bi datuok nahiko adierazten dute euskal abertzaletasunak lurralde horietan bizi duen ahulezia bai eta EAEkin konparatuz duten jarrera desberdina ere.

EAEn bertan, hauteskundeetan oso jarrera desberdinak izaten dira lurraldeen artean; gehiengoak desberdinak dira eta nazionalismo/estatalismoarekiko jarrerak oso bestelakoak. Azken hauteskunde autonomikoetan, hain zuzen ere, EAEko %56,5 / %43,5aren aurrean, Gipuzkoako proportzioa %64 / %36koa izan da, Arabakoa justu kontrakoa 40% / %60koa eta Bizkaikoa, berriz, %57 / %43koa.

Horri eranstean badiogu, bilbe politiko-administratibo konplexua eta bertan Foru Aldundiek duten garrantzia, lankidetzaren instituzionala lortzeko zailtasuna antzemango dugu, Lurralde bakoitzeko eta horien eta Jaurlaritzaren arteko gehiengoak desberdinak direla ikusita.

Hizkuntz Desartikulazioa. Euskaldunak eta Euskaldun ez direnak

Kolektibo nazional baten elementu egituratzaile gisa hizkuntzak duen garrantzia, ukaezina da. Esan genezake, hizkuntzak adierazten duela hobekien nortasun nazionala. Komunitate jakin batekoak ez direnek nazionalitatea identifikatzeko elementua da, hala nola komunitate batean gatazka nazionala dagoenean ere, non norbere hizkuntzarekiko ezagutza, erabilera eta jarrera arraz adierazgarriak diren norbanakoa izate nazional batari edo besteari adskribatzerakoan.

Gure gizartea, euskaldunek eta euskaldun ez direnek osatzen dute. Zatiketa hau areagotu egiten da euskararen ezagutza zabaltzea eta elementu egituratzaile gisa erabiltzea eragozten duten honako gertakari hauen eraginez:

- Euskararen egoera diglosikoa da gaztelaniaren aldean, berau kultura eta botere politiko nagusiaren hizkuntza baita.
- Euskal Herri osoan ez dago zona elebakar euskaldunik.
- Euskal Herrian, banaketa hau nonahi antzematen da zona bakoitzean, eskualde eta herri bakoitzean.
- Hizkuntza ofizialekiko elebakarrak, euskaldun ez direnak dira.
- Zona askotan eta batez ere populazio handiena biltzen dutenetan, ia gaztelaniaz bakarrik edo gaztelania hutsez bizi da jendea.
- Lurraldeka antzematen den hizkuntz desegituraketa nabarmena da: euskaldunak %7 dira Araban, Bizkaian %16 eta Gipuzkoan %44, eta EAEko populazioaren %25. Nafarroan eta Iparraldean, hurrenez hurren, %10 eta %34.
- Kolektibo txiki batzuk ere badira euskararen kontrakoak.

Nire asmoa ez da euskalduntze-prozesuaren inguruko azterketa bat egitea, bai ordea hizkuntzarekiko hain egoera desberdina eta, edozein hizkuntzak, eta gure kasuan euskarak, elementu egituratzailearen eredu izan behar duenez, berarekiko desegituraketa adieraztea.

Erakundeek bideratutako lanetako eraginkorrena eremu horretakoa izan dela aitortzea, bidezkoa da. Orain euskaldun gehiago dago, eta hezkuntza-sisteman euskara aspaldian zabaltzeko da galdu zen tokietan ere, esaterako, Tuteran, Lizarran,

Araba-ko Errioxa edota Bilboko Ezkerraldean. Eta horrek itxaropenik ez dela galdu behar adierazten digu.

Nazioarekiko pertenenzi sentimenduari buruzko desartikulazioa

Puntu hau aztertzeko, inkestek neurtzeko ezartzen duten metodoa hartuko dut erreferentzia gisa. Bost tramo ezartzen dituzte: euskaldunak bakarrik, espainol baino gehiago euskaldun, euskaldun bezain espainol, euskaldun baino gehiago espainol, eta espainol bakarrik, inkesta egin zaienek adierazitako sentimenduaren arabera. Alterazio txiki batzuekin; elkarren segidan egindako inkesta desberdinek ondoko autodefinizio hauek ezarri dituzte:

%30ek bere burua euskalduntzat bakarrik du eta %10ek, berriz, espainoltzat bakarrik. %35ek espainol bezain euskalduntzat du bere burua, eta espainoltzat baino gehiago beren burua euskalduntzat dutenen kopurua 4 edo 5 aldiz handiagoa da alderantzikoena baino.

Beren burua euskalduntzat bakarrik dutenen proportzioa –%30– handia denez, eta gazteen taldean %40ra gora egiten duela kontuan izanik, azpimarratu beharra dago, gehienek neurri handiagoan edo txikiagoan nazionalitate bikoitzari adskribatuta ikusten dutela beren burua. Hau da, beren burua euskalduntzat hartuz, neurri handiagoan edo txikiagoan espainol sentitzen dira.

Norbanakoaren adskribazio nazionalaren arabera zatiketa hau, euskararen kasuan, lurralde guztietan antzematen da, nahiz eta horien arteko proportzioak aldatu egiten diren. Izate nazionalarekiko hain sentimendu desberdinak ditugunok elkarrekin bizi gara lurralde, zona eta udalerri guztietan.

ESPAZIO EKONOMIKORIK EZ IZATEA

Euskal Herriaren ikuspegi global batetik begiratuz gero, ez dago espazio ekonomikorik, espazioaren ikuspegitik eratze modurik badugun arren.

Banaketa politikoa eragozpen handia da espazio ekonomiko komun bat lortzeko, eta horregatik ikuspegi estrategiko zabalagoaz baliatuz ekin beharra dago.

Hori lortzeko, EAEn baditugu baliabideak, bai eta konpetentzia zabalak ere, hezkuntza eta azpiegiturretan. Joko-arau batzuk, hau da, eginkizun komun horretan sistema ekonomikoaren eta produktiboaren osagai guztiak batera bilduko dituen akordio sozial bat ezartzeko aukera badugu. Aitzitik, politika ekonomiko bat ezartzeko beharrezko elementurik ez dugu.

Nolanahi ere, helburu hori ez dugu begibistatik galdu behar, eta hori ahalbide-tzeko baldintzak ezarriko dituen politika garatzeko aukera dugu eta garatu behar dugu.

Desartikulazioaren ondorioak

Adierazten ari naizen bezala, egoerak oso negatiboa ematen badu ere, nahiko erreala dela uste dut.

Ez dut negatibotzat jotzea nahi, baina eraikuntza nazionalaren inguruan egiten den edozein planteamenduk, eta, hori lortzeko planteatzen den edozein estrategiak errealista izan behar du, eta, hain zuzen, horrek errealitatea zorrotz aztertzea eskatzen du.

Sarritan, autogobernuari buruz edozein planteamendu egiten denean, hauteskundeetako abertzaleen gehiengoa, %55-60, soilik hartzen dugu kontuan. Eta hori sinplismoan erortzea dela iruditzen zait. Abertzaleok geure helburua lortzeko bide errazagoa izango genuke, gehiengo hori euskal sentimendu abertzalearekin benetan identifikatuko balitz. Baina, zoritxarrez, aukera abertzaleei botoa ematen dietenen arteko asko autonomistak dira soilik.

Zer hausnarketa planteatzen dit horrek?

- Herritarrei buruz:

1.- Kontuan hartzeko moduko talde bat dago –%30– nazioa eraikitzeko beharra ikusten duena. Talde hori oso elementu aktiboa izan daiteke prozesuan.

2.- Horren handia ez den beste talde bat dago, aurrekoaren aldean koantita-tiboki heren bat besterik ez den arren –%10–, espainola ez den beste naziorik ametitzen ez duena, eta euskal nortasun ezaugarrien aurrean, bertako erakundeen aurrean eta batez ere euskararen aurrean, kontrako jarrera aktiboa eta dinamikoa duena.

3.- Aipatutako bi talde horien artean dauden herritarrek, gehienbat beren burua espainoltzat baino gehiago euskalduntzat dutenak, erabakiorrak izango dira euskal nazioa eraikitzeko lana aurreratu eta hezurmamitzeko, euskal izate nazionalaren aurrean talde horrek duen jarrera positiboa ikusita. Eta behar-beharrezkoa da talde hori lantzea, gaur egun dagoeneko aktiboa den taldeari gehitzeko eskaintzen dituen hainbat aukeragatik.

- Lurralde desberdinei buruz:

1.- Euskal Herrian bizi dugun egoera politiko, administratibo eta sozialaren

aurrean, pentsaezina da EAErako, Nafarroarako eta Iparralderako planteamendu homogeen bat egitea.

2.- Euskal lurralde desberdinen artikulazio politikoa, EAEk prozesua bultzatu eta bertan lidergoa izango duen neurrian gertatuko da, bertan biltzen baitira gutxienezko baldintza politiko, sozial, kultural eta elektorak, Euskal Herriaren artikulazioa erdiesteko.

Euskal nazioaren eraikuntza, EAEn izango dugun bilakabidearen menpe dago neurri handi batean. Botere politikoa eraginkorki kudeatzea, euskal espazio ekonomikoa sortzea eta Nafarroarekin batez ere harreman politikoak eta kulturalak ezartzea dira hori lortzeko bide bakarra. Beraz, itzela da EAEk duen erantzunkizuna. EAEk autogobernuan eta gizartearen artikulazioan aurrerapenik egiten badu, errealitate bihur daiteke euskal nazioaren eraikuntza. Aitzitik, EAEn azalera-tze-prozesu hori gertatzen ez bada, euskal nazioaren eraikuntza amets eder bat besterik ez da izango.

Baina, arazo horiek behin formulatuz gero, hauxe da geure buruari egin beharreko galdera, hots, gaur egun gure herria bizi den baldintzetan posible ote den euskal nazioa eraikitzea.

Neuk baietz esango nuke. Jakin badakit, lan latza izango dela, baina ziur nago, hori lortzeko baldintzak baditugula.

Antzeko egoeraren hurbileko konparazio bat egitearren, hortxe dugu Katalunia. EAEk baino autogobernu-maila urriagoa du, baina hala eta guztiz ere, artikulatuagoa dago. Baldintza egokiagoak ditu nazio bat eraikitzeke prozesuari ekiteko. Bertan ere badute Iparralde bat, baina bere 4 probintziek gurea baino hobeto egituratuta dagoen ente politiko bakarra osatzen dute. Ordezkaritza politikoari dagokionez, homogeenagoak dira. Katalana da Katalunian erabili ohi den hizkuntza, eta zenbait tokitan erabiltzen den bakarra. Han ez da euskal probintzialismorik somatzen. Eta beharbada horregatik esan ohi da, Katalunia nazionalitate bat dela, Euskadik gutxiengo etniko bat osatzen duen bitartean.

Hala eta guztiz ere, nazio bat eraikitzeke prozesuan aurrera egiteke behar adina baldintza eta bitarteko dugula uste dut:

- Autonomi Estatutua dugu, autogobernu-maila jakin bat eskaintzen diguna.
- Erakunde propio batzuk ditugu.
- Mugak ditugun arren, erabakiak hartzeko eta politikak definitzeko gauza gara garrantzizko gaitan (irakaskuntzari eta euskarari buruz, ekonomiari buruz, azpiegiturei buruz, etab.).

- Garrantzi handiko herritar-kolektibo bat dago euskal izate nazionalarekin zeharo identifikatzen dena.

Garrantzi handia izan arren konponbide errazik ez duten arazoei aurre egiten badiegu ere, apustua irabazteko tresnen jabe garela azpimarratu nahi nuke atzera. Horiek ondo erabiltzea da arazorik handiena. Hau da, etekinik handiena ateratzea, orain arte behar zen neurrian behintzat egin ez duguna.

EUSKAL HERRIAREN NORMALIZAZIOA

Normalizazioa gaur egun askotan erabiltzen dugun terminoa da. Gurea gizarte urduria eta arazo ugari dituen gizartea da eta horrek, hain zuzen, gatazka gogorra, gatazka politikoa, hizkuntzarekiko gatazka, eta abar, pizten ditu; gaur egun, edozein diferentziak piztu ditzake gatazkak.

Bestalde, abertzaletasunean oinarrituta igortzen ditugun mezuak bai eta errei-bindikazio abertzaleak ere, borrokaren eragile gisa aurkezten dituzte, interesatuki. Abertzaletasuna eta gatazka, gure etsai politikoak elkarrekin identifikatzen saiatzen ari diren bi kontzeptu dira. Antza, estatalismoak erabiltzen dituen kontzeptuak, gure gizartean bakea eta normalizazioa lortzeko elementuak dira; eta abertzaletasunaren mezuak, berriz, su-piztaileak eta arazoen eta egonkortasun-ezaren eragileak dira.

ETak erantzunkizun handia du bi kontzeptu horien asoziazioan, baina, dena den, komunikazioari dagokionez, euskal gizartearen aurrean abertzale demokrata garenok lan horretan arrakasta handirik izan ez dugula esango nuke; ez dugu jakin geure mezua argi eta garbi helarazten.

Baina aipatu beharra dago, ETaren biolentzia ezabatzea ezinbesteko eta funtsezko baldintza izan arren, ez dela bakarra Euskal Herriaren normalizazioa lortzeko.

Normalizazio-falta bi egoera politikori dago atxikita:

- Estatu demokratiko bati dagozkion baldintzak ez betetzeari.
- Konponbiderik eman ez zaion arazo nazional bat egoteari, biolentziaren bidez adierazten ez bada ere.

Beraz, ETaren desegitea ez da nahikoa gure herriaren normalizazioa lortzeko. Horrez gain, beharrezkoa da nazionalitatearen arazoari irtenbidea ematea. Eta zentzu horretan, gehiengoaren borondatea betetzea ziurtatzen duenez, autodeterminazio-eskubidea aitortzea normalizazioa lortzeko faktoretako bat dela egia bada ere, nire ustez, benetako normalizazio-prozesua gerta dadin, beharrezkoa

da bestelako zirkunstantzia bat sortzea: euskal gizartearen gehiengoa balore nazional batzuen eta interes komun batzuen inguruan bere burua identifikatzea eta horien inguruan artikulatzea.

Horregatik, nazioa eraikitze prozesua normalizazio-faktore gisa aurkeztu beharrean gaude, gaur egun euskal gizartea osatzen dugunon elementu integratzaile gisa, balore komun batzuen inguruan euskaldunok artikulatzeko elementu gisa, bai eta bereziki larritzen gaituen arazoak ebazteko, irtenbide desberdinak eta propio horientzako asmatuak behar duten arazoak ebazteko tresna gisa ere.

Erreibindikazio abertzalea, autogobernua, euskara, hezkuntza-sistema propioa, neurri ekonomiko propioak hartzeko aukera, etab. behin eta berriz planteatu behar ditugun gaiak dira, gure gizartearentzako elementu positiboak izateaz gain gaur egungo gatazkak gaindituko dituzten normalizazio-faktore direnez. Mezu politiko soilak baino harrera hobea izango lukete.

NORMALIZAZIOA ez dugu gaur egungo egoera politikoarekin, hots, Gernikako Estatutuarekin lotu behar, gizarte integratu batekin baizik eta gizarte horrek berak erabakiko duen estatus politikoarekin.

Gainera, artikulazio hori beste ikuspuntu batetik ere beharrezkoa da. Komunitate nazional baten kide sentitzen direnei bakarrik eskatzerik izango zaien ahaleginarekin soilik gaindi daitezke egoera batzuk. Eta guk bizi dugun beheraldi ekonomikoaren egoera ezingo dugu gainditu, eginkizun abertzalaren batean konpromezu hartutako euskaldun-kolektibo baten sakrifizioaren eta ahaleginen bidez ez bada. Hain zuzen ere, integrazio horrek eskaintzen dizkigu erronka kolektibo handietarako beharrezkoak diren borondatea, koherentzia, segurtasuna eta bultzada.

EGOERA NOLA GAINDITU

Esparru juridiko-politikoaren aldaketa normalizazioa lortzeko giltzarritzat jo du abertzaletasunak. Besteren artean autodeterminazio-eskubidea eta EAEren eta Nafarroaren arteko lotura politikoa lortzea eta, azken finean, egoera politikoa aldatzea esan nahi du horrek.

Neure iritziz nazio bat eraikitzea zer den adierazi dudanean, euskal nazioarekiko pertenezko sentimenduan aurrerapenik lortzen ez bada, autogobernua ezingo dugula aurrera egin planteatu dut. Botere politiko handiagoa lortzeko, balore propioekiko identifikazio handiagoa sortzea beharrezkoa delakoan nagoela planteatu dut.

Alderdi horiek jorratzean, ezin gaitezke sinplismoan erori: esaterako, Legebiltzarrean abertzaleok gehiengoaren garez, estatus politikoaren aldaketa bat lortzeko gure artean ados egotearekin nahikoa dela pentsatzea. Hori jarrera boluntarista da. Gehiengo hori existitzen dela eta beharbada existitzen jarraituko duela egia da, baina kontuan hartu beharra dago, esparru juridiko-politikoaren aldaketaren bat planteatuko lukeen egoera baten aurrean, ziurrenez, hauteskundeetan ez litzatekeela jarrera bera antzemango.

Beraz, ustezko gehiengo abertzale hori zalantzan jarri beharrean gaude. Gaur egun ez dut uste, gehiengoaren esparru politikoaren aldaketa bat lortzea helburutzat duen proposamen elektoralaren alde egongo litzatekeenik, eta nire iritziz, gainera, zuhertasun minimoak aldaketari nolabaiteko egonkortasuna eskainiko liokeen gehiengoaren proposamenaren alde agertzea eskatuko luke, aldaketa hori gertatuko balitz gehiengo alternatiboetatik sortutako atzerapenen menpe ez egotea garantizatuz. Eta horrek, gaur egungo sentimendu abertzalearen erlazioan aldaketa bat sortzea eta, beraz, gure herritarren euskal nazioarekiko pertinentzi sentimendua bultzatzea eskatzen du.

Nola egin hori?

Nazionalismoak, orokorrean, herri-proiektu bat planteatu behar du, nazio bat eraikitzeko proiektua, gure gizartea balore propioen inguruan integratzeko proiektua, euskaldun gehienek atxikimendua eragiteko gauza izango dena. Alderdi bakoitzaren nortasuna eta ideologia errespetatuz, EAERako proiektu bakar eta adostasuneko bat eskaini behar diogu euskal gizarteari, bai eta Nafarroako Foru Autonomiarekiko eta Iparraldearekiko hurbilketa eta lankidetzat lortzeko estrategia komun bat definitu ere.

Proiektu horretan ez da nahikoa izango autogobernu-maila ezartzea eta Estatuarekin eta Europarekin harremanak zehaztea soilik. Gizarte-proiektu bat planteatu beharrean izango gara, herri-proiektu bat, bere egingo dituen eta horiekin identifikatuko diren baloreak garatuko dituen gizarte bat. Lehen esan dudana bezala, gure gizarte hau normalizatu eta bere kontzientzia nazionala bultzatuko duen proiektu bat izan behar du, gizarteko sektore desberdinak Herriarentzako etorkizuneko proiektu batean inplikatzeko gai izango dena.

Prozesu hori kontu handiz garatu behar da. Integrazio kulturalaren eta balore propioak bere egitearen alde dagoen gizartearen gehiengoari jakinarazi beharrean gaude, euskaraz eta gaztelaniaz adierazteko gauza den gizartea gizarte, kohesionatuagoa eta, beraz, bertan errazago bizitzeko moduko gizartea dela; baliabide propioak edukitzeak eta gure politika propioak definitzeak etorkizunari begira aukera zabalagoak eskaintzen dizkigutela; afektatzen gaituzten hitzarmen ekonomikoak zuzenean Europako edo nazioarteko instantzietan negoziatzeak, logika hutsez, gure interesen alde lan aktiboagoa egitea esan nahi duela.

Hori gertatzen ez bada, ez dugu gaur egungo egoera gaindituko, Gernikako Estatutua EAEren estadio politiko bihurtuko da, eta horrek, luzaroan, Espainiako estatuan behin-betiko integratzea, Nafarroatik behin-betiko bereiztea eta Espainiako eta Frantziako estatuetan behin-betiko artikulatzea ekarriko luke.

Baina euskal abertzaleetasunarekiko atxikimendu-sentimenduan aurrerapen nabarmena lortzen ez dugun bitartean, ez dugu esparru politikoaren aldaketarik, autodeterminazio-eskubidearen errekonozimendurik, ez eta, zentzu positiboan, eskubidearen egikarizarik ere lortuko.

ALDERDI ABERTZALEON ARTEKO AKORDIO ESTRATEGIKOAREN BEHARRA

Begibistakoa da, abertzaleok garela nazioa eraikitzeko helburua konpartitu eta Euskal Herri osorako etorkizun politiko komun bat uler dezakegun bakarrik. Begibistakoa da, ez orain ez eta iragar daitekeen etorkizunean ere, ez dela alderdi politikorik prozesu politiko hori alde batetik bakarrik zuzendu ahal izango duenik. Horregatik, alderdi abertzaleon eta militante abertzale garenon erantzunkizuna da, estrategia komun hori planteatzea.

Dagozkien alderdien proiektua benetako proiektu abertzalea bada, ezin dugu utzi lankidetzarako dugun ezintasunak proiektu abertzale hori hezurmamitzea eragozte.

Termino horietan lankidetzat diodanean, abertzaletasun guztia alderdi bakar batean biltzea esan nahi dut. Abertzaletasunaren arazoa ez da alderdi bat baino gehiago egotea, lankidetzarako duen ezintasuna baizik. Beste edozein gizarte bezala, gurea gizarte anitza da, eta edozein gizarte demokratikotan, bai eta gizarte nazionalistetan ere, aniztasun horri erantzun behar diote alderdi politikoek. Izan ere, aukera estatalisten aldean ez dago aukera abertzale gehiago.

Beraz, kontua haxe da, orain arte lankidetzari serio eta etengabe ekiteko izan dugun ezintasun nabarmen hori gainditzea. Guztiok elkarrekin egoteko espazio elektoralak ditugunez gero, hauteskundeetan elkarren etsai izateak ez digu ahanzarazi behar, helburu politiko komunak ditugula eta, nazio bat eraikitzearen ikuspegitik, gure benetako etsaiak alderdi nazionalista espainolak direla.

Beraz, barkaezina litzateke, gaizki ulertutako interes partidistak direla-eta, Euskal Herriaren biziraupena arrisku larrian jartzea, biziraupen hori estrategia komun baten menpe baitago.

Indar desberdinak lankidetzan aritzea premiaz bete beharreko eginkizuna da abertzaleontzat, bi arrazoirengatik: aurrena, lankidetzat estrategia ekiteko

eragozpen nagusia gainditzeko; eta horrek, gainera, lankidetzaren eta estrategia komunaren faltagatik etsiarazita, bai politikan bai hauteskundeetan abstentzionismoan babesten diren abertzaleak politikoki mobilizatzea eragingo luke.

Hurrena, abertzaletasunak hauteskundeetan eta erakundeetan duen posizioa indartzeko, gaur egun ez baita Herriaren garapen politikoa ziurtatzeko adina.

BIOLENTZIAREN ERAGINA

Atal honetan ENAMen munduak sorrarazten duen biolentziaz orokorrean bakarrik arituko naiz, bai eta honek gure askapen nazionala lortzeko prozesuan duen eraginaz.

Nahita hitz egingo dut biolentzia horretaz bakarrik; ez ordea Estatutik sortutako beste biolentziarik ez dagoelako, bai baitago eta adierazpide desberdinak hartzen baititu: gure etorkizuna euskaldunok, eta euskaldunok bakarrik, erabakitzea onartzen ez dutenean sortzen den biolentzia politikoa; klientelismo politikoa dela-eta, herri honetako funtsezko zutabe produktiboak desegiten dituztenean sortzen den biolentzia ekonomikoa; ejerzitoa unitate nazionala delakoaren abal bihurtzen denean sortutako biolentzia instituzionala; gizakiak hiltzen dituen eta torturatuz edo prozesu judizialak atzeratuz norbanakoen oinarritzko eskubideak hausten dituen Estatuaren aparatuek (GALEk, etab.) sortutako biolentzia.

Euskaldunon artean sortzen den biolentziaz arituko naiz, izan ere eraikuntza eta askapen nazionalaren prozesua baldintza dezaketen kanpoko aldagai ugariak alde batera utzita, gure etorkizuna irabazi ala galduko dugunak euskaldunok izango baikara. Konpondu beharrekoa, gure baitan dago.

Europako Batasunaren garapen politikoak, Estatuaren zereginak, Espainiako eta Frantziako Estatuaren eboluzioak, eta, batez ere, Espainiakoaren bilakaera politikoak eragin handia izango dute gure etorkizun politikoan. Gerta daiteke formula politikoa kanpoko zirkunstantzia horien arabera aldatzea, baina Herria eta herritarrak kohesionatzeko gai bagara, onartuko dugun formula edozein izanda ere, habitat ekonomiko propioari eusteko gai bagara, Euskal Herria errealitate nazionala izango da etorkizunean.

Ikuspegi horretatik, ETaren ekintzak kalte larria besterik ez dakarrela esango nuke, bai eta ENAMen ingurunean piztutako herritarren arteko biolentziak ere. Eta are gehiago esatera ausartuko naiz, biolentzia hori euskaldunon bizimoduari atxikitako faktore bihurtzen bada, gure artean errotzen bada, ez digu nazioa eraikitzen utziko.

Bestelako hausnarketak alde batera utzita, alderdi operatibo soilaren ikuspegitik, mugimendu armatua mesedegarria izan liteke botere politikoa lortzeko, beti ere borrokan garaile aterako balitz edo Estatuaren bizitza politikoa egoera jasanezina izateraino baldintzatuko balu.

Kasu horiek baztertu egingo ditugu, ordea, ETAk ez baitu Estatuaren bizitza baldintzatuko, ez eta bertan inolako kataklismo politikorik eragingo ere. ETAk sorrarazitako kostu politikoa, ekonomikoa eta giza bizitzen kostua jasateko gauza da Estatua. Izan ere jasaten ari da, ETaren eta euskal arazoaren aurrean duen jarreran aldaketa izpirik izan gabe.

Baina, Euskal Herria horrelakorik jasateko gauza al da? Gure gizartea horrelakorik jasateko gauza al da? Edo etorkizunaren ikuspegitik, euskal nazio-askapena lortzearen ikuspegitik, askatasun hori lortzen lagunduko al digu? Bi galderei nik emandako erantzuna ezezkoa da.

BIOLENTZIAREN ONDORIOAK

Lehenengo zatian nazio-askapena lortzeko bidean aurrera egiteko premisak zeintzuk diren planteatu ondoren, biolentziak eta ENAMek hartutako jarrera politikoei prozesu horretan dituzten ondorioak azaltzeari ekingo diot orain.

1. Euskal Gizartearen behin-betiko desartikulaziorako elementua da

Lehen aipatutako desartikulazio-faktoreei (hau da, instituzionala, politikoa, hizkuntzarena eta nazioarekiko pertenenziarena), biolentziaren faktorea gehitu behar zaie, beharrezko kohesio nazionala lortzeko besteak bezain erabakiorra baita.

Faktore horietako batzuei dagokienez, herritarren jarrerek abertzale izatearekin edo ez izatearekin zerikusi handia badute, ETaren biolentziak beste zatiketa bat sorrarazi du euskal herritarren artean. Arazoarentzako irtenbide posibleak alde batera utzita, gaitzespenezko espazio komuna sortu du abertzale direnentzako eta ez direnentzako.

Hala, aurretik deskribatutako garrantzizko elementu zatitzaileak ez ezik, euskal gizartea beste elementu bat sufritzen ari da, hau da, biolentziarena. Politikoki onesten dutenak eta gaitzesten dugunok elkarrengandik behin-betiko banantzea lortzen ari den biolentzia. Banaketa hori gero eta handiagoa da eta itzulerarik izango ez duen erabateko inkomunikazio eta elkarren arteko gatazka-egoeretara eramán gaitzake.

Gainera, faktore hau negatiboki baldintzatzen ari da desartikulazio instituzionala, politikoa, hizkuntzarena eta nazioarekiko pertenenziarena eta, irautekotan,

gehiago baldintzatuko du etorkizunean. Berez oso latza den prozesu batean, ETak irauteak eta bere ekintzaren ondorioak, bai eta herritarren biolentzia ere, oztopo izango dira EAEko eta Nafarroako Elkarte politikoak elkarrengana hurbiltzeko, eta batik bat eragotzi egingo dute, herritarrek euskal izate nazionalaren berezko baloreak onartzearen prozesua behar den neurrian zabaltzea, %30ek bakarrik bere burua euskalduntzat duen gizartean.

%30eko portzentaia kontuan hartuz, euskaldunen gehiengoa izate nazionalarekin erabat identifikatuta egotea lortzeko, ekintza positiboak bultzatu behar dira, heriotza, bahiketa edota gure herri eta hirietako liskarrak bezalako adierazpide abertzale negatiboekin batere zerikusirik ez dutenak.

Euskal herritarren bitarteko zona hori izate nazionalarekin identifikatzen dituzten baloreetara, hau da, euskara, autogobernua eta lurralde nazionalaren artikulazio politikoa bezalako baloreetara erakartzea askoz ere latzagoa da, balore hauen erabateko gaitzespena sorrarazten duten metodoen bidez defendatzen direla esaten bada eta, gainera, estatalismoak helburuak eta metodoak lotzen baditu.

2. Abertzaleon arteko lankidetza politikoa eragozten du

Aipatu dugu, dagoeneko, alderdi abertzaleon arteko akordio estrategikoaren beharra. Euskal abertzaleok estrategia politiko-instituzionalaren euskarri izango den akordio global baten beharrean gaude eta akordio horrek HERRIAREN-TZAKO PROIEKTU POLITIKO bat hartu behar du oinarritzat.

Herri izaten jarraitu nahi badugu, ez dugu beste erremediorik, alderdi abertzaleon arteko akordioa lortzea baino, euskal herritarrei nazioa eraikitzeko prozesuan aurrera egiteko benetako estrategia bat aurkezteko.

Akordio horretarako ez da nahikoa izango erakundeetako lankidetza soila, hori garrantzizkoa bada ere. Hedadura handiagoa beharko du. Kontua ez da erakundeetan elkarrekin egotea, EAEko erakundeetan eta Euskal Herriko gainerako lurraldeetan garatu beharreko estrategia zehaztuko duen akordio politiko global bat lortzea baizik, estrategia hori zuzentzea lehentasunezko helburu izanik.

Akordioa ezartzeko modurik ba al dago? Aipatu ditut, dagoeneko, alderdien artean eta hauteskundeetan elkarren kontra aritzeak dakartzan eragozpen batzuk. Hala eta guztiz ere, nire ustez, gaur egungo egoeran gainditu ezineko eragozpen bat dago: ENAMen jarrera politikoa eta ETaren ekintzak.

Lankidetzarako akordioa lortzeko, ezinbestekoa da, desberdintasun politikoan oinarrituta bada ere, ekintza politiko eta instituzionalerako burutzeko jarrera eta bide jakin batzuetan bat etortzea. Ez da nahikoa, Estatu propioa lortzeko autode-terminazio-eskubidea aitortzea bezalako helburu batzuetan bat etortzea. Helburuak

lortzeko erabiliko ditugun metodoetan bat etortzea behar-beharrezkoa da. Gaur egun, ENAMen jarrera politikoak eta ETaren ekintzek eragotzi egiten digute horrelakorik lortzea.

Aurrena, politikoki ETaren ekintzen alde agertzen direnekin lankidetzan aritzea eragozten digun jarrera etiko bat dago, helburuek bitartekoak justifikatzen dituztela onartzea bezainbeste bailitzateke hori.

Hurrena, lankide izan behar dutenen artean gutxienezko joko-arauak ez onartzeagatik. HBk esparru juridiko-politikoak ez onartzeak eragotzi egiten du lankidetzan instituzionala, ez baitu bide instituzionala erabiltzen edo testigantza gisa edo maltzurki bakarrik erabiltzen baitu.

Jarrera horiek argi adierazten dute, ENAMek ez dituela onartzen euskal herritarren gehiengoak behin baino gehiagotan planteamendu zehatz baten alde apustu egin duela, hasteko onartu egin behar dena eta gero zabaltzeko erabili.

Ez du balio, Espainiako Estatuak ere ez duela onartzen dioen argudioarekin jarrera hori justifikatzen saiatzeak. Gure estatuserako erabakiorra bada, borondate hori onartzea dakarren aldaketa politikoa lortzeko balio behar digu. Inoiz ere ez, gure burujabetzari gaur egun jarritako muga hori euskaldunok, gure kasuan koiunturalki, onartu dugula ahaztu eta ezikusia egiten dion jarrera politikoa planteatzeko.

3. Helburu abertzaleekiko gaitzespena eragiten du

Lehen zeharka adierazi badut ere, alderdi honen inguruko hausnarketa labur bat egin nahi nuke.

Ez dago ezer biolentzia bezalakorik, abertzale ez den populazioa abertzaletasunaren helburuak gaitzestera bultzatzeko. Helburuak eta bitartekoak intelektualki bereizten dituztenengan edo abertzaleen artean biolentzia gaitzetsi eta kondenatzen duen gehiengo ikaragarriarengan ere, nekez ezkuta daiteke ETaren ekintzak pizten duen eragin negatiboa.

Abertzaletasunaren helburuetarako gaur egun abertzale sentitzen ez diren horiek erakartzea, nazioa eraikitzeko prozesuaren alde gehiengoa ager dadin funtsezkoa bada ere, ez da posible izango abertzaletasunaren zati bat oinazearen, biolentziaren eta hirietako kaosaren eragiletzat hartzen bada, ez eta abertzaletasunak indar handia duen lurraldeetan ere.

Zer esan genezake, Nafarroan eta Iparraldean bezala, abertzaleak gutxiengoa diren egoeretan? Edozein gabetasun- eta ahulezi egoerari ETarekiko gaitzespen globala eta abertzaletasun-biolentzia identifikazioa eranstean badizkiogu, ezinezko helburu bihurtzen da.

4. Kontrakultura: biolentziaren kultura

Gizartean biolentziak denbora luzean irauteak kultur ondorio ikaragarriak izan ohi ditu gizarte horretan. Biolentzian murgilduta bizitzen ohitzeak gizartearen jardun normala baldintzatzen du, baina biolentzia hori sortzen duten gertakarietara sentsibiltasuna baldintzatzen du batik bat. Izan ere, gaur egun hemen normalizat jotzen diren gertakariak, gizarte europarrek ez lituzkete inondik inora onartuko.

Horrek biolentzia nola edo hala darabilen mundu hori guztia baldintzatzen du batez ere: burua, taldeko kideak eta bere euskarri den kolektibo garrantzitsua; eta balore jakin batzuk sortzen ditu hauengan, kontrabalore izendatuko nituzkeenak. Gaur egun ez gara guztiz jabetzen kontrabalore hauek izan ditzaketen eraginez, eta ez dakigu etorkizunean zein ondorio sortuko dituzten.

Baina argi eta garbi dago, batzuek gatazka eraginez sortzen duten intolerantzia eta fanatismoa besteek urtetan zehar jasan behar izateak, herritarren elkarbizitzaren degradazioak eta sektore batek demokratikoki eta etikoki guztiz gaitzesgarriak diren jarrerak goraiatzeko, nekez gainditzeko moduko zama utziko dutela.

Zentzu honetan, ENAMeko mundutik herritarren artean anormaltasuna nagusitzeko asmoz sortzen den gatazka-jarrera gordintasunez areagotzen ari dela ikusirik, zabalduz gero biolentzia armatua bera baino kaltegarriagoa izan litekeen egoera hori, gogor salatu beharra dago.

5. Espazio ekonomiko bat sortzeko oztopoa da

Aipatu dut, dagoeneko, eremu geografikoa garapen ekonomikorako erakargarri bihurtuko duten baldintzez hornitzeko premia, oinarrizko bi faktoreetariko bat dela.

Hori lortzea hainbat faktoreren mende dago, hala nola bertako jendearen prestakuntza, lehiakor bihurtuko duen industri politika estrategikoa, gizarte-akordioa, kalitatearen kultura... finantza- eta moneta-arloko politikak ezartzeko mekanismo gokiak izatea...

Hori dela eta, beste batzuek ez bezala, ekonomi arloko gaitz guztien errua biolentziari leporatu gabe, zailtasunak areagotu egiten dituela azpimarratu beharra dago. Izan ere, biolentziak:

- Arrisku-sentsazioa sortzen die bertako enpresari gehienei. Izandako bahiketak eta zerga iraultzailea aktibo ekonomikoak uxatzen ari dira eta, batez ere, segurtasunik eza sortzen ari da enpresaritzaren maila guztietan, eta honek zerikusi handia dauka enpresarien adorea beharrez.

- Gero eta zailago bihurtzen du kanpoko kapitala erakartzea, azpiegituren desegokitasunaren edo industri lurzoru urriaren ondoriozko faktore negatiboei, biolentziak gizarte artegatu, urratu eta arriskutsu baten irudia gaineratzen baitie. Kanpoko inbertsioa ez dute tradiziozkoztat jo genitza-keen aspektu ekonomizistek soilik mugitzen. Elkarbizitza normalizaturako espazio geografiko atsegin batek dakarren ingurunearen kalitateak, gero eta eragin handiagoa dauka enpresen erabakietan.
- Ez dut espazio ekonomikoaren sorkuntzari buruzko ohar hau amaitu nahi, tradiziozko euskal kapitalaren erantzunkizun eskerga aipatu gabe. Izan ere, bere erabaki eta jarduera-zentruak arian-arian estatuko beste zona batzuetara eramán izanak, gure herria industri eta ekonomi jarduera mugiarazten duten enpresa handi horiek gabe utzi ditu.

BAKEA IRABAZTEA

Alderdi horiez gain, eremu ekonomiko eta kulturaletan eta herritarren elkarbizitzan ETaren biolentziak duen eragin negatiboa ere aipa nezake.

Baina ez dut horrelakorik egingo, ez baitut neure interbentzioa gehiago luzatu nahi, argi geratu baita nire ustez, abertzaletasunaren erronka Nazioa eraikitzea bada, biolentziaren eragina negatiboa dela. ETak diharduen bitartean, ez dugu Euskal Herria –ez eta bertako herritarrak ere– politikoki balore propioen inguruan artikulatuko.

Hala eta guztiz ere, erantzun horrek ez du esan nahi egoera hau euskaldunon berezko egoera dela onartu behar dugunik. Aitzitik, Bakea bilatzeko ahaleginean bat egiteko.

Lehen esan dudán bezala: Estatuak egoera jasan dezake, baina gure Herriak ez, ordea. Eta dagoeneko adierazi dudán bezala, politikoki biolentziak abertzaletasunari egiten dio minik handiena.

Horrek, denok, eta batez ere abertzaleok, arazoari irtenbidea emateko ahalegin handiagoa egitera behartzen gaitu, arazoak jarraitzen badu, euskaldunon etorkizuna larriki baldintzatuta egongo baita eta nazioa eraikitzea eragotziko baitigu.

Ahalegin hori egiteko premia larria da. Prozesu historikoek luze jo ohi dute, hainbat gora-beherak itxuratutako herrien bizitzak bezain luze, baina zirkuntantzia jakin batzuetan erabaki bakar bat edo denboraldi labur bat nahikoa izaten da, herriaren etorkizuna baldintzatzeko.

Une historiko batean gaude. Euskal Herrian, funtsezko aldaketak izan ditugu XX. mendearen bigarren erdian. Euskal gizartearen aldaketa estrukturalak,

kulturalak, politikoak... hau da, era guztietako aldaketak, eta, aldi berean, gizateriaren historian izandako bilakaera-prozesu azkarrena bizitzen ari gara, behar bezala eta berehala erantzun behar diogun gertuko ingurunea eragiten ari dena batik bat.

Biolentziak dirauen artean ezin izango diogu erantzun, ordea. Hortik dator, kemenaren eta lankidetzaren premia handiena dugunean zatitzen eta indargabetzen gaituen auzia erabakitzeke larritasuna. Horregatik, bakea irabazteko premia.

BAKE-PROZESUA

Bake-prozesuari arrakasta lortzeko moduan ekiteko, sinplifikazioak edo interes politiko-partidistak alde batera utzi eta gatazkaren jatorrira behar bezala hurbildu beharko dugu, eta haren konponbidea erabakiko duen funtsezko elementua zehaztu beharko dugu. Hori egiteak, gure ikuspegitik, gatazka politiko bat badagoela aitortzea esan nahi du, eta gatazkak bere horretan jarraitzen badu, herritar gehienek demokratikoki adierazi duten borondatea **guztiok eta kasu guztietan** onartzen eta betetzen ez dugulako jarraitzen duela.

Zalantzarik gabe, abiapuntu honek berez arazo bat sortzen du, orain arte bai batzuek bai besteek partzialki onartu baitute baieztapen hori.

Honela, jarrera estatalistetatik defendatu ohi dutenez, dagoen gatazka bakarra, euskaldunon arteko gatazka da: biolentziaren estrategia defendatzen dutenen eta biolentziaz baliatzea gaitzesten dugunon artekoa.

Bestalde, ENAMen inguruneko ikuspegitik, dagoen gatazka bakarra, Euskal Herriaren eta Estatuaren arteko gatazka omen da.

Eusko Alkartasunaren ikuspegitik, Euskal Herriaren eta Estatuaren artean gatazka politiko bat dagoela diogu, eta gatazka hori, praktikan, euskaldunoi une historiko zehatz bakoitzean Estatuarekiko harreman politiko eta instituzionalerako formula eta sistema erabakitzeke dugun eskubidea ukatzean gauzatzen da. Aldi berean, Euskal Herrian bertan gutxiengo garrantzitsu batek ez du onartzen, helburu politikoak lortzeko, nahiz eta helburu horiek guztiz zilegi izan, biolentziarik ez erabiltzea erabaki duten euskal herritar gehienek borondatea, eta ez du onartzen esparru politiko-juridiko hau, muga nabarmenak baldin baditu ere, EAEko herritar gehienek onetsi dutena, alegia.

Euskal Herriaren normalizazio politikoa eta bakea lortzen benetan ahalegindu nahi badugu, bi gatazka hauen existentzia aldi berean aitortu beharko dugu, ezin baitiote elkarri itzal egin eta ezin erabili baitira bata bestearen aurkako koartada gisa.

Euskal Herriaren eta Estatuaren arteko gatazka ezin da inola ere aipatu arrazoi gisa, ez eta zilegi diren helburuen izenean ere, justifikaezina den giza eskubideen bortxaketa eta euskal herritarren gehiengoak behin eta berriz hauteskundeetan erabaki dituen joko-arauak deuseztu nahi dituen biolentzi estrategiaren justifikazio gisa ere.

Baina, hau honela izanda ere, ezin da ETA-ENAM fenomenoak aipatzean sinplismoan erori, “inolako motibazio politikorik ez duen banda” baten aurrean gaudela esanez. Konbikzio-krimenak ere krimenak dira, eta besteak bezain gaitzesgarriak gainera. Baina, Euskal Herria bezain komunitate txiki batek ehundaka preso eta are erbesteratu gehiago dituenean, ondorioz gatazkan modu traumatikoan nahastutako beste hainbeste familia eta ingurune sozial ere badirela ahaztu gabe, hauteskundeetan lortutako euskarri politikoa edukita ere, oker dabil aho-beteen hitz ozenen bidez egoera sinplifikatzera jotzen duena.

Biolentziaren aurkako jarrera garbia eta erradikala ez da koartada gisa erabili behar, eremu estatalistek sarriegi erabili ohi duten bezala, Euskal Herrian estatu Espainolarekin gatazka politikorik ez dagoela esateko eta jarrera bakezale eta demokratikoetan oinarrituta kontrakoa baieztatzen dugunok “satanizatzeko”, ENAMen argudioen eta jardueraren pizgarri garena leporatuz. Asko gara, bere garaian gaur egungo esparru politikoa garai hartako egoera politiko orokorrean lehenengo aurrerapauso posible eta beharrezko gisa onartu genuenak, baina beste autogobernu-maila batzuei uko egin ez diegunak, eta, biolentziazko adierazpen politikoa egon ala ez egon, uko egingo ez diegunak.

Hortxe ditugu gatazka soziala eta politikoa, sektore bat gutxiengo batek osatutakoa izan arren, eta bide okerretik jo duela eta demokraziaren kontra diharduela erabat konbentzita egon bagaude ere. Beraz, gatazka politiko honen konponbidea aztertzea, saihestu ezin dugun eginkizuna da. Konponbide hori hiritartasun “anitzaren” ikuspegitik aztertu beharrean gaude, “nazio izatea” era askotara bizi eta sentitzen duen hiritartasun anitzetik alegia. Eta aniztasun horri erantzun beharrean izango gara, gehiengo esanguratsu bat aldaketen alde ager dadin lortzeko. Elkarrietzeta ezinbestekoa da, euskal gizartea adiskidetu eta kohesionatuz gatazka konpontzeko, poliziaren lana arrakastatsua izan ala ez, eta gizartearen babesa duen mugimendu politikoaren “abangoardia armatua” ezabatu ala ez.

Horregatik, gure gizartearen sufrimendua luzatu besterik egingo ez duen kontziliaezinezko gatazka saihesteko nahi horrek bultzatuta, ENAMen munduarekin elkarrietzeta lortzera bideratutako ekimenak garatzerik izango dugu eta garatu behar ditugu, batez ere HBrekin –alderdi politiko errepresentatibo gisa–. Nahiz eta egia den, ENAMen mundua eta HB jarreraz aldatu beharrean daudela, guztiok mugitu behar dugu aurrez ezarritako jarreretatik; bestela, bakoitza berean geratzen bada, giroak okerrera egingo baitu. Kontua ez da, nahi ez duenari elkarrietzarako etengabe eta funtsik gabe dei egitea, legebiltzarreko arkuko

gainerako alderdiei, hau da, gizartearen gehiengo handiari, erantzunkizunerako gonbidapen zintzoa eta deia egitea baizik.

Bai Ajuria Eneko Mahaian bai Legebiltzarrean edo beste edozein foro demokratikotan, HBren aldetik taxuzko elkarrizketa bat onartzekotan –hala gertatuz gero–, gainerako alderdi politikoez ez lukete aukera hori gaitzetsi behar. Elkarrizketarik egin nahi ez izateak agerian utziko luke, adiskidetzeko hori lortzeko elkarrizketaren plataforma izateari uko egiten zaiola.

Edozein negoziatzian lagundu behar duten alderdi errepresentatiboen arteko elkarrizketaren alde agertzeak, “Bake-Elkarrizketei” ekiteko alde aurreko baldintzarik ez exijitzea eskatzen du, baldintzek ia beti elkarrizketarako aukera hori eragozten duen sorgin-gurpila sorrarazten baitute. ETak jarrera negoziatzaileak HBri utzi behar dizkioneko elkarrizketa horietan oinarrituta, ENAMen borondatearen froga baten zain egon beharko dugu, “su-etenerako” deiararen zain, alegia. Elkarrizketa batzuk taxuzkoak direla edo, aitzitik, plataforma propagandistiko soil bihurtu besterik ez direla egin nahi, aurrez ziurtatzen saiatu behar dugu, egoera horietan izan ohi den arriskuan ez erortzeko, baina, edozein kasutan ere, hori elkarrizketak egiterakoan jakingo dugu. Hala eta guztiz ere, ziur gaude, bakearen izenean arrisku hori onartzea merezi duen arriskua dela.

Ideen eta planteamendu politikoen edozein sumintasunek gehiegikeriara garamatza, baina batzuetan ustezko elukubrazio intelektual bihurtutako manipulazio horrek, haserrea areagotu besterik ez du egiten, bai eta ENAMen inguruetik manipulazio hori antzematen dutenen arteko lotura estuagoa sorrarazi ere. Eta kasurik okerreanean, biolentzia erabiltzea betidanik gaitzetsirik, beren ideiak biolentziaren bidez defendatzen dituzten batzuk daudelako ideia horiek kriminalizatzea onartzen ez dutenak urruntzera ere eramanezake.

Arazo honek nahiko argi geratu behar du, demokraten izenean ekintza komun bat burutu nahi bada. Adiskidetzearen eta elkarrizketaren aldeko ekintza komun bat da eta Bakearen aldeko konpromezua hartzea esan nahi du, gure iritziz, ondoren adieraziko ditudan oinarritzko printzipioetan eutsi beharreko konpromezua izanik.

Euskadin Bakea eta normalizazioa lortzea

Benetako eta behin-betiko bakea justizian eta giza eskubideekiko errespetuan oinarritu behar da. Bizitzeko eskubidea eta pertsonaren osotasun fisikoa bezalako funtsezko eta oinarritzko giza eskubideak haustea, ezin da justifikatu inolako helburu politikoren izenean, oso legitimoa bada ere; eta eskubideak hausten dituen, berehala eta atxakiarik gabe bihurtzen da, bizi garen gizarte honetako biolentziatik eta bakea galtzetik datozen ondorioen erantzule.

Helburu politikoak lortzeko bide gisa, edozein zirkunstantzian biolentzia eta, orokorrean, giza eskubideen haustea gaitzetsi ondoren, zorroztasun berarekin baieztatu behar da, helburu politiko legitimoak lortzeko bide baketsuak eta demokratikoak garantizatzeko beharra. Herri baten gehiengoaren borondatearen adierazpena errespetatzen dela ziurtatu behar da, hala, taldeari dagokionez ere oinarrizko eskubide bat errespetatzen baita.

EUSKO ALKARTASUNAK aurreko baieztapenekin bat datorren jarrerari eutsi izan dio:

- Giza Eskubideak hausten dituen biolentzia gaitzestea, ez da inolako exigentzia politikoren baldintzapean jarri behar, eta EArentzat etengabeko eta baldintzarik gabeko jarrera izango da beti.
- Euskal Nazioak Espainiako eta Frantziako Estatutuekin duen auzia alda-berritzeak, edo autodeterminazioa bezalako eskubide zehatz eta legitimo bat aitortzen eskatzeak, ezin du justifikatu giza eskubideen bortxaketa hori. EAK zeharo gaitzesten du horrelakorik. Baina, ondorioz, EAren ustez euskal bizitza politikoan bakea eta normalizazioa behin-betiko lortzeko, euskaldunon borondate demokratikoaren adierazpena errespetatu eta gauzatu behar da. Ez da koherentea autodeterminazio-eskubidea erreklamatzeko biolentzia erabiltzea gaitzetsi eta, aldi berean, borondate baketsuaren adierazpenaren ondorioa onartzeko konpromezuari uko egitea.
- Koherentzia-falta hau errealitate bat dela ezin ukatu Espainiako eta Frantziako estatuetakotako botereen jokabidean, bai eta zenbait alderdi politikotan ere, eta ezikusia egiteak zentzurik ez duen substratu politiko bat ematen dio euskal gatazkari, nekez eman ahal izango baitiogu konponbiderik, dagozkion termino errealetan aztertzen ez den arazoari.
- Edozein kasutan ere, egoera konplexu honen aurrean, euskal gizarteak argi eta garbi, eta behin eta berriz agertu du bere iritzia, elkarren segidan izan diren hauteskunde-kontsultatan eta alderdien programetan: biolentziaren estrategia gaitzesten duela berretsi du eta gaur egungo Autonomi esparruak berekin zekarren konpromezuaren alde agertu da. Edozein gatazkak konponbidea du gehiengoaren borondatearen adierazpen horren aurrean, bestelako esparru politiko baten alde agertuko den gehiengoarengan beste jarrerarik sortzen ez den bitartean.
- Eusko Alkartasunak jarrera hori bultzatzeko nahia eta erabakia adierazten ditu, hain zuzen ere, Euskal Herriaren autodeterminazio-eskubidea barne hartuko duen autogobernu-esparrua lortzeko.
- Jarrera horretan zorrotz, gure ustez, taxuzko edozein elkarriketak –arinke-riatik eta oportunismo partidistetatik urrun– lehentasuna izango du beti,

inkomunikazioaren eta gatazka eta isolamendu soilean oinarritutako estrategien aurrean.

- Elkarrizketarekin edo gabe, argi eta garbi utzi behar dugu, politikaren eta legearen bideak beti egongo direla libre, euskal gizartearen gehiengoak eskatuko duen edozein erreibindikazio legitimotarako. Zentzu horretan, Euskadin Bakea eta Normalizazioa lortzeko Erabakiaren zortzigarren puntua osatzeko beharra adierazi behar dugu, ez baita nahikoa ideia politiko guztiek legebiltzarraren esparruan defendatzeko aukera izango dutela adieraztea; gure Herriaren gehiengoaren borondatea betetzeko beharrezko bide legalak izango dituztela ziurtatu beharra dago, gainera.
- Joko-arau demokratiko batzuk ustez onartuz gero, bakea lortzeko, EAK euskal alderdi guztien artean elkarrizketarako bide posible guztiak agortzea aldarrikatzen du, gehiengoaren erabakiak errespetatuko dituzten irtenbide politikoetan oinarrituz. Estatuko arduradunek errespetu hori garantizatu behar dute. Elkarrizketa horretan, bere buruari ENAM izena eman dion mugimendu hori osatzen dutenen errepresentazioa HBk har dezake bakarrik, gizartearen duen errepresentazioa, hauteskundeetan ziurtatu baitu. Horregatik, HBren eskuetan utzi behar du ETak negoziatzeko duen asmoa, nahiz eta bakea lortzeko prozesuaren azelerazioak eta gizartea adiskidetzeko ideialak ETarekin elkarrizketa bat izatea justifika dezaketen, erakundea osatzen dutenen egoera duintasunez konpontzeko. Euskal Herriaren eta Estatuaren arteko auziari dagokionez, ETak zirkunstantzia politiko kritikoetan ekin zion bere bideari; baina jarduera horrek bilakaera bat izan du eta giza eskubideei kontra egin die oso zirkunstantzia desberdinetan, hain zuzen ere euskal herritarrek beren ideia eta erabaki politikoak adierazteko gauza diren garaian. Elkarrizketan, perspektiba historikoa duen ikuspegi batek jarrera malguari eta adiskidetsuari eman behar dio bidea, arau demokratikoen onarpenean oinarrituz.
- Biolentziaren arazoa ez du inork tresna gisa erabili behar interes partidistak lortzeko: ez erreibindikazio abertzaleen babesean puntuak lortzeko, ez eta erreibindikazio horiek desakreditatzeko ere, estaturik gabeko nazionalismo defentsiboei (ez ordea estatalei) biolentzia sortzen dutela edo biolentzia erabiltzen dutenekin nahasten direla leporatuz.

Bukatzeko eta hitz gutxitan, gaur eta orain bake-prozesua nola bideratu behar den adieraziko dut, alde batetik, garrantzitsuena ETaren biolentzia gaitzesten dugun alderdion jarrera bateratzailea dela uste dutenak eta, bestetik, oinarritzkoena bakea lortzeko ekintza positiboak bilatzea dela uste dugunok bat ez gatzela kontuan izanik.

Alderdi batzuek eta, batez ere, obediencia estatalekoek, Ajuria Eneko Mahaiari egiten dioten erreferentzia bakarra eta soila, gero eta sarriago agertzen ari

da, gainditu beharreko egoera bat blokeatzen duen elementu gisa. Hortik dator gure ekinaldia, EAEko gaur egungo gobernuaren programan Ajuria Eneko Mahaiari indar berria emateko, irtenbideak bilatzen saiatuko den Mahaia izan dadin, eta ez gaitzespenezko adierazpenak besterik baino ez dituen.

Hortik dator gure gaur egungo jarrera, bake-prozesuan Eusko Jaurlaritzaren lidergoa eskatuz. Egia da, Eusko Jaurlaritzak ez dituela erabateko eskumenak bake-politika bat egiteko, baina horrek ez du esan nahi, bakea bideratu eta planteatzeko obligazio morala eta erantzunkizun politikoa ez dituenik.

Horregatik defendatzen dugu, gaur egungo egoeraren aurrean Eusko Jaurlaritzak bake-prozesuari buruzko planteamendu bat egin behar duela, gure ikuspegiaren arabera aurreko puntuan adierazitako premisetan oinarrituko litzatekeena, Herriarentzat jasanezinezkoa den egoera gainditzen saiatuz.

MEZUBIDEAK ETA GATAZKA POLITIKOA EUSKAL HERRIAN: PROPOSAMEN BAT

Txema Ramirez,
Kazetaria eta EHUKo irakaslea

KOMUNIKAZIOAREN BAITAN IZANDAKO ALDAKETAK

Azken hiruzpalau hamarkadetan gauza anitz aldatu da komunikazioaren baitan. Labur esanda, hauek lirerateke, Armand Mattelart komunikazioaren soziologo belgiar ospetsuaren iritziz, 1960-90 bitartean gertatu diren aldakuntzarik azpimarragarrienak: batetik, komunikazioa –prozesu gisa– ulertzeko era; bestetik, komunikazioari inguratzen zaion testuinguru politiko eta soziala eta, azkenik, komunikazioa bizitzeko eta adierazteko formak. Haatik, gehien aldatu dena giza faktorea izan da, hots, komunikazioaren prozesuan parte hartzen duten aktoreak (igorleak eta hartzaileak).

Komunikazioaren inguruan azken urteotan sortu diren aurrerapen teknologikoak etenik gabe ari dira garatzen. Teknologia elektronikoek berebiziko garrantzia hartu dute herri industrializatuen bilakaeran. Komunikazioaren teknologia gero eta eremu gehiagoetara zabaltzen ari da: lantokia, bulegoa, ospitalea, eskola, etxea... Komunikazioak funtsezko tokia du gizarte modernoaren berregituraketa helburutzat duten estrategietan. Komunikazioa giltzarri gertatu da, baita ere, ekonomia eta kultura meneratzaileek mundu zabalean izan duten zabalkunde-prozesuan.

Komunikazioaren ideologia modan jarri zaigu, gainera. Herri-agintariek komunikazioaren balio estrategikoaz barra-barra hitz egiten dute. Mattelartek argi utzi du, ordea, komunikazioak bizi duen ustezko loraldi hau moda bat baino askoz gehiago dela, beraren ustez gertaera estrukturala baita, batik bat 60ko hamarkadaren amaieratik hona (garai hartan hasi baitzen irrati eta telebistaren hedapen masiboa herri garatuenetan).

Baina, komunikazioaren susperraldi hau geldiezina bezain erlatiboa da Mattelarten aburuz. Esaterako, 80ko hamarkadaren hasieran komunikazioaren futurologoek iragartzen zituzten aldaketak, ez dira beraiek uste zuten bezala gauzatu, ez behintzat uste bezain abiadura azkarrean. Non gelditu dira egunkari elektronikoaren hedapena eta, berarekin batera, paperaren desagerpena –euskarri lege– iragartzen zizkiguten prebisio haiek? Gauza bera gertatuko al da, 90eko ha-

markada honen hasiera-hasieratik hainbat adituk proklamatu duten informazioaren autopista erraldoien ezarpenarekin¹?

Komunikazioaren mundua ustekizunez gainezka dago. Are gehiago oraindik, komunikazioaren ekonomiaz mintzo denean, orduan espekulazioak eta zalantzak disparatu egiten baitira. Gauza jakina da, ordea, usteak erdi ustel suertatzen direla sarritan, aldez aurretik diseinatu den jantzia ez baita gizakiaren neurrira egin, merkatuaren ustezko beharrianetan pentsatuz baizik. Era horretan uler daiteke, izaera transnazionala duten hainbat proiekturen porrota, Europar Batasunak bultzatutako zenbait egitasmoren artean (*Euronews* delakoa, urrunera jo gabe). *Globalizazioaren* diskurtsoa Europan –irudi eta erreferente amankomunak europar guztientzat– ez da uste zen bezain erraz mamitu, Kontinente Zahar honen barrenean dauden berezitasun nazionalak oso errotuta baitaude europarrongan. Zorionez, gainera, esan genezake euskaldunok.

Beraz, aldaketa teknologikoen goraiapamen etengabea bizi dugun honetan, Mattelartek zuhurtasunez jokatzeari aholkatzen digu. Aldaketak etenik gabe gauzatzen ari direla, gauza jakina eta agerikoa da, baina aldaketa horien erritmoa eta ezarpena ez da hain erabatekoa, ezta uste zen bezain bizkorra ere. Komunikazioaren aurrerapen hauek guztiak noiz iritsiko dira, adibidez, Afrika, Hego Amerika edota Asiako herrietara? Prebisio eta kalkulu guztiak, guk geure buruari lotsagabekiro deitu diogun *Lehen Mundu* honi begira daude, hau da, Estatu Batuak, Europa eta Japoniari begira. Bertan munduko biztanleria osoaren %20 bizi arren, herri horietan biltzen den kontsumoa eta gauzatzen diren inbertsioak mundu osoko %80koak dira. Komunikazioaren inguruan hartzen diren erabakiak, *the triad power* deitutako taldeak (aipatu estatuak) hartzen ditu. Beraiek, G7ko herrietako buruzagiek, erabakitzen dute besteak beste, Zehaztasun Handiko Telebistaren merkatu erraldoia zenbaten artean banatu behar den, edota informazioaren superautopistak noiz eta nola ezarri behar diren ere.

Filosofia neoliberalak eta merkatuzaleak gailentzen ari dira edonon²; baita komunikazioaren erresuman ere. Informazioa ez da hainbeste zerbitzu publikoa, merkatuaren logikara uzten den aldagaia baizik. Estatua ez da gizartearen pibotea. Oraingo jainko berriak enpresa eta interes pribatuak dira, merkatuaren legeak, hain zuzen. Bere filosofia, pragmatismoa.

1. Autopista erraldoi hauek ekarriko dizkiguten abantailez, makina bat saiakera eta erreportaia berezi azaldu dira azken aldian. Eragozpenei buruz, berriz, ezer gutxi. Gure artean, kritika ezin zorrotzago egin dio Andres Sorel idazleak. Beraren ustez, informazioaren autopista horiek *abismoaren baliokideak, kontrol perfektuaren adierazle eta gizakion gogoa uniformatzeko tresna ezin baliagarriagoak* dira (Egin, 1995/IV/8).

2. Ukaezina da, bestalde, teoria postmodernistek informazioaren teorian lortu duten oihartzuna. Pentsaera honek eragin handia du ezbairik gabe gaurko gizartearen, bereziki komunikazio, informatizazio eta teknologia berrien esparruan. Jörg Becker-en ustez (1994:17), *postmodernismoa ezin da filosofia kontsideratu, bere helburua ez baita jazoerak azaltzea edota interpretatzea, soil-soilik baieztapenak egitea* baizik. Zentzu horretan teoria hau bizi dugun dinamika kapitalistaren adierazle ezin garbiagoa izango litzateke, aipatu pentsalariaren iritiz.

Komunikazio-ereduak ere filosofia honetaz kutsatu dira, paradigma publizitarioak, esaterako, informazioaren eremua ere inbaditu baitu, inolako erreparurik gabe. Neoliberalistek ozenki eta lau haizetara zabaltzen dute beren mezua: ahuldu dezagun Estatuaren presentzia gizartean eta indartu dezagun berriz merkatuarena; hau da, merkatua izan dadila galbahe eta epaile bakarra. Horren aurrean badira sutsuki altxatzen diren ahotsak eta pentsaera-korronteak. Kontua ez da Estatuaren presentzia handitzea ala txikitzea, gizarte zibilak berez duen protagonismoa berreskuratzea baizik.

Logika komertzial huts-hutsak komunikazioari berari zenbaterainoko kaltea egin dion jabetzeko, nahikoa da Estatu espainolean telebista-katea pribatuena jaiotzak azken bost urteotan ezarri duten dinamika eroaz gogoeta xume pare bat egitea. Jaio aurretik, telebista pribatuak askatasunaren bermatzaile omen ziren. Bost urte igaro ondoren, teoria horiek barrengarri gertatu dira, katea horiek publizitatearen merkatua hankazgoratzeaz gain –aurrez igar zitekeena– ezer gutxi aportatu baitute komunikazioaren mundura, telezaborraren hazkunde ikaragarria izan ezik.

Era berean, ez dira ulergarriak orain Europan aho bete hortz geratzen direnen ahotsak, fenomeno hauek (edukien degradazioa, informazioaren espektakularizazioa, e.a.) aspaldi ezagunak baitziren Hego Amerikan. Europan *desregularizazioaren* filosofia (Estatuak eskuduntzak merkatuari zeditu behar dizkiola aldarrikatzen duen korrante neoliberal) 80ko hamarkadan zehar nagusitu bada ere, Hego Amerikan askoz lehenago gorpuztu zen. Kapitalismoa inon basatia bada, han ikaragarria izan da. Europako adituek gainbegiratu bat besterik ez zioten bota behar iragarkien tarteek han zuten maiztasunari, edota programazioak zuen jite komertzialari. Paradigma publizitarioa oroahalduna izan da han eta oroahalduna izateko bidean dago gure artean ere.

Merkatuaren inbasio honek askatasuna eta irudimena jipoitu, makilatu egin du. Ezer babestekotan, logika honek komunikazioaren handikien eskubideak eta norbanako interesak anparatu ditu, ez askatasuna, ezta informazio-eskubidea ere. Egun, orain hamar urte baino mezubide gehiago izango dira, baina jabeak gero eta gutxiago dira, zalantzarik gabe. Horrek guztiak adierazpen-askatasunarekiko izan ditzakeen ondorioak, oso larriak dira.

Komunikazioaren aroan bizi garela aldarrikatzen dutenen aurrean, *komunikazioaren irudikeriaren garaian* bizi garela esan behar dugu. Horra hor besteak beste, hainbat herri-erakundetan gertatu den prozesua. Azken hamabost-hogei urteotan asko izan dira Komunikazio-Kabineteez baliatu diren Ministeritza, Aldundiak eta Udalak. Jatorrizko helburuak txalogarri asko ziren: agintari eta herritarren arteko komunikazioa areagotzea, herri-erakunde eta gizartearen arteko harremanak sakontzea, e.a. Informazio-Kabinete hauetako asko, ordea, beste zerbait izan dira: propagandarako tresna arruntak, kazetari zorrotzen aurkako

galbahe ezin efektiboagoak eta hermetismoaren adierazle garbiak. Badira –jakina baietz– beren lana txukuntasunez eta duintasunez betetzen duten Kabineteak. Baina ez dira behar adina ugaritzen, zoritxarrez. Bulego hauek, gehienetan haxe dute bakarrik buruan: erredakzio-gelak informazioz saturatu, blokeatu, datuak barra-barra bidali, hau da, komunikabideak ugaritasunez hornitu. Kabinete hauek kazetariak informatu baino gehiago *konformatu* egiten dituzte, beraientzat bereziki preziatua den lehengaia hornituz: datuak, informazio huts-hutsa. Kalitatearen gainetik, kantitateari ematen zaio lehentasuna.

Bestalde, azken urteotan aldaketa nabariak gertatzen ari dira gure gizartean. 1989az geroztik Berlingo murrua erori (?) edo bota zutenetik honantz, hiru izan dira Bernardo Díaz Nostyren aburuz (1994:12), garai berri hau definitzen duten faktoreak: krisi ideologikoa, teknologiaren nagusitasuna eta Estatu demokratikoaren krisia. Mezubideak ez dira errealtate honetatik landa egon. Are gehiago, komunikabideek zerikusi zuzena dute *eredu sozial eta politiko berri* horren eraiketan. Ideien gainbehera honek ekarri digu, besteak beste, merkatu-baloreen garaitasuna eta esparru ideologikoen murrizketa, aukera posible bakarra balore kontserbadore eta modernitate *light* baten artekoa izango balitz bezala.

Teknologiak, eta bere inguruan osatu den diskurtsoak, liluraturik du mundu osoa. Ordena, progresoa, integrazioa, eraginkortasuna, produktibitatea, sinergia, baliabideen optimizazioa, interaktibitatea, konforta, seguritatea eta kontrola moduko baloreak (B. Díaz Nosty, 1994:18) ate azpitik gure egongelaraingo egunero sartzen ari diren elementuak dira.

Egoera honen aurrean, Armand Mattelartek pare bat gogoeta proposatzen ditu. Batetik, behar beharrezkoa jotzen du kultura eta komunikazioaren arteko adiskidetzeari, azkenaldian berauen artean suertatu den dibortzioari amaiera emanez. Horren lekuko adierazgarriak dira telebista-katea guztietan ugaritu diren sasiproduktu komertzialak. Jatorriz eta bokazioz herriarenak –publikoak, hain zuzen– diren komunikabideak, garbiki nabarmendu behar dira esparru honetan, urteko emaitza-kontuei hainbeste begiratu gabe, interes pribatuen mende dauden gainerako mezubideei aurrea hartuz.

Bestetik, soziologo belgiarrak argi utzi du, kultura/komunikazioa binomioak “herria”ren nozioaz jabetu behar duela, hots, herri bakoitzaren nortasun bereizgarria aintzat hartu behar duela.

Eraginak eta ustekizunak

Komunikazioaren inguruan gertatu diren aldakuntzek zeresan ugari sortarazi badute, ez da atzean gelditzen masa-komunikabideek herritarrongan duten eraginaren auzia. Dagoeneko, *communication research*aren “klasiko” bat dela esan genezake.

Ander Iturriotz euskal soziologoak iritzi-artikulu argigarria plazaratu zuen gai honen inguruan duela lau bat urte *Euskaldunon Egunkarian* (1991-VII-9). Bertan, kontu honek 30eko hamarkadatik hona ezagutu dituen teoria eta hipotesi ezberdinen errepasoa egin zuen. Gaiak duen interesa ukaezina da, ezbairik gabe, are gehiago euskal gizartean, non komunikabideek duten indarra eta eragina eztabaidagai etengabea baita ia egunero.

Masa-komunikabideak, zenbateraino dira oroahaldunak? Nola neur daiteke komunikabideen eragina? Zein da unerik egokiena mezubideen efektuak aztertzeko? Non gelditzen da hartzailearen erreakzioa? Itaun hauen erantzunak, makina bat ikerketaren iturburua izan dira azken sei hamarkada hauetan. Iturriotzen artikuluak ongi asko laburbildu du, auzi gatazkatsu honen inguruan mende honetan zehar azaleratu diren joerak eta iritzi kontrajarriak³.

Labur bada ere, hona hemen, garai bakoitzaren inguruan gailendu diren teoriak eta bakoitzari egokitu zaizkien adituak. Iturriotzen irudiko, bost dira menden honetan nabarmendu beharreko garaiak eta teoriak:

- *Eragin zuzenaren teoria edo orratz hipodermikoarena* (Harold D. Lasswell).
- *Eragin mugatuaren paradigma* (Paul Lazarsfeld).
- *Eraginak luzaroan aztertu behar direla defendatzen duten teoriak* (Lang senar-emazteak/ Robert Merton).
- *Ixiltasunaren espirala* (Elisabeth Nöelle Neumann).
- *Agenda-ezarpenaren teoria* (D. Shaw, M. McCombs).

Lehenengo teoria –orratz hipodermikoarena– Adolf Hitlerrek Bigarren Mundu-Gerran erabili zuen propagandarako makina izugarrian oinarritu zen. Teoria horretan, Harold D. Laswell

estimulua → erantzuna

eskema konduktistan sostengantzen da, mezua zuzen-zuzenean sartzen baita hartzailearen barrenean, nahitaezko erreakzioa eraginez. Teoria honen adierazle zuzena da, adibidez, Orson Welles-ek 1938. urtean egin zuen irratsaio famatu hura. Bertan, gure planeta Martitzetik etorritako inbasoreek hartzen zutela antzeztu zen. Emanaldi hark lortu zuen sinesgarritasuna ikaragarria izan zen, herritarren artean ikara beldurgarria piztu zuelarik.

1940tik 1960ra bitartean bestelako teoriak gailendu ziren komunikazioaren ikerkuntzan. Hauen artean Paul Lazarsfeldek *Eragin mugatuaren paradigma* izenaz bataiatuko zuena dugu. Beraren ustez, komunikabideak ez ziren Lasswellek uste zuen bezain oroahaldunak, beraien efektuak askoz *mugatuagoak* baitziren. Horren erakusgarri, Harry S. Trumanek 1948an EEBBetako lehendakaritzarako

3. Norbaitek gai honen inguruan informazio gehiago nahiko balu, jo beza Mauro Wolf-en azken liburura: *Los efectos sociales de los media*, Paidós, Bartzelona, 1994.

irabazi zituen hauteskundeak aipatzen dira beti. Inork gutxi uste zuen garaipena lortuko zuenik, beraren aurkaria –Thomas Edmund Dewey– garai hartako prentsaren handikia baitzen eta honek egunkari garrantzitsuenak bere mende baitzituen.

Lazarsfelden irudiko, komunikabideek ez dute eragin zuzenik sortzen; aitzitik, aldeztu aurretik norberarengan dauden joerak eta jarrerak agerian uztea edo indartzea baino ez dute lortzen. Lazarsfeldek, argazkigintzan erabiltzen den errebeladorearekin parekatzen du hauteskunde-kanpaina, bainu kimikoak aldeztu aurretik –negatiboan hain zuzen ere– grabaturik gelditu dena azaleraztea baino ez baitu egiten. Irudi honekin jarraituz, errebeladorearen pareko lirake gaurko gizartean iritzi-sortzaileak diren pertsonak (intelektualak, politikariak, sindikalistak, e.a.), presio-taldeak eta giza harremanak.

Garaikideak izan arren, bestelako pentsaera zuten Robert Mertonek eta Lang senar-emazteek; berauen iritziz, komunikabideen eraginak ezin dira epe laburrean, ezta epe ertainean ere aztertu, luzaroan egindako ikerketetan baizik. Beraz, teoria hauekin komunikabideen eragina gehiago mugatzen zen oraindik. Hauen arabera, mezubideek herritarren artean eraginik badutela ukaezina da, baina efektu hau luzaroan bakarrik soma daiteke. Komunikabideek egunegun –jada oharkabe– sortarazten eta eraikitzen duten errealtateak, hartzailegoaren mundu-ikuskera bera moldatuko luke.

Elisabeth Nöelle Neumann alemaniarrek *Ixiltasunaren espirala* deitutako teoria garatu zuen. Teoria honen bidez, komunikabideek errealtatea bera beren kaxara moldarazteko duten gaitasuna agerian uzten dute, esaterako, gutxiengo koalifikatuak gehiago koalifikatu bihurtzen dituztenean. Fenomeno hau nabaria da bozketetan, are gehiago hauteskunde-mapa oso zatikatua denean, Euskal Herrian gertatzen den legez.

Adibidez, 1995eko maiatzaren 28an izan ziren hauteskundeen emaitza ofizialen arabera, EAJ izan zen Hego Euskal Herrian garaile suertatu zen alderdia, hauteslegoaren %14,6ko portzentaiarekin. Ondoren, PP-UPN (%12,2) eta PSE-EE-PSN (%11,4) sailkatu ziren. Ezin daiteke ahaztu hauteslegoaren %34,8 abstenitu egin zela aipatu bozketetan. Baina, hiru alderdiok gizartean eta komunikabideetan duten presentzia-portzentaia, datu hauek erakusten dutena baino askoz handiagoa da. Bi faktorek eragiten dute fenomeno hori: komunikabideek alderdiorik atxekitzen dieten *aukera garailearen joera* eta hauteskunde-sistema bera, zeinak abstentzionisten botoak gainerako alderdien artean banatu ahal izana ahalbideratzen duen. Logika berberaren arabera, beste aukera batzuk –HBrena tartean (%8,6)– *aukera galtzailearen estigmaterekin* geldituko dira, hirugarren indar politikotik 2,8 puntura egon arren. Horretan oinarritzen da, Elisabeth Nöelle Neumannen *Ixiltasunaren espirala* deitzen den teoria.

Azken honekin lotuta, beste teoria bat zabaldu da, D. Shaw eta M. McCombs adituek garatu duten hipotesia, *agenda-ezarpena* deitutakoa, hain zuzen. Honen arabera, komunikabideen garrantzia berauek egunero gauzatzen duten gai-

-aukeraketan datza. Mezubideek kale egingo dute hiritarrei “zer” pentsatu behar duten saiatzen badira, baina arrakasta lor dezakete ordea, herritarrek “zertaz” hitz egin behar duten esaten proposatzerakoan. Hau da, herritarrok gure ohiko giza harremanetan –lagun-koadrilan, lantokian, bulegoan, eskolan, azokan, tabernan, ...– aurreko egunetan komunikabideek landu dituzten albisteez aritzen gara, neurri handi batean bederen. Horregatik da hain garrantzitsua mezubideek egiten duten aukeraketa hori, hautaketa horiek ez baitira sekula *neutroak*, faktore asko eta interes gehiagoren ondorio baizik. Zentzu horretan, mezubideek guztion *agenda tematikoa* baldintzatzeko duten ahalmena ukazina litzateke.

Aginpide horretaz jabeturik, informazio-iturri profesionalizatuenean (Komunikazio-Kabineteak, Prentsa-Bulegoak, Irudi-Aholkularitzak, e.a.) komunikabideetan “agertzeko” zuzentzen dituzte beren ahaleginak. “Agertze” soil horrek errealitatearen partaide izatea esan nahi du. Edo hala uste da, normalean behintzat. Horren arabera, komunikabideetan azaltzen ez dena, badirudi ez dela existitzen. Noam Chomskyk eta Edward S. Hermanek ere argiro azaldu dute (1990:341) EEBBetako komunikabideek Estatuko sektore ekonomiko eta politiko boteretsuenek ezartzen duten gai-aukeraketari zor dioten morrontza ideologikoa. Beste hainbeste salatu berri du Michel Collon (1995) kazetari belgiarrak, kaleratu berri duen *¡Ojo con los media!* izena daraman eskuliburuan.

Ander Iturriotzen artikulura itzuliz, garbi asko konprobatzen da, komunikabideen eraginaren inguruan literatura asko, zeresan ugari eta ustekizun gehiago dagoela. Teoria eta hipotesi hauen guztien aurrean, badira komunikabideen eragina guztiz erlatiboa dela sostengatzen dutenak ere.

Adibidez, Bernard Berelson eta J.T. Klapper-en iritziz, gai hauen inguruan burutu diren ikerketen ondorioz zerbait nabarmendu behar bada, ondorengo hau litzateke: *konklusio sendorik* ez dagoela. Beraien ustez, hauxe da egindako azterketa guztiek konfirmatzen duten bakarra (José Luis Dader, 1983:256):

zenbait gairen inguruan, komunikazio-eredu zehatz batzuek, baldintza zehatz batzuetan eta zenbait pertsonaren artean, zenbait eragin sortarazten dute.

Besterik ez. Hortik aurrera ezer gutxi esan ei daiteke, pentsalari hauen ustetan. Berelson eta Klapperek beren teoria agertu zutenetik –1960– hona, bestelako teoriak garatu dira, ikusi berri dugunez. Teoria hauetatik guztietatik zerbait nabarmentzekotan, hauxe azpimarratuko genuke:

- Komunikabideen eragina neurtzeko, epe laburrera begira egindako azterketak ez dira egokienak⁴. Onenak, berriz, *mass-median* efektuak luzaroan aztertzen dituzten ikerketak dira.

4. Horrek ez du esan nahi ordea, zenbait une eta baldintza berezitan, edota mezubide guztiak agintari baten mende daudenean (Errumaniako Timisoara herrian gertatu zen errebolta, Golkoko gerra, e.a.) komunikabideek izugarritzko eragina ezin izan dezaketenik. Jakina baietz!

- Komunikabideak, norberaren baitan eta gogoan dauden joerak, baloreak eta iritziak indartzeko eta azalarazteko tresna baliagarriak dira.
- Komunikabideen garrantzia, egunez egun ezartzen duten gai-aukeraketan datza (agenda-ezarpena).

Ikuspuntu hauek guztiak gogoan izatea komeni da, auzi honen inguruan oraindik ere hainbat uste oker eta eztabaida sutsu pizten baita, han eta hemen, batez ere, Euskal Herriko medioak eta gatazka politikoa aztertzen direnean.

EUSKAL HERRIKO KOSMOSA

Euskal Herrian dauden komunikabideak ez dira errealitate honetatik landa bizi izan azken urteotan. Mattelartek aipatzen zituen aldaketak –komunikazio-prozesuaren baitan, testuinguru sozial eta politikoan– gure artean ere somatu dira. Gaur egun dugun sistema informatiboak zerikusi gutxi dauka, adibidez, 1975ean Franco zendu ondoren zegoenarekin. Sistema autoritario batetik, multimedia-taldeek ezartzen duten nagusitasunera pasatu gara gaur egun. Bien bitartean, hainbat fenomeno eta aktore berri azaldu da Euskal Herrian.

Komunikabideek Euskadiko gatazka politikoaren errepresentazioan betetzen duten funtzioari buruz hainbat hika-mika, eztabaida eta zeresan jalgi dira azkenaldian, han eta hemen, hala irratietan, nola telebista edo egunkarietan. Batzuen ustez komunikabideak *bitartekariak* baino ez diren bitartean, besteen iritzian berriz, gatazkaren parte dira, *espainiar Estatuak erabiltzen dituen gerrako tresnak*, hain zuzen ere. Iritziak iritzi, jakina da ezer neutrorik ez dagoela mundu honetan, are gutxiago hainbeste urtetan luzatzen den gatazka honetan.

Inork gutxik ukatuko du ordea, mezubideek, zenbait une zehatzetan, gatazka bera bide onetik edo okerretik bideratzeko edota baldintzatzeko duten ahalmena. Behin baino gehiagotan gertatu izan da, adibidez, ETA eta Gobernuaren arteko elkarrizketa-bide posible bat guztiz zapuzturik gelditu dela, komunikabide batek horren berri izan eta argitaratu duelako. Bake-bideak luzeak eta konplexuak dira, eragozpen eta zailtasunez beteak; horregatik, sarritan sotiltasunez eta zuhurtziaz jokatu behar da. Dinamika horiek ez dira komunikabideen gogoko, beraien leloak azkartasuna, argitasuna eta zehaztasuna baitira.

Merkatuak berak ere hala agintzen du gainera: *ondokoari aurre hartu nahi badiogu, derrigor lehenak izan behar baitugu*. Haatik, kazetariak ondotxo daki zein zaila den baldintza horietan lan txukunik burutzea. *Azkar eta ondo usoek bakarrik egiten dute* (hegaz), dio atsotitz batek.

Kazetariak eta komunikabideak, bitartekariez gain, aktoreak ere badira. Bai Euskal Herrian, bai Jugoslavia ohian, baita Singapurren ere. Mezubideak ez dira kontalari hutsak, errealitatearen eraiketan egunez egun esku hartzen duten

aktoreak baizik. Antzezle hauei, premiazkoa zaie betetzen duten funtzio horretaz ohartzea, lehenbailehen gainera, euskal gatazkan bete dezaketen zeregina garrantzi handikoa izan baitaiteke.

Jose Elorrieta, ELAko idazkari nagusiak hauxe esan berri du, pasa den maiatzean auzi honen inguruan egin dioten elkarrizketa batean⁵: *komunikabideek erantzunkizun handia dute gatazka politikoan eta, nire ustez, zenbait mezubide ahalmen hori desleialtasun handiz erabiltzen ari dira*. Gogora ekartzen zuen, halaber, aurten Santanderren izandako kazetarien nazioarteko kongresu batean, Serbia eta Bosniako albistariak bat zetoze la ondorengo hau esatean: *klase periodistikoa Hayako Auzitegira eraman beharko genuke gerrako delituak egiteagatik*. Buruzagi sindikalak hauxe gaineratu zuen: *honelako auzietan, norberak dituen erantzunkizunak azaltzeko modu oso grafiko eta gogorra da, ezbairik gabe*. Aldarrikapenok oharkabe pasa ziren Euskadiko komunikabideetan. Gauza bera gertatuko ote zen, Jose Elorrietak egin ordez honelako adierazpenak Floren Aoiz-ek egin izan balitu?

1. Euskal gatazkaren konponbidean, mezubideek lan eskerga egin dezakete.

Nazioarte-mailan sinatutako zenbait hitzarmenek ere azpimarratzen dute, komunikabideek bakegintzan duten ardura nagusi hau. 1970ean Unescok burutu zuen Biltzar Orokorrean, adibidez, argi asko utzi zuen, masa-komunikabide

5. *Elkarri*, 6. zenbakia, maiatza 1995, Tolosa, 19. or.

erraldoiek bakebideak bilatzen eta sendotzen egin dezaketen lana handia dela. Bestalde, 4.301. zenbakia daraman xedapenean, beste hainbeste esan zen, mezubideek herri ezberdinen arteko elkar-ulertze edota nazioarteko lankidetzaz egin dezaketen lanari buruz.

Alde horretatik, kazetariak, beraiek duten datu-irrika asegaitez hori, bakebideak exijitzen duen sotiltasunarekin uztartu behar dute, ahal duten neurrian elkarriketaren kultura garatuz, distentsio-keinuak sortaraziz eta gatazkan zehar mamitu den hainbat topiko oker gainditzeko bidean jarritz.

Euskal gatazkaren aurrean, Euskal Herrian dauden komunikabideek alde batera edo bestera jokatu dute beti, bakoitzak duen hartzailegoari so eginez, zein baino zein, nor bere aldetik. Mezubide gehienek gatazkan parte hartzen duen alde bakar bat ikusten dute (Estatuaren legitimitatea), horretarako balore demokratikoen defentsa edota gehiengoari zor zaion errespetua argudiatuz. Beste bakan batzuek, berriz, besteen alde jokatzeko dute –Euskal Nazio Askapenerako Mugimendua, ENAM deritzonaren alde–, Euskal Herriak dituen eskubide historikoei behar duten errespetua arrazoibide aurkeztuz. Egoera honi, gatazkak bizi duen luzapenak ez dio batere mesederik egiten, jarrerak gero eta gehiago polaritzen ari baitira eta, dagoeneko, enkistamendu-seinale kezkarriak agertu baitira.

Komunikabideek egunero proiektatzen duten errealitateari kasu eginez, gaur egun ENAM dogmatismo, intolerantzia, terrorismo, ilunkeria eta hirugarren munduaren zalea litzateke. Espektrorik guztia honela laburbiltzen da: *biolentoak eta ez-biolentoak, bloke demokratikoa eta biolentoak*. Ez dago ñabardurentzako aukerarik. Dikotomia horretan sartzen dira agente guztiak. Mezubide gehienentzat indarkeria bakarra existitzen da Euskal Herrian eta berau ETak burutzen duena da. Estatuaren indarkeriaren gordintasuna azaltzen delarik, komunikabide gehienek bestaldera begiratu edota gaingiroki lantzen dute (salbuespenak salbu).

ENAMen inguruan dauden komunikabideen iritziz, berriz, ETaren bortxakeriak Estatuaren indarkerian du arrazoi eta justifikazio-bide. Gogor salatzen da beste komunikabideen lana, *espainiar Estatuak dituen gerrako tresnak* bailiren (J. Iratzar, 1995). Komunikabide gehienek ezartzen duten dikotomia faltsuari aurre egin nahian, ENAMeko zenbait erakundek hankasartze galantak egin dituzte nire ustez, beren kritikak tokiz kanpo atereaz (*los asesinos llevan lazo azul* titulua zuen kartela) eta mehatxu bihurtuz (*guzti honegatik ordaindu beharko dute*).

Batzuek zein besteek nazka-nazka eginda egoteko eskubidea dutela argudiatzen dute. Batzuek gehiengoari zor zaion errespetua aldarrikatzen dute. Beteek berriz, Euskal Herriak dituen eskubideen errespetua. Eta erdian, hiritarrok mutu, noraezean batzuetan, harrituta besteetan, egunak aurrera doazela ikusirik, etsita, hemen inork ezer mugitzen ez duen tentsioarekin. Jira-biraka gabiltzan honetan, nork bere aldetik arrazoi ugari meta ditzake eta pisuzkoak denak, ez bairik gabe; are gehiago tentsioa punturik gorenera ailegatzen ari den unean.

Herri honetan den-denak jarrera bat hartzera bultzatzen zaitu, erdian bazau-de inor ez baitago gustura zurekin, dio Amaia Urkia ETBko kazetari eta editoreak (Elkarri, 1995:14). Auzi lazgarri honetan inor gutxi egon daiteke erdian ziur aski, ezer ez baita neutroa edo aingerutarra mundu honetan. Euskal kazetariari, bai eska diezaiokegu, ordea, Kazetaritza-Fakultateetan lehenengo mailan irakasten diren baloreak lantzea:

- gertaeraren aurrean jarrera etikoa (arren, ahaztu dezagun *objektibitate* terminoa) eta
- interpretazio honestoa eta orekatua egitea.

Petra Mª Secanella kazetari eta irakasle madrildarrak dioen moduan (1986:22), *kazetari baten ustelkeria, behin eta berri, etengabeki, informazio-iturri bakar batez lan egiten duenean hasten da*. Eta horixe da hain zuzen, egunero gure mezubideetan ikusten dugun jokabidea, nor bere astoari so gabiltza, biraka dabilen gurpil zoro baten moduan.

Gainera, Euskal Herrian komunikazioaren kontsumoa oso altua da, Estatuko batzbestekoei begiratuz gero, behintzat. Bai prentsari, baita irratitari dagokionez ere, gure parametroak Estatuko altuenak dira. Gure indizeak Europako batezbestekoaren azpitik egon arren, Frantzia eta Belgika bezalako Estatuarekin parekaturik gaude. Onegia ez bada ere, maila on batean gaudela esan genezake, dexente irakurtzen baita prentsa eta entzuten baita irratia (telebistaren kontsumoan Espainiako batzbestekoaren azpitik gaude). Beraz, euskal kazetariak gizartean betetzen duen funtzioa garrantzitsua da. Arrazoi gehiago, tentuz ibiltzeko.

2. Euskal Herrian komunikazioaren kontsumoa handia da.

Komunikabide guztiek badute beste menpekotasun nabaria: beren hartzailegoari zor dioten obediencia. Nork bere etxea elikatu behar du lehenengo, nork bere audientziari begira egon behar du, haren esanetan idatzi eta hitzegin behar da, haren aginduetara egituratu norberaren mezua. Alde horretatik ere, komunikabideei ondokoa eskatu behar zaie: nork bere “etxean” jokatu arren, ez dezatela sua alperrik biztu; hau da, ez ditzatela inolaz ere, herrien arteko enfrentamenduak eta gorroto-legeak erein. Saia daitezela, berriz, –bakoitzak bere ikuspuntutik, jakina– bake-bideak urratzen, distentsio-egoerak lagunduz eta aurrez aurre enfrentaturik dauden aurkari politikoen topaguneak bilatzen.

Enkistamenduaren arrastoak lengoaian bertan aise soma daitezke. Kasu honetan irudimenez jokatzeko oso zaila gertatzen dela onartu behar da, batzuen eta besteen keriak eta tasunak era horretan agertzeko joera handia baitago.

Nazio Batuen (NB) erakundeak berak, ordea, arazo ugari ditu, adibidez, hemen gure artean barra-barra erabiltzen den *terrorismo* terminoarekin. Uneon NB erakundeak hitz hau beren gizarte-arloko ikerguneen deitura ofizialetatik kanpo utzi du (Miquel Rodrigo, 1991:17), hainbestearino iritsi baitira termino honen inguruan sortu diren desadostasunak eta interpretazio kontraerriak.

Jarrera eta terminologia batzuk medioetan oso errotuta daudela iruditu arren, gogoratu behar da, 1989an Aljerko negoziaketek iraun zuten bitartean, zer nolako azkartasuna erakutsi zuen zenbait mediok urtetan erabilitako terminologia, bat-batean bertan behera uzteko edota, behintzat, samurtzeko. Aste bakar batzuk nahikoak izan ziren ETA *banda terrorista* izatetik, *erakundea* izatera pasatzeko.

Terminologia honen erabilpena azkar legitimatzen da erredakzio-gelatan. Kazetari batzuek gainera Ajuria Eneko Itunak auzi honetan izan duen eragina lasai asko onartzen dute, erreparu handiegirik gabe. Amaia Urkiak, esaterako hala aitortu zuen Elkarriren aldizkarian egin zioten elkarrizketa batean (1995:16): *ETB Ajuria Eneko Itunaren barruan mugitzen da, horixe baita guri eskatzen digutena, hitzarmen hori gogoan izan dezagula, hain zuzen. El Mundo del País Vasco*-ko zuzendariak, Melchor Mirallosek, berriz, aldizkari berean argi utzi zuen (1995:24) Itunkideak inoiz ez direla joan berengana inolako leloa transmititzera: *ez diogu inoren estrategiari amore ematen, inoiz ere ez dira niregana etorri horrelako asmoz.*

Antzeko terminoak erabili zituen *El Correo*-ko Iritzi-ataleko erredaktore-burua den Emilio Alfarok (1995:31): *gu ez gara inoren eta ezeren bozeramale; gurea aukera informatiboa baino ez da, herritarren sektore garrantzitsu batek bere egiten duen aukera, baina bere atzean ez dago inolako korrante ideologikorik, ezta proiektu politikorik ere.*

Noam Chomsky pentsalari estatatubatuarra zorrotzagoa da mezubide eta kazetarien lana epaitzean (1990:350): *kazetari asko jabetzen dira sistemak erabil-*

tzen duen funtzionamenduaz. Horregatik, tarteka-marteka sistemak berak uzten dituen zirrikituak erabiltzen dituzte agintarien kontsentsutik at dagoen zenbait informazio eta analisi plazaratzeko; hori bai, tentu handiz egiten dute hori guztia, indarrean dauden arauak errespetatuz. Baina hori ez da jokabiderik zabalduena. Portaera nagusia bestelakoa da ordea, hau da, benetan askatasuna dagoela sinestea, batez ere, sistemak ezartzen dituen baloreak eta ikuspuntuak bere egin dituzten profesionalen artean.

Kasu horietan, kazetariak agintari edota editoreen irizpideak bere egiten dituztelarik, zentsore edo *komisario politikoaren* irudiak ez du zentzurik, ez baita inolaz ere beharrezkoa. W. Breed-ek (Mauro Wolf, 1987:207) ederki isladatu zuen erredakzio-gelatan editoreek ezartzen duten kontrol soziala nola gauzatzen den. Egunkari kontserbadoreetan kazetari askoren pentsaera aurrerakoia izan daiteke, baina erredakzio-gelatan oso gutxitan eztabaidatuko da enpresaren idearioa edota lerro editoriala, pragmatismoak eta erredaktore-buruek isladatzen duten ideologia *profesionalistak* hala agintzen dutelako.

Giro profesionalak duen garrantzia ikaragarria da. Kazetariak agintariekin dituzten harremanak etengabeak eta sendoak dira. Harreman horiek egunero ekoizten dira, Legebiltzarrean, Jaurilaritzan, Aldundietan edo Udaletxeetan. Ohartuki ala oharkabe, informazio-iturrien eta kazetarien arteko prozesu sinbiotikoa gauzatzen da. Beraren ondorioz, albistariak agintarien sareetan katramilaturik gelditu daitezke. Horretaz jabetzen direnean –inoiz ohartzen badira–, prozesu hori guztiz normala eta askea izan dela pentsatuko dute, beren gogoia izan baita gidari bide horretan, inoren inposaketa traumatikorik gabe.

Euskal kazetarien egoera

Euskal kazetarien multzoa milatik gora profesionalek osatzen dute; multzo zabala, heterogeneo eta anitza da, *euskal gatazka* deitutako auziaren aurrean nahitaez jarrera ezberdinak dituen kolektiboa.

Euskal kazetarien multzo hau lurterra da, mundu honetakoa. Mundu zabalean hedatzen ari diren sentsazio, iritzi eta usteek –krisi ideologikoa, teknologiaren nagusitasuna, Estatu demokratikoaren krisia, e.a.– modu batera zein bestera, badute eraginik kazetariengan ere. Iritzi-korrante horiek *euskal gatazka* deitutako auzia nolabait baldintzatzen dute. Euskal gizartean gertatzen den legez, *euskal gatazka* deitutako auziak nekea, etsipena eta ezinegona sortarazten du euskal kazetarien baitan ere.

Bestalde, kazetaritza-lanbidearen jardura asko aldatu da Euskal Herrian azken bi hamarkadotan. Komunikabideetan diharduten profesionalen kopurua gero eta handiagoa izan arren, gero eta gehiago dira mezubideez landa diharduten kazetariak ere, dela enpresa, herri-erakunde edo gizarte-mugimenduetako Komunikazio-Kabinete, Prentsa-Bulego eta Publizitate-Agentzietan aritzen

direlako, dela zenbait erakunderentzat bestelako zerbitzu espezialduak eskaintzen dituztelako (*press-book*, *house organs*, enpresa-aldizkariak, barne-boletinak, e.a.).

Euskal kazetarien artean denetik dago, beraz; bai batzuetatik zein besteetatik. Merkatuaren beharrianak eta komunikazioaren baitan gailentzen ari diren norabide berriak kontuan izanda, datozen urteetan komunikabideetatik at, zerbitzu paraleloetan lan egingo duten profesionalen kopurua gero eta handiagoa izango dela atzeman daiteke, ohiko mezubideetan jarraituko dutenen kopuruak bere horretan jarraituko duen artean. Euskal kazetariak beraz, oso barreiatuak daude, gero eta gehiago gainera, bai medioetan, baita zerbitzu espezialduetan ere. Eta den-denek betetzen dute funtzio sozial garrantzitsua.

Lan merkatuan nozitzen den behin-behinekotasunak islada zuzena du euskal kazetariengan ere. Kazetagintzan ohikoa den lan-jardun amaigabeei, honako hauek gaineratu behar zaizkie orain eta hemen:

- *zabor-kontratuak* sortzen duten prekarietatea,
- enpresa informatiboek merkatuan lehiatzeko duten beharra eta berorrek sortarazten dituen dinamikak eta beharrianak,
- agintari politiko, iragarki-etxe eta gizarte- zein ekonomi eragileen presioak, txantaiak eta mehatxuak,

eta hori guztia lanbide estresagarrienetakoa den batean. Horri guztiari, *euskal gatazka* deitutako auziak sortarazten dituen jarrera polarizatuak, presioak, erreakzioak, sinadura-bilketak e.a. pilatzen badizkiogu, haxe ondorioztatuko dugu:

3. Komunikabideen presioa ikaragarria izan daiteke.

Euskal kazetariena eskizofreniatik gertu bizi den lanbidea dugu

Ez da harritzekoa, beraz, erredakzio-gelatan motibazioa aspaldi galdutako faktorea izatea, eszeptizismoa eta jarrera ihesgarriak nagusi baitira.

Argigarriak dira oso, zentzu honetan, EITBko langile batek barne-txosten batean adierazitako kezkak eta zalantzak (M. Atxaga, 1991:47):

Kaotiko xamarra bilakatu den egoera edo egitura bati zorretan, indibidualismorik makurrenean erorita dago erredakzioa. Elkar ezagutzaren eta kritikaren iturritik ez dugu edan inoiz; talde-lanik egin ez denaren seinale. Elkarri begira, elkarrekin eta elkarrentzat lan egin beharrean, elkar inkomunikatutako gelak, orduak eta programak sortu ditugu. Norbera bere txoko eta bere programatxoaren arduradun da eta programazioa bera errealitate honen islada da.

...Azterketa, kritika, analisirik gabe, orientabide eta lan-ebaluazio pertsonalik gabe, zuzendaritzaren operatibitatek gabe, egunetik egunera degradatzen doan estruktura bat ezarri dugu, anarkia nagusitzen zaigu eta egunerokotasunean itotzear gaude.

Maila pertsonal batera mugatuz, berriz, etsipena da nagusi. Erresponsabilitate pertsonalak deskargatzen dira ('beraiek jakingo dute zer nahi duten') eta bakoitza bere txokoan errefuxiatzen da. Giro honetan oso banakak dira beren lana duintasunez betetzeko kuraia agertzen dutenak; juxtu-juxtu betetzera mugatuko dira funtzionari-mentalitatea nabarmentzen zaielarik, eta bat baino gehiago izango da, azkenik, bapo bizitzen asmatuko duena, egoera osoa bere horretan onartuz, eta bere burua konformismo edo agian, pasotismorik debaldekoenean kokatuz.

Langile hau EITBko giroaz ari da, baina neurri handi batean, hainbat komunikabidetan ikus daiteke giro berbera gaur egun.

Horregatik, egoera zaildu honetan, *euskal gatazka* deitutako auziak leher egiten duelarik (kazetarien atxilopen eta kartzelamenduak, kartelak, mehatxuak, sinadura-bilketak,...), lan-kontratua ziurtatuta daukan euskal kazetari arruntak —hau da, kargurik gabeak— bere buruari luzatzen dion galdera ondokoa da:

eta neronek postura hartu behar al dut auzi konplexu eta korapilatu honetan, aldeztu aurretik jakinda, iritzi hori instrumentalizatua izango dela eta batzuen begikoa izan arren beste batzuentzat amorrazio-iturria izango dela? Zer jasoko dut horren ordainez?

Eta hori kasurik onenean, zeren kontratuaren gorabeherak tartean sartzen direlarik, kazetari gehientsuenek ongi asko dakite zer “komeni” den sinatzea eta zer ez, beren etorkizuna arriskuan baitago.

Baina, lehen aipatu dugun legez, euskal kazetariak ezin daitezke multzo bakar batean sartu, ezta beren enpresaren ideologiarekin estu-estu identifikatu ere. Euskal kazetarien pentsaera ezin da, ezta ere, tarteka-marteka sinadura-bilketen bidez azaltzen diren espresibideetara soilik murriztu, bere baitan bizi diren korronteak eta pentsaerak askoz anitzagoak baitira.

Albistearen merkatuak ezartzen duen erritmo estresagarriak ez ditu hausnarketa-bideak errazten, are gutxiago kontu hauei guztiei buruz. Baina euskal kazetariak premiazkoa dute gogoeta eta etena.

Ondoren agertzen den kode etiko eta deontologikoak helburu garbia du: euskal kazetariak –nork bere mezubidetik– bake-bideak bultzatzeko konpromezua publikoki bere gain hartzea, horretarako guztien artean eztabaidatu eta onartutako portaera-kodea bere egunerokotasunean baliaraziz. Euskal Herriaren normalizazio eta bakebidearekin hitzartzen den dokumentua izan nahi du ondoko honek, norberaren kontzientzia profesionalarekin sinatu behar duen ituna, hain zuzen.

Ondotxo dakigu kontu hauekin euskal kazetarien gehiengoa asper-asper eginda dagoela, ezerk eta inork ez dituela dagoeneko motibatzen. Horretaz guztiaz jabe naiz. Alde horretatik, ondoren agertzen diren puntuak norbaitek zirriborro gisara erabiliko balitu, pozez gainezka nengoke, nire asmoa eztabaida hori sortzea besterik ez baita (eta bake-bidean pausoak ematea ere bai, jakina).

Ondokoa, minimoen programa bat da. Euskal Herritik kanpo –Katalunian, Espainian eta Europan– honelako kodeek tradizio handia dute bertako profesionalen artean, gure artean nahiko ezezagunak badira ere.

Hemen ez zaio inori zein terminologia erabili behar duen esango, ezta interpretazioa nola egin behar duen ere. Hemen proposatzen diren abiaburuak, ekimenak eta neurriak, Kazetaritza-Fakultateetan lehenengo eta bigarren mailetako ikasleei irakasten zaizkien arau etikoak besterik ez dira. Jarraian zehazten diren aitzinsolasa, abiaburu nagusiak eta ekimen zehatzak deitutako atalak, neurri handi batean, ondoko dokumentu hauetan daude oinarrituta:

- *Komunikabideak eta pakea* gaiari buruz Unescok 1978ko Biltzar Orokorrean erabakitako xedapena.
- Kataluniako Kazetarien Elkargoak 1992an argitara emandako *Kode deontologikoa (Kazetaritza lanbidearen printzipioak Katalunian)* deitutako jakinarazpena.
- FAPEk (Federación de Asociaciones de la Prensa de España) 1993ko azaroaren 26an Sevillan izandako ohiz kanpoko batzarrean onartutako *Kode Deontologikoa*.
- Espainiako Konstituzioaren 20. artikulua.

- Elkarri gizarte-mugimenduak 1995eko apirilaren 8an Gasteizen ospatu zuen bere V. Batzar Nagusian onartu zuen *Bakerako borondateen hitzarmena* izeneko dokumentua.
- Eugenio de Quesada kazetari eta editoreak, 1993ko abenduan AIPET (Asociación Iberoamericana de Periodistas Especializados y Técnicos) elkartearentzat *Kazetari aditu eta teknikoarentzat arau etiko eta deontologikoen arauen proposamena* izenburupean prestatu zuen dokumentua.

KODE ETIKO ETA DEONTOLOGIKOA

Aitzinsolasa

Nazio Batuen Erakundeak 1948. urtean Parisen burututako Biltzar Orokorrean onartu zuen Giza Eskubideen Deklarazio Unibertsalaren 19. artikuluan, *gizaki orok iritzi eta adierazpen askatasunaren eskubidea* duela zehazten da. Horrek guztiak haxe esan nahi du, besteak beste: bere pentsaera dela eta, inork ez daukala beste inor itauntzeko eskubiderik; baita ere, herritar guztiok dugula informazioak eta iritziak jasotzeko, ikertzeko eta zabaltzeko eskubidea, espresio bidea eta eremu geografikoa edozein izanda ere.

Bestalde, Nazio Batuen Erakundeak 1966. urtean burutu zuen Biltzar Orokorrean erabakitako Azken Xedapenaren 20. artikuluan argiro gaitzesten dira, *gerrarako nahiz gorroto nazional, arrazazko edota erlijiosorako egiten diren diren deiak*. Halaber, artikulua berean, garbi arbuiatzen dira *edozein motatako diskriminazio, etsaitasun eta indarkeriak ere*.

1970ean egin zuen Biltzar Orokorrean ebatzitako 4.301. xedapenean, Unesco erakundeak argi utzi zuen, masa-komunikabide erraldoiek bake-bideak urratzen eta sendotzen egin dezaketen lana oso handia dela. Beste hainbeste esaten zen, mezubideek gizateriaren ongizatearen alde eta gerra, arrazakeria eta *apartheid*-en kontra daukaten zereginari buruz.

Estatu espainolean, 1978az geroztik, indarrean dagoen Konstituzioaren 20. 1. artikuluko a, b, c, eta d atalek, bestalde, herritar guztiek pentsamendu-, nahiz adierazpen-, komunikazio- eta informazio-askatasunerako eskubideak ditugula zehazten da. Bertan ere, alde zureko zentsura espreski galazten da.

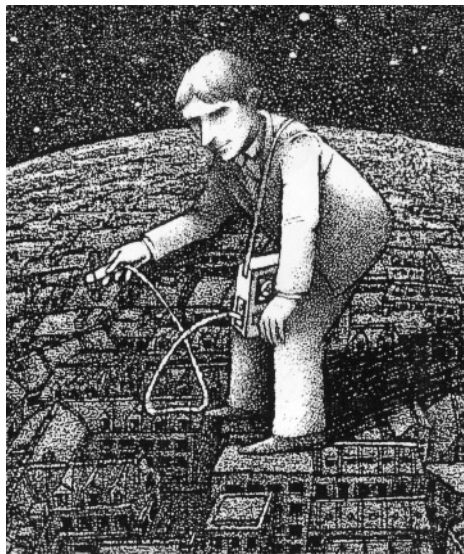
Oinarrizko eskubideak diren hauen guztien defentsan, Euskal Herria etengabe mobilizatu da azken hamarkadetan. Tamalez, oinarrizko eskubide hauen guztien onespén legala ez dator bat sarritan berauen praktikarekin, ugari izan baitira azken urteotan adierazpen- nahiz informazio-askatasunaren praktika demokratikoa ezbaian jarri duten erasoak (kazetarien kartzelamenduak, prozesamenduak, kazetarien kontrako erasoak, irainak, mehatxuak, e.a.).

Testuinguru honetan, kazetariaren jarduera erantzunkizun handiko lanbidea da, berau baita sarritan –Zuzenbidezko Estatu demokratikoa izan nahi duen gizarte batean bederen– adierazpen- eta informazio-askatasunen giltzarri, bermatzaile eta subjektua. Are gehiago oraindik, Euskal Herrikoa bezalako gizartean, gure artean *euskal gatazka* deitutako auziak sortarazten dituen presioak egunero baitira ikusgai.

Iritzi publiko libre eta informatua lortzeko adierazpen- eta informazio-askatasuna nahitaezko lanabesak direnez, euskal kazetariak ardura berezia izan behar dute oinarritzko eskubide horien jardueran, ahalmen horiexek baitira aniztasun informatiboaren sostengu eta zutabe. Zentzu horretan, euskal kazetariak aintzat hartu behar dute euskal gizarteak bozketa guztietan erakutsi duen iritzi-aniztasuna, horixe baita beren herritarkideei eskaini diezaieketen zerbitzurik handienetakoa.

Nolanahi ere, adierazpen- eta informazio-askatasunak muga argia du: beste herritarren eskubideak. Euskal kazetariari nahitaezkoa zaio oinarritzko eskubideen errespetua, eskuartean duen informazioa oso garrantzitsua izan arren.

Hau guztia behar bezala gauzatu dadin, berek zerbitzatzen duten gizartearen aurrean, ondoren zehazten den kode etiko eta deontologikoa errespetatzeko konpromezu publiko eta indibiduala hartu behar dute euskal kazetariak.

4. Kazetari, herriaren zerbitzari?

Jarraian zehazten diren abiaburu nagusi eta ekimen zehatzen errespetua oso garrantzitsua da gurea bezalako gizartean. Printzipio hauek euskal komunikabideak eta kazetariak bakegintzan duten zeregin garrantzitsuaz ohar daitezzen deia izan nahi dute. Edonola ere, argi utzi behar da, Euskal Herriaren bakegintza euskal gizarte osoari dagokion erantzunkizuna dela.

Abiaburu nagusiak

1. artikulua.- Egiari zor zaion errespetua da, euskal kazetariak bere gizartearekiko duen lehendabiziko konpromezu etikoa.

2. artikulua.- Aipatu printzipioarekin bat etorritik, euskal kazetariak onestasunez eta etikoki landutako informazio, ikerketa, iruzkin, kritika nahiz iritziak hedatzeko eskubidea defendatu behar du beti.

3. artikulua.- Euskal kazetaria behartuta dago, halaber, gainerako herritarrek beren intimitatea eta irudia babesteko duten eskubidea errespetatzera. Indarrean dagoen legeriak agintzen duenaz gain, euskal kazetariak arreta berezia erakutsiko du herritarren minberatasuna ernearaz dezaketen informazioen aurrean.

4. artikulua.- Euskal kazetariak bereziki gogoan izan behar ditu gure gizarteko sektorerik berhartsuenak, beraiek baitira –ezbairik gabe– mezubideetan agertzeko zailtasun gehien dutenak. Halaber, sentsibiltate aparta agertu behar du tortura, tratu txar, gutxieste edo irain oro erraz dezaketen informazio eta iritzien aurrean. Era berean, euskal kazetariak ekidin beharko lituzke edozein indarkeria-motaren erabilpena goraipatzen duten informazioak.

5. artikulua.- Herrien arteko ulerezintasunak sarritan kulturgabetasunean duela oinarria kontuan izanda, euskal kazetariak bere eguneroko jarduera profesionaletik aurriritzi oker eta funts sendorik gabeko ustekizunak baztertuko ditu. Informazio zuzen eta egiazalea da beti biderik egokiena; baita ere herrien arteko elkar ezagutze, eskubide indibidual eta kolektiboen defentsa eta nazio guztien duintasunaren bermatzailerik sendoena.

6. artikulua.- Komunikazioaren esparruan diharduten elkargo profesional, sindikal eta akademikoek, jakinerazpen honetan azaltzen diren abiaburu nagusi eta ekimen zehatzak praktikara eramaten arduratuko dira, norberari dagokion eremuan, jakina.

Ekimen zehatzak

7. artikulua.- Euskal kazetariak arreta berezia eskainiko die geure gizartean ditugun arazoak konpontzeko akordio bidezkoak eta demokratikoak bilatzen eta bultzatzen dituzten ekimenei. Horrek guztiak, haxe esan nahi du:

a.- Euskal kazetariak erreparu berezia eskainiko die, elkarriketa bidezko akordioak eta distentsiorako esparru berriak sortzen ahalegintzen diren ekinbideei.

b.- Euskal kazetariak jaramon aparta dedikatuko die, giza eskubide indibidual eta kolektiboen errespetua eta defentsa aldarrikatzen duten ekimen, elkarte, pertsona edota informazioei.

c.- Euskal kazetariak saiatu behar du, *euskal gatazka* deitutako auziak sortarazten dituen ondorioz mingarrienak gizarteratzen.

8. artikulua.- Euskal kazetariak bere informazio-iturriak alderatu behar ditu, are gehiago albiste horien inguruan bertsio edo iritzi kontrajarriak agertzen direnean. Horrek guztiak haxe esan nahi du:

a.- Auzi-mauziren bat sortzen delarik, euskal kazetariak gatazka horretan inplikaturik dauden sektore guztien bertsioak azaldu behar ditu. Era bakar horretan ahalbideratuko da albistearen hartzaileak informazio zuzen eta egiazalea jasotzeko duen eskubidea.

b.- Komunikabidearen aldetik errakuntzarik balego, euskal kazetaria behartuta dago, ahal den azkarren, egindako hutsa zuzentzera, horretarako jatorrizko albistean erabilitako baliabide tekniko berberak erabiliz.

c.- Euskal kazetariak, printzipioz, edozein albiste gauzatzeko erabili dituen informazio-iturrien nortasuna aipatu behar du. Nolanahi ere, bere informatzaileak espreski hala eskatu badio, albiste-iturrien segurtasuna arriskutan balego, edo ezinbesteko batean, euskal kazetariak bere iturrien nortasuna sekretupean gorde beharko balu, profesional honek garbi izan behar du, prozedura hori salbuespena izan behar dela, eta ez egunero erabiltzen den araua.

d.- Albiste-iturrien alderaketa ezinezkoa gertatzen delarik, euskal kazetariak informazio horren argitarapena ongi asko baloratu beharko du, alde eta kontrako argudioak kontuan hartuz. Argitaratuz gero, euskal kazetariak informazio hori ezin izan duela behar bezala alderatu aipatu beharko luke.

e.- Euskal kazetariak argi izan behar du, baita ere, informatzaile batek era iraunkorrean eta sistematikoki albiste-iturri bakar batekin lan egiten duenean hasten dela ustelkeria kazetagintzan.

9. artikulua.- Euskal kazetariak prozedura etikoez soilik lortuko ditu bere informazioak. Ezingo du, beraz, inoiz eta inolaz ere, informazioaren truke beste inor presionatu edo mehatxatu, ezta sari-ordainik jaso. Halaber, euskal kazetariak ez ditu onartuko informazio-iturriek egin diezaizkieten neurritz kanpoko opariak edota kortesiaren legeak hausten dituzten erregaliak, bidaiak, e.a., ezta ere, jakina, zenbait informazioaren truke eman diezaizkieten eskupekoak.

10. artikulua.- Euskal kazetariak tolerantzia eta elkarrulertzea abiapuntutzat izan behar ditu bere jardura profesionalean. Beraz, gutxienezko errepetua zor die Euskal Herrian dauden korrante eta pentsaera ideologiko desberdin guztiei, norberaren enpresa periodistikoaren ildo editorialetik oso urrun egon arren. Nolanahi ere, euskal kazetariak eskubide osoa du edozein kritika onesto egiteko,

oso gordina bada ere. Haatik, horrek ezin du justifikatu ezein korrante ideologikoren kriminalizazio politikoa.

11. artikulua. Euskal kazetariak nahitaezkoa du bere jarduera profesionalean ondoko bereizketak garbiro azaltzea:

a.- gertaerak eta iritziak,

b.- interpretazioak (hau da, oinarri sendotan sostengatzen diren analisiak) eta ustekizun hutsak direnak (litekeena da...).

c.- informazioa eta publizitatea. Euskal kazetariak arreta berezia izan behar du Komunikazio-Kabineteek artifizialki sortarazten duten hainbat sasi-informazioarekiko.

Hala eginez gero, euskal kazetariak zerbitzu ona eskainiko die bere informazioen hartzaileei. Hau egin ezean, nahasmena nagusituko da bere albisteetan.

12. artikulua.- Kode etiko eta deontologiko hau ezin da praktikara eraman enpresa periodistikoen lankidetzarik gabe. Beraz, Euskal Herriko komunikazio-alorreko enpresek ere beren gain hartu behar dituzte kode honetan azaltzen diren abiaburu nagusiak eta ekimen zehatzak, gure herriko bake-bidea lortzeko burutu dezaketen lana oso garrantzitsua baita.

5. Ba al dago oraindik kazetari ameslaririk?

GIBELSOLASA

Hemen aipatu diren printzipioak mundu zabalean kazetaritza-jardueraren abiaburu nagusi eta onartuak izan arren, Euskal Herrian sarritan ez dira betetzen, hain mardulak baitira gure artean *euskal gatazka* deitutako auziak sortarazten dituen kontraesanak. Horregatik ekarri ditugu gogora, beraien errespetua Euskal Herriaren bakegintzan lagungarri gerta daitekeelako.

Anjel Lertxundi idazle oriotarrak ondorengo gogoeta eder hau egin berri du herri honen orain eta geroari buruz:

Bai, utopia guztiek dute beren lilura, iraganeko nostalgiaren eta etorkizuneranzko asmo onaren penduluan bilin-bolon dabiltzanean. Baina utopiek beti dute oztopo. Nola eraikiko dugu etorkizun amankomunik, iraganari buruzko ikuspegi amankomunik gabe? Hiru hizkuntza, bi estatu, hiru egituraketa administratibo, lau unibertsitate, ezin jakin zenbat alderdi politiko, auskalo zenbat herri-egitasmo eta Euskalerrinari buruzko nork daki zenbat definizio... Non dago elkartuko gaituen gure Danzing partikularra?

Danzing –Gdansk polonieraz– hiri enblematikoa da, Bigarren Mundu-Gerran hildako milaka poloniar eta alemaniarren elkargune bihurtu delako.

Lertxundiren hitzak profetikoak izan daitezela.

BIBLIOGRAFIA

- Atxaga, Mikel, “Euskal kazetariaren arazoak”, in *Euskal kazetarien Jardunaldiak*, Eusko Jaurlaritza, Gasteiz, 1991.
- Becker, Jörg, “El pensamiento postmoderno. Su comportamiento en la teoría de la información”, *Telos, Cuadernos de comunicación, tecnología, y sociedad*, 38. zenbakia, Madril, 1994.
- Chomsky, Noam/ Herman, Edward S. *Los guardianes de libertad*, Crítica, Bartzelona, 1990.
- Collon, Michel, *¡Ojo con los media!*, Iru, Hondarribia, 1995.
- DADER, José Luis, *Periodismo y pseudocomunicación política*, Eunsa, Iruñea, 1983.
- Díaz Nosty, Bernardo, “Los medios en el sistema rector” in *Comunicación social 1994/Tendencias. Informes anuales de Fundesco*, Fundesco, Madril, 1995.
- Elkarri, *Elkarrizketa eta akordioaren aldeko gizarte mugimenduaren aldizkaria*, 4. zenbakia, martxoa 95, Elkarri, Tolosa, 1995.
- Elkarri, *Elkarrizketa eta akordioaren aldeko gizarte mugimenduaren aldizkaria*, 6. zenbakia, maiatza 95, Elkarri, Tolosa, 1995.
- Elkarri, *Elkarrikasi 4, formakuntza eta dibulgazio liburuxkak*, Elkarri, apirila 95, Tolosa, 1995.

- FAPE (Federación de Asociaciones de la Prensa de España), *Estatutos y Código deontológico*, Fape, Madril, 1993.
- Iratzar, J., *La división azul*, Egin egunkaria, 1995/V/22, 7. or. Hernani.
- Iturriotz, Ander, “Komunikabideen eraginari buruz”, *Euskaldunon Egunkaria*, 1991-VII-9, Lasarte.
- Mattelart, Armand, *Lo que ha cambiado en la comunicación*, Gizartea eta komunikabideak Euskal Herrian, Herri Batasuna, Gasteiz, 1991.
- Quesada, Eugenio de, *Propuesta de normas de ética y deontología profesional del periodista especializado y técnico*, AIPET (Asociación Iberoamericana de Periodistas Especializados y Técnicos), Bartzelona, 1993.
- Rodrigo, Miquel, *Los medios de comunicación ante el terrorismo*, Icaria, Bartzelona, 1991.
- Secanella, Petra María, *Periodismo de investigación*, Tecnos, Madril, 1986.
- Sorel, Andrés, *La era de la simulación*, Egin, 1995-IV-8. Hernani.
- UNESCO, *Los medios de comunicación y la paz*, Conferencia general de la Unesco, Madril, 1978.
- Wolf, Mauro, *La investigación en la comunicación de masas*, Paidos, Bartzelona, 1987.
- Los efectos sociales de los media*, Paidos, Bartzelona, 1994

BAKEAREN DISKURTSOA ETA NAZIO VS. ESTATU IDENTIFIKAZIOAK: USTE-SISTEMEN LEGITIMIZAZIO-FUNTZIOAK

Luixa Reizabal; Joxe Valencia
Psikologia Sozialeko irakasleak EHUn

SARRERA

Komunikazio honen helburua, uste-sistemen eta taldekidetzaren arteko harremana aztertzea da, honekin batera uste-sistema hauek identitate sozialaren defentsan jokatzeko duten papera ere aztertuko dugularik. Horretarako, egun Euskal Herrian balio emozionalez zaturiko gai bat aukeratu dugu: bakea.

Lehenik eta behin, kontzeptu honi buruzko zenbait argitasun eskaintzea beharrezkoa iruditzen zaigu. Hasiko gara esanez, mendebaldeko kulturaren hedatuen dagoen bake-kontzeptua, bi tradizio nagusiek eraginda dagoela: greziarra eta erromatarra (Galtung, 1985).

a.- “Eirene” kontzeptuan gauzatutako Greziar Tradizioak, bakea kanpoko mehatxuei aurre egiteko estatuaren barne-batasun modura definitzeko joera du. Ikuspegi honen arabera, Estatu bake-kontzepzioaren oinarritzko elementua litzateke.

b.- Erromatar tradizioak, berriz, bakea “barne-ordena eta batasun”tzat du, honen erreferentzi puntua Estatu Subiranoa ere izanik.

Joera Greko-Erromatar hauetatik eratorritako bake nozioak, estatuarteko guda, gatazka eta estatubarneko desordenu-ezara mugatzen du bakea (Galtung, 1985).

Azken urteetan, giza bizitza armen erabilpenaren bidez baino gehiago, goseak, ekidingarriak diren gaitzek eta bizibaldintza txarrek suntsitzen dutela ikusirik, kontzeptu honen definizioan berdintasuna eta justizia gisako balio positiboak barneratzen dituzten joerak sortu dira (Arenal, 1990). Joera hauetan kokatzen dira, hain zuzen ere, ikerketa honetan eragin handia izan duten Curle eta Galtung.

a) Curle bakearen definizio positibo eta negatibotik abiatzen da (Curle, 1978). **Definizio negatiboaren** arabera, harreman baketsuak gatazkarik gabekoak lirateke. **Definizio positiboaren** arabera, berriz, harreman baketsuetan menperaketa edo inposaketa eman beharrean, elkar ulermena, kezka, elkar laguntza, lankidetzeta eta arazo eta gatazkei irtenbide bat emateko ahalegin adimentsua ematen dira.

b) Galtung-en ikuspegiaren arabera, hiru biolentzia-mota leudeke: **biolentzia zuzena**, **egitura-biolentzia** (Galtung, 1985) eta **kultur biolentzia** (1990). Lehenengoa, errealizazio bideak edo ezagutza eta baliabideak zuzenean suntsitzen direnean suertatzen da. **Egitura-biolentzia**, berriz, maila efektibo eta potentzialaren arteko diferentziaren arrazoiak litzateke. Hau da, izan zitekeena eta benetan denaren arteko ezberdintasunaren arrazoiak bezala. Horrela, ekidingarria izanik, potentziala efektiboa baino handiagoa denean, biolentzia emango litzateke. Azkenik, **Kultur biolentzia**, biolentzia zuzena zein egiturala justifikatzeko erabil daitezkeen kulturaren aldeak osatuko lukete. Zenbait autoreren iritziz bakearen dimentsio honetan sentimenduak, taldearteko harremanetako pertzepzioak, munduari buruzko uste-sistemak e.a. aurkituko lirateke (Gutiérrez, 1991).

Bereizketa honetatik abiatuz, Galtungek bi bake-mota definitzen ditu: **bake negatiboa** edo biolentzia zuzenik eza eta **bake positiboa** edo edozein motatako biolentzia-eza (Galtung, 1985).

Bakeari buruzko argitasun hauek eman ondoren, ikerketa honen oinarri teorikoak azaltzeari ekingo diogu. Lehenik aipatu behar dugu, oinarri teoriko horiek *Identitate sozialari buruzko teoria* (Tajfel, 1978) eta *Uste-sistemak*, hain zuzen ere, *Irudikapen sozialak* (Moscovici, 1961) direla.

Identitate sozialari buruzko teoriari dagokionez, aipatu behar da, teoria honen oinarritzko suposizioaren arabera, subjektuok geure ingurunea eta geure burua talde edo kategoria sozialetan sailkatzeko joera dugula. Identitate soziala hauetariko batzuekiko taldekidetzeta-sentimendutik eta sentimendu honek subjektuarentzat duen balio eta esanahi emozionaletik eratortzen da, eta subjektuak bere burua definitzeko erabiltzen dituen talde-identifikazioen batura izango litzateke. Identifikazio hauek onarturik, subjektuak talde horretako partaideei egozten zaizkien ezaugarriak eta talde horren ideologiak, uste-sistemak, e.a. onartzen ditu, hauek bai bere autoidentifikazio pertsonalean bai eta munduaren ikuspegi orokorrean ere eragina izango dutelarik.

Uste-sistemei dagokionez, hauek “ustek” lirateke, sozialki esanguratsua den errealitatearen alde baten ikuskapenak diren neurrian, eta “sozialak” lirateke, sozialki landuta eta taldeek onarturik daudelako eta taldeen definizio sozialean nolabaiteko eragina dutelako.

Zentzu zabal batean, uste-sistemak Moscoviciren Irudikapen Sozialen antzekoak lirateke (Moscovici, 1961), hau da, ezagutza praktiko eta sozialaren mota bat edo errealitatea eraiki eta komunikatzeko bidea (Moscovici, 1984).

Zenbait autoreren ustez (Bhavani, 1993), irudikapen sozialak ideologikotzat har daitezke, hau da, dominazio- eta subordinazio-harremanak mantendu edo desafiatzeko, esanahi kulturaletan oinarritzen diren prozesutzat. Hori dela eta, irudikapen sozialaren nozioak botere ezberdintasunekin harreman zuzena duela esan dezakegu.

Irudikapen sozialak bi elementuek definiturik daude: prozesuak eta edukiak.

a) Irudikapen sozialek prozesu gisa, mundua ulergarri bihurtzen dute eta “sailkapen, kategoria eta izenen asignazio-sistema bat” osatzen dute. Prozesu honetan, bi dira ematen diren bihurtaketak: objektibizazioa eta aingurapena.

* *Objektibizazioaren* arabera, kontzeptu eta irudien arteko harremanak ezarzen dira. Prozesu hau hiru azpifasetan bana daiteke: hautaketa eta deskontestualizazioa, eskematizazio irudikatzailea eta naturalizazioa.

Hautaketa eta deskontestualizazioaren bidez, diskurtso zientifikoaren zenbait alde hautatu eta bere testuingurutik ateratzen da, eta publikoari egokitzen zaio.

Eskematizazio irudikatzailean kontzeptu hauek gune irudikor bilakatzen dira eta, honetan oinarriturik, irudikapenaren elementu guztiek esanahia hartzen dute.

Naturalizazioan gune irudikorrek elementu hauek koordinatzen ditu eta elementu bakoitza zehazten du, honela diskurtso zientifikotik eratorritako kontzeptu abstraktuak errealitatearen zati konkretu izatera pasatzen dira.

* *Aingurapenaren* bidez, irudikapen sozialak esanahi sozial bat hartzen du.

b) *Edukian* irudikaturiko objektuarekin zerikusia duten informazio, irudi, iritzi, jarrerak eta abar kokatzen dira. Elementu hauek guztiak, hiru dimentsio hauek egituraturik daude: informazioa, irudikapen-eremua eta jarrera.

* Informazioa irudikaturiko objektu sozialari buruz subjektuek duten ezagutza koalitatiboa zein koantitatiboa litzateke. Informazio hau, kolektiboa, partekaturikoa eta soziala da, eta gure ikerketan azalpen sozialen bidez operazionalizatu dugu.

* Irudikapen-eremua edo informazioaren egitura irudikatutako objektuaren alde espezifikoari buruzko irudi zehatzek osatuko lukete.

* Jarrerak irudikapenaren joera baloratzailerik somatzen laguntzen du. Aipatu behar da, kasu honetan dimentsio baloratzailerik-ebaluarik batera mugatzen dela jarrera. Jarreraren ondorioz, subjektuak irudikaturik objektuari era batera edo bestera erantzuten dio; beraz portaeran eragin zuzena duela esan dezakegu.

Irudikapen Sozialak betetzen dituzten funtzio sozialen artean, honako hauek aurkituko lirateke (Echebarria, Fdez. Guede, Gzaez. Castro, 1994): errealitatea berreraiki eta beroni zentzua eman eta identitatearen defentsa. Taldeak desabantaila-egoera batean aurkitzen diren testuinguruetan, irudikapen sozialak subjektuen identitate soziala defendatu eta egoera aldatzera zuzendurik ekintza sozialak legitimatu egingo lukete. Zentzu honetan, talde hauek bere taldekideztatik eratorritako identitate sozialaren defentsan aritzeko garatuko lituzkete irudikapen sozialak. Abantailazko egoera batean aurkitzen diren taldeen kasuan, berriz, irudikapen sozialak bere egoera justifikatzeko balioko lukete

Irudikapen sozialen izaera dinamikoak irudikapen hauek talde arteko harremanetan betetzen duten funtzio soziala aztertzea bultzatu gaitu. Horretarako, Irudikapen Sozialak Identitate Sozialaren teoriarekin uztartzen saiatu gara, honen bidez bakearen irudikapen sozialaren funtzionamendua eta produkzioa ulertzeko testuinguru sozial dinamiko bat lortuz.

HIPOTESIAK

1.- Bakeari buruzko irudi, azalpen, jarrera eta emozioak, dimentsio positibo eta negatiboak dituen uste-sistema batean antolatuz daude.

2.- Taldekideztak bakeari buruzko irudikapen sozialean ezberdintasunak inplikatu ditu. Hain zuzen ere, identitate gatazkatsuekiko taldekideztak bakearen dimentsio ezberdinak azpimarratu ditu, honek taldekideztak hauentzat garrantzitsuak diren elementuetan ezberdintasunak sortaraziko dituelarik.

METODOLOGIA

Lehenik eta behin, bakearen Irudikapen Sozialak testuinguru ezberdinetan dituen edukien lehen ikuskerak bat egin genuen. Horretarako, galdera irekietan oinarriturik eta izaera koalitatibodun lan-eremu bat burutu genuen. Honetatik eratorritako erantzunen bidez, ikerketa koantitatiboan neurbide bezala erabili dugun galdera-sorta osatu genuen.

Lagina

Laginketa estratifikatua izan zen Euskadiko hegoaldean, “ruta” delako sistemaren bidez. Lagina 386 subjektuz osaturik zegoen –hauetarik 194 emakumezkoak–. Adinaren batezbestekoa 32 urtekoa zen. Lan-egoerari dagokionez,

subjektuen %16 langabetua zen, %17,6 langilea, %31,6 unibertsitate, BBB edo UBiko ikaslea, %9 jubilatua, %9,4 etxekoandrea eta %17,4 funtzionarioa.

Aldagaien neurketa

Galdera-sorta, ikerketa koalitatibotik eratorritako emaitzetan oinarritu zen eta aldagai soziodemografikoez gain, honako aldagai hauek osatzen zuten: identitate soziala, bake-ezaren azalpen sozialak, bakearekiko jarrerak eta emozioak eta bakeari buruzko irudiak.

1.- **Identitate soziala:** Lehenik eta behin, subjektuei eskatu genien, batetik zortzirako Likert eskala batean adierazteko, noraino sentitzen ziren euskaldun eta espainiar taldeetako partaide. Ondoren, taldekidetza horiek bere bizitzan zuten garrantzia batetik –“ez batere garrantzitsua”– laura –“oso garrantzitsua”– puntuatuz adierazteko eskatu genien. Identitate espainiar eta euskaldunaren indizea, bi puntuazio hauek beren artean biderkatuz eta biderkaketa emaitzak taldeen medianez zatituz lortu genuen. Prozesu honek lau identitate-mota eman zizkigun emaitza modura, zeinak Berryk (1980) hemen ikertzen den bezalako gizarte plural batean taldeen identitate kulturalaren mantenimenduaren eta talde hauek murgildurik dauden gizarte zabalagoekin kontaktatzeko nahiaren arteko harremana aztertze erabilitako sailkapenaren irakurketa psikosoziala isladatuko bailukete: a) Identitate integratzailea. Gure kasuan identitate hau identitate euskaldun eta espainiarrean altu puntuatu duten subjektuez osaturik legoke. b) Identitate asimilatzailea, estatuarekiko identifikazio-maila altua eta nazioarekikoa baxua adierazten duten subjektuez osaturikoa. c) Identitate independentziazailea, nazioarekiko identifikazio altua eta estatuarekikoa baxua adierazten duten subjektuez osatua eta d) dekulturatzailea edo bi identitateetan baxu puntuatu duten subjektuez osaturikoa. Gure ikerketarako identitate asimilatzailea eta independentziazailea erabili genituen.

2.- **Azalpen Sozialak:** Bake-ezari buruzko azalpen sozialaren motak aztertze, subjektuei honako hau galdetu genien: “Zergatik uste duzu ematen dela bake-eza Euskadin?”, erantzuteko, aukera hauek eskeintzen genizkielarik:

a) Gizakiak eta animaliak agresiboak direlako (azalpen biologikoa), b) Gizakien nortasuna horrelakoa delako (azalpen psikologikoa), c) Estatuak Euskadi zapaltzen duelako (azalpen egiturala), d) Erljioa baztertu delako (azalpen erlijiosoa). Subjektuek erantzun hauekiko adostasun-maila batetik zazpira hartzen zuen Likert eskala batean azaldu behar zuten.

3.- **Jarrerak:** bakearekiko jarrerak aztertze, subjektuei gai hauen inguruko zenbait baieztapenekiko adostasun-maila batetik zazpirako Likert eskala batean adieraz zezatela eskatzen genien: izadiaren defentsaren aldeko borroka (JARRE01); arma-karreraren desagerpena (JARRE02); biolentziaren ordeztatuak elkarriketa erabiltzearen aldeko jarrera (JARRE03); biolentziaren ordeztatuak gutxiengoak elkarriketa

keta erabiltzearen aldeko jarrera (JARRE04); sexuen arteko berdintasuna lortzeko lege-aldaketaren aldeko jarrera (JARRE05); lurralde aberats eta pobreen arteko harreman ekonomiko justuagoak sortzearen aldeko jarrera (JARRE06); bakerako heziketa (JARRE07); injustizia eta gosearen desagerpenaren beharra aldarrikatzen duen jarrera (JARRE08); denok bizi-maila berdintsua izan dezagun, gu bizimodu apalagoa izateko prest egotearen aldeko jarrera (JARRE09); eta, azkenik, humanitate guztiarengan eragin kaltegarria duten arazo ekologikoen irtenbidearen aldeko jarrera (JARRE10). Eskalaren alfa koefizientea 0.65ekoa izan zen.

4.- **Emozioak:** emozioen kasuan, subjektuek batetik zazpirako eskala batean adierazi behar zuten, beren ustez zein mailataraino zeuden erlazonaturik bakearekin honako emozio hauek: harrotasuna, mesprezua, poza, amorrua, axolagabetasuna, errukia, lasaitasuna eta beldurra. Eskala honen alfa 0.65ekoa izan zen.

5.- **Bakeari buruzko irudiak:** bakeari buruzko irudiak aztertzeko, ikerketa koalitatiboan lortutako irudiak erabili genituen. Subjektuek hamar puntutako Likert eskala batean adierazi behar zuten, beren ustez zenbaiterainoko zerikusia zuten bakearekin pertsonarteko (maitasuna, zoragarria, elkartasuna, lehia, komunikazioa, lankidetzeta, kulturaren garapena, inbidia, ezer ez, gorrotoa, istiluak), Euskadi (autodeterminazioa, droga, ETA, independentzia, adierazpen-askatasuna, injustiziaren aurkako borroka, elkarrizketa-negoiazioa, bizi-baldintzen hobekuntza, langabezia, polizia, presoak, begirunea eta tortura) eta nazioarteko (arma-karrera, izadiaren defentsa, guda, gosea, gizarte-berdintasuna, inperialismoa, burujabetasuna eta biolentzia) maileri zegokien zenbait kontzeptuk. Eskalak 0.082ko alfa indizea lortu zuen.

EMAITZAK

Aldagaien egituraketa

1.- **Azalpen sozialak:** Bake-ezaren azalpenen egituraketa aztertzeko, Euskal Herriko bake-ezari buruzko azalpenen inguruko lau itemei (azalpen psikologiko, biologiko, egitural eta erlijiosoa) analisi faktorial bat egin genien, Varimax delako errotazioaz.

Analisiak, bi dimentsio sortu zituen. Lehenengoari *azalpen egiturala vs. indibiduala* deitu genion, azalpen egiturala, psikologikoa eta biologikoa barneratzen baitzituen, lehenak balio negatiboak izanik. Bigarren dimentsioari *azalpen erlijiosoa* deitu genion, hau azalpen erlijiosoak osaturik baitzegoen. Aipatu behar da, azken azalpen honetan ekarpen positiboak izan zituztela item psikologiko eta biologikoek.

2.- **Jarrerak:** Jarreraren egituraketa aztertzeko, hauei ere aipaturiko analisi faktoriala egin genien. Analisi honek jarrerak hiru dimentsiotan antolatu zituen: lehenengo dimentsioa estatuak arazoak konpontzeko biolentziaren ordezkariak erabiltzea, denon gain eragina duten arazo ekologikoen irtenbidea, arma-karrera gelditzea, bizimaila berdina lortzeko guk bizimodu apalago bat eramatea eta gosea eta injustizia desagertaraztea eskatzen duten jarrerak osatzen zuten. Gosea eta injustiziari buruzko itemak ekarpen positiboa izan zuen bigarren eta hirugarren faktoreetan. Dimentsio honek justizia soziala eta estatuak eragindako biolentzia-eza ditu bere baitan, baina minorien biolentzia-eza barneratzen ez duenez, **bake maximalista iraultzailea** modura izendatu genuen (Curle, 1976).

Bigarren dimentsioa minoriek biolentziaren ordezkariak erabiltzea, bakezaletasunean hezitzea eta Natura defendatzeko borroka itemez osaturik zegoen, azken honek ekarpen negatiboa izanik. Item hauek, egitura-mailan aldaketarik planteatu gabe minorien biolentziaren desagertzea bilatzen dutenen jarrerak isladatzen dituztenez, faktore hau **bake minimalistari buruzko faktorea** izendatu genuen (Curle, 1976). Aipatu beharra dago, izadia defendatzeari buruzko itemak ekarpen positiboa izan zuela lehenengo faktorean, eta bakerako heziketari buruzkoak hirugarrenean.

Hirugarren dimentsioa sexu-berdintasunerako aldaketa legala eta marko ekono-miko justuagoari buruzko itemek osatzen zuten eta, ondorioz, **harremanetan berdintasuna lortzeko aldaketa estrukturalari buruzko** faktore modura izendatu genuen. Aipatu egin behar da, marko ekonomiko justuagoaren aldeko jarrerak lehenengo faktorean ekarpen positiboa zuela.

3.- **Emozioak:** Emozioei ere analisi faktoriala egin genien eta honen ondorioz, bi dimentsiotan antolatu ziren: lehenengoa amorrua, mesprezua, axolagabetasuna, beldurra, lastima eta harrotasuna emozioek osatzen zuten eta hauek emozio negatiboak direnez, **bakearekiko emozio negatibo** modura izendatu genituen. Aipatu behar da amorrua, mesprezua, axolagabetasuna eta beldurra emozioek bigarren faktorean ekarpen negatiboa zutela.

Bigarren faktorea poza eta lasaitasuna emozio positiboek osatzen zutenenez, **bakearekiko emozio positibo** modura izendatu genuen.

4.- **Bakeari buruzko irudiak:** Kasu honetan, hiru mailatako irudiei beste hainbeste analisi faktorial egin genizkien.

Pertsonarte-mailako bake-irudien kasuan, analisiak emaitza modura bi dimentsio eman zizkigun. Lehenengoa kooperazioa, elkartasuna, komunikazioa, zoragarria den zerbait, maitasuna eta kulturaren garapena itemek osatzen zuten eta, hauek lortuz gero egoera positibo bat lortuko litzatekeenez, dimentsio honi **pertsonarte-mailako bakearen definizio positiboa** deitu genion.

Bigarrena gorrotoa, arazoak, inbidia, konpetitibitatea eta ezer ez itemez osaturik zegoen, eta hauen desagertpenaren bidez positiboki definituriko egoera bat lortuko ez litzatekeenez, faktore honi **egunerokotasun-mailako bakearen definizio negatiboa** deitu genion.

Euskadi-mailako bake-irudien kasuan, hiru dimentsio aurkitzen genituen. Lehenengoa, tortura, polizia, langabezia, presoak eta droga itemek osatzen zuten. Hauek elementu egiturealen aldaketari buruzko itemak dira eta, pertsonarte mailako irudien atalean aipatzen genuen arrazoi berberagatik, faktore hau **Euskadi-mailako bake negatibo** bezala izendatu genuen. Aipatu behar da, ETaren irudiak ekarpen positiboa duela faktore honetan.

Bigarren dimentsioa bizi-baldintzen hobekuntza, adierazpen-askatasuna, injustiziaren aurkako borroka, elkarrizketa-negoiazioa eta begirunea itemez osaturik zegoen eta, aipaturiko arrazoiengatik, **Euskadi mailako bake positiboa** deitu genion.

Hirugarrena, independentzia, autodeterminazioa eta ETA itemek osatzen zuten. Hau **Euskadi-mailako aldaketa politikoari buruzko irudia** izenaz izendatu dugu. Aipatu behar da, negoziazioak ekarpen positiboa duela faktore honetan.

Azkenik, Nazioarte-mailako bake-irudien saturazioak bi dimentsio eman zizkigun: lehena guda, biolentzia, inperialismoa, arma-karrera eta gosea irudiek osatzen zuten eta **nazioarte-mailako bake-definizio negatiboa** etiketa jarri genion.

Bigarrena Naturaren defentsa, mundua zaintzea, berdintasuna eta burujabetasuna itemek osatzen zuten eta **nazioarte-mailako bake-definizio positiboa** izenaz izendatu genuen.

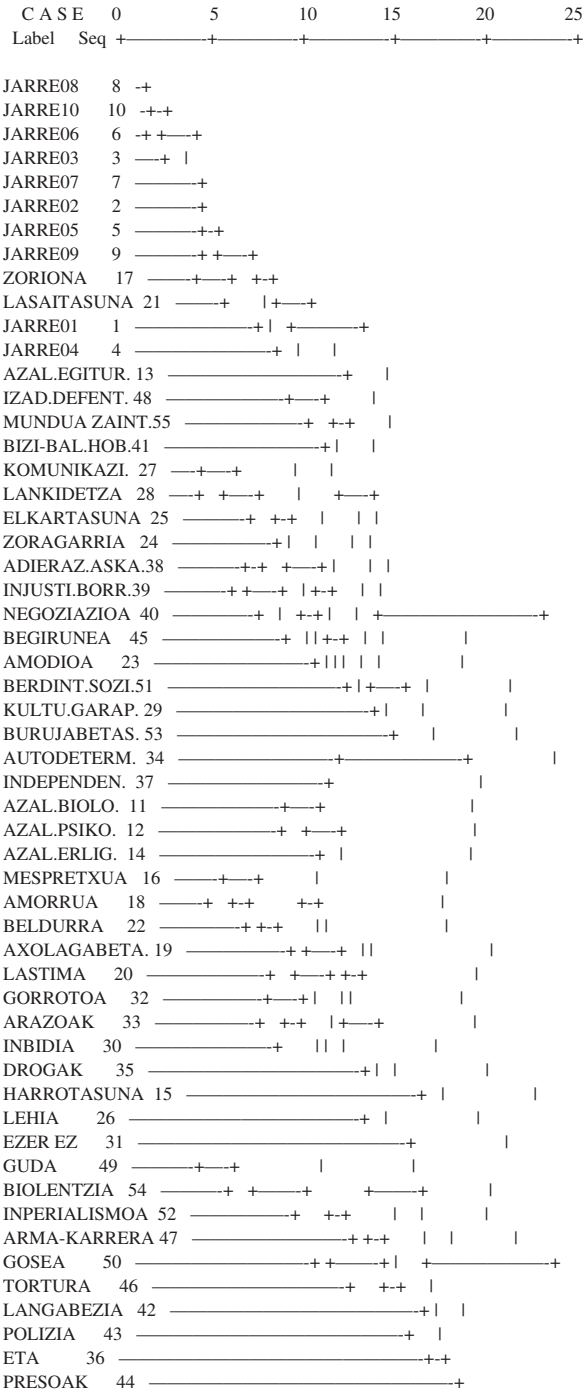
Bakearen definizioa Euskal Herrian

Bakeari buruzko irudi, emozio, jarrera eta azalpenak dimentsio positibo eta negatiboetan oinarritutako uste-sistema batean antolaturik daudela dioen gure hipotesia egiaztatzeko, lehenik, aldagai hauei buruzko itemen hurbiltasunaren azterketei jarraituz, ALSCAL delako analisia burutu genuen. Honek bi lehenengo dimentsioak barneratu zituen eta hirugarrena ez zen esanguratsua izan ($\text{Stress} = 1.106$; $\text{RSQ} = 0.95$), datuen eta analisiaren soluzioaren arteko moldaera ia perfektua izanik.

Ondoren, hurbiltasun matrizeari CLUSTER analisia egin genion. Honek bi dimentsio eman zituen. Lehenengoan honako elementu hauek aurkitu ziren: emozio positiboak, kanpo-azalpenak, bakeak Euskadi mailan ekarriko lituzkeen aldaketa soziopolitikoak, ekologia, elkartasuna, berrikuntza, justizia eta askatasunari buruzko irudiak eta nazioarte-mailako elementu soziopolitikoei, ekologiari, justizia eta elkartasunari, elementu egiturealei, heziketari eta estatuek eta minoriek

a. Irudia

Dendrogram using Average Linkage (Between Groups) Rescaled Distance
Cluster Combine

biolentziaren ordeztu elkarriketa erabiltzeari buruzko jarrerak. Elementu hauek guztiak emanez gero, positiboki definitutako egoera bat lortuko litzatekeenez, hau da, Galtung-en arabera justizia soziala edo botere eta baliabideen distribuzio egalitarioa lortuko litzatekeenez, dimentsio hau **bakearen dimentsio positibotzat** har dezakegu.

Bigarren dimentsioan, berriz, emozio negatiboak, barne-azalpenak, bakea oztopatzen duten zenbait elementu soziopolitiko eta egiturelei buruzko irudiak eta nazioarteko eta Euskadi mailako elementu soziopolitikoei buruzko irudiak aurkitzen dira. Elementu hauek desagertuz gero, positiboki definituriko egoera bat lortuko ez litzatekeenez, **bakearen dimentsio negatiboa** osatzen dutela esan dezakegu.

Taldekidetza eta bakearen definizioa Euskal Herrian

Taldekidetzak bakeari buruzko irudikapen sozialean ezberdintasunak inplikaturiko dituela dioten gure hipotesia egiaztatzeko, Aldagai Anitzeko Bariantza-Analisia erabili genuen.

Aldagai independentea espainiar eta euskaldun identitateen taldekidetzari buruzko itemetako puntuazioen arabera eratu zen. Esan bezala, identitate espainiar eta euskaldunaren indizea, bi puntuazio hauek beren artean biderkatuz eta biderkaketaren emaitzak taldeen medianez zatituz lortu genuen.

Menpeko aldagai gisa, bakeari buruzko emozio, jarrera, azalpen eta irudietako puntuazio zuzenak erabili ziren. Emaitzek, taldekidetzak bakearen irudikapen sozialaren edukian eragin orokor esanguratsua duela adierazi ziguten (Pilliais $F_{(1,223)} 4.62$; $p = .000$).

1.- Taldekidetza eta bake-ezari buruzko azalpen sozialak:

Euskal Herrian ematen den bake-ezaren azalpen sozialetan, ezberdintasun esanguratsu orokorrak aurkitu genituen taldekidetzaren eraginez (Pilliais $F_{(1,225)} 40.97$; $p = .000$). Honekin batera, eragin unibariatuak item guztietan eman ziren. Honela, identitate asimilatzaileak bake-eza barne-azalpen biologiko eta psikologikoei egozteko joera azaltzen duen bitartean, identitate independentziazaileak kanpo-azalpenei edo elementu egiturelei egoztekoa agertzen du.

TALDEKIDETZA

	Independen.	Asimilatza.	S
AZALPEN BIOLOGIKOA	2.55	3.98	.00
AZALPEN PSIKOLOGIKOA	3.4	4.42	.00
AZALPEN EGITURALA	6.06	3.26	.00
AZALPEN ERLIJIOSOA	1.81	2.78	.00

2.- Taldekidetza eta bakearekiko Jarrerak:

Bakearekiko jarrerei dagokienez, buruturiko bariantza-analisi anizkunak taldekidetzaren eragin orokorra adierazi zigun (Pilliais $F_{(1,221)} 6.41$; $p = .000$). Efektu unibariatuari dagokionez, hiru itemetan eman zen: izadia babesteko aurrerapena murriztearen aldeko jarreran, minoriek biolentziarik ez erabiltzeari buruzkoan eta bakerako heziketaren beharra adierazten duen jarreran.

TALDEKIDETZA

	Independen. Asimilatzaia . S		
IZADI BAI, AURRER. MUGAT.	6.07	4.90	.000
ARMA-KARRERARIK EZ	6.36	6.01	.080
ESTATUEK BIOL. EZ	6.41	6.11	.136
MINORIEK BIOL. EZ	4.74	6.30	.000
SEXU-BERDINTASUNA	6.29	5.95	.091
MARKO EKONOMIKO BERRIA	6.60	6.30	.060
BAKERAKO HEZIKETA	5.65	6.33	.000
GOSE, INJUSTIZIARIK EZ	6.63	6.71	.557
DENOK BIZIMODU BERDIN	6.04	5.60	.031
ARAZO EKOLOGIK. IRTEN.	6.73	6.60	.291

3.- Taldekidetza eta bakearekiko Emozioak:

Emozioen kasuan, ez genuen taldekidetzaren eragin esanguratsurik aurkitu (Pilliais $F_{(1,216)} 1.23$; $p = .279$).

4.- Taldekidetza eta bakeari buruzko irudiak:

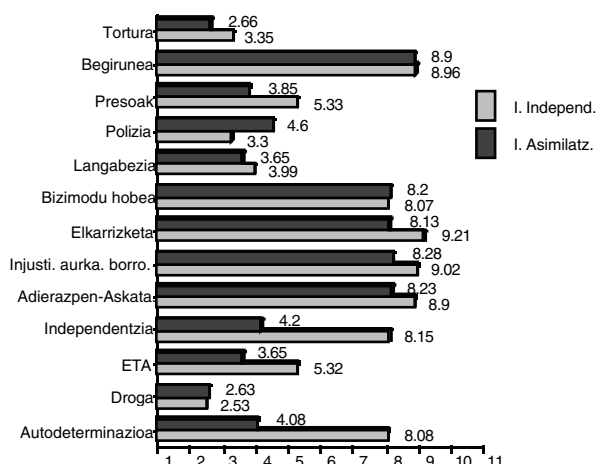
Pertsonarte-mailako bake-irudiak: Taldekidetzak bakeari buruzko irudietan duen eragina aztertzeke buruturiko bariantza-analisiak, honek pertsonarte-mailako irudietan eraginik ez duela adierazi zigun (Pilliais $F_{(1,223)} 1.28$; $p = .235$).

Euskadi-mailako bake-irudiak: Euskadi-mailako irudietan, berriz, taldekidetzaren eragin orokorra aurkitu genuen (Pilliais $F_{(1,213)} 15.03$; $p = .000$).

Eragin unibariatuei dagokienez, Euskadi-mailan autodeterminazioa, ETA, independentzia, adierazpen-askatasuna, injustiziaren aurkako borroka, elkarriazketa-negoiazioa, polizia eta presoak irudietan aurkitu ditugula esan behar da. Irudi hauen batezbestekoak aditasunez begiratzen baditugu, poliziaren kasuan izan ezik, irudi hauek bakeari gehien lotzen dizkietenak, identitate independentziazaletakoak direla ikusten dugu.

b. Irudia

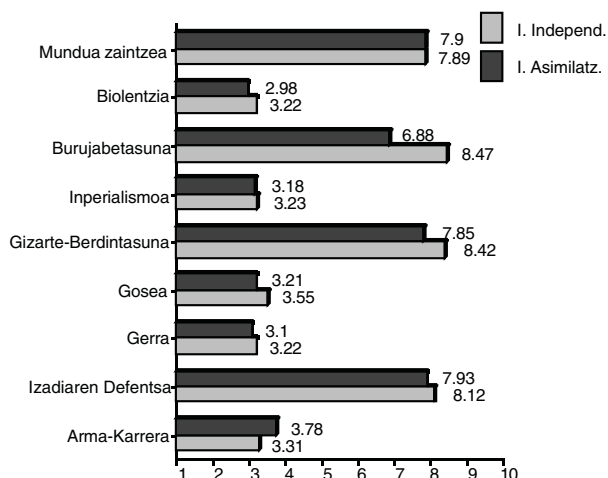
Taldekidetza eta Euskadi-mailako bake-irudia

Nazioarte-mailako bakeari buruzko irudiak: Nazioarte-mailako irudietan taldekidetzaren eragin orokorra aurkitu dugu (Pilliais $F_{(1,221)} 2.71$; $p = .005$). Eragin hau, signifkazio unibariatu bakarra duen eta taldekidetzentzat garrantzitsua den elementuak –burujabetasunak alegia– sortarazitakoa izan daiteke.

c. Irudia

Taldekidetza eta Nazioarte-mailako bake-irudia

ONDORIOAK

Analisi estatistikoek, orohar, planteaturiko hipotesiak baieztatu egin zituzten.

Lehenik eta behin, bakeari buruzko irudi, azalpen, jarrera eta emozioak,

dimentsio positibo eta negatiboak dituen uste-sistema batean antolaturik daudela ikusi ahal izan genuen.

Bestalde, emaitzek, taldekidetzak bakeari buruzko irudikapen sozialean eragina duela baieztatu zuten. Ikerketa honetan aztertu diren taldekideentzat garrantzitsuak ez diren elementuetan ezberdintasunik ematen ez den bitartean, taldekidetzak hauentzat garrantzitsuak diren elementuetan bakearen esanahiaren talde-ideologizazioa eman da, ondorioz, zenbait mailatan ezberdintasunak suertatuz. Honela, adibidez, emozioetan eta pertsonarte-mailako bake-irudietan ezberdintasun esanguratsurik ez dagoen bitartean, Euskadi-mailako bake-irudietan badago. Hain zuzen ere, identitate asimilatzailearentzat estatuaren batasuna kolokan jar dezaketen Euskadi-mailako aldaketa politikoek –independentzia eta autodeterminazioa– ez lukete maila honetako bakearekin harreman handirik. Identitate independentziazalearen arabera, berriz, Euskadi-mailako bakea maila handi batean aipaturiko irudiekin erlazionaturik dago.

Euskadi-mailako bake-ezari buruzko azalpenei dagokienez, taldeek gizartean duten posizioan oinarrituriko bake-ezaren azalpen bat eratu dutela ikusi ahal izan dugu, honek ondorio gisa azalpen sozialak zeharo ezberdinak izatea izan duelarik. Honela, identitate asimilatzaileko subjektuek bake-ezaren arrazoa barne-azalpenetan kokatu dute –psikologiko eta biologikoetan–. Subjektu hauek legitimitzat dute egoera, eta, ondorioz, egoera negatiboaren ardura barne-azalpenei egotzen diete. Identitate independentziazalearen kasuan, berriz, ilegimitotzat hartzen da egoera, eta, ondorioz, bake-eza kanpo-arrazoietan kokatzen da, hau egitura sozialari –estatuaren menperaketari hain zuzen ere– egotziz. Beste zenbait ikerketatan aurkitu da (Valencia eta Villarreal, 1992) egoeraren injustizia edo ilegimitotasunaren pertzepzioak, ekintza sozialaren bidez egoera aldatzeko beharrera bultzatzen duela, horretarako biolentzia armatuari uko egin gabe.

Ezberdintasun esanguratsua azaldu zuten jarrerrei dagokienez, identitate independentziazaleak aldaketa egiturala adierazten duten jarrerekiko adostasuna adierazi du batez ere. Identitate asimilatzaileak, berriz, minoriek biolentziarik ez erabiltzea eta bakerako heziketaren beharra isladatzen duten jarrerekiko adostasuna azaldu du batez ere.

Emaitza hauek ikusirik, esan dezakegu, identitate asimilatzaileko subjektuen bake-nozioa, tradizio greko-erromatarretan oinarrituriko korrante minimalistaren bake-nozioarekin bat etorriko litzatekeela, zeinaren arabera bakea, oro har, gerra-eza eta “status quo” edo estatuaren egituraren mantenimendua izango litzatekeen. Estatuan oinarritzen den bake-nozio honek, ez du egitura-mailako aldaketaren beharrik planteatzen, eta funtsezkotzat hartzen du estatu barneko legea, ordena eta batasuna mantentzea, horretarako defentsa armatuari uko egin gabe (*polizia* irudiaren batezbestekoa $X = 4.6$ izan da).

Identitate independentziazaleko subjektuen kasuan, berriz, bake-nozioak bakearen dimentsio positiboa –justizia soziala, aldaketa egituralak...– barneratzen du, egoera aldatzeko biolentziari uko egiten ez badiote ere (*ETA* irudiaren batezbestekoa $X = 5.3$). Zentzu honetan, Curlek korrante maximalista iraultzailea deritzon bake-nozioarekin bat etorriko litzateke; hau da, egitura-mailan aldaketak lortzeko biolentzia onartzen dutenen bake-nozioarekin.

Hau guztia azaltzeko, esan dezakegu egitate historikoek sortarazi dutela bai talde gutxiagotuarengan –gure kasua independentziazalearengan– bai eta nagusiarengan –asimilatzailearengan– ere Tajfelek (1978) *Identitate ez ziurra* deritzona; hau da, talde independentziazalearen kasuan, errealitate soziala ez da legitimo modura, ez eta egonkor modura ere hautematen. Ondorioz, talde honek egoera hau ilegimatzen duen diskurtso bat eratu du. Diskurtso honek, errealitatea aldatzeko ekintza sozialaren beharra sortzeaz gain, exotaldearen aurka burutu daitezkeen ekintzak nolabait justifikatzeko balio du.

Talde nagusiak, berriz, errealitatea legitimotzat du, baina talde independentziazaleak bere posizioa arriskuan jar dezakeela hautematen du. Horrela, talde honek egoera hau legitimatzen duen diskurtsoa eratzen du, bere posizioa eta talde gutxiagotuaren aurka burutu daitezkeen ekintzak nolabait justifikatzeko.

Aipatutako guztiaren ondorioz, talde bakoitzak bakearen diskurtso bat azpimarratzen du; talde independentziazaleak batez ere justizia sozialarekin lotzen den bakearen dimentsioa azpimarratzen duen bitartean, talde asimilatzailea estatuari lotzen zaion bakearen dimentsioan erdiratzen da batik bat.

Ikerketa honetan, bakeari buruzko irudikapen sozialean irudikapen hauek betetzen dituzten funtzioak agerian gelditu direla ikusi ahal izan dugu: identitate independentziazaleko subjektuen kasuan, bakearen irudikapen sozialak identitatearen defentsa eta egoera aldatzeko ekintzak justifikatzeko funtzioa bete du. Identitate asimilatzailearen kasuan, berriz, taldeak bere posizioa justifikatzeko funtzioa bete du.

Azalduriko guztia ikusirik, irudikapen sozialak ez direla estatikoak eta taldekidetzaren bitartez testuinguru gatazkatsuen eragina jasotzen dutela esan dezakegu.

BIBLIOGRAFIA

- Arenal (1990), “La Investigación para la Paz”, *Iripaz*, (2), 147-195.
 Berry, J. W. (1980) Acculturation as varieties of adaptation. In A. Padilla. (ED): *Acculturation: theory, models and some new findings*. Washington: AAAS.
 Bhavnani (1993), “Comments on M. J. Spink’s paper “Qualitative Research on Social Representations”. *Papers on Social Representations*, Vol 2 (1), 55-60.

- Curle (1976), "Peace Studies", *The Year Book of World Affairs* (30), 8-9.
- Curle (1978), *Conflictividad y pacificación*, Bartzelona: Herder.
- Curle, A., (1985) "The Scope and Dilemmas of Peace Studies", *Peace With Work To Do. The Academic Study of Peace*, Ed: Berg, New Hampshire, ISBN: 0-907582-77-X, or: 9-29.
- Echebarria, Fdez. Guede, Gzlez. Castro (1994), "Social Representations and intergroup conflict: who's smoking here?". *European Journal of Social Psychology*, (24), 339-355.
- Galtung, J., (1985) *Sobre la paz*, Fontamara, Bartzelona, ISBN:84-7367-246-1.
- Galtung, J., (1990) "Cultural Violence", *The Journal of Peace Research*, 27 (3), 291-305.
- Gaskell, G. y Fraser, C., (1990) *The Social Psychological Study of Widespread Beliefs*, Claredon Press, Oxford, ISBN: 0-19- 852134-0.
- Gutiérrez, J. (1991), *Notas sobre el Mensaje de Paz de Al-Andalus*, Proyecto IPRA Al-Andalus, 2º Encuentro de Investigadores, Córdoba.
- Jodelet, D., (1986) "La Representación Social: Fenómenos, Concepto y Teoría" in Moscovici *Psicología Social II*. PAIDOS, Bartzelona.
- Moscovici, (1961), *La psychoanalyse, son image et son public*. 2. edizioa, Paris PUF.
- Moscovici, (1984) "The phenomenon of social representations", in Farr & Moscovici (eds.), *Social Representations*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Tajfel, (1978) "The achievement of group differentiation", in Tajfel (Ed.), *Differentiation between social groups*. London: Academic press.
- Valencia, Villarreal (1992), "El conflicto político en Euskadi: un enfoque psicosocial de la participación política no institucional, in *Psicología Política* 5, 7-26.

FORUEN ABOLIZIOA, ESTATU-NAZIOAREN ERAIKUNTZA ETA IDEOLOGIA LIBERALA

Esteban Antxustegi,
Filosofiako irakaslea EHUn

EUSKAL FORUEI BURUZKO EZTABAIDA

XIX. mendeko lehen urteetan, Godoy, Carlos IV.aren ministrari eraginkor eta kutunaren garaian, erasoaldi gogorra jaso zuten Euskal Herriko foruek.

Espainiako Historia-Akademiako zenbait partaidek burutu zuten eginbehar hau. Horrela, "Diccionario geográfico-histórico de España"¹ izenarekin argitaratu zen txostenak bortizki eraso zituen euskal foruak. Beraren egileek (Francisco Martínez Marina Arabari dagokionez, Joaquín Traggia eta Manuel Abella Nafarroaz, Vicente González Arnao Bizkaikoari buruz eta lau historialariek batera Gipuzkoaren kasuan) Euskal Lurraldeek inolako berezitasunik ez zeukatela ondorioztatu zuten: “(...) *incluso antes de su unión a la Corona, unión que no fué por lo demás resultado de un pacto voluntario, éstas no gozaban de ninguna institución original; los señores de Vizcaya no eran soberanos, sino que dependían estrechamente del Rey; el Fuero de Vizcaya no era un Fuero propio, originario de esta provincia, sino que estaba inspirado en el Fuero de Logroño*”².

Era berean, ezerk ez zuen frogatzen arabatarren eta beren Kondeen aintzinako burujabetasuna, Arriagako Batzarrak inoiz eman zirenik, eta beraiei leporatzen zitzaizkien ahalmenak (buruzagi zibil, politiko eta militarrek aukeratzea) izan zituztenik ere: “*Por el contrario, todo convence que la soberanía de los reyes de Asturias se extendía a esta provincia de la misma forma que a las demás de la reciente monarquía*”³.

Antzeko burutazioak egiten zituzten Gipuzkoa eta Nafarroari buruz, erresuma honek berezitasun guztiak galdu baitzituen Errege Katolikoek haien jabe egin ondoren.

Espainiako Historia-Akademia honen beste bi partaide, José Vargas Ponce eta, batez ere, Juan Antonio Llorente apaiza, ondorio berdinetara heldu ziren beren

1. 2. liburukia. Madril, 1802.

2. Ibidem., II. liburukia: 508. orr.

3. Ibidem., I. liburukia: 31. orr.

ikerketetan. Azken honen lana “*Noticias históricas de las tres Provincias Vascongadas, en que se procura investigar el estado civil antiguo de Alava, Guipúzcoa y Vizcaya y el origen de sus Fueros*”⁴, euskal foruen aurkako historiografian klasiko bihurtu zen J.A. Llorententzat “*Los Fueros de la Provincias Vascas o encuentran sus fuentes en la legislación castellana o son prerrogativas particulares que los monarcas quisieron conceder con atención a la esterilidad del país*”⁵ eta “(...) *los Señores de Vizcaya fueron simples vasallos del Rey de España, y no había ninguna distinción entre esta provincia y las demás provincias que dependían de la monarquía; no había ninguna ley “provincial” en Vizcaya*”⁶, Gipuzkoan eta Araban gertatzen zen bezala⁷.

Bere beste lan batean⁸, hauxe gaineratu zuen Llorentek : “(...) *jamás había sido Vizcaya república libre, soberana e independiente, porque siempre había sido provincia de un reino, primero de Asturias, después de León, algún tiempo de Navarra y, por último, de Castilla; que jamás los vizcaínos habían elegido Señor alguno, porque el señorío inferior no soberano había salido de la Corona, como uno de tantos solariegos de España, con subordinación al monarca, y que por consiguiente, los Fueros de Vizcaya no habían sido, ni podido ser, pactos ni contratos con su primer señor, sino sólo privilegios concedidos por los reyes, con atención a la esterilidad natural de la tierra, y otras circunstancias, todo lo cual probaba yo con autoridad y sucesos históricos que demostraban esta verdad cuando cabe dentro de los límites de un informe*”⁹.

Francisco Fernández Pardok¹⁰ honela adierazten du mugimendu hau: “(...) *también estallaba la indignación antiforalista. Tanto Llorente como aquella pléyade de conspicuos “ilustrados” como Martínez Marina, Vargas Ponce, Traggia, Pérez Villamil, Cornide o Gonzáles Arnao, todos historiadores de la Real Academia de la Historia, no sólo estaban investidos de autoridad, sino de apoyo gubernamental. Estaban empujados todos por el mismo ánimo de reforma y seguían la norma, propiciada por los políticos, de que era preciso buscar en la historia los paliativos, la ocasión de ejecutar cambios que de otro modo veíanse inviables. Eran progresistas, ilustrados y reformistas, y además, adquirieron la idea de que con ellos comenzaba la ciencia histórica su mejor andadura*”, eta jarraitzen du: “(...) *estas actitudes las llevaron adelante de forma arrebatada, con el entusiasmo y la conciencia de que estaban exhumando datos y noticias jamás conocidas*”, honela bukatuz: “(...) *creían tener las pruebas irrefutables con las que*

4. 2. liburukia. Imprenta Real. Madrid, 1.806.

5. *Ibidem.*, II. liburukia: 456. orr.

6. *Ibidem.*, II. liburukia: 458. orr.

7. *Ibidem.*, II. liburukia: 468. orr.

8. J. A. Llorente: *Noticia biográfica*. Edición A. Márquez. Madril, 1982.

9. *Ibidem.*: 88-89. orr.

10. Francisco Fernández Pardo: *La independencia vasca. La disputa sobre los fueros*. Editorial Nerea. Madril, 1990.

destruir las fábulas en que vivían y las disparaban como armas arrojadizas, sembrando con heridas y de resentimiento al adversario”¹¹.

Egia esan, Frantziatik zetorren aldaketa iraultzaileen zurrunbiloan sartuta egonik, hain biziki gorrotatzen zuten gizarte hura erreforma ilustratuaren bidetik eramateko irrikitan zeuden, eta, luzaezinezko eginkizun horretarako, beren burua argitzailetzat jotzen zuten.

Horrela, Llorenteren ustez, euskal foruak pribilegio batzuk baino ez ziren, eta inoiz ez propioak eta “betidanikoak”, erregeen kontzesio hutsak baizik. Hasiera-hasieratik, hainbat aldiz goraipatutako “oroitezinezko independentzia”, eutsiezinezko ipuin bat zela sostengatu zuen, eta hau aldarrikatzen zuten autoreak salatu eta honen azpian zeuden interesak azaltzen saiatu zen. Horrez gain, aintzinako Euskal Herriari buruz esan ohi ziren bikaintasunak irrigarri utzi, eta bertako borroka, matxinada, esplotazio, ezinikusi eta gorrotoak agerian jartzeari gogor ekin zion.

FORUZALEEN ERANTZUNA

Baina iritzi hauek ez ziren erantzunik gabe gelditu. Lehenbizikoa, Francisco de Aranguren y Sobrado bizkaitarra izan zen “*Demostración del sentido verdadero de las autoridades de que se vale el doctor Don Juan Antonio Llorente*”¹² lanarekin, nahiz beraren argitalpena Espainiako gobernuak luzaroan eragotzi.

Gauza bera gertatu zitzaion “*Defensa histórica, legislativa y económica del Señorío de Vizcaya y provincias de Alava y Guipúzcoa, contra las Noticias históricas de las mismas que publicó Don Juan Antonio Llorente*”¹³ Pedro Novia de Salcedo bizkaitarraren liburu-bildumari.

Bide foruzale hau beste lan askok ere jorratu zuten. Hauen artean, Julian de Egaña: “*Ensayo sobre la naturaleza y trascendencia de la legislación foral de las Provincias Vascongadas*”¹⁴; Pedro de Egaña: “*Breves apuntes en defensa de las libertades vascongadas*”¹⁵; Fidel de Sagarmínaga: “*Memorias históricas de Vizcaya*”¹⁶ eta “*El Gobierno y régimen foral del Señorío de Vizcaya desde Felipe II hasta la mayoría de edad de Doña Isabel II*”¹⁷ eta Arístides de Artiñano y Zuricalday: “*El Señorío de Vizcaya, histórico y foral*”¹⁸ izango genituzke.

11. *Ibidem.*: 49. or.

12. Madril, 1807.

13. Lan hau, 1829an idatzia, ez zen 1851. urtera arte argitaratua izan. 4 liburuki. Bilbo.

14. Madril, 1850.

15. Bilbo, 1870.

16. Bilbo, 1880.

17. Bilbo, 1892.

18. Bartzelona, 1885.

Aipatutako lan hauek egiten zituzten foruen aldeko gorespenek, ez zuten inoiz Espainiako batasuna zalantzan jarri, eta euskal historia eta legeen babesa beti Espainiaren barruan ulertu zuten.

Hala ere, badira beste obra batzuk, euskal erakunde politikoen berezitasuna gehiago baieztatuz, geroago euskal abertzaleek garatu eta zabalduko dituzten azalpen historikoak aurreratzen dituztenak. Hauen artean Juan Antonio de Zamácola-ren: “*Historia de las Naciones Bascas de una y otra parte del Pirineo Septentrional y costas del mar Cantábrico desde sus primeros pobladores hasta nuestros días*”¹⁹ eta Juan Ernesto Delmas-en “*Refutación a los artículos que contra la independencia del Señorío de Vizcaya ha publicado en el Irurac Bat el Sr. D. Eduardo de Orodea e Ibarra*”²⁰ lanak ditugu.

1912KO KONSTITUZIOA, FORUAK ETA EUSKARA

Frantziako iraultzaren ildotik Cádizko Gorteetan 1812an konstituzio liberal bat onartu zuten. Bere ezaugarrien artean, zentralismoa ezarri eta Aintzinako Erregimenean zirauten pribilegioen aurka jartzen zen. Era honetan, euskal foruak indargabeturik gelditu ziren eta Espainiako batasun konstituzionala aldarrikatu zen.

Egoera berri honen aurrean, teori mailan gutxienez, ikuspuntu desberdinak nagusitu ziren.

Hauen artean, Gregorio de Balparda liberalarentzat, Foru Zaharrak eta Cádizko Konstituzioak harmonia ezin hobia gordetzen zuten: “(...) *la Constitución no mermaba los Fueros, sino que los ampliaba; los Fueros de Vizcaya, aquellas venerables instituciones que habían salvado, a través de siglos tormentosos, los grandes principios de la soberanía nacional, de los derechos de la personalidad humana y de la libertad local, habían hecho su carrera y desaparecían gloriosamente después de haber transfundido su espíritu al Código que contenía las libertades de todos los españoles*”²¹.

Diskurtso-zati honek parekotasun handia dauka beste liberal batek, Miguel de Unamuno y Jugok euskarari buruz esandakoekin: “(...) *Ya lo he advertido antes: el eusquera es pobrísimo en voces significativas de objetos espirituales o suprasensibles y hasta carece de términos que expresen ideas abstractas en general*”²²; “(...) *En el milenario eusquera no cabe el pensamiento moderno... El*

19. Auch, 1818. Lan hau Frantzian argitaratu zen, Hegoaldean oso ezezaguna zelarik. Hori dela-eta, Sabino Aranak 1898an berrargitaratu zuen, *Historia de la Nación Baskongada* izenburuarekin. Ed. Sebastián de Amorrortu, Bilbo.

20. Bilbo, 1868.

21. Gregorio de Balparda: *Errores del nacionalismo*. Madril, 1918: 115. orr.

22. Miguel de Unamuno: *Obras Completas*. VI. liburukia. Afrodísio Aguado, 1958: 131. orr.

*vascuence nos viene ya estrecho; y como su material y tejido no se prestan a ensancharse, rompámosle... Enterrémosle santamente, con dignos funerales, embalsamado en ciencias, leguemos a los estudios tan interesante reliquia*²³; “(...) Resucitar un megatorio es más fácil que resucitar el vascuence como lengua histórica y de cultura. Lo que cabe es reconstruirlo como en un museo y embalsamarlo y conservarlo así”²⁴; “(...) El misterioso pueblo vascongado posee un idioma elemental que apenas sirve para nombrar las cosas materiales, y es por completo inepto para expresar la fluencia fugitiva de la vida interior”²⁵; “(...) El pensamiento que dormitaba cual crisálida en el vascuence de Axular, preso en el enmascarado capullo de la venerable lengua milenaria, lo romperá y saldrá a bañarse en luz, apenas secas al sol las recién abiertas alas, en el español de mañana”²⁶.

1884an aurkeztu zuen tesi doktraleko “*Crítica del problema sobre el origen y prehistoria de la raza vasca*” eta “*Del elemento alienígena en el idioma vasco*” saioko ideia, modernitateari aurre egin ahal izateko, foruek beren izpiritua espainoltasunean murgildu behar zuten bezala, euskaldunek beren izaera espainolez adieraztean zetzan.

Zer gertatzen da biztanlegoa ez badator horrekin bat? Behartu al daiteke “moderno” izatera? Zer egin liberalismoaren aurrerakuntzak dastatu nahi ez baditu? Baina hori ezinezkoa da. Begira, bestela, zer dioen Emilio Castelar errepublikazale ospetsuak 1881. urtean: “(...) *hay que aguardar confiadamente una reconciliación de las razas vascas y navarras con la libertad moderna, un abandono del ídolo antropofágico en cuyas aras ha hecho tantos sacrificios humanos y una adhesión a la patria que convierta sus montes, como los baluartes y los contrafuertes de la nacionalidad contra el invasor, los seguros de la democracia contra el retroceso. Bien es verdad que la enseñanza superior, sabiamente organizada, y la instrucción primaria universal y gratuita, bien establecida, puede, difundiendo las ideas y la ilustración que de las ideas proviene, arraigar el espíritu moderno en aquellas montañas y hacer de sus cumbres cubiertas hoy por la nieve de añejas creencias, volcanes fulgurantes de las nuevas ideas. Y, además, también, ha pasado a verdadero axioma histórico que las playas mediterráneas se abren a todos los adelantos y las montañas vascas se alzan para todas la resistencias*”²⁷.

Gu, bestea beste, atzerakoikerian murgilduta gaude. Bertatik atera eta argituko gaituen salbatzaileen beharrean aurkitzen gara. Baina, jarriko gara bidean. Nahitaez. Ikasketa-arazo bat baino ez da.

23. *Ibidem.*: 334-336. orr.

24. *Ibidem.*: 378. orr.

25. *Ibidem.*: 269. orr.

26. *Ibidem.*: 335. orr.

27. Emilio Castelarrek, Huescan, 1881eko abuztuaren egindako diskurtsoetik.

IMAGINARIO LIBERALA

1789an, Hirugarren Estatuko ordezkariak, ikuspuntu liberaletik, gizaki eta hiritarraren eskubideei formulazio juridikoa eman zieten: “gizakiak aske eta berdinak jaio, eta horrela izaten irauten dute” (1. artikulua); askatasuna, jabegoa, ziurtasuna eta zapalkuntzari aurre egitea edozein gizakiren eskubide “berezko eta aldaezinak” dira (2. artikulua); askatasuna “besteei kalterik ekarriko ez diena egin ahal izatean” datza (4. artikulua); eta jabegoa banakako gizakiei dagokien “eskubide erasoezinezkoa eta sakratua” da.

Formulazio juridiko hauez gain, Iraultza Frantsesak beste ondorio bat ekarri zuen: Estatu-nazioen garaia. Liberalismoa, beraz, Estatu-pentsamendua dugu, hots, formulazio liberala Estatu-nazioan oinarritu eta aurrera eraman baitaiteke bakarrik. Horretarako, egitura berri bat eraikitzen da eta, bere garrantzia, geroztik, ez da txikia izango. Are gehiago, Estatu-nazioa gehiago arduratuko da bere etsaien aurka borrokatzen (barne eta kanpoko etsaiak), bere hiritar eta gizakien eskubideak defendatu eta gordetzen baino. Borroka horretarako energia ugari izango ditu, antzinako gizarte hierarkizatua herri-nazio bilakatzean askatu dituen energiak, hain zuzen.

Era honetan, 1789an hirugarren estatuko ordezkariekin hasitako ibilaldia, girondino, jakobino eta termidorianoekin jarraituko zuen, Napoleonekin bukatzeko, Estatu-arrazoia nagusituz.

Espanian ere, antzinako gizartea beranduago eta astiroago transformatu arren, estatu-kolpe, iraultza ustel eta pronuntziamentuen artean, ez zen falta izan ikasle jakobino eta termidorianorik.

Horrela, euskal foruek gutxietsi ondoren: “*Antes de analizar los libros de los Fueros de las tres Provincias Vascongadas, y demostrar que son, hace muchos años, una letra muerta, sin uso ni aplicación, porque los mismos vascongados han relajado su observancia, conviene consignar el origen de estas leyes escritas. (...) Fuero de Vizcaya. Este libro es completamente ilegal, porque está escrito en rebeldía y desobediencia de lo mandado por los reyes, en materia de Fueros, y porque las confirmaciones con que se ha querido subsanar tan radical defecto son apócrifas y suplantadas...*”²⁸, Probintzia hauekiko mantendu behar zen jarrera erakutsi zen: “*La tenacidad de las provincias rebeldes del Norte no merece consideración ninguna. Nada de transacciones, nada de convenios que vengan a hacer inútiles tantos y tan inmensos sacrificios y tanta sangre derramada combatiendo la causa del absolutismo, que debe perecer para siempre en el territorio que había escogido hasta ahora para levantar su cabeza. ¡Que la experiencia de lo pasado sirva de provechosa lección para lo porvenir!*”²⁹.

28. *La política*, 1875eko abuztuak 13.

29. *La Patria*, 1876ko otsailak 2.

Eratu zen gorputz politikoa, Estatua, sostengatzen zuen kontratu sozialak, ez zuen guztien oneritzia jaso, ezta aldaketaren berririk jaso ere, eta ez zen behin-behinekoa, iraunkorra baizik. Hala eta guztiz, partaide guztiak “borondate orokorrean” finkatu zireneko legeak eta zigorrak onartu beharrean zeuden: “(...) *Comprenderíamos se le reservara semejante preferencia si con ella se pusiera freno al carácter levantisco de esos montañeses y a la fuerza intransigente de sus hombres de iglesia; pero no siendo así, pretendiendo imponer siempre por la fuerza a las 45 provincias restantes sus absurdas teorías político-religiosas, no merecen se les conserve un privilegio que para nada sirve al todo de la nación y que, sobre ser injusto y nada equitativo, es además irritante cual ninguno. Esperamos, por lo tanto, que cuando llegue el caso se resuelva negativamente esta cuestión, sin temor a nada ni a nadie. Otras provincias disfrutaban idénticos beneficios y fueron de ellos privados: terminen, pues, también para las del Norte y gobiérnense todas por una misma ley, unos mismos principios y una misma bandera, la del orden y la libertad*”³⁰.

Estatu-nazioaren kanpoko eta barneko etsaiak agerian uzten ziren, eta “Norteko probintzia hauek” iraganean erakutsitako “joku maltzurra” gogoratuz, “(...) *Es notorio que durante la invasión francesa las huestes del Capitán del siglo pasearon el territorio accidentado y tan propio para una tenaz defensa sin que se les opusiera resistencia ninguna. Mientras las 45 provincias españolas se levantaban como un solo hombre, resistiendo con valor indomable la opresión injusta y la independencia e inmunidad del sagrado territorio de la patria, librando crudas batallas en el campo abierto de Castilla, el vasco-navarro se sentía indiferente ante la ignominia, y a trueque de conservar sus Fueros permitió al odiado extranjero lo que en ningún otro rincón del territorio consiguió nunca, paz y reposo y resignación siquiera al brutal imperio de la fuerza. Está visto y probado y sabido que los montañeses de allá arriba sólo muestran tenacidad y entereza para desgarrar las entrañas de la madre patria. ¡Digno valor! ¡suerte desgraciada la de aquellos fieros campeones!*”³¹, hurrengorako mehatxu egiten zitzaien: “*El Sr. don Manuel Sánchez Silva desbe llegar en breve a esta capital con el propósito de inaugurar una activa campaña contra los Fueros. (...) Tenemos entendido que varios diputados piensan presentar al Congreso, en una de las primeras sesiones, una proposición de ley pidiendo que el territorio que forma las Vascongadas se distribuya entre las provincias limítrofes. La idea encuentra gran acogida*”³².

Estatu-nazioak gizartea batu eta homogeneousatu egin nahi zuen, “gizarte nazionala” osatuz, sarritan “elkargo nazionala” deituko zena. Baina, Nazioa Estatuarekin identifikatu zenean, Estatuak bere iraupena ziurtatzeko, hiritarren izenean, ideologia unitarista bat ezarri zuen eta, hango partaideen zerbitzura jarri

30. *El Correo Militar*, 1876ko otsailak 19.

31. *Ibidem.*, 1876ko otsailak 17.

32. *El imparcial*, 1876ko otsailak 20.

beharrean, estatu-arau zorrotzen bidez, haien interesak Estatu-interes bihurtu zituen. Zegoeneko bereizkuntza gertatua zen, hiritarra ez baitzen ezer Estaturik gabe, bere autonomia guztia galdua baitzuen, eta haren menpekotasun ideologikoan, haren “interes sakratuan” manipula baitzitekeen.

Horretarako Estatuak “gutasuna” eraiki behar zuen bere inguruan, eta horretarako ez zegoen ezer borroka (gerra) baino hoberik. Horrela, gutasunaren defentsa Estatuaren babesean, Armadaren bidez eman zen, eta Estatuako abertzaletasuna eta militarismoa batera adierazi ziren: *“Al asociarse EL CORREO MILITAR a la idea de que desaparezcan los inconcebibles privilegios de que disfrutaban las provincias del Norte, no obedece únicamente al sentimiento nacional que debe anteponerse a todo, sino que refleja, según hemos manifestado, la expresión genuina y fiel del ejército. Este, que se halla siempre dispuesto a derramar su sangre por la patria cuantas veces sea preciso, y como acaba de demostrarlo, desea que sus sacrificios no sean estériles, por cuya razón es muy natural abogue por la desaparición de las causas que pudieran en adelante renovar la fratricida lucha, y en su consecuencia piensa muy lógicamente al decir: ¡Abajo los Fueros!”*³³. Etsaiak, barnekoa izan arren, eta sufrimenduek unitarismora bultzatzen zuten: *“(...) ¿Después de tantos años de sacrificios por nuestra parte nos amenazaban? ¿Qué se puede esperar de estos hijos espúreos de nuestra patria? La mayor indignación, repetimos, ha encendido en nosotros esa amenaza, y nunca hemos creído se los conservaran sus decantados Fueros; pero el consentirlo hoy sería ya cobardía por nuestra parte. (...) Refute Vd., Sr. Director, esa especie de guante que, a pesar de estar vencidos, nos arrojan al rostro; nosotros pobres e insignificantes individuos del ejército somos; pero si llega el caso sabremos arrancar con gusto, si se nos manda, hoja por hoja las de ese libro odioso. ¡Ah! Si a nuestros diputados les pudiéramos presentar el triste cuadro de lágrimas y luto que nosotros diariamente contemplamos, si vieran estos 400 cojos y mancos por resultado de la guerra, no titubearían en resolver la cuestión foral, que si está escrita en sangre, como dicen los naturales de este país, con ríos de ella se ha borrado ya. (...) A nosotros sólo nos corresponde repetir, ahora con más efusión que antes: ¡Abajo los Fueros! ¡Viva la unidad constitucional!”*³⁴.

Lurraldea izango zen, bakarra eta banaezina, eraikitzen ari ziren Estatu-nazioaren oinarritzko kontzeptua, berak ezarriko baitzituen denbora eta espaziozko koordenatu berriak, berak kanpoko etsaia definitu eta barneko etsaia aukeratu eta izendatuko baitzituen.

Estatu-nazioan ez zegoen muga naturalik, muga guztiak politikoak baitziren. Estatuak bere izaera bereak ziren aparatuen bidez (armada, eskola, burokrazia zentralizatzailea, kartzelak eta, batez ere, hizkuntza) gauzatu zuen. Estatu-nazioa bere barnean zeuden desberdintasunak desagertarazten saiatu zen eta, honen

33. *El Correo Militar*, 1876ko martxoak 2.

34. *Ibidem.*, 1876ko martxoak 21.

ezaugarri ziren talde bereiziak, mugaz barnealdean gorputz arrotz bihurtu ziren, antinazionalista txartela ezarri, honek ekar zitzakeen ondorio guztiekin batera.

Armada nazionala, finean, Estatu-nazioaren bizkarrezur bihurtu zen. Horrelaxe hitz egin zien Alfonso XII.ak soldaduei: *“Soldados: Los ásperos trabajos que habéis soportado, las continuas lágrimas que vuestras honradas madres han vertido; el triste espectáculo de tantos compañeros que gimen en el lecho de dolor o descansan en el seno de la muerte; todos estos males, aunque espantosos y por todo extremo lamentables, quedan reducidos al espacio de una sola generación; pero fundada por vuestro heroísmo la unidad constitucional de España, hasta las más remotas generaciones llegará el fruto y la bendición de vuestras victorias”*³⁵.

Laster, soldaduzkaren hasiera bateko griña iraultzaile eta berdinzalea, hiritar guztiek Nazioarekiko (Estatuarekiko, berak baitzituen hori kontrolatzeko neurriak) zeukaten ezinbesteko zor eta eginkizun bihurtu zen. Berehala (Erregimen Zaharrean bezala) kuadro militarrek –askotan sistema konstituzional batekin zerikusirik ez zeukatenak– eratu beharra egon zen, urtero Armadara deituak izango ziren soldadu gazteak prestatu ahal izateko, lanbide hau ofizio bihurtuz. Horrela, soldadu berriek osatzen zuten Ejertzittoa funtzionario-gorputz batek, karrera militarra egiten ari zirenak, eratu eta antolatuko zuen. Kuadro hauek izango ziren liberalismoaren imaginarioak sortutako Estatu-abertzaletasunaren defendatzaile sutsuenak.

35. Alfonso XII.ak, Somorrostron, 1876ko martxoaren 13an egindako diskurtsotik.

KARTZELA ETA EMAKUMEA

Itxaso Idoiaga,
Medikua eta Torturaren Kontrako Taldeko partaidea

KARTZELAREN FUNTZIO TEORIKO ETA ERREALAK

Kartzelaren funtzio teoriko nagusia gizartearekin konfliktuan sartu diren pertsonak bereizi eta birsozializatzea bada ere, praktikara pasatzean funtzio hori betetzen ez dela konturatzen gara. Nola birsozializa daiteke pertsona bat gizartetik baztertu eta sistema itxi batean giltzaperatzen bada?

Beraz, kartzelaren funtzio errealean artean ondoko hauek aurki ditzakegu:

a) Gaizkileen sailkapena eta zigorren purgatorioa

Gaur egun, gizarteak honela definitzen ditu delinkuenteak: gaizkileztat har daitezke, lege penalak hautsi, polizia eta sistema judizialek jarraituak izan, zigorra jaso eta kartzelaratuak diren pertsonak.

Beraz, gizartearen txibo espiatorio hauek gordeak geratzen dira kartzelaren horma beltzen artean, modu honetan Boterearen interesak babesten direlarik, “gizartearen segurtasunaren” izenean.

b) Funtzio politikoak

Batetik, eta disidentzia armatuari dagokionez, kartzelak disidente politikoen kontrol bortitza egiten du antiterrorista deituriko plangintzaren barnean. Plangintza hau preso politikoen isolamendua eta beraien deuseztapen fisiko eta psikologikoa lortzeko tresna bat da, deuseztapen pertsonalaren bidez deuseztapen politikoa bilatuz. Beraz, presoen kontrolaz gain, errepresioa ere praktikatzeko eremu egoki bilakatzen da kartzela den sistema itxi hori, azkenean Botereak preso politikoak trukerako txanpon bezala erabiltzen dituelarik.

Bestetik, eta disidentzia zibilari dagokionez (adibidez, intsumisioaren kasuan), bide hori hartzen duten pertsonen kartzelaratzeko funtzio sinbolikoa ere hartzen du: ejerzitorea ez joatea eta kartzelaratua izateko arriskua elkarlotzea, kontzientzia antimilitaristaren hedapena oztopatu nahian.

KARTZELAREN ONDORIO OROKOR BATZUK

Faktore desberdinek baldintzatzen dituzte kartzelan bizitzearen eraginak: batzuk kartzelaren ezaugarriak diren bitartean, beste batzuk, faktore pertsonal eta sozialekin lot ditzakegu.

Kartzelari dagozkion faktoreen artean, kartzelaren helburua eta beraren izaera desgizarteratzailea, egotaldiaren denbora, bizi-baldintzak, isolamendu-egoerak, agresioak eta bizipenen intentsitatea aurki daitezke.

Faktore pertsonal eta sozialen artean, berriz, presoaren nortasuna, adina, osasun-egoera, eta bere ingurune sozial eta afektiboarekiko harremana eta apoioa agertzen dira.

Kartzelaratzek pertsonaren ingurune naturalarekiko haustura dakar. Beraz, prozesu desgizarteratzaile baten aurrean aurkitzen gara. Gizabanakakoa bere ingurunetik hartu, eta politikoki, kulturalki eta sozialki arrotz den beste mundu itxi batean sartzen da. Eta instituzio itxia izanik, gertakizunen kontrola presoaren eskuetatik urrun gelditzen da. Aktibitate guztien arauketa ematen da, zeinak pertsonaren autonomia eragozten duen, eguneroko bizitzari monotonia inprimatzen diolarik. Ondorioz, pertsonaren erreakzio-kapazitatea murriztuz doa.

Euskal preso politikoei dagokienez, dispertsio penitentiarioa deitzen den erregimen berezia aplikatzen zaie. Sakabanaketa honen bitartez, kolektiboaren partaideen arteko harremanak eta beraien ingurunearekikoak murriztea bilatzen da, presoei bi isolamendu-mota ezartzen zaizkielarik: taldearekiko isolamendua eta isolamendu soziala.

a) Taldearekiko isolamendua

Estatu espainol eta frantsesean zehar dauden kartzeletan destinaturiko taldetan banatzen dira presoak. Eta espetxe hauen barnean ere, modulu desberdinetan jartzen dituzte, beren arteko kontaktua oso eskasa izango delarik. Hau dela eta, preso bakoitzak eguneroko bizitzan agertzen diren arazoei bakarka egin beharko die aurre. Bere burkideen laguntza solidarioa eduki dezake, baina askotan, laguntza hori ezin da ezer konkretutan materializatu. Hasiera-hasieratik, esperientzia ekidez, gogoz kontrako, ezezagun, eta luze batean murgiltzen da, zeinak gertaeren ezustekotasunaren aurrean alerta etengabea egotera behartzen duen.

b) Isolamendu sozial eta afektiboa

Euskal preso politikokoak beren ingurunetik urrunduak dira, lagun eta familiarekiko komunikazioa zailtasun handiz burutzen delarik. Bisitak arbitrarioki

dira ukatuak. Elkarriketak grabatuak izaten dira, kartak irakurriak... Intimitatearen izpirik txikiena ere lapurtzen zaie. Badakite, esaten edo idazten duten guztia erregistratu, analizatu eta beren kontra erabilia izango dela. Beraz, espresibitatea murriztu behar dute, beren pentsamenduak gorde edota emozioak izkutatu.

Isolamendu honi agresioak eta irainak gehitu behar zaizkio: trasladoetan jipoiak, katxeoak, miaketak, eskubideen zampaketa etengabea, logika eta arrazoirik gabeko zigor eta neurriak...

Autoestima gorde, autodefentsazko jarrera aktiboa mantendu eta inguru kartzelarioaren parametro egokitzailerekin ez identifikatzeko indarren metaketa bat egiten badute ere, presoen nortasuna desorekatuta gelditu daiteke, antsietate kronikoa, iritabilitatea, agresibitatea, depresioak edo gaixotasun psikikoak sortuz.

Gaixotasuna heltzen denean, euskal preso politikoek berarekin bizitzen ikasi beharko dute. Zenbait kasutan, kartzelako osasun-sistemak ez die tratamendu egokirik eskainiko. Beste batzuetan, kartzelaz kanpoko medikuen asistentzia jasotzea debekatuko zaie. Eta oso gaixotasun larria badaukate ere, ia ezinezkoa egingo zaie Arautegi Penitentiarioaren 60. artikulua bidez askatasun baldintzatua lortzea, beren ideologiari muzin argi bat egiten ez badiote.

EUSKAL PRESO POLITIKOEN KOPURUA

Bizi-baldintza batzuk preso guztientzako komunak badira ere, kartzelaren egitura eta beronen eraginak aztertzeke, kolektibo semihomogeneo bat hartu da lan honetan, beste faktore batzuen eragina ekiditeko asmoz: euskal preso politikoak. Kolektibo honetan, gainera, isolamendu eta dispertsioaren eragina azter daiteke, erregimen penitentiario zorrotzena aplikatzen zaiolarik. Beraz, kartzela bere gordintasunean azter daiteke.

Eta kolektibo honen barnean, emakumearen problematika aztertuko dugu, isolamendua era sakonago batez isladatzen delako.

1995eko abenduaren 12an, euskal preso politikoek kolektiboa honela zegoen banaturik:

a) Gizonezkoak

Estatu espainoleko 60 kartzelatan:	396
Estatu frantseseko 13 kartzelatan:	55
Euskal Herriko 5 kartzelatan:	24
Alemaniko kartzela batean:	1
Guztira	476

b) Emakumezkoak

Estatu espainoleko 29 kartzelatan:	53
Estatu frantseseko 4 kartzelatan:	12
Euskal Herriko 2 kartzelatan:	3
Guztira	68

Beraz, kolektibo honen barruan emakumezkoak askoz ere gutxiago dira gizonezkoak baino, eta kartzelen kopurua ikusirik, sakabanatuago daude.

Baina aldaketak ere somatu dira azken urteotan. 1989 urtetik honantz, emakumezkoak diren euskal preso politikoen kopurua hiru aldiz biderkatu da, aldaketa koantitatiboaz gain koalitatiboa ere eman delarik. Garai batean euskal militanteen neska-lagunak izateagatik atxilotuak baziren ere, 1989tik aurrera ETA erakunde armatuaren kidea edo kolaboratzailea izatearen akusaziopean dira atxilotuak, emakumeek alor horretan ere jarrera aktiboagoa hartu dutenaren seinale. Ondorioz, kartzela-zigorrak luzeagoak dira, eta emakume presoak ideologikoki kontzientziatuago daude. Kontzientzia sendo hau izango da, hain zuzen ere, kartzelamendu-urte horietan tinko irautea ahalbidetuko diena.

DISPERTSIO PENITENTZIARIOA

Dispersioa hasi aurretik, euskal emakume preso politikoak elkaturik zeuden Yaseríasen lehendabizi eta Carabanchelen gero. Egoera honek bi ezaugarri nagusi zituen. Batetik, talde bezala funtzionatzen zuten. Bizimodua taldean antolatzen zuten: aktibitateak, garbiketa, bazkaria, batzarrak, eta abar. Eta beren artean, elkartasun materiala zegoen. Kolektiboko batek arazoren bat zuenean, bazekien beste guztien laguntza edukiko zuela. Aldi berean, funtzionarioekin edo sistema penintentiarioarekiko arazoak sortzen zirenean, emakume preso politiko guztiek batera eta modu koordinatu batez erantzuten zuten, elkarren artean bata bestea babestuz.

Bestetik, emakume preso sozialekiko harremana nahiko eskasa zen, kategoria biak bereiztuta zeudelarik.

1987-89an dispersioa hasi zenean, euskal preso politikoak kartzela desberdinetan sakabanatu ziren. Hasieran talde handiagoetan, gero txikiagoetan. Sakabanaketa hau emakumezkoek ere aplikatu zitzaientzen, geroztik horrela mantendu delarik.

Kopuruan gizonezkoekin konparatuz gero emakumezkoak gutxiago direnez, isolamendu zorrotzagoa jasotzen dute. Carabanchel eta Avilan izan ezik, kartzela gehienetan binaka daude, baina kasu askotan preso bat erregimen normalean eta

bestea isolamenduan manten ditzakete, biek ezin izango dutelarik elkar ikusi. Gainera, 12 kartzelatan euskal emakume preso politiko bakar bat dago.

Dispersioak hiru ondorio nagusi ekarri zituen: ingurune soziopolitikoarekiko urruntasuna, bakartasuna eta indefentsioa, eta preso sozialekiko harremana.

Ingurune soziopolitikoarekiko urruntasunari dagokionez, familia eta lagunekin manten daitekeen harreman afektibo apurra zaildu egin da. Kilometroetan dagoen distantziaren ondorioz, bisitak eskasagoak dira, bisitarientzako diru eta lan-orduen galera baitakarte. Bisitariak ere bakarka egin beharko dituzte bidaiak, istripuren bat edukitzeko arriskua nabarmenki areagotzen delarik. Egoera honek antsietatea sortzen du presoarengan, bidean ezbeharren bat gertatuko den beldur.

Burkide eta kartzelako kideekin oso harreman mugatua duenez, edozein arazo sortzen denean, presoak bakarka egin beharko dio aurre. Badaki kideen elkartasuna edukiko duela, baina gehienetan ezin izango da elkartasun hori materializatu. Beraz, eguneroko borrokari bakarrik eutsi beharko dio, laguntzarik gabe, indefentsio- eta bakartasun-sentimenduak ager daitezkeelarik.

Eta azkenik, dispersioarekin batera preso sozialekiko harremana etorri zen. Kasu gehienetan harreman hori distenditua bada ere, beste batzuetan tentsioz beterik egon da. Azken hauetan, funtzionarioek paper garrantzitsu bat jokatzen dute preso politikoa isolatu nahian. Adibidez, Granadako kartzelara lehendabiziko euskal emakume preso politikoa joan aurretik, funtzionarioek elkarriketa bat eduki zuten bertako preso sozialekin, “Etarra arriskutsu eta umeen hiltzaile bat helduko zela” ohartaraziz. Beraz, hasierako giroa oso tentsoa izan zen, baina egunak aurrera zihoazen heinean eta eguneroko konbibentzia behartuarekin, gauzak lasaitu egin ziren eta euskal presoak onartua izan zen. Beste kasu askotan, preso sozialak zigortuak izan dira preso politikoren bat lagundu izateagatik.

MODULUEN EGITURAKETA

Emakumeentzako kartzela batzuk badaude ere, orokorrean emakumezko moduluak gizonetako kartzelatan dauden dependentzia txikiak dira. Batez ere estatu espainoleko espetxeetan. Hau dela eta, egoitzaren estruktura gizonentzako dago prestatuta, instalazio gehienak mutilen moduluetan daudelarik. Biblioteka, eskola, tailerrak, polikiroldegia..... eta batzuetan, enfermeria eta dentistaren bulegoa ere. Beraz, egoera honetan ezinezkoa da emakumezko presoek instalazio horiek erabiltzea, beren moduluak dagoenarekin moldatu behar direlarik. Marketeria edo esku-laneko tailerrera joan beharrean, jostura edo umeen zaintzari buruzko ikastaroak antolatzen dira emakumeentzako.

Ziegei dagokienez, bi motatakoak daude: gela indibidualak, non euskal emakume preso politikoak egunero 22 orduz egon daitezkeen isolaturik, eta gela konpartituak. Hauen artean beste bi mota aurki ditzakegu. Hasieran preso batentzako prestaturik bazeuden ere, bigarren litera bat edo beste koltxoi bat jarri duten ziegak aurki ditzakegu. Hauetan oso leku txikia dago mugitzeko, itxitasun-sentsazioa handitu egiten delarik. Preso sozial asko barneko drogazaleak direla kontutan hartuz, preso politikoak erizain papera bete beharko du, bere ziega-kideak abstinentzia daukanean. Eta baten batek gaixotasun infekziosorik edukiz gero, kutsatzeko arriskua biderkatu egiten da. Bestalde, ziega konpartituen bigarren modeloak brigada izena hartzen du. Brigada hauetan, 10etik gora ohe daude gela handi batean, intimitate guztia desagertzen delarik. Brigadako preso guztiak daudenean, zarata izugarria eratzen da, ikastea, irakurtzea edo horrelako aktibitateen bat egitea ezinezkoa delarik, kontzentrazioa lortzea oso zaila baita. Tabakoaren kea dela eta, haizea arnastezin bihurtzen da. Intimitaterik ez dagoenez, preso sozial drogazaleek beste guztien begi bistan ziztatzen dute heroína, edo bi preso larrua jotzen ikus daiteke. Eta presoan artean arazorik sortzen denean, tentsio handiz bizi da brigadan. Zorionez, azken modelo hau desagertuz doa.

Patioa nahiko txikia izaten da, gizonezko moduluan dagoenarekin konparatuz gero. Adibidez, Granadako kartzelako emakumeentzako patioak 9 bider 12 pauso zituen. Patio txiki hauetan oso zaila da ariketa fisikorik egitea. Batetik leku txikia dagoelako, eta bestetik, zeregin horretarako prestatuta ez daudelako. Baina polikiroldegia gizonezkoen aldean dagoenean, ariketa egin daitekeen toki bakarra denez, presoak horretara moldatu behar dira.

Higieneari dagokionez, nonahi faltan bota daitekeen bizi-baldintza minimo bat da. Dutzak moduluko emakume guztientzako direnez, askotan zikinkeria eta odolez beterik daude. Beraz, dutxa hartu aurretik ezinbestekoa da lixibaz garbitzea, eta gero, txankletak erabiltzea, onddoak harrapatzeko arriskua ekidin nahi baldin bada. Patioa ere ez dago askoz ere garbiago, bertan xiringak, konpresa zikinak edota janari ustela aurki daitezkeelarik.

Adibide gisa, Avilako euskal preso politikoek egin behar izan zuten protesta aipa daiteke. Janaria azpil zikinetan zerbitzatzen zela-eta, ura, fruta eta ogia besterik ezin zuten jan. Lau hilabetez egoera honetan bizi ondoren, ahultasuna eta anemia zela-eta, kartzelako enfermerian ingresatu behar izan zituzten. Printzipioz garbitasun minimo bat aurkitzea suposatzekoa bazen ere, enfermeriara heltzen ziren bandejak nahiko zikin zeuden. Protesta egin ondoren, higiene-baldintzak hobetzea lortu zuten azkenean.

ERREGIMEN PENITENTZIARIOA

Kartzelako bizi-baldintzak eta arauak Arautegi eta Lege Penitentziarioan agertzen diren artikuluek zuzendurik egoteaz gain, espetxe bakoitzeko berezitasu-

nak idatzirik egon beharko lirateke, gero aplikatzen diren eta presoek eskubideak zein neurritaraino errespetatzen diren jakin ahal izateko. Baina legean badaude puntu beltz batzuk, kartzelako funtzionarioen eta Zaintzako Epaileen kriterioaren arabera aplikatzen direnak.

Orokorrean hitz eginda, badaude euskal preso politikoei, bai emakumezkoek bai gizonezkoek, jasotzen dituzten gehiegikeriak: loa galerazten duten gaueko errekontuak, presoak iraintzea bilatzen duten biluzketak, katxeoak, objektu pertsonalen apurketa helburutzat daukaten ziega-miaketak, zentzugabeko zigorrak, ikasketak burutzeko zailtasunak, jipoiak, eta abar luze bat.

Baina emakume presoek dagokienez, idatzirik dauden arautegiak are zorrotzago aplikatzen zaizkie, gizonezkoen moduluetan eta emakumezkoetan aurki daitezkeen bizi-baldintzak zeharo desberdinak izan daitezkeelarik, nahiz eta kartzela berberaz hitz egin. Zentzu honetan, emakumezkoen moduluan arazoren bat dagoenean, funtzionario emakumeek funtzionario gizonak deitzen dituzte arazoa konpon dezaten.

OSASUNA KARTZELAN

Euskal emakume preso politikoei praktika arriskutsurik ez dutenez (drogazaletasuna, prostituzioa eta horrelakorik), talde osasuntsua eratzen dute. Hala eta guztiz ere, kartzelako eguneroko janari txarra (bai kantitatez bai kalitatez eskasa), estres kronikoa, isolamendu-erregimena, gose-grebak eta abar luze bat dela-eta, hasierako osasun on hori pixkanaka makalduz doa, urteak pasatzen diren heinean gaixotasunak agertzen direlarik.

Honako hauek dira kartzelak sortarazten dituen gaixotasun nagusiak:

1. Haginetako arazoak. Elikadura desorekatuak (koipe asko eta mineral, bitamina eta proteina gutxi) txantxarra eta piorrearen agerketa bultzatzen du. Printzipioz gaixotasun arina bada ere, kartzelak eskaintzen duen zerbitzu odontologiko bakarra hortzen erauzketa da. Beraz, dentista penitentziarioek aipaturiko bi arazoak konpontzen ez dituztenez, hagin galera jarraikorra bat ematen da, janarien murtzikapenean eta liseriketan eragina duelarik.

2. Kolesterol-maila altuak. Presoen kolesterol-neurria kartzelaz kanpo bizi den populazioarena baino altuagoa da, janaria prestatzeko erabiltzen den koipea animalia delako. Neurri hauen eraginak denbora luzean ikusiko dira: hipertentsioa, arazo kardiozirkulatorioak, arterioesclerosis...

3. Ikusmenaren galera. Gure begiak urrunera begiratzeko prestaturik daude. Baina kartzelan ez dago distantzia luzerik. 22 edo 20 orduz ziegan itxita egon behar direla kontutan hartzen bada, eta ziegan iluminazioa eskasa eta gaizki norabidetua dela jakinda, ikusmeneko arazoak gehitu egiten dira.

4. Arazo dermatologikoak. Dermatitis seborreikoa, alergiak, makulak... Arazo hauen kausa multifaktoriala da. Batetik, ziegan ordu luzeak giltzaperaturik egoteak sortzen duen estres kronikoa eta haizeztapen-falta. Bestetik eguzkipeco egotaldi desorekatuak: ziega barnean hainbeste ordu egon ondoren, patiora irteten direnean esposizio luzeak egiten dituzte. Eta kontutan hartzekoa da, preso politiko batzuen patio-orduak eguzkiak indar gehien daukan garaian direla. Eta azkenik, elikadurak ere badu zerikusi handia.

5. Arazo osteoartikularrak. Ariketa fisiko egokia egiteko leku aproposik ez dagoenez, esgintze, okerdurak, tendinitisak eta horrelakoak agertzen dira.

6. Gaixotasun infekziosoen kutsapena. Batez ere tuberkulosia. Barneko drogomenpekotasuna dela-eta, IHESak tuberkulosiaren hedapena bultzatu du preso sozialen artean. Elkarbizitzaren ondorioz, zenbait preso politiko ere kutsatu dira, nahiz eta kasu gehienetan, gaixotasuna ez den gero garatu, beraien sistema immunologikoa kalteturik ez baitago.

Aipatutakoak kartzeletan ikus daitezkeen arazorik arruntenak izaki, badira beste gaixotasun larriago batzuk ere. Eta orokorrean, kartzelako medikuek nahiko atentzio sanitario eskasa ematen dute, gehienetan sintoma kentzera mugatzen direlarik.

Gaixotasuna dela-eta, edota errebisio ginekologiko bat egiteko erreferentziazko ospitale zibiletan lan egiten duten espezialistengana joan behar direnean, furgoian esposaturik bidaiatzen dute. Ospitalera heltzean, bisita medikoak irauten duen bitartean esposaturik jarraitzen dute, zaintzapenerako poliziek kontsulta barnean egon behar dutela esaten dutelarik. Mediku askok egoera hau onartzen dute, pazienteari zor zaion errespetua, eta mediku-pazientearen artean egon behar den konfidantza eta sekretua hautsiz. Errebisio ginekologiko bat jasotzea nahiko desatsegina bada, polizia gela barnean egonda are gehiago. Beraz, preso politiko asko ukatu egin dira egoera honetan kontsulta egitera, askotan diagnostiko eta tratamendurik gabe kartzelara bueltatu direlarik.

Edozein gaixok bere medikua aukeratzeko eskubide teorikoa dauka. Adibidez, osasun publikoarekin konforme ez dagoenean, medikuntza pribatura jo dezake, asistentziak sortzen dituen gastuak bere poltsikotik ordainduz. Arautegi Penitentiarioak ere onartzen du eskubide hori, presoek kartzelaz kanpoko medikuen asistentzia jasotzeko eskubidea daukatela esanez. Euskal preso politikoei dagokienez, Madrilgo Dirección General de Instituciones Penitenciarias delakoak eskubide hau ukatu egiten die, medikuen bisita guztiak debekatuz. Gero, Epaileen aurrean salaketa bat jartzen denean, gehienetan bisita onartzen da, baina tramite burokratiko horiek guztiak denbora behar dute, bitartean gaixotasuna larriagotu edo kronikoa bihur daitekeelarik.

HARREMAN AFEKTIBOETAN SORTUTAKO KALTEAK

Euskal preso politiko gehienak torturatuak izan dira komisaldegian egon diren bitartean, ikusten ez diren zauriak jasoaz, kalte psikologikoak hain zuzen ere. Denborarekin zauri hauek osatuz badoaz ere, beren ingurunearen laguntza beharko dute hasierako momentuetan, komisaldegiko trauma ahalik eta arinen gainditu eta mundu berri bati egokitu behar direlako, batez ere. Komisaldegiko esperientzia bizi izan duten beste presoen aholkuak eta kartzelaren funtzionamendu teoriko eta erreala ezagutzen dutenen laguntza, ezinbestekoak izango dira. Baina dispertsioa hasi zenetik, lehenengo kontaktu hori eragotzia da, trauma gainditzea eta kartzelara egokitzea zailtasun handiko prozesu bihurtzen direlarik.

Bestalde, familia eta lagunekiko harremanak zeharo aldatzen dira. Lau motatako komunikazio-bideak daude.

A) Kartak. Euskaraz idatziz gero, normalean itzuliak izaten dira, kartzeletako ziurtasunaz arduratzen direnek bertan zer adierazi den jakin dezaten. Beraz, hartzailearen eskuetara ailegatzen direnerako, hilabeteak igaro daitezke. Beste kartzela batzuetan, euskaraz idaztea debekatzen dute, zuzenean.

B) Bisita arruntak. Estatu espainolean lokutorioetan burutzen dira, preso eta bisitariaren artean barroteak edota kristal lodi bat dagoelarik. Ezinezkoa da, beraz, elkar ikutzea. Megafonia-sistema ez dabil beti ongi, zerbait esatean oihukatzen behartuz. Estatu frantseseko kartzeletako lokutoriak desberdinak badira ere, eta presoak ikutzea posiblea bada ere, beste baldintzak ez dira hobeak. Bisitetarako dagoen denbora labur xamarra da, 20-40 minutu artekoa. Eta bisitaria familartekoa ez denean, aurretik baimena eskatu beharko du, kasu batzuetan bisita inolako arrazoirik gabe ukatzen diotelarik.

C) Bisita bereziak edo bis-a-bisak. Hilabetero ordu t'erdi-bi orduz, bisitaria eta emakume presoak bakarrik gelditu daitezke gela batean. Familiarekin harreman zuzena edo mutil-lagunarekin harreman sexualak mantentzea ahalbidetzen du bisita-mota honek. Baina egoera honetan eduki daitekeen harreman sexuala nahiko frustrante bihurtzen da, aurretik kontzertatutako zita izateaz gain gela nahiko deprimente batean burutzen delako. Berdin da gogoia eduki ala ez, momentu hura aprobetxatu behar baita. Eta hain harreman estua eduki ondoren, bisitaria etxera bueltatzen da presoak ziegara itzultzen den bitartean.

Komunikazio-bide hau ez da existitzen estatu frantseseko kartzeletan.

D) Telefono-deia. Kartzela eta funtzionarioen borondate onaren pean gelditzen bada ere, orokorrean hilabete behin bost minutuz egin daitekeen deia da.

Eta baldintza hauetan komunikatzea zaila izango ez balitz, badago kontutan hartu behar den beste faktore bat: komunikazio guztien interbentzioa. Epaileak

neurri hau altxatzen ez duen bitartean, karta guztiak fotokopiatuko dira, lokutorioetan burutzen diren elkarrizketak grabatuko dira, eta presoaren egoera psikologikoa adierazten duen material hori guztia adituen eskuetara pasatu eta aztertuko da. Baina grabaketa eta fotokopietatik atera daitekeen informazioa presoari laguntzeko erabili beharrean, funtzionarioek eta “tratamendu penitentziarioa” diseinatzen dutenek beraren kontra erabiliko dute. Pelikuletan esaten den bezala, “esaten edota idazten duzun guztia zure kontra erabil daiteke”. Zoritxarrez, kartzela ez da pelikula bat. Beraz, presoek autozentsura erabili beharko dute beren sentimentuak eta ardurak ezkutatzuz, neurri honek antsietate eta frustrazio gehiago sortzen duelarik.

ONDORIO GISA

Kartzelaren bizimodua latza bada, emakumea izateak ez du egoera hobetzen laguntzen.

Eta lantxo honetan ez ditugu aipatu ere egin, karteletako amentzako bizi-baldintzak, presoak eta umeak batera biziz, kartzelamenduaren eraginak guztien-gan hedatzen baitira, problematika berezia izanik.

BIBLIOGRAFIA

1. ERREALITATEA. Euskal Preso Politikoen Kolektiboaren idazkiak eta beraien gutunetatik hartutako informazioa.

2. Amnistiaren Aldeko Batzordeak eta Senideak elkarteak urteetan zehar argitaratutako txostenak.

3. Euskal Presoen Osasunerako Medikuek elkartearen 1993.eko txostena. Bilbo, 1993.

4. Biurrun Monreal, J. M., *De Cárcel y de Tortura; hacia una psicopatología de la crueldad civilizada*. Txalaparta argitaletxea. Tafalla, 1993.

5. Askoren artean, *Deseo y Crueldad: la psicología del Sayón*. Iralka argitaletxea eta Torturaren Aurkako Taldea (T.A.T.). Donostia, 1995.

GERRA ZIKINA: ESTATUAREN BEHARRA

Iñaki Egaña,
Historialaria eta Ikerlaria

Aldez aurretik, titulua zehazteko egingo dudan argumentazioa azpirramatu nahi dut. Hau da: gerra zikina (*sale guerre*, frantsesez; *dirty war* ingelesez; *guerra sporca*, italieraz; edo *guerra sucia*, espainolez) Euskal Herrira begira behar bat da. Zergatik da beharra?

Nire ustez, erantzuna oso erraza da. Espainiak eta bere indarrek badituzte tresna klasiko batzuk Estatuaren presentzia ziurtatzeko, eta bolada batzuetan, koiuntura batzuetan, indar gehiago egiteko. Bai Grezian, bai Kenian, bai Costa Rican... edozein lekutan gertatzen da hori.

Hala eta guztiz ere, eta gauza horiek guztiak gora-behera, Estatuaren presentzia Euskal Herrian ez da Espainiako Estatuak nahi adinakoa. Beraren legitimitatea zalantzan dagoenez, gerra zikina erabiltzen dute, eta horrela da posible Estatuaren helburua betetzea. Azken finean gehiketa bat besterik ez da. Alde batetik, Espainiako Konstituziotik sortutako instituzio guztiak daude; bestetik, kode penala eta honen inguruan mugitzen diren tresna guztiak; era berean, Estatuaren zutabe guztien interbentzioa dago; eta, azkenik, gerra zikina. Horien guztien gehiketa eginez lortzen da emaitza: Espainia legitimatzea Hego Euskal Herrian.

Ez dut Estatuaren definizioa egingo, baina Estatu enpresa bat dela esan daiteke, eta enpresa guztiek bezala, badituela hainbat mekanismo merkatuan azaltzeko eta bere jarrera mantentzeko. Eta ez dugu ahaztu behar, Estatu ez dela Gobernu, askoz zabalagoa den zerbait baizik. Adibide bezala aipatuko dut 92ko Sevillako Exporen zuzendaritza. Horretan, Gobernu eta bere ministerioak, monarkia, eliza, banka, telebista eta egunkari indartsuenak, Espainiako enpresa estrategikoak (garai horretan INI, Telefonica, eta abar), Institutioak eta sindikatuak zeuden. Talde horiei sistemari eusteko erabiltzen dituzten agenteak gehituz gero, hots, Armada, Polizia eta Goardia Zibila, lortua dugu Espainiako Estatuaren osaketa.

Estatu horrek, eta beti Euskal Herrira begira, zenbait mekanismo erabiltzen du. Kontuan hartu behar da, bai historiaren ikuspegitik bai bertako herritarren jarduera-mailari dagokionez, Euskal Herria herri bat dela. Osagai guztiak ditu horretarako eta, Guy Heraudek esaten zuen bezala, Europar Euskal Herriko

herritarren kontzientzia nazionala Poloniako edo Eslovakiako herritarrena baino handiagoa eta nabarmenagoa da.

Horrek esan nahi du, Espainiako Estatuaren presentziak eguneroko lana izan behar duela Euskal Herrian. Nahiz eta eredu propio batekin jokatu (kasu honetan Espainiako autonomien proiektuarekin) “espainoltasunak” bere kodeak mantendu behar ditu Hego Euskal Herrian. Beste eztabaida bat da, zein izango lirartekeen kode horiek eta zein eskaintzen dituen Espainiak, eta horrela, azkar esanda, batzuk bururatzen zaizkit: hizkuntzari lotuak, hezkuntzarekikoak, sinboloak (himnoa, bandera...), eta klabe psikologiko guztiak (izen propioak, kultura eta abar).

Hauen zutabeak argi daude: 78ko Konstituzioa, lege guztiak eta lege horiek dituzten tresnak, Madrilgo Parlamentuaren nagusitasuna... Horretarako baditu eta izan ditu bere agente transmisoreak ere: telebista, instituzioak, egunkariak eta kazetariak...; hauek dira, gutxi gora-behera, modernitateak eskaintzen dituen agenteak. Eta gero agente klasikoak ere hor daude: Kode Penal, juezak, poliziak, intelektualak... Azken horiek, gainera, Estatuari gizartearen aurrean irudi onargarriena ematen diote. Horiek guztiek mantentzen eta aplikatzen dute, nazioarteko itunekin bat eginda, Estatuaren legitimizazioa.

Zer esan nahi dudan sarrera honekin? Oso gauza sinplea: Espainiako Estatuak baduela inondik ere garrantzitsu diren hainbat tresna eta, batez ere, oso zehatzak direnak, bai bere presentzia mantentzeko eta bai legez kanpo daudenei legearen indarra aplikatzeko ere. Beste eztabaida bat da, Espainiako Estatuaren mugak estuak ala zabalak diren. Kode Penal berriaren aurreproiektuan ikusi dugu hori. Espainiarentzat, “reos de rebelión” Espainiaren zatiketa planteatzen dutenak dira. Hala da, argi eta garbi.

Niretzat eta, nire ustez, Euskal Herriko herritar gehienentzat, Espainiako proiektuaren mugak oso estuak dira eta ezin da esan Espainiak baldintza demokratiko guztiak betetzen dituenik. Baina hori, esan dudan bezala, beste kontu bat da. Hala da, eta Estatuaren legeak hor daude.

Zer gertatzen da klase batek edo barruko nazio batek zalantzan jartzen duenean ez soilik Estatuaren konposaketa, baizik eta baita beraren estutasuna ere? Aipatu dudan bezala, Estatuak baditu mekanismoak bere moldeak zabaltzeko. Baina molde horiek askotan porrot egiten dute, bai Estatuaren ahultasunagatik, baita Estatuak berak bere definizioan urrats gehiago eman nahi dituelako ere.

Estatuaren kontra dauden indarrak ahulak badira, ez da ezer gertatzen. Orduan normalizazioa dator Estatuaren eskutik. Baina indar horiek kohesioz eta gogor jokatzen badute, Estatuak hiru bide ditu. Lehena integrazioarena da. Hau da, konponketa bat lortu, eta Estatu birdefinitu arlo guztietan. Azken urte hauetan ekialdeko erregimenetan ikusi dugu bide hori.

Bigarrena ere denok ezagutzen dugu. Gerra da. Euskal Herriko historiari erreparatuta, hiru gerra ireki izan ditugu azken bi mende hauetan. XIX. mendean Espainiako Estatuak aurrerapauso batzuk eman nahi izan zituen bere definizioan, Errege Borbondarren eskutik. Horrek esan nahi zuen, Euskal Herriko herritarrek aspalditik zituzten legeak eta arauak aldatu egin behar zituztela, eta aldaketa horien bidez molde zentralista berri batean sartu behar zutela. Hitz batean, Euskal Herriko herritarrek Espainiako herritar izan behar zutela. Bi antagonista horiek beren eskubideetan sinesten zuten, eta gerra lehertu zen.

Hirugarrena, eta horrekin hasten gara gaian sartzen, gerra zikina da. Estatuak bere agente eta zutabe guztiak ditu lanean, ahalegin betean gainera. Baina horrekin ez du lortzen nahi duen normalizazioa eta legitimizazioa.

Zergatik erabiltzen du Estatuak gerra zikina? Lehen esan dudan bezala, bere proiektuaren etsaia edo antagonista ahula baldin bada, normalizazioa berez dator. Horrela gertatzen ez bada eta gerra irekia planteatzen ez bada, Estatuak gerra zikina erabiltzen du.

Baina galdera errepikatuko dut. Zergatik? Erantzuna ere erraza iruditzen zait. Estatuaren ustez, gerra zikinik gabe Estatuaren legitimizazioa eta, azken finean, Espainiaren garaipena, kasu honetan Euskal Herrian, zalantzan dago gutxienez, eta porrot egiteko oso posibilitate handiak ditu.

Puntu horretan badirudi, eta Estatuak horrela azaldu nahi du, ez dagoela antagonistarik, ez arazorik. Estatuak ETA etsai bakarra balitz bezala aurkezten du. Eta, horretarako, nahiz eta 1995ean egon, Estatuak orain dela 25 urteko definizioa erabiltzen du. Dudarik gabe. Espainiaren modernizazio estrukturala hor dago, baina beraren kode ideologikoak zaharrak dira.

ETAren definizioa 1970ean Burgosen egindako auziko tribunalak egin zuen. Eta benetan oso zehatza da: “ETA erakunde klandestino eta ilegala da; barruko ordena publikoa nahastu nahi du, baita Espainiako nazionaltasuna eta honen instituzio oinarritzko eta historikoak desprestigiatu ere; Estatuaren eraikuntzari amaiera eman nahi dio, eta Espainiako lurralde zati bat bereiztu nahi du, horretarako hainbat prozedura erabiliz, bai terrorismoa, bai borroka armatua, bai iraultza soziala”. Esan dudan bezala, definizio hau 1970ekoa da, baina 1995ean Estatuako sektore guztiek horretan sinesten dute. Horregatik, eta definizio hori gizartearen aurrean zabaltzearen bidez, gerra zikina ere justifikatzen dute. Hor daude aste honetan Solanak esandakoak: “Konstituzioaren aurka daudenak borrokatzeko, gainditu egin behar da marra”.

Eta ez dugu ahaztu behar, gerra zikinarekin batera badagoela beste zenbait puntu, nola esango nuke, zenbait puntu edo mekanismo legal. Frantsesek esaten duten bezala, *C'est à dire* planteamendu berri eta estuago batzuk, noski, baina

Estatuaren legaltasunaren barrukoak. Gogora dezagun, esaterako, GALen garaian Espainiako Parlamentuak hainbat lege bultzatu zuela: LOAPA (autonomia guztiak berdinak zirela zioena), Gaztelaniaren Defentsarako Legea, Lege Antiterrorista, eta Parlamentuan eztabaidatu ez ziren beste batzuk: ZEN plana, adibidez. Horiek GALen garaian. Era berean, BVEarekin batera Konstituzioa, Hegoaldeko zatiketa, euskara bigarren mailan uztea eta abar etorri ziren.

Ildo horretan, ez dugu ahaztu behar kode penalaren gogortasuna. Frantzian, adibidez, “*association de malfaiteurs*” bati laguntza emateagatik sei hilabeteko edo urtebeteko kartzela-zigorra ezartzen dute. Espainian, aldiz, sei urtetik gorakoa. Espainian Errege Borbondarrari “*malnacido*” esateagatik hamabi urteko kartzela-zigorra jartzen dute; eta, alderantziz, tortura egiteagatik ez dago, orain arte behintzat, kartzela-zigorrik.

Kode Penalaren indarra hor dago. Alde batetik nazioarteko irizpideak bete behar ditu, eta bestetik, printzipioz, Estatuaren definizioa egiten du. Espainiako kasuan gertatzen da, askotan Kode Penalak, aurrerakoia bada ere, ez duela ezertarako balio. Justizia aplikatzeko egiten diren ezberdintasunak hor daude. Rafael Vera, adibidez, kalean dago, 200 milioi pezeta ordaindu ondoren. Nortzuk ordain dezakete horrelako milioi-kopuru bat? Edo Luis Hensen eta Juan Ramon Corujoren kasua. Biek Segundo Marey izan zuten bahituta, Santanderko Colindres herrian. Garzón epailearen aurrean deklaratu eta gero, kalean geratu ziren. Duela gutxi, 94ko azarotik aurrera, atxilotu dituzten Estatuko 12 agenteetatik, bakarra geratzen da kartzelan. Eta Rafael Vera aske geratu zen egunean, prentsan irakur zitekeen, Eibarko gazte bati sei urteko kartzela-zigorra ezarri ziotela betaurreko pare bat lapurtzeagatik. Kode Penala hor dago, baina ez da era berean aplikatzen kasu guztietan.

Eta, era berean, ez dugu ahaztu behar, nahiz eta koiuntura batzuetan gerra zikinaren biktima zuzenak Euskal Herriko ezker abertzaleko kideak izan, azken finean, sufritzen dutenak Euskal Herriko herritar guztiak direla. Hildakoek, zaurituek eta jipoituek izen eta abizenak dituzte, baina eragina herritar guztiengana heltzen da. Orain dela gutxi irakurri nituen PSOeko kidea den Jon Juaristiren hitzak, eta gaia oso argi azaltzen zuen: “ETA ez da arazoa, euskal nazionalismoa baizik. ETArekin amaitu ondoren, euskal nazionalismoa ere txikitu egin behar dugu”. Hauxe da gerra zikinaren helburu nagusia.

Gaia sartu baino lehen, gerraren eta gerra zikinaren artean zein ezberdintasun dagoen argitzeko, definitu egin behar ditugu biak. Askotan parekatzen dugu gerra zikina, gure kasuan, GALarekin edo BVEarekin edota, gehiago oraindik, atentatuekin. Egia da, hori definizioaren zati dramatikoena dela. Azken hogeitau urte hauetan Euskal Herrian 725 bat ekintza parapolizial izan dira, eta horietan 70 hildako izan dira. Baina hori ez da guztia.

Definizioa zehazteko, Hagako eta Genevako Konbentzioen tituluak erabiliko ditut. Nahiz eta gezurra iruditu, gerrek badituzte beren legeak eta arauak, eta Konbentzioak horretarako daude, hain zuzen ere. Lege batzuk ez daude idatzita, baina normalean onartu egiten dira. Beste batzuek, berriz, idatzizko oinarria dute. Aipatu dudan bezala, hauen artean Hagako eta Genevako Konbentzioak daude. Hagakoak 1899 eta 1907koak dira, eta Genevakoa, ezagunena, 1929koa. Tratatu hauek munduko estatu gehienek sinatu zituzten.

Sinatze horren bidez, zenbait eskubide ezagutu zituzten edo, hobeto esanda, hainbat jokabide debekatu ziren. Haga eta Genevako itunek presoen rola ezagutu zuten, eskubide zibilak aipatu zituzten, tortura debekatu zuten, eta abar.

Itun hauek oso zehatzak dira gerrako mugak jartzean. Abiapuntua oso argia da, eta biek, bai Hagakoak bai Genevakoak, aipatu egiten dute. Hau da, gerra kode militar batetik abiatzen da eta helburua suntsiketa da. Baina gauza horiek garbi utziz gero, esan dudan bezala, edozein gauzak ez du balio helburu hori betetzeko: gerran dauden jarraibideak markatuta daude. Esate baterako, espioitzari eta traizioari heriotza-zigorrekin aurre egin behar zaiela onartuta dago. Baina hortik aurrera, arauak muga-pilo bat zehazten dute, bereziki herritarren eta soldaduen eskubideak defenditzeko. 1907ko Hagakoak eskubide zibilak aipatzen ditu, eta 1929ko Genevakoa preso eta biktimen eskubideetan dago espezializatuta.

Orduan, markatutako ildotik kanpo egiten diren ekintzak, gerra zikineko ekintzak balira bezala hartzen dira. Horrek ekartzen digu gerra zikinaren definizioa. Hau da: gerra konbentzionalaren kode eta arauetatik at egiten diren ekintzak. Oro har, gerra zikina Estatuak erabiltzen dute eta, normalean, gatazka bat dagoela onartzen ez denean erabiltzen dute gerra zikina Estatuak. Euskal Herriko kasuan hori oso argi dago. Euskal Herriaren identitatea ez dago aitortuta; are gehiago, Euskal Herriko subjektuak Espainiako herritarrak direnez gero, ez dago gerrarik, are gutxiago gerra zikinik.

Zein dira gerra zikinaren ezaugarriak? Lehen aipatutakoak. Hilketak estrajudizialak edo, Genevako Itunak esaten duen bezala, pertsonak defentsarik gabe hiltzea, biktimekiko amorrua, presoek eskubideen zapalketa, norberaren ekintzak ez onartzea, albiste faltsuak zabaltzea, eta abar. Oro har, trikimailu horiek erabiltzen dituztenek argi uzten digute, zein urrun dauden etika eta moraletik.

Euskal Herrian, gerra zikina betidanik egon da. Ez naiz hasiko zerrenda historiko luzea egiten, baina adibide batzuk aipatuko ditut: Nafarroako konkistan, eta denok badakigu hori, Errege Katolikoak aldeztu aurretik bulda faltsu bat aurkeztu zuen; horretan, Iruñeko erregea eskomikatuta zegoela esan zen. Gernikako bonbardaketarena ere oso argia izan zen: Francok esan zuen errepublikarrek bonbardatu zutela. Garai horretako Eusko Jaurlaritzak 1.654 hildako izan zirela esan zuen, eta horrela azaldu zuen Nazio Batuen aurrean. Orain, ikasle batzuek,

bereziki Ricardo de la Ciervaren testuak erabiltzen dituztenek, ikasten dute, 1937ko Gernikako bonbardaketan 12 hildako besterik ez zirela izan. Adibide hauek gerra ireki batzuetatik hartuta daude. Baina gerra ireki horiek ezagutzen ez direnean, gerra zikinaren hotsa ere entzuten dugu.

Francoren garaian, gogoratzen dut, ETak Melitón Manzanask hil zuenean, hura maitasun-krimena izan zela esan zutela komunikabideek. Era berean, polimiliek Berazadi bahitu zutenean, Irungo poliziek Perturren ama bahitu zuten. Edo gerraostean Venezuelatik EAJko militantea zen Txomin Letamendi jeltzaleen estruktura konpontzera etorri eta Bilboko poliziak atxilotu eta hil arte torturatu zuenean, bertsio ofizialak tranbia batetik erori zela esan zuen.

Eta ez dugu ahaztu behar, garai horretan, Francoren erregimenean eta orduko Kode Penalaren bidez, errepresioa legala zela: euskara debekatuta zegoen, baita antolakuntza politikoa ere –Falangetik kanpokoa bazen–, prentsa bakarra zen, eta abar.

Mende honetako hirurogeiko hamarkadatik aurrera, gerra zikinak ez du etenik izan, eta eguneroko gauza bihurtu da. Espainia esatea eta gerra zikina aipatzea, gauza bera dira. Talde parapolizialen ekintzak, tortura, giza eskubideen bortxaketa, biktimen familiarrek ere jasaten duten zigorra... Eta bereziki gatazka ukatzea. Ukapen horrekin Espainiako Estatuak lortzen duena hau xe da: nazioarteko legeriaren pean ez egotea, edo, hobeto esanda, nahiz eta lege horiek onartu, ez aplikatzea. Ondorioak denok ezagutzen ditugu: ez dago gatazkarik, are gutxiago gerrarik. Gerra zikinaren ezaugarri eta antolaketa batzuk ezagutzen dira, baita Estatuaren erantzuna ere: batzuen gehiegikeriak dira eta ez Estatuaren terrorismoa.

Eta, horrela, torturatzailerak saritu egiten dituzte; GALen sortzaileek beren bulegoetan jarraitzen dute; kazetariak hondo erreserbatuetatik kobratzen segitzen dute eta, bitartean, psikologoek lanean jarraitzen dute errepresio-modu berriak ikertzen. Eta horrekin borrarroak biktima-papera jokatzen du. Noizean behin, agente bat zigortzen dute eta egoera nahi duten bezala azaltzen dute: gehiegikeria batzuk besterik ez dira.

Deskripzio honekin aurrera jarraitzeko, gerra zikinaren barruan badago beste elementu bat: inpunitatea. Eusko Jaurlaritzak Nurembergeko prozesuan zenbait datu aurkeztu zuen Gernikako bonbardaketari buruz. Horien artean, besteak beste, Luftwafferen inplikazioa eta, bereziki, Sperrle jeneralaren agindupean bai Gernikan eta Zornotzan, baita Europako beste hainbat tokitan ere egindako bonbardaketak aipatu zituen. Baina tribunalak ez zituen datu horiek onartu, honako arrazoi tekniko honengatik: Gernikako bonbardaketa Bigarren Mundu-Gerra baino lehenago gertatu zelako. Horregatik, Espainiako ikasleek Gernikan 12 biktima bakarrik izan zirela ikasten dute.

Ildo honetan, azken urteetako egunkarietako albisteei erreparatzen badiegu, kasu-mordoa azaltzen da. Rafael Masa –GAL aferari lotua, torturatzaileria eta abar–, adibidez, bere jarrera ezagututa ere, Goardia Zibileko informazio-buru izendatu zuten. Galindorena nola ez gogoratu. Candido Acedo, Cassinello, Julio Hierro, Catalán... Frankismo garaiko *Tribunal de Orden Público* zeritzon hartako buruak izandako Luis Manuel Poyatos, Fernando Cid eta beste hainbat Auzitegi Goreneko edo Entzutegi Nazionaleko buruak izan dira. Halaber, José Martínezek, Tuteran manifestaldi ekologista batean Gladys del Estal hil zuenak, bere saria jaso zuen: meritu militarri emandako domina. Zerrenda luzeegia da. Azken finean, guztiak ere inpunitatea agerian uzten duten adibideak dira.

Gerra zikinaren datuak hor daude. Lehen aipatu dudan bezala, azken hogeitaz urte hauetan, 70 hildako eta 200 zauritu larri izan dira, talde parapolizialen ekintzen ondorioz. Beste zenbait gehiegikeriak eragindako 150 hildako gehiago ere aipatu behar ditugu, bai kontroletan, bai manifestazioetan eta abarretan gertatuak. Hilketa estrajudizialak 40 bat izan dira.

Hilketa estrajudizialei dagokienez, esan behar da, Amnesty Internationalek berak Espainiari buruz 1993an egindako txostenean aipatzen zituela kasu horiek. Amnestyk esan zuen bezala, hilketok inolako premiarik gabekoak dira, eta atxilotzeko unean gertatu ohi dira. Zergatik izan dira hain ugariak horrelako hilketak? Erantzuna erraza da: Espainiako Konstituzioak heriotza-zigorra debekatzen du. Horrela, nire ustez, argi esan behar da, azken urteetan Espainian izandako hilketa estrajudizialek 40 bat heriotza-zigorra bete direla. Horrela lortzen da heriotza-zigorraren helburua: besterentzat eredu izatea.

Egun hauetan, Luzia Urigoitiaren hilketari buruzko zenbait datu berri irakurri dugu. Kasu berezi honetan argi ikusten da, zein erraz aldatzen duen Estatuak nahi duena, zer axola zaion Jutzizia bera, eta nola ulertzen duten beren Estatuaren definizioa.

Estatuarentzat askoz kostu txikiagoa dauka hilketa estrajudizialak heriotza-zigorrak baino. Eta lezio horiek ondo ikasita dauzka Estatuak, Txiki, Otaegi eta FRAPEko hiru militanteak urkamendira eramane zituenetik. Denok izan dugu heriotza-zigor horien berri, Lunbierren, Iruñean, Bilbon, Tolosan, Lasarten, Pasaian... gertatu baitira. Lekukoen bertsioak, normalean, ez datoz bat Barne-Ministerioaren bertsioekin, baina hori bost axola zaie. Estatuak badu indarra disfuntzio horiek estaltzeko.

Desagertuak, Joxi eta Joxearen gorpuak azaldu arte, bost ziren. Une honetan hiru gorpu daude azaldu gabe: Perturrena, Naparrarena eta Popo Larrerena. Hiru kasu horietan, gainera, prentsa eta Barne-Ministerioaren aldetik zenbait hipotesi entzun dugu. Horiek guztiak bai gauzak nahasteko, bai bahiketen eta desagertuen erantzunkizuna beren gain ez hartzeko zabaldu zituzten.

Perturren kasua da argiena. Operatibo polizial bat erabiliz, Jose Maria Escudero inspektoreak zuzendu zuen bahiketa, eta Pertur atxilotu zuen. Hilabete batzuk iragan ondoren, *La Voz de España*-k Pertur polimilielik bahitu zutela zabaldu zuen. Izugarritzko kanpaina egin zen Hegoaldean *La Voz de España*-ren aurka, eta egunkari hori, azkenean, itxi egin behar izan zuten. Baina noizean behin *La Voz de España*-ren tesiak errepikatzen dituzte eta, azken finean, Barne-Ministerioaren hasierako helburua lortu dute. Hau da, gutxienez zalantzak zabaldu dituzte.

Naparra autonomoaren desagertpenarekin beste horrenbeste gertatu zen. BVEk atxilotu eta hurrengo egunetan zabaldutako berriak haxe sinestarazi nahi zuen: *Naparra* autonomoen arteko gatazka politiko batengatik desagertu zela. Baina egia beste bat da. *Naparrak* Iparraldeko errefuxiatuen artean Espainiako Poliziak egindako infiltrazioa ikertu zuen, eta horregatik desagertarazi zuten. Izan ere, asko baitzekien. Gehiegi, Espainiako Barne-Ministerioaren ustez.

Popo Larrerena antzekoa izan zen. Hau IK-ko militantea zen, eta gogoratuko duzuenez, Philip Bidartekin zegoen Landetako Leon kanpineko ihesaldian. Ahalegin horretan jendarma bat hil zen. Philip Bidartek alde egitea lortu zuen, baina *Popo* atxilotu egin zuten, baita desagertarazi ere. Hurrengo hilabeteetan, Ameriketara joan zela bizitzera zabaldu zuen Frantziako Barne-Ministerioak.

Tortura gerra zikinaren atal garrantzitsuenetarikoa da. Franco hil ondoren, Espainiako Konstituzioak bere 15. artikuluan, tortura debekatu egin zuen. Baina tortura, frankismoan bezala, eguneroko kontua da. Tortura Estatu-arrazoia da. Eta Madrilen ondo baino hobeto dakite torturarik gabe oso zaila egingo zaiela euskal disidentziari aurre egitea. Zergatik dago tortura? Argi dago, fruituak ematen dituelako.

Hala eta guztiz ere, Espainiak nazioarteko hainbat tratatu sinatu du torturaren aurka: bai nazioarteko giza eskubideena, baita nazioarteko eta Europako tratatu guztiak ere. Espainiako legeria ere oso zehatza da kasu hauetan. Baina arau hauen atzeko errealitatea gordina da oso. Azken hamabost urte hauetan, 14.000 bat euskaldun atxilotu dituzte. Eta horien artean, askok eta askok jasan dituzte torturak. Hildako batzuk ere izan dira: Esteban Muruetagoiena, Mikel Zabalza, Jose Arregi, Gurutze Yantzi...

Esku bateko atzamarrekin zenba daiteke torturatzeagatik akusatu dituzten funtzionarioen kopurua. Are gehiago, zigortutako guztiek gero indultuak izan dituzte. Eta guzti-guztiek, gainera, beren karrera profesionalerako merituak irabazi dituzte torturatzaile izateagatik. Lehen bezala, zerrenda oso luzea da, baina hor ditugu datu batzuk. Esate baterako, Braulio Velasco eta Manuel García Ramos torturatzaile konbiktuek nabarmen egin zuten gora Goardia Zibilaren baitan.

Inpunitatea torturaren zutabe funtsezkoena da, azken finean, torturen egileak pertsonak baitira, eta babesa behar baitute. Inpunitate hori gabe, ez litzateke torturarik izango, eta torturarik gabe Espainiak Hego Euskal Herrian nagusitzea askoz zailagoa izango litzateke.

Tortura iraunarazteko, Estatuak bere indar guztien babesa behar du. Bestela, tortura ezinezkoa izango litzateke. Funtzionarioek eta polizia konplizitateak behar dituzte, bai epaileena, bai fiskalena, bai medikuena, bai alderdi politikoena, bai komunikabideena. Adibide bat jartzeko, Entzutegi Nazionalak, jaio zenez geroztik –eta hori orain dela 18 urte gertatu zen– ez du sumario bakar bat ere abiarazi torturatzeagatik.

Tortura behar bat da Estatuarentzat. Eta beti ikusi izan dugun bezala, inpunitateari esker lortu du, besteak beste, tortura hobetzea eta teknifikatzea. Horrelako gauzak gaur egun gertatzea inondik ere izugarria da.

Errealitate birtualak, esaterako, kalean oraindik ere hainbat urrats eman behar ditu. Etorkizun da, dudarik gabe, baina gizartearen esparru arruntenetan oraindik ere ez dago zabaldurik. Komisaldegieta, aldiz, azken urte hauetan erabili egin dute, beti bezala, emaitzak lortzeko. Alde horretatik, gizartearen aurrerapen teknikoak beti lehenago armadetan eta gorputz polizialetan erabiliak izan direla esan behar da. Eta horretaz, behintzat, eta beti ere Euskal Herrira begira, ezinbestekoa da esatea, aurrerapen horiek badituztela hainbat laborategi, Espainiako kartzelak eta komisaldegia hain zuzen ere.

Genevako eta Hagako Itunek argi utzi zuten bezala, gerra zikinaren beste zutabe bat presoek eskubideak bortxatzea da. Gaur egun 800 bat euskal preso politiko daude. 600 inguru erakunde armatuekin daude erlazionatuta, eta 200 bat beren burua Espainiako Armadari intsumiso agertzeagatik daude preso. Presoen eskubide gehienak bortxatu egiten dituzte. Eta bortxaketa horiek, argi eta garbi, gerra zikinaren atal dira. Berriro azpimarratu nahi dut orain arte erabili dudan ideia: nik ez dut hori asmatu, nazioarteko itunek baizik.

Presioa egiteko bitarteko guztiak erabiltzen dituzte euskal presoek aurka. Gogoratu behar da, kartzelak, berez, zigor-eginkizuna betetzen duela. Baina euskaldunei begira, kartzela askoz gehiago da. Askatasuna kentzeari beste errepresio-mota batzuk gehitu behar zaizkio. Nola trasladoetan hala beren egoera partikularretan, komunikazioetan... presoek jasaten dituzten jipoiak “normalizatuta” daude. Eta kartzeletako isiltasuna eta inpunitatea dira, Estatuak presoekin egin nahi duena lortzeko falta diren ezinbesteko osagarriak.

Kartzelan dauden presoek senideek ere jasaten dituzte gerra zikinaren kolpeak. Dispersioa da horietan argiena. Zergatik egon behar du Euskal Herriko preso batek Afrikako edo Andaluziako kartzela batean? Jakina, presoek indar politikoa txikitzeko, baina baita preso bakoitzak bere familiarekin duen lotura

apurtzeko ere. Senideak ere biktimak dira, eta horrek, Estatuak horiek ere zigortzen dituela esan nahi du.

Albiste faltsuak zabaltzea, gerra zikinaren beste atal nagusi bat da. Gai horretaz liburu- eta konferentzia-piloa egin daiteke, eta guztiak datu eta klabe ezberdinak erabiliz. Lehen ikusi dugun bezala, bai hilketa estrajudizialetan, bai militanteen desagerepenetan eta bai torturetan ere, prentsaren eta telebistaren eginkizuna funtsezkoa da. Prentsa eta telebista, dudarik gabe eta askoz gehiago Euskal Herrian, Estatuaren legitimizazio eta normalizazioa lortzeko tresnak dira. Eta egunero ari dira lan hori betetzen.

Adibide bezala, Rafael Verak aske gelditu ondoren egindako lehenengo deklarazioak jarriko ditut. Adierazpen horiek, joan den asteko larunbatean *El Pais*-ek argitaratuak, elkarrizketa batean egin zituen. Benetan harrigarriak dira, baina hori ez da kontua. *El Pais*-eko kazetariak Verari galdetu zion ea GAL hutsegite politikoa izen zen ala ez. Veraren erantzuna oso argia da: hutsegitea ez da planteamenduarena, egunkari batzuek sistemari dioten leialtasunarena baizik. Oso irakaspen adierazgarria da. GALen aferan, behintzat, Estatuko agente batzuen ezadostasunek apurtu zuten Estatuaren kohesioa.

Eta hori, gerra zikinaren beharra ikusita, disfuntzio politikoa da. Agente guztien isiltasunarekin eta adostasunarekin, Estatuak aurrera jarraitzen du. Horregatik, Estatuko bozeramaile batzuk Euskal Herriari buruz hitz egiten ari direlarik, atzerapausoa izan dela esaten dute. Gerra zikinaren lorpenak eta eskuratutako inpunitatea zalantzan jartzearen beldur dira, eta ondo dakite, gerra zikinik gabe ezin dela lortu beren normalizazio-proiektua, hau da, Euskal Herriaren espainolizazioa.

Komunikabideen inplikazioa egunerokoa da. Ni, behintzat, harritu egiten nau egunkariak irakurri eta zein gauza gogorak botatzen dituzten ikusteak. Ez naiz sakoneko gauzei eta mezuei buruz hitz egiten ari, azaleko albisteei buruz baizik. Gogoan dut, GALEk García Goena tolosarra Hendaian hil zuenean José Barrionuevok –garai horretan Espainiako Barne-ministroa– esan zuena. Ekintza ETArena izen zela alegia, beraren arabera García Goena disidentea izan baitzen erakunde armatuan. Horrelako albiste-mordoa aipa nezake.

Eta ez da bakarrik albiste faltsuak zabaltzea, baita intoxikatzea ere. Albiste intoxikatzaileak zabaltzeko, aurretik hainbat azterketa egin behar dituzte, horien bitartez indarrak nola dauden jakiteko, zein gora-behera dauden, kasu honetan, ezker abertzalearen munduan eta abar; baita une bakoitzean zein den albiste intoxikatzaile egokiena jakiteko ere. Eta azterketa, CESIDeko edo Goardia Zibileko agenteek egiten dute. Egin ondoren, azken transmisoreak edo zabaltzaileak komunikabideak eta kazetariak dira. Bai goardia zibilak, bai CESIDeko agenteak, bai kazetari batzuk, estrategia bakar baten atalak dira.

Azken zatirako gerra zikinaren alde dramatikoena utzi dut: talde parapolizialen ekintzak. Eta horrekin batera azalduko dizuet nola, nire ustez, aurkezten eta planifikatzen duen Estatuak bere estrategia.

Rafael Verak esan zuen bezala, GAL oso koiuntura zehatz batean sortu zen. Espainiak zituen tresna legalak eta gerra zikina egiteko eredua, ez ziren aski. Horregatik osatu zuten estrategia orokor bat, instituzioetan, nazioartean, gizartean eta, azken finean, Estatuak berak influentzia zuen tokietan.

Frantziako *Le Nouvel Observateur* egunkariak argitaratu zuen 1984 urtean proiektu berezi hau. Eta proiektu horrek, Parisko Gobernuaren laguntzarekin Madrilgo bulegoetan egina zenak, lau fase zituen. Lehenengoa autonomiarena zen. Hegoaldeari begira, hor daude 1979ko Estatutua eta 1982ko Foru-Amejoramentua. Bigarrena, presoen damuketa eta zatiketa zen. Hor kokatu behar da polimiliekin egindako negoziaketa. Hirugarren fasea “errepresiboa” deitu zen. Gero sartuko gara arlo horretan.

Hirugarren fase honetan beste hiru fase zeuden. Lehena GALen fasea zen, bigarrena deportazioena, eta hirugarrena estradizio eta entregena. Horrekin ETA ahultzea lortu nahi zuten. Eta gero, laugarren faserako prest azaltzen ziren Madrilgo gobernukideak. Fase horretaz Madrilgo txostenak esaten zuena irakurriko dut, oso harrigarria baita idatzia izan zen garaiaगतिक. Pentsatu behar dugu, gainera, orain dela hamaika edo hamabi urte idatzita dagoela.

Hauxe esaten zuen: “ETAr berari, bere ahultasunaz konbentzizuta dagoenean, tregua bat egiteko eskatu behar diogu, eta tregua lortu ondoren, koiuntura lasai batean, negoziaketa bat abiarazi, ETAk armak utz ditzan”. Aljerreko elkarriketak 1989an izan ziren, eta emaitzak eta Espainiako protagonisten jarrerak ikusi ondoren, ez dut zalantzan jartzen txosten hau azken punturaino aplikatu zela. ETArekin bukatu ondoren, eta hau ez da txostenaren puntu batean aipatzen, baizik eta nire ekarpena da, bosgarren fase bat aipa genezake, Jon Juaristik aipatzen zuena hain zuzen ere. Hau da, abertzaletasunarekin amaitzea, eta bai frankismoan, bai Fernando VII.aren garaian egiten saiatu ziren bezala, Euskal Herria eta bertako herritar guztiak Espainian integratzea.

Esaten nuen bezala, GALen esperientziak Estatuaren jarrera eta horretako sektore guztien arteko sintonia erakutsi zigun. Estatuak, GAL martxan jartzeko, urrats eta subjektu partikular eta kolektibo askoren adostasuna behar zuen. Eta, benetan, lortu egin zuen. Garai horri buruz esan daiteke, Espainiako Estatuak bat egin zuela bere zutabe guztiekin.

Horietan lehena, zuzendaritza ideologiko eta teknikoaren zen. Horretarako Estatuak adituak zituen, eta horien eskuetan utzi zuen aipatu eginkizuna. Hori, gainera, Estatu modernoaren joera naturala da. Horien emaitzak lehen aipatutako

txostena eta antzeko beste batzuk izan ziren, bereziki ZEN Plana eta Xabier Arzalluzen adituen informea. Biak gerra zikinaren katiximak dira. Horietan, XX. mendearen bukaeran tresna inportanteenak komunikabideak direla aipatzen da.

Zuzendaritza politiko eta militarri dagokionez –hor kokatu behar da Garzónen X famatua–, Espainiako Gobernuaren eta Armadaren eskuetan geratzen zen. Lehena Gobernuaren eskuetan, horrek, teorian behintzat, Estatuaren motoreak izan behar baitzuen. Eta bigarrena Armadaren eskuetan, Konstituzioak berak zehazten baitio bere eginkizuna Espainiako proiektuari begira. Armadaren tresnak ere hor daude: Goardia Zibila, CESID eta MULC.

Estrategia hau aurrera eramateko Estatuak zutabe politikoa behar zuen, eta oraindik ere behar du. Hauek osatzen dute zutabe politikoa: talde politikoek, sektore ekonomikoek eta komunikabideek. Gogorazteko bakarrik esango dut, GAL sortu baino aste pare bat lehenago, Felipe Gonzalezek bilera bat izan zuela talde guztiekin, gerra zikinaren salto koalitatibo hori azaltzeko. Hor daude Fragarren hitzak: “Ez naiz ni izango Gobernuari lotsak aterako dizkiona”.

Komunikabideez zer esan? Garai horretan CIAko agente izandako Philip Ageek esaten zuen, CIAk Espainiako 30 kazetariri ordaintzen ziela. Horrela bazen, zenbat egongo ziren CESID eta Gobernuaren nominetan? Geroago jakin da 300 bat kazetarik kobratu dutela hondo erreserbatuetatik. Horrek esan nahi du 300 bat kazetari eta beren egunkarietako kontseiluak ados jarri direla Euskal Herria txikitzeko strategiari buruz, eta horrek argi uzten digu, Espainiako komunikabideak tresna garrantzitsuenetarikoa direla Estatuarentzat.

Beste zutabe bat dirua da. Hau bide askotatik dator. Ez bakarrik hondo erreserbatuetatik, baita botere ekonomiko guztiek aportatzen dituzten tokietatik ere: komunikabideak, inbertsioak, plangintza estrategikoak eta abar. Nafarroako Gobernuak enpresarien artean ETArek aurka borrokatzeko dirua biltzea, anekdota bat besterik ez da. Inbertsiorik handienak beste ildo batzuetatik doaz.

Jakina, gerra zikinaren ekintzak egiteko, nola esango nuke..., horiek gauzatuko dituzten agenteak behar dira. Hauek mertzenarioak, poliziak, goardia zibilak eta abar dira. Gainera, zerbait dagoenean, maila horretan geratu ohi da ikerketa. Ez da beste esparruetara iristen, adibidez. komunikabideetara, fiskalengana edo talde politikoetara. Agenteok beharrezkoak dira, baina beti bigarren mailako agenteak izan dira, nahiz eta, azken finean, sufrimenduaren transmisoreak izan.

Horregatik Estatuari ez zaio axola nork beteko duen eginkizun hau, atzean erreserban armada handia daukalako: CESIDeko hiru mila kide, polizien eta goardia zibilen artean beste 150.000, eta auskalo zenbat, mafia-sareetan sartuta. Haienztzat mertzenarioena ez da inoiz arazo izan, eta, gainera, horiek estrategia baten azken puntua izan dira. Horregatik, hain zuzen ere, agente horiekin arazoak

sortzen direnean, Estatuari berdin zaio haien aztarnak garbitzea. Adibide gisa esango dut, azken urte hauetan GALen zerbitzura edo gerra zikinean inplikatura egon diren 10 mertzenario edo polizia hil direla edo hil dituztela, inork ere ezer jakin gabe.

Gerra zikina aurrera eramateko, Espainiako Estatuak beste Estatuaren esperientzia behar du. Eta horrela adituen ekarpenak izan dira, bai Israelgo Mossadena, bai EEBBetako FBIrena, baita Erresuma Batuko, Frantziako eta Italiako zerbitzuena ere.

Deskripzioa bukatzeko, Estatuak inpunitatearen koltxoia behar du. Berriro ere aipatu behar ditugu, epaileek eskaintzen duten koltxoia, komunikabideena, talde politikoena, instituzioena, eta baita nazioarteko aliatuek ematen dutena ere. Dozenaka adibide aipa ditzaket arlo bakoitzean, baina ez du merezi, azken hilabete hauetan maiz azaldu baitira egunkari batzuetan.

Gerra zikina, azaldu dudana bezala, Estatuaren eta bere indarren ekimena da. Estatuaren sektore guztien adostasuna behar du, eta horrek Espainiako Estatuaren definizio zahar bat ekartzen digu gogora, normala iruditzen baitzaigu totalitarioa den Estatu batek gerra zikina erabiltzea. Egia da normala dela, Estatu horrek (Argentina, Txile, Francoren garaikoa) oso hurbiletik zuzentzen baititu bere indar guztiak.

Baina, teorian, Espainia estatu plurala da, eta Gobernuak eta hauteskundeak horren adierazgarri dira. Horrela, bada, zein da garrantzitsuagoa, pluraltasuna eta demokrazia ala Espainiaren definizio nazionala? Hor dago galdera, dudarik gabe. Nire ustez, Espainiak bere diskurtso historikoari eusten jarraitzen du: monolitikoa eta, bereziki, bateratzailea. Nahiz eta aldaketak egon, funtsezko estrategia hor dago.

Orain dela zenbait aste, Madrilgo egunkari batean irakurri nuen istilu bat egon zela Tarragonako Goardia Zibilaren koartel batean. Arazoa futbol-ligarean bukaeran gertatu zen, hain zuzen ere goardia zibil batzuk koarteletik atera zirenean, Real Madriden garaipena ospatzera. Ospakizun horretan, goardia zibilok bibaka aritu ziren Francoren alde, eskua faxisten moduan altxatuz, eta “Arriba España” oihukatuz. Ikerketa txiki bat abiarazi zuten istiluen ondoren, eta Barne-Ministerioak zigorra ezarri zien. Zein izan zen zigorra? Goardia zibilak Hego Euskal Herrira bidaltzea.

Hauxe da, azken finean, Espainiako Estatuak Euskal Herriari begira erabiltzen duen mezua eta estrategia. Euskal Herriko albiste guztiak, berri guztiak eta hemendik sortzen diren ekimenak, Madrilen sistematikoki jartzen dituzte zalantzan. Horrek esan nahi du, Estatuaren normalizazioa eta legitimizazioa oraindik lortu gabe dagoela; eta, horregatik, tresna guztiak erabili behar dituzte, nola legalak hala legez kanpokoak.

Horregatik, eta Espainiako Estatuak garaipena ala hondamendia lortu arte, gerra zikina Estatuaren beharra izango da. Nire ustez, baten batek Espainiak gerra zikina erabiltzen ez duela esaten badu, edo ez du Espainia ezagutzen (Indonesiako edo Burundiko biztanleek, esaterako) edo gerra zikinaren transmisorea da. Egitez edo omisioz. Izan ere, Estatuak beharrezkoak ditu bi jarrera horiek.

BORTXA ETA ARRAZOIA ESTATU KONTZEPTUAN

Rikardo Izaga;
Badajozeko kartzelatik 11 urte preso, filosofoa

“Estatu” kontzeptuak kutsu abstraktuko ideia dirudi, edozerk barnera lezakeena, eta, nonbait egia da («L'Etat c'est moi» zioen Luis XIV.ak). Harremanezko mundu konplexu bat zehazten du Estatuak, osotasun bat eratuz egituratzen delarik. Egitura politiko bat dugu Estatua. Agintaritza batek artikulatzen du horren harreman-multzoa, eta jarduera horretan, agintearen ondorioa boterea dateke. Estatua legitimatzen duena zer den galdetuta, erantzuna boterea dela begibistakoa da. Estatu baten interesak boterearenak izaten dira, beronek markatzen dituenak, alegia. Bestalde, interes horiek mota askotakoak izan daitezke, erlijiozkoak, etnikoak, sozialak, ekonomikoak, etab., hau da, botereari etekina ematen dioten edozerezekoak. Era berean, Estatuaren izaera interes horiek marraztua izango da. Hemen Estatuaren gain eduki genezaken kontzepzioak nahas gaitzake, bada, elkarte edo gizarte baten biziera biltzen duenarena, zeinak indarrezko agintaritza bezala bizitzaren mundua menperatzea betetzetzat daukan. Agian biak nahaspilaturik daude; alabaina, badirudi bigarren zentzuarekin identifikatzen dela gehienbat gaurko Estatua, errepresio-funtzioa betetzeko indarrezko izaera duena izanik. Azken finean, Estatua boterearen arterioa duzu eta horren arabera izango da bere egiturari forma emango dion antolamendua, hots, barrutik, polizia, zuzenbide penal, kartzela, gizarte-klase, merkataritza, etab. gisa antolaturik; eta kanpotik, mendekurako, gerrarako, konkista eta menperatzeko borondate gisa. Horra hor, beraz, Estatu bortitz baten hezurdura.

Iraganera begira. Arrazoi modernoaren emaitza da, antza, mendealdeko Estatu garaikidea, zeina –iritzi batzuren arabera– XVI. mendetik jadanik bilakatzen hasia zen (Makiavelorengandik). Badirudi Ilustrazioa dela erreferentziazat har dezakeguna, burgesiak klase gisa osatzea lortu eta ordena korporatibo-feudalaren eta monarkia absolutisten aurkako borrokari ekin zioneko garaia hain zuzen. Arrazoiz-kotasunaren birpiztea gertatu zen, bizitza soziala “lege natural” hutsez eta razionalki antolatu nahiz. “Zuzenbidezko Estatua” deritzona gehienbat Ilustrazioaren lana da. Nolabait, botere politikoaren eta ezagutzaren itzalpean, Estatu modernoaren sorrera dateke. Ezagutzaren une determinatu hau boterezko mugimendu gisa garatuz doa, eta orduan bereganaturiko ezaugarri razional horrek gaurdaino dirau, antza. Beraz, Estatu «razionala» agertzen da, halere boterearen logikaren menpe dagoelarik, hor eta han eta bizitzazko arlo orotara hedatzen dena. Beraren printzipio nagusia edozein arrazoiaren gainetik egotea izango da, hots, estatu-arrazoia delakoa eratzen duelarik. Horregatik ez-arrazoia dela, esan liteke. Eta horregatik

du Estatuak indarraren beharra, boterearen ezartzeko adierazpena denez gero. Botere politikoa eta ezagutza uztarturik bilakatuz doaz, Estatu boteretsuaren zerbitzupean, gizarte-disziplina eta kontrola eraginez. Arrazoi autoritario batetik, alegia. Hau guztia, Estatuaren diskurtsoan ikusita, gizarteko ordena eta segurantzaz lortzeko da, dirudenez, estimatu beharreko balio nagusiak eta horregatik bermatuak izan behar dutenak; horretarako, zapalkuntza ere beharrezkoa da. Honek, XVII. eta XVIII. mendeetako ideologo liberalen zentzu bereko diskurtsoari darraio, hauxe dioskuna: Estatua, gizonen “gaiztakeriak” erreprimitzeko eta libre ari ahal izateko sortu da, elkarteko biziera baketsuan ahal den zoriontsuen bizi gaitezen bermatzeko, ezen bestela, gizonok —“tels qu’ils sont” alegia, “diren modukoak izanik”— ezin gaitezke elkartu (hobe da soilki bakar batzuen grinak osotoro asebate daitezela). Hau da, aintzinako gizakiak bere ingurunean biolentzia jasan behar bazuen, oraingoan, biolentzia horren monopolioa Estatuaren ardurapean gera dadila, beronek administratzen jakingo baitu. Baina, nor izanen dira arduradunak? Estatuaren erakuntzak ez al darama berarekin agintaritza eta boterea ahalbidetzeko helbide izatea? Hortik erakusten da, Estatuak beregain hartzen duen papera edo betebeharra, hots, boterearen baliabide izatearena. Hori bera da, jakina!, Spinozaren “potentzia-Estatua” “arrazoi-Estatu” bilakatua; arrazionaltasunaren erresuman aske bizi ahal izateko, halaber, Hegelen “Izpirituen” hegala da, historian barrena Estatua itxuraldatuz joanik gaur arte, “moralitasun-Estatua” omen dena, gu positiboki aske izatera determinatuz.

Alabaina, egiatan, nola azaltzen zaigu Estatua gaur? Estatu garaikideak teknika eta burokraziaren boterea erabiltzen du, gure bizimodu osoa eta gure jarrerak ere zehaztasun zientifikoz bere erara ordenatzeko. Hemendik atera daitekeen ondorioa hauxe da, alegia, gizartearen eta aginpidearen arteko urruntasuna gero eta nabariagoa dela. Estatua ez da aginte epistemologiko bat, ezta etikoa ere, boterea zabaltzeko egitura bortitza baizik, indarraren arrazoiak ezartzeko gero. Bere boterezko barne-logikak agintzen du, indartsuenari datxekiona zuzena dela dioelarik, eta, horretarako, Estatuak ezin dio “arrazoi ukaiteari” utzi. Bestaldetik, beraren alde arrazoigabea dago. Horren arabera, ahalbait botere gehien eskuratzea du xede. Beronen baitan giza harremanak esplotazio eta menpekotasunezko egiturei lotuta daude eta hortik landa, langabezia eta marjinaltasuna dira. Zuzenbidezko Estatua deklaritzen da, legeak egin eta betearaziz epaitzeko ahalmena duelarik, gizabanako zein kolektibo asko ez-duinezko egoera batean bizitzera kondenatzeko gero. Oldarkortasunezko balioak dira gehienbat Estatu bortitzak sustatzen dituenak, jendarte eta nazioarteko lehian jarduteko. Orobat, izaera patriarkal eta autoritarioa, gizarte-maila guztietara transmititzen da gorputz soziala egitaratuz.

Arrazoi estatua-arrazoi denean. Hau da, boterezko interesak defendatzeko estatua-arrazoi deritzona. Honek ez du gizartearen aurrerakuntza eta garatzeko interes berdinik izaten, boterea menperatuz lortzen baititu bereak. Arrazoiak ez, indarrezkoa duzu estatua-arrazoiak darabilena, bere izatearen arrazoi horixe delako. Estatuak menperatu egin behar du eta horretarako tresna egokia izan behar

du, gizarteko talde nahiz gizabanakoen jagole eta kontrolatzaile eraginkorra delarik. Gizarteko ezagutzazko arlo mugatuak eratzen, indarrezko erlazioak eta harreman politikoak daude botere gisa, gizarte-zientziak direlarik, normalkuntza, disziplina eta bizitzaren administrazioa ezartzeko, hala nola, ahalezko saiheks sozial oro bere kontrolpean edukitzeko. Gizartekideak boteretik manipulatuak izan daitezke, horre-tarako teknika sotilak nabari direlarik gaur egun, terrore, sugestio eta pertsuasioaren bidez gure sentimendu sakonenak asalduz eta gure desio eta itxaropenak mezu subliminalez eraginez. Hitz batean, gure nortasuna arrotzuz, Estatuak manukor maite zaitu-eta. Hortaz, Estatuaren biolentzia da gizabanakoa zanpatzen duena, berezko joerak eta ekimenak galaraziz. Estatuaren bortxa ekonomiko eta ideologikoa da, klase-arteko zapalkuntza ahalbidetzen duena, hain zuzen ere, lanerako baldintzak eta arauak taxutuz. Halaber, pragmatismo eta razionalizazioa balio-kategoriara altxatuak izan dira, horrek herritarren desideologizazioa dakarrelarik, eta berarekin batera indibidualismo eta berekoikeriazko baloreei mesede egitea ere. Arrazoi pragmatiko hori gizabanakoaren gainetik jarritz, bere arrazoimenetik arrotz uzten da. Gizabanakoa boterearen ondorioa dugu behingoan. Aro Modernoan Estatua eta gizarte zibila bereiztuta zeuden Marxentzat, eta gizakia eremu pribatu eta publikoetan bananduta zegoen. Gaur egungo boterezko egiturak, alde batetik, indibidualizazioa sortarazi nahi du eta, beste aldetik, totalizazioa, norbanakoaren subjektibotasuna zapuztuz.

Demokrazia Estatuaren ideologia. Askatasun zibilak eta eskubide demokratikoen berma dela sinestarazteko, demokratikotzat jotzen du Estatuak bere burua; ilusio bat baino ez dena, egiatan ahalmena duena baita soilki eskubidedun eta aske. Zinezko demokrazia batek boterezko erlazioen “ekonomia” berri bat esan nahiko luke. Egungo mendebaldeko demokrazia ez da hiritar guztiena edo herriaren egiazko boterearena, Estatuari botere politikoaren bidez “arrazoia” demaiona baizik. Denak omen gara Estatua eratzen dugunok, baina gutxi batzuk subiranoak, horren uhalak eramateko. Bakar batzuk menperatzaileak eta gainerako guztiak menperatuak. Estatu-arrazoiagatik ostu egin zaio indibiduo bakoitzari horren erantzunkizuna, Estatuak nor den “subjektu” eta “eskubidedun” izenda dezan. Era berean, Estatuak tolerantzia predikatzen du balore demokratiko modura, eta bien bitartean, bere “arrazoia” absolutua dugu. Horrenbestez, elkarriketazko mintzairaren ukatzailea da, beraren “arrazoia” galdu ezinik. Gauzak horrela, “demokrazia-Estatuak” taxutzen dituen bizimodua eta pentsamoldea, “ezagutu txarrik hoberenean eroso bizi gaitezen” zehazten deneko ideiak dira, beste gabe.

Estatuari buruzko teoria, egunorokoa baino zerbait gehiago da. Izatez eta gogoz zarena beste izaera batera behartzea, hori biolentzia da, zeure izatearen askatasuna erreprimitzen duelako, alegia. Estatuak gure arrazoimena, gure izatearen zentzua, alienatzera darama. Nor gara gu orduan? bada, izan, bagara, baina, ba al dakigu nor garen baldin eta gure arrazoa Estatuak gailendua bada? Hori da botereak egin ahal duena, zeure izatean zertu. Zer egin, orduan? Edo, botere horretatik askatzerik ba al dago?

Estatua bortxazko errealtatea da, egitatez egina. Estatu honen estatu-era, monarkia parlamentarioa deritzona, duela hogeitaz urte botere erreala eta erabakimena zeuzkatenek erabaki zuten, oligarkia bat nonbait, *hic* eta *nunc* baitago gaurko konstituzioaren aurretiko “konstituzio” bat, lehengo erregimenetik eratorria, alegia. Testuinguru honetan, ETArekin borroka Estatuaren biolentziaren aurkako estrategia armatua izango da, erresistentziazkoa. Bi estrategia bereiziak ditugu, elkarren kontra, hortaz, botere-erlazioei buruz mintza dakizkigunak.

Estatua versus ETA. Estatu Espainiarrak populazioaren gehiengoaren “arrazoi” politikoa darabil bere legezketasuna ezartzeko. Beraren estrategia euskal erresistentziaren izaera politiko eta demokratikoa ukatzean datza. Propaganda eta bestelako baliabideen bitartez ETArekin oldartzaile eta terrorista izatea egotzi eta, aldiz, Estatuaren biolentzia zilegiztat hartzen du. Jakina!, bere legeek zilegiztatuta. Mundu zabalera jaulkitzen duen mezua da, Estatu “demokratiko” honetan joko politikoa edozertarako ere egingarri dela, hau da, indarrean dagoen Estatuaren konstituzioaren barnean, *a priori* moldaturiko marko zehatz eta zedarritu batean. Hori dela eta, beharrezko jotzen du Estatuak Ordenamendua ziurtatzeko indarra erabiltzea, hori bortxa “demokratikoa” dela esanez; Estatuak berea biolentzia ezartzailea ez dela baitiosku, indar neutroa baizik. Honez gainera, forma estetikoa gordetzen dakiena dela, iritzi publikoaren aitzin itxurazko demokrazia polit bati dagokion bezalaxe (ezkutuan bestelakoa da, indarkeriaren legeak agintzen duenez, sinestezinezko tortura fisiko eta psikologikoak eragin eta giza degradazioa azken bururaino eramanez). Azkenik, Estatuaren estrategiak, euskal Erresistentzia garaituz gero Estatu Espainiarraren homogeneotasunerantz jo eta estatu hori sendotu dezakeena dela atzematen du, bere handitasunerako.

ETA versus Estatua. Jainkoiei begira geratu edo ea graziaren bat igortzen dioten erregutu beharrean, ETAk Estatu Espainiarraren menpekotasunetik libratzeko borrokatzea erabaki zuen aspaldi, euskaldun-kontzientziari eutsi nahiz. ETA erakunde herritarra da eta duen idearioak euskal herritarren subirotasuna aldarrikatzen du, Estatuaren intransigentzia borrokatuz, Euskal Herriarenganako errespetua eta ezagutza lortzeko, horretarako, Estatuaren indarrari erresistentziazko borroka kontrajarrita. Estatuarekiko desberdintasun nabarmen esentzial batekin, halere, ETA mugitzen duen arrazoiak ez baitu helburutzat hartzen borrokatzen duen bezalako Estatu bat eraikitzea. Bere estrategia armatua botere-gune eta indar errepresiboen kontra zuzendurik, ETArekin helburua Estatuaren astindua eragitea da, botere politikoei ulerarazteko, arau berriak beharrezko direla elkarrekiko begirune eta aitortpena berraurkitzeko, nazioarteko zuzenbideak aitortzen duen zentzu berean. ETAk borroka armatuari ekiteko duen arrazoia, euskaldun-izatea defendatu ahal izatearena da, zilegi denez. Hobe baita horrexegatik borrokatzea, gero eta mundu desbertsonalizatuago batean gezatuz joatea baino. Hala pentsatzea ez ote da arrazoizkoa eta desiragarria, nork bere nortasuna sortu ahal izateko?

Estatuaren printzipio behinena, Honako hau da, alegia, bere estatu-arrazoiaren gainetik ez dadila beste inor jar. ETAk euskaldunon jabetasuna aldarrikatzen du

errealitate jakin eta konkretu batetik, ezen *de facto*, herri menperatua izatera ailegatzea bere gogoz kontrakoa izan baita. Ez al dago arrazoirik (subjektiboa eta objektiboa) nahi eta desio honetan? Betidanik ez al dira gezurra, izua eta krudelkeria izan ahaltsuen armak, herri libre bat meneratzeko, eta beren hizkuntza arrotza herritarren muinetaraino txertatuz beren herri kontzientzia ezabatu nahi izateko? Zein da gizalegezkoagoa orduan, menpekotzatik askatzeko erasotzen duenaren arrazoa ala Estatu baten arrazoi bortitza, herri baten sentimenduak estutzen dituen? Esan ohi da, borroka armatuak bere argumentazioak jarraitzen duen kausa ilundu egiten duela, baina oso gutxi mintzatzen da kausa horren arrazoiak eta zuzentazunaz; zergatik? Edo, ezin pentsa ote liteke justiziazko kausaren arrazoa eragozteko bortxakeria denik? Begibistan dago, arrazoiaren arrazoa ez dela aski gehienetan, bakoitzari berea egokitzeko: zuzenbidea ote? Eta ezaguna da, gizateriaren egiazko balio eta idealak kolore gorrikoak direla, bai egia, bai herrien odolustuarena. Bereiz ditzagun, hortaz, –Bergaminen hitzetan– “indarraren biolentziaren” (estatu-arrazoiarena) eta “biolentziaren indarraren” (erresistentziarena) artekoak, bizitzako hastapenetatik sortzen baita bidezkoari lege ematen diona. Ordea, heriotzeko hastapenetatik era-tortzen da estatu-arrazoa, Estatuak bortxatu eta erahil egin behar baitu Estatu menperatzaile izateko.

Estatu-arrazoiari, ETAk pasio razionala kontrajartzen dio. Estatuaren armada iraunkorraren aurrean, defentsarako herri armatua antolatzen da, eta justiziaren legea Estatuaren legearen justiziari aitzin jarri. Errotiko demokrazia, hots, Estatuaren zentralismoa eta tresneria politiko eta koertzitiboari aurre egitea aldarrikatu beharrean gaude: euskal herritarren subiranotasunarena. Ausart gaitezen, bada, autodeterminazio eta askatasunez geure buruaren jabe izaten!.

Honetaz guztiaz hausnartzen jarraitzea baino ez zaigu geratzen, aske izateko, obeditzeko arrazoirik adinako behar baita, nonahi biolentziarik gabe bizi ahal izateko.

Badajozko kartzelan, 96ko maiatza

TOLERANTZIA, ERREALITATE BIRTUALA ETA BIOLENTZIA

Adolfo Rodriguez

Oraingoz azkena izan den Jean Baudrillardaren ekarpenean –ohi denez Joaquin Jordaren itzulpen ona– elaberri beltzen gisara agertzen zaigu gizarte postmodernoak egin duen errealitatearen hilketa.

Pentsamenduaren salmentatik sortutako merkatu-kota eta modengatik beti hain arduratsu azaldu den saiogile frantsesaren ekarpen hau, hain berria ez bada ere, literatur produkzioarako nahiz arlo espezializatuetakoko gizarte erreflexiorako eremu emankorra irekitzen ari den fenomeno baten interpretazioari gehitu beharreko azken agerpen bat baino ez da.

Bestalde, Europan *La amante virtual* elaberri danimarkarraren arrakastak joera honetan sakondu baino ez du egiten, eta honela, lan-esparru bat azpimarratzen digu. Zientzia-fikzioa izan gabe eta zientzia prospektibora heldu gabe, muturren aurrean jartzen digu, jada gertatzen ari den arren asimilatzeke gaitasunik ez daukagun zerbait. Ohiko pertzepzio eta balorazio-eskemetatik alde egiten digun zerbait... errealitate anitzen existentzia eta beraren balizko erabilera mediatikoa, hain zuzen ere.

Hala ere, ekarpen hauen guztien berritasunik garrantzitsuena, ez dago hainbeste, informazio manipulatueta oinarriturik sortutako pentsamenduaren inguruan dauden susmoetan, baizik eta sortzen dituen mentalitateen ikusmenezko izaeran; bestela esanda, izaera birtualean.

Garcia Calvo jakintsuak, *pentsamendu noetikoa* (ikusmenezkoa edo deitiko) eta *diskurtsiboa* (entzumenezkoa eta denborala) bereizi zituen jada. Hau da, imajinetan oinarritutako informazioaren prozesamendua eta inteligentzia sekuentziala, erritmikoaren edota sentiberaren arteko aldea, hain zuzen. Azken honen desagerpen progresiboa da hain zuzen ere, sozialki fenomeno birtualaren hedapenarekin finkatzen dena.

Dena dela, kontzeptuen baliagarritasun epistemologikoa zalantzan jarria izan da, eta, ondorioz, hizkuntzari etengabe leporatu izan zaio pentsamenduaren historian, errealitateen gordetzaile zein errealitate berrien sortzaile izatea. Eta, termino foucoultiarrak erabiliz, arrazoiaren aro klasikora jotzen badugu, F.

Nietzscherengan aurki dezakegu edota M. Foucault, P. Bordieu, A. J. Greimas, G. Deleuze eta beste hainbat filosofo garaikiderengan.

Hau da, irudi-informazioaren erabilera mediatikoa eta, ondorioz, manipulatua izan diren errealitateen generazio-erregenerazioen inguruko salaketa, gizarte postmodernoaren eta bere burua zilegi egiten duen inteligentzia noetikoaren ezau-garri izan arren, imajina horien erabilera eta hedapen katodikoari dagokionean baino ez da; errealitate alternatiboen sorrera manipulatu nahiz bere gizarte-zilegitasuna, historikoki hizkuntza kontzeptual beraren erabilerari egokitu zaion praktika zaharra baita.

Esanak izana behar duela diogu euskaraz. F. Nietzschek salatu zuen hizkuntzaren botere sortzaile hau, kontzeptuak pentsatzearen onuragarritasunaren susmo arrazoituak dituen eta arrazoi klasikoaren aurrean errealitate kontestualizatu, zein iraunkorren, eta era berean, pertzeptuak (pertzeptiotik, noski) erabiliko dituen pentsamendurako bideak urratzen saiatuko den filosofia oso baten oinarria da.

Pentsamendua eskalatzeko bide deleuziar hau azaldu eta komentatzeko, denbora eta espazioa behar izango ditugu, baina ez orain eta hemen. Lerro hauen helburua honako hau erakustea baino ez da: Batzuk bizirik iraun eta beste batzuk oso ondo bizi diren gizarte/zabor honi egozten zaion manipulazioa, ez da irudien erabileraren ez eta errealitate birtual faltsuak sortzearen ondorio zuzena, zeren hizkuntzaren erabilera filosofikoak, jada, bidea eraikita baitzeukan honelako egien ekoizpenerako.

Ildo honi laguntzeko kasu paradigmatikoa, tolerantzia kontzeptuaren erabileran eta historian aurki dezakegu.

Izen ezagunenek (Locke, Voltaire etab.) termino hori Erdi Aroan Eliza katolikoak ezarritako pentsamenduarekiko kontrolaren aurrean askatasun-eremuak aldarrikatzeko erabili badute ere, pentsamenduaren aro klasikoan tolerantziak ez du kultu-askatasuna esan nahi. Aitzitik, jokaera erlijioso ez-katolikoenganako permissibitatearen tolerantzia da Estatuari nahiz bere administratuei gomendatutako jarraera, gaitzerdiaren teoria aplikatuz. Hau da, herexeez edota giza jokaera disidenteez indar politiko argia dutenean, planteagarriak dira, benetako federako, tolerantziarako, kaltegarriak izan daitezkeen ondorioak ekar ditzakeen enfrentamenduak saihesteko asmoz.

Hala ere, katolizismoak sozialki nahikoa indar daukanean, garaiko tratadistek beronen defentsa sutua eta Estatuaren konfesionaltasuna proposatzen dute (*Syllabus* eta *Quanta Cura* entziklika). Izan ere, Estatuaren konfesionalitate hau ez da inoiz zalantzan jartzen: tolerantzia, beste erremediorik ez dagoenean, desbideratu eta maltzurrentzako baimen bat baino ez da.

"*Giza eskubideen Aldarrikapena*" idatzi zenean, 1789. urtean, tolerantzia Estatuarenak ez diren beste kultu batzuk, pertsonalki eta inoiz beronen azalpen publikorik egin gabe, erabiltzeko baimen gisa agertu zen, Estatua, konfesionala izateaz gain, eremu publikoen erabilera erlijiosoaren bermearen erantzule ere izan behar baitzen.

Tolerantzia, bada, Erdi Aroko ikuspegi katoliko ilunetik Estatu arrazionalistak exijitzen duen birmoldaketa erlijioso-politikorako urratsa da; baina neurri horretantxe, kultuen askatasuna ukatuz despotismo ilustratuak Estatu berria zilegiztatzeko erlijioa erabiltzeko aukera emango duena da tolerantzia. Ustezko tolerantzia, Estatuaren errealtate biolentoaren irudi birtuala baino ez da.

Tolerantzia, bada, askatasuna ekidin nahi denean erabiltzen den kontzeptua da. Eta, gaitzerdi gisa erabiltzen da, jarrera disidenteak indartsuak direnean. Hau da, Estatuari aurre egiten dioten jarrera kolektiboen (ez pribatuen) potentzialtasunaren ondorioz, beste erremediorik ez dagoenean.

Badirudi, espainieraz hitz hori XV. mendearen erdialdean agertu zela, eta latinezko *tollere* (malgutu edo) hitzetik datorrela, eta hau, bestalde, *tullire* (jo) hitzaren aldaketa semantikoa dela. Euskaraz ere, erro beretik abiatuz, tolestatu erabiltzen dugu aulki edo mapa bat doblatzea adierazteko...

Corominasek dio, katalanera zaharrean *extollere* erabiltzen zutela, ubide eta hodien konportak irekitzea adierazteko. Era berean, euskaldunok errealdaldi eta kloakak adierazteko estolda erabiltzen dugu.

Honela, kontzeptu linguistikoko baten poderioz (*tolerantzia* kasu honetan), ustezko liberalizazio gisa ageri da, Estatu despota batek bere egiten duelako, hain justu, askatasun eza denotatzen duen hitza, eta benetan beste jokaera sozial batzuek *in extremis* baino onartzen ez dituenean. Bere genealogiak traizionatzen duen kontzeptuaren fruitu da errealtate birtual hau. Tolerantzia hitza gaztelaniaz entzuten dugunean, etimologikoki plastikotasuna dago horretan, eta euskaraz, ildo berean, jo, tolestu, kloaka... ulertarazten duen genealogia kultural eta linguistikoa dago bertan.

Hitz honek frantsesez ere badu bere mamia. Izan ere, J. J. Rousseauk tolerantziaz hitz egin zuenean euskaldun bat aipatu zuen, ezagututako pertsona tolerante bakar moduan: *–J'avais fait connaissance à Venise avec un Bixkaïen... je n'ai vu que lui seul de tolérant depuis que j'existe...–*.

Foucaultek, genealogista eta Nietzscheren irakurle sistematikoa izateaz gain kontzeptuen sortzailea zenak, arrazionalismo ilustratua aro klasikotzat jo zuen. Aro klasiko horretan tolerantzia kontzeptuaren genealogiak, Eliza katolikoak nola erabili zuen erakusten digu.

Orain, Erljio Katodiko (sic) berria da, irudiak erabiliz eta ez kontzeptuak, gizarte tolerantareen erreallitate birtuala sortu duena. Eliza katolikoak birtuteak zaintzen zituen. Erljio katodikoak, berriz, birtualitateak.

Dagoen ezberdintasun bakarra hauxe da: Jada ez da euskarri diskurtsiboa, birtualite horren ekoizpenerako oinarrizko elementu dena. Imajinak dira, kultura herriko postmodernoarene alfabetatze berria, erreallitatearen ekoizpenerako koordinatuak. Enuntziatuen orde, bisionatuak. Baloreen transmisioaren orde, sentsazio inferituak. Diskurtsoaren orde, imajinak.

Diskurtso idatziak erabil daitezke, baina hala ere, bideoa dela medio, alderdi politiko legal baten zuzendaritza osoa kartzelara daiteke edo Ertzantzaren tiroketak zilegizta daitezke batzorde parlamentario baten aurrean.

Gizarte mediatikoan erreallitatearen ekoizpenak kontzeptu-idea imajin-idea bihurtuz metamorfoseatu du. Gure kasuan tolerantzia-diskurtsoa tolerantzia-baieztapenaz ordeztu da... horregatik da gaur egun galdera sokratikoa inoiz baino iraultzaileagoa.

BIBLIOGRAFIA

- Balmes, *El protestantismo comparado con el Catolicismo...*
 Baudrillard, Jean, *El crimen perfecto*, Anagrama, 1996.
 Benacho, *De caritate...*
 Deleuze, G., *Nietzsche y la filosofía*, Anagrama, 1971.
 Eimeric, N.; Peña, F., *Manual de los inquisidores*, Munick, 1996.
 García Calvo, *Historia contra tradición*, Lucina, 1983.
 Guinsberg, E., *Control de los medios control del hombre*, Nuevomar, 1985.
 Larsen, Michael, *La amante virtual*, Alianza cuatro, Madrid, 1996.
 Lomas, C., “Estética, retórica e ideología de la persuasión en Signos”, *Teoría y práctica de la educación*, 3. zbk, Gijón, 1990.
 Mendive, *Elementos de Derecho Natural...*
 Moncada, A., *El nuevo poder informativo en España*, Libertarias, 1991.
 Nietzsche, F., *La voluntad del poderio*, Edaf., 1980.
 Rousseau, J.J., *Confessions, Oeuvres Complètes*, Gallimard, Paris, 1959.